

Ryzyko długotrwałego bezrobocia w Polsce

Diagnoza i metody zapobiegania

Ryzyko długotrwałego bezrobocia w Polsce. Diagnoza i metody zapobiegania

WYDAWCA
Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich
Al. Jerozolimskie 65/79, 00-697 Warszawa
www.crzl.gov.pl
Tel. +48 22 237 00 00
Fax. +48 22 237 00 99

Publikacja bezpłatna

ISBN: 978-83-61638-78-0

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI
SPOŁECZNEJ

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI
SPOŁECZNEJ

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Ryzyko długotrwałego bezrobocia w Polsce

Diagnoza i metody zapobiegania

Raport z prac badawczo-rozwojowych

Pod redakcją

Aleksandry Bronk, Zenona Wiśniewskiego i Moniki Wojdyło-Preisner

Warszawa 2014

Publikacja przygotowana w ramach projektu: „Analiza czynników wpływających na zwiększenie ryzyka długookresowego bezrobocia”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich i zainicjowanego przez Departament Analiz Ekonomicznych i Prognoz Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Wykonawcą prac badawczo-rozwojowych był Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Zawarte w tej publikacji poglądy i konkluzje wyrażają opinie autorów i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej

REDAKCJA NAUKOWA

Dr Aleksandra Bronk, prof. dr hab. Zenon Wiśniewski, dr Monika Wojdyło-Preisner

AUTORZY

Rozdział 1	Edward Dolny
Rozdział 2	Aleksandra Bronk, Edward Dolny
Rozdział 3	Monika Wojdyło-Preisner
Rozdział 4	Monika Wojdyło-Preisner, Kamil Zawadzki
Rozdział 5	Agnieszka Szulc
Rozdział 6	Edward Dolny, Monika Wojdyło-Preisner
Rozdział 7	Aleksandra Bronk
Rozdział 8	Edward Dolny, Barbara Jaskólska
Rozdział 9	Aleksandra Bronk, Edward Dolny, Barbara Jaskólska, Monika Wojdyło-Preisner
Rozdział 10	Edward Dolny, Monika Wojdyło-Preisner, Kamil Zawadzki
Rozdział 11	Edward Dolny, Kamil Zawadzki, Agnieszka Szulc
Rozdział 12	Monika Wojdyło-Preisner
Rozdział 13	Monika Maksim, Monika Wojdyło-Preisner
Rozdział 14	Edward Dolny, Monika Maksim
Rozdział 15	Aleksandra Bronk, Monika Wojdyło-Preisner
Rozdział 16	Michał Pietrzak, Monika Wojdyło-Preisner, Dominik Śliwicki
Aneks A	Dominik Śliwicki
Aneks B	Tadeusz Kufel
Aneks C	Monika Wojdyło-Preisner
Aneks D	Monika Wojdyło-Preisner

RECENZJA NAUKOWA

Prof. dr hab. Eugeniusz Kwiatkowski

REDAKCJA, PROJEKT OKŁADKI I SKŁAD

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

DRUK, OPRAWA I DYSTRYBUCJA

Proprint Usługi Poligraficzne, biuro@proprint.biz.pl, tel.: (22) 711-99-91

@ Copyright by Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej and Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich

ISBN 978-83-61638-78-0

Publikacja bezpłatna

Nakład 500 egz.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI
SPOŁECZNEJ

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
Część I. DŁUGOTRWALE BEZROBOCIE W POLSCE	
Rozdział 1. ROZMIARY, STRUKTURA I CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA RYZYKO DŁUGOTRWALEGO BEZROBOCIA W POLSCE	
1.1. Wprowadzenie	9
1.2. Rozmiary bezrobocia długotrwałego w Polsce	10
1.3. Struktura długotrwałe bezrobotnych	13
1.4. Bezrobocie trwające ponad 12 miesięcy wśród bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy	32
1.5. Podsumowanie	33
Rozdział 2. PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE DŁUGOTRWALEGO BEZROBOCIA W EUROPIE I W POLSCE	
2.1. Długotrwałe bezrobocie w Polsce na tle krajów UE	35
2.2. Terytorialne zróżnicowanie długotrwałego bezrobocia w Polsce	39
Część II. PRZEGLĄD KONCEPCJI PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH	
Rozdział 3. DOŚWIADCZENIA PREKURSÓW PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH	
3.1. Australia	47
3.2. Stany Zjednoczone	56
Rozdział 4. ROZWIĄZANIA W ZAKRESIE PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH WPROWADZONE W WYBRANYCH KRAJACH EUROPY KONTYNTALNEJ	
4.1. Dania	59
4.2. Finlandia	60
4.3. Holandia	60
4.4. Niemcy	61
4.5. Szwecja	65
Rozdział 5. PODEJŚCIA DO PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH WYKORZYSTYWANE W IRLANDII I WIELKIEJ BRYTANII	
5.1. Irlandia	67
5.2. Wielka Brytania	72
Część III. CZYNNIKI ZWIĘKSZAJĄCE RYZYKO DŁUGOTRWALEGO BEZROBOCIA W POLSCE	
Rozdział 6. ZARYS KONCEPCJI BADAŃ TERENOWYCH	
6.1. Założenia badań terenowych	81
6.2. Metodologia wyboru i charakterystyka powiatów	84
Rozdział 7. UWARUNKOWANIA DŁUGOTRWALEGO BEZROBOCIA W ŚWIETLE BADAŃ JAKOŚCIOWYCH	
7.1. Problematyka badawcza	93
7.2. Założenia metodologiczne i dobór próby	93
7.3. Czynniki sprzyjające długotrwałemu bezrobociu	94
7.4. Sylwetki długotrwałe bezrobotnych	97
7.5. Osoby pozostające w rejestrach PUP i nieposzukujące pracy	98

Rozdział 8. POZYSKIWANIE INFORMACJI O DŁUGOTRWALE BEZROBOTNYCH Z SYSTEMU INFORMATYCZNEGO SYRIUSZ^{STD}

- 8.1. Proces opracowywania baz danych o bezrobotnych 101
8.2. Charakterystyka populacji bezrobotnych pobranej do badań z Syriusza^{STD}. 105

Rozdział 9. METODA SONDAŻOWEGO BADANIA DŁUGOTRWALE BEZROBOTNYCH

- 9.1. Uwagi metodyczne 119
9.2. Dobór próby 122
9.3. Narzędzie badawcze 122
9.4. Realizacja badań w terenie 123
9.5. Proces opracowania danych 124

Rozdział 10. CECHY I DZIAŁANIA BEZROBOTNYCH WPŁYWAJĄCE NA ICH ZATRUDNIALNOŚĆ W ŚWIETLE BADAŃ SONDAŻOWYCH

- 10.1. Struktura demograficzna i społeczno-zawodowa respondentów 129
10.2. Charakterystyka gospodarstw domowych respondentów 135
10.3. Obowiązki opiekuńcze 140
10.4. Stan zdrowia 142
10.5. Elastyczność i mobilność badanych 144
10.6. Czas trwania bezrobocia 150

Rozdział 11. DETERMINANTY PODEJMOWANIA PRACY PRZEZ BEZROBOTNYCH

- 11.1. Cechy demograficzne i społeczno-zawodowe sprzyjające podejmowaniu pracy 155
11.2. Przeszłość zawodowa „nadal bezrobotnych” 158
11.3. Aktywność w poszukiwaniu pracy przez „nadal bezrobotnych” 161
11.4. Sytuacja zawodowa aktualnie pracujących 162
11.5. Niemierzalne czynniki utrudniające bezrobotnym znalezienie pracy 166

Rozdział 12. EKONOMETRYCZNA IDENTYFIKACJA DETERMINANT DŁUGOTRWALEGO BEZROBOCIA W POLSCE NA PODSTAWIE INFORMACJI Z SYRIUSZA^{STD}

- 12.1. Dobór zmiennych 169
12.2. Modele logitowe 171
12.3. Drzewa klasyfikacyjne 178

Rozdział 13. EKONOMETRYCZNA IDENTYFIKACJA DETERMINANT DŁUGOTRWALEGO BEZROBOCIA W POLSCE NA PODSTAWIE DANYCH Z BADAŃ SONDAŻOWYCH

- 13.1. Dobór zmiennych 183
13.2. Modele logitowe 185
13.3. Drzewa klasyfikacyjne 190

Rozdział 14. EKONOMETRYCZNA IDENTYFIKACJA DETERMINANT DŁUGOTRWALEGO BEZROBOCIA NA WYBRANYM LOKALNYM RYNKU PRACY – POWIAT SIERPECKI

- 14.1. Charakterystyka powiatu 191
14.2. Modele logitowe 193
14.3. Drzewa klasyfikacyjne 199

Część IV. METODOLOGIA PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH NA LOKALNYM RYNKU PRACY W POLSCE

ROZDZIAŁ 15. TESTOWANIE I KORYGOWANIE OPRACOWANEJ METODOLOGII

- 15.1. Filary metodologii profilowania bezrobotnych 205
15.2. Przebieg i wyniki testu 207
15.3. Rekomendacje płynące z procesu testowania 211
15.4. Proces korygowania wstępnej wersji metodologii 215

Rozdział 16. KWESTIONARIUSZE DO DIAGNOZOWANIA STOPNIA ZAGROŻENIA DŁUGOTRWALYM BEZROBOCIEM

- 16.1. Wprowadzenie 221
16.2. Kwestionariusz BLMP 222
16.3. Kwestionariusz logitowy 236

- ANEKS** 253
LITERATURA 269

WPROWADZENIE

Ze względu na szereg ujemnych konsekwencji związanych z długim pozostawaniem bez pracy, niezmiernie ważna jest szybka i trafna diagnoza odnośnie do stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Jej przeprowadzenie znacząco mogą ułatwić nowoczesne narzędzia wykorzystywane w ramach koncepcji profilowania bezrobotnych. U jej podstaw leży założenie podobne do często stosowanego w naukach medycznych – lepiej zapobiegać chorobie niż leczyć jej skutki. Schorzeniem w tym przypadku jest długookresowe bezrobocie, któremu przeciwdziałać można przez ograniczenie napływu do niego nowych osób. Zgodnie z definicją podawaną w literaturze przedmiotu, profilowanie bezrobotnych obejmuje każdą formalną procedurę postępowania, na podstawie której określa się wysokość ryzyka długotrwałego pozostawania danej osoby bez pracy (Rudolph 2001). Procedury te mogą być oparte na wiedzy i doświadczeniu pracownika służb zatrudnienia, selekcji grupowej i/lub modelowaniu ekonometrycznym (zestawienie wad i zalet wszystkich podejść zamieszczono w części C aneksu do niniejszego opracowania). Jak wynika z analizy dorobku teoretycznego i praktycznych rozwiązań funkcjonujących w innych krajach, najlepsze diagnozy w profilowaniu bezrobotnych można osiągnąć łącząc ekspercką wiedzę pracownika służb zatrudnienia z narzędziami wykorzystującymi modelowanie ekonometryczne.

Prezentowane opracowanie, będące raportem końcowym z prac badawczo-rozwojowych, powstało na podstawie wyników analiz i działań badawczych podjętych przez zespół pracowników Uniwersytetu Mikołaja Kopernika realizujących współfinansowany przez Unię Europejską (w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego) projekt pn. *Analiza czynników wpływających na zwiększenie ryzyka długookresowego bezrobocia – opracowanie metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy do stosowania przez PSZ*. Celem projektu była identyfikacja i dogłębna analiza czynników determinujących długookresowe bezrobocie oraz opracowanie prostego w obsłudze narzędzia do profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy.

Prace badawcze rozpoczęto od określenia fundamentów, na których można byłoby budować skuteczny system profilowania bezrobotnych. W tym celu przeprowadzono rozległe studia zarówno literatury przedmiotu, zwłaszcza w obszarze teoretycznych podstaw profilowania bezrobotnych, jak i dotyczące efektów praktycznych rozwiązań w tym zakresie i procedur profilowania stosowanych w innych krajach Unii Europejskiej (UE) i Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Dokonane ustalenia i obserwacje stanowiły punkt wyjścia do przygotowania metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce. Jest to – oparta na dziesięciu filarach – kompleksowa koncepcja rewolucjonizująca dotychczasowe sposoby określania grup problemowych na rynku pracy. Wprowadza ona dwa nowe narzędzia – dwa specjalnie opracowane unikatowe kwestionariusze *scoringowe* do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Zostały one przygotowane w programie Microsoft Excel i będą mogły być używane zarówno w tradycyjnej wersji „papier-olówek”, jak i elektronicznej. Do ich konstrukcji wykorzystano najlepsze praktyki krajów UE i OECD oraz wyniki dogłębnych badań przeprowadzonych na sześciu lokalnych rynkach pracy w Polsce. Narzędzia te umożliwiają wczesne i dokładne wskazanie osób szczególnie zagrożonych długim pozostawaniem bez pracy. Wczesna identyfikacja tej grupy ryzyka pozwoli pracownikom służb zatrudnienia podejmować działania zapobiegające długookresowemu bezrobociu zanim wystąpi szereg ujemnych konsekwencji związanych z jego powstaniem.

Niniejsze opracowanie składa się z szesnastu rozdziałów, pogrupowanych tematycznie w czterech wyodrębnionych strukturalnie częściach, oraz aneksu.

W części pierwszej – złożonej z dwóch rozdziałów (1, 2) – omówiono wielkość zasobu długotrwałe bezrobotnych w Polsce, jego strukturę oraz przestrzenne zróżnicowanie. Wskazano także na czynniki mające wpływ na ryzyko długotrwałego bezrobocia. Ponadto porównano sytuację pod względem długotrwałego bezrobocia w naszym kraju i w innych krajach Unii Europejskiej.

Część drugą poświęcono prezentacji doświadczeń i praktycznych rozwiązań w zakresie profilowania bezrobotnych stosowanych w wybranych krajach UE i OECD. Tworzą ją trzy rozdziały (3, 4 i 5). Wyboru siedmiu państw, których podejścia i rozwiązania organizacyjne były przedmiotem analiz, dokonano na podstawie przeprowadzonego w I etapie realizacji programu przeglądu krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu oraz wyników dotychczasowych badań nad długotrwałym bezrobociem i procedurami profilowania bezrobotnych. Szczegółową procedurę doboru krajów przedstawiono w części D aneksu do niniejszego opracowania.

W trzeciej – najobszerniejszej i składającej się z dziewięciu rozdziałów (6–14) – części raportu przedstawiono i przeanalizowano wpływ, jaki mają różnorakie czynniki na ryzyko długotrwałego bezrobocia.

Rozdział szósty poświęcono koncepcji przeprowadzonych badań terenowych. Zaprezentowano ich założenia oraz szczegółowo omówiono procedurę wyboru sześciu lokalnych rynków pracy (powiatów), na terenie których zrealizowano badanie. Przedstawiono również ich krótką charakterystykę.

Rozdział siódmy dotyczy procedury i wyników badań jakościowych, które przeprowadzono wśród pracowników sześciu powiatowych urzędów pracy. Omówiono w nim zastosowaną metodę badawczą, dobór próby, a następnie uzyskane wyniki. Prezentację rezultatów badań kończy opis sylwetek osób długotrwale bezrobotnych, konstruowanych na podstawie zgromadzonego materiału jakościowego. Uzupełnia ją próba charakterystyki osób, które pozostają w zasobach bezrobocia, choć nie poszukują pracy.

Procedura i wyniki badań ilościowych opartych na danych pobranych z systemu informatycznego Syriusz^{STD} są przedmiotem rozważań w rozdziale ósmym. Omówiono w nim szczegółowo proces pozyskiwania danych o bezrobotnych, tworzenia na ich podstawie baz danych oraz charakterystykę badanej populacji.

Rozdział dziewiąty dotyczy procedury i wyników sondażowego badania opinii wśród osób zarejestrowanych w sześciu powiatowych urzędach pracy w Polsce. Rozpoczyna się od przedstawienia metodologii doboru próby do badań sondażowych. W dalszej kolejności opisano wykorzystane narzędzie badawcze i przebieg badania w terenie.

Kolejne dwa rozdziały zawierają wszechstronną charakterystykę populacji będącej obiektem analiz w trakcie badań sondażowych. W rozdziale dziesiątym skupiono się na cechach i działaniach określających poziom zatrudnialności badanych bezrobotnych, w rozdziale jedenastym natomiast – na czynnikach determinujących podejmowanie przez nich pracy.

W następnych trzech rozdziałach przedstawiono wyniki estymacji zastosowanych modeli logitowych i drzew klasyfikacyjnych; posłużyły one do zidentyfikowania czynników sprzyjających długiemu pozostawaniu poza sferą zatrudnienia. Przedmiotem rozdziału dwunastego jest analiza dla Polski wykonana na podstawie informacji z Syriusza^{STD}. Rozdział trzynasty również zawiera wyniki oszacowań dla Polski, ale oparte na danych pochodzących z badań sondażowych. W rozdziale czternastym zamieszczono przykładową ekonometryczną analizę determinant długotrwałego bezrobocia na lokalnym rynku pracy.

Ostatnia – czwarta – część niniejszego opracowania, poświęcona prezentacji metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce, obejmuje dwa rozdziały (15, 16).

Rozdział piętnasty rozpoczyna się od omówienia dziesięciu filarów, na których została oparta metodologia. Dalej przedstawiono przebieg i wyniki testowania opracowanych rozwiązań oraz uzyskane na tej podstawie rekomendacje. Stały się one punktem wyjścia do przeprowadzenia niezbędnych korekt.

Z kolei w rozdziale szesnastym omówiono założenia proponowanych narzędzi w postaci kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, wspierających procedury profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce, ze szczególnym akcentem położonym na ekonometryczne aspekty ich opracowania.

W aneksie zawarto: metodologiczny zarys modeli ekonometrycznych wykorzystywanych w procedurach profilowania, wyniki dogłębnej statystycznej weryfikacji opracowanych narzędzi do profilowania bezrobotnych, zestawienie korzyści i wad wynikających z zastosowania różnych podejść do profilowania oraz szczegółowy opis procedury doboru krajów, których rozwiązania w zakresie profilowania były przedmiotem analiz.

Przygotowanie prezentowanej metodologii profilowania bezrobotnych wiązało się z koniecznością podjęcia wielokierunkowych działań. Ich wykonanie nie byłoby możliwe bez wsparcia publicznych służb zatrudnienia, w tym przede wszystkim pracowników powiatowych urzędów pracy w Białymstoku, Działdowie, Krasnymstawie, Przemyślu, Sierpcu i Włocławku. W tym miejscu chcemy im serdecznie podziękować za przeprowadzenie badań sondażowych wśród bezrobotnych i przetestowanie wstępnej wersji metodologii.

Wyrażamy nadzieję, że dzięki lekturze niniejszego opracowania pogłębią Państwo swoją wiedzę i doświadczenie w zakresie wykorzystania nowoczesnych koncepcji i instrumentów umożliwiających dokładną klasyfikację bezrobotnych w kategoriach ryzyka długiego pozostawania bez pracy.

CZĘŚĆ I

DŁUGOTRWAŁE BEZROBOCIE W POLSCE

Rozdział 1

ROZMIARY, STRUKTURA I CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA RYZYKO DŁUGOTRWAŁEGO BEZROBOCIA W POLSCE

1.1. Wprowadzenie

Kryterium wyodrębniania długotrwałego bezrobocia¹ jest długość okresu bezskutecznego poszukiwania pracy (pozostawania w rejestrach bezrobotnych). Nie jest ono jednak precyzyjne, może bowiem odnosić się do okresu, jaki upłynął od chwili ostatniej rejestracji, albo też do łącznego trwania wielokrotnego bezrobocia w pewnym oznaczonym czasie. W pierwszym przypadku za długotrwałe bezrobotną uważa się osobę poszukującą bezskutecznie pracy nieprzerwanie przez okres dłuższy niż 12 miesięcy (pozostającą w rejestrach bezrobotnych nieprzerwanie przez ponad 12 miesięcy od ostatniej rejestracji). W drugim przypadku za długotrwałe bezrobotną jest uznawana osoba pozostająca w rejestrach bezrobotnych łącznie przez ponad 12 miesięcy w ciągu określonej liczby lat. Pierwsza definicja jest powszechnie stosowana w literaturze przedmiotu, w potocznym rozumieniu, była także używana w sprawozdawczości polskich urzędów pracy. Druga została przyjęta w ustawie z 2004 r.; zgodnie z zapisem tej ustawy długotrwałe bezrobotnym jest osoba pozostająca w rejestrze PUP łącznie przez ponad 12 miesięcy w ciągu ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych². Od 2005 r. to drugie pojęcie jest również stosowane w statystykach rynku pracy. Długotrwałe bezrobocie jest często nazywane bezrobociem długookresowym³.

W niniejszym opracowaniu za długotrwałe bezrobotnego będziemy uważać osobę pozostającą w rejestrach urzędu pracy dłużej niż 12 miesięcy od momentu ostatniej rejestracji. Rozmiary tak określonej populacji długotrwałe bezrobotnych są o kilkadziesiąt procent mniejsze niż zbiorowość długotrwałe bezrobotnych ustalona według kryteriów ustawowych (o ponad 30% w latach 2011–2012).

Informacje o rozmiarach i strukturze bezrobocia według czasu pozostawania bez pracy od ostatniej rejestracji są zbierane i ogłaszane w ramach statystyki publicznej od 1993 r. Ponieważ zakres publikowanych informacji się zmienia, w opracowaniu zostaną przedstawione rozmiary i natężenie długotrwałego bezrobocia ogółem w okresie 1993–2012, natomiast jego struktura w krótszych okresach, zależnie od możliwości uzyskania niezbędnych danych.

Rozmiary i natężenie długotrwałego bezrobocia można wyrazić przez liczbę długotrwałe bezrobotnych, ich udział w bezrobociu ogółem oraz stopę bezrobocia. Jednym z mierników długotrwałości bezrobocia jest średni czas bezskutecznego poszukiwania pracy, jaki upłynął od ostatniej rejestracji, mierzony średnią arytmetyczną. Nie jest to miernik precyzyjny z dwóch powodów. Po pierwsze – możliwości, poprawność liczenia i war-

¹ Pojęcie długotrwałego bezrobocia szeroko omawia m.in. M. Wojdyło-Preisner (2009), *Profilowanie bezrobotnych jako metoda przeciwdziałania długookresowemu bezrobociu*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń, s. 18–22.

² Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 r., Dz. U. 2004, nr 99, poz. 1001 z późn. zm.

³ W niektórych opracowaniach za bezrobocie długookresowe przyjmuje się bezrobocie trwające od sześciu do dwunastu miesięcy.

tość poznawcza średniej arytmetycznej zależy od typu rozkładu zmiennej. Rozkłady bezrobotnych według czasu trwania bezrobocia charakteryzują się znaczną asymetrią, bywają skrajnie asymetryczne lub bimodalne, a wartości badanej zmiennej są znacznie rozproszone. W takich warunkach średnia arytmetyczna nie jest dobrą miarą tendencji centralnej. Po drugie – ponieważ brakuje górnej granicy czasu pozostawania w rejestrach bezrobotnych, poziom średniej będzie zależał od przyjętej wartości górnej granicy czasu trwania bezrobocia i od wielkości frakcji bezrobotnych dłużej niż 24 miesiące. Ponieważ frakcje te mieszczą się w przedziale 20%–40%, zamykanie ostatniego przedziału i ustalanie górnej jego granicy nie jest uzasadnione. Jako miarę tendencji centralnej czasu trwania bezrobocia należałoby więc przyjmować raczej medianę, która jest przeciętną łatwą do obliczenia, prostą w interpretacji i powszechnie zrozumiałą, a przy tym nieobarczoną wskazanymi wyżej wadami średniej arytmetycznej. Ta miara zostanie wykorzystana w niniejszym opracowaniu. W nielicznych przypadkach, kiedy odsetek pozostających bez pracy dłużej niż 24 miesiące przekraczał 50%, przyjmowano rozpiętość tego przedziału na poziomie 12 miesięcy.

1.2. Rozmiary bezrobocia długotrwałego w Polsce

Liczba długotrwanie bezrobotnych zmieniała się stosownie do zmian liczby bezrobotnych ogółem. Stosunkowo wysoka była na początku lat dziewięćdziesiątych, kiedy obok recesji potransformacyjnej wystąpiły czynniki ustawowe (w zakresie ustalania prawa do zasiłku) wpływające na wydłużenie okresu trwania bezrobocia. Znacznie zmalała w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, ale od 1999 r. w związku z pogarszającą się sytuacją gospodarczą zaczęła ponownie rosnąć. Najwyższy poziom osiągnęła w latach 2002–2003, kiedy wynosiła około 1 mln 650 tys. osób. W kolejnych latach, wraz z poprawą koniunktury w Polsce i zagranicznymi migracjami zarobkowymi po otwarciu dla Polaków europejskich rynków pracy, liczba długotrwanie bezrobotnych stopniowo się obniżała – do 488,9 tys. osób w 2009 r. Od tego czasu jednak wskutek pogarszającej się koniunktury gospodarczej zaczęła wzrastać i w 2012 r. była o 55% wyższa niż trzy lata wcześniej.

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych długotrwanie bezrobotni stanowili około 45% populacji bezrobotnych ogółem. Pod koniec dekady ich udział obniżył się do niespełna 39% w 1999 r., ale w następnych latach szybko się zwiększał i w latach 2002–2005 przekraczał 50% (52,5% w końcu 2003 r.). Do 2009 r. odsetek długotrwanie bezrobotnych obniżył się do 25,8%, ale później zaczął ponownie rosnąć i w 2012 r. wyniósł ponad 35%.

Rozmiary i udział długotrwałego bezrobocia obniżają się i rosną stosownie do sytuacji na rynku pracy. Można jednak zaobserwować, że procesy spadku w przypadku długotrwanie bezrobotnych występują z pewnym opóźnieniem. Rosnąca gospodarka sięga najpierw po rezerwy siły roboczej o wyższym potencjale kwalifikacyjnym i bardziej zmotywowane, a więc krócej pozostające w zasobie bezrobotnych. Dopiero po pewnym czasie zaczyna maleć bezrobocie długookresowe i dotyczy to w pierwszej kolejności bezrobotnych pozostających bez pracy przez okres 12–24 miesiące. W rezultacie rośnie udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy wśród długotrwanie bezrobotnych. W latach 2005–2007 osiągnął on niemal 70%, w 2011 r. zmniejszył się do prawie 45%, ale w roku następnym przekroczył 50%. Osłabienie koniunktury i wzrost bezrobocia przekłada się z pewnym opóźnieniem na wzrost liczby i natężenia bezrobocia długoterminowego, co wynika z jego natury i konieczności upływu 12 miesięcy bezskutecznego poszukiwania pracy, aby osoba, która utraciła pracę, mogła zostać zaliczona do tej kategorii.

Tabela 1.1. Długotrwanie bezrobotni w Polsce w latach 1993–2012

Stan w końcu okresu

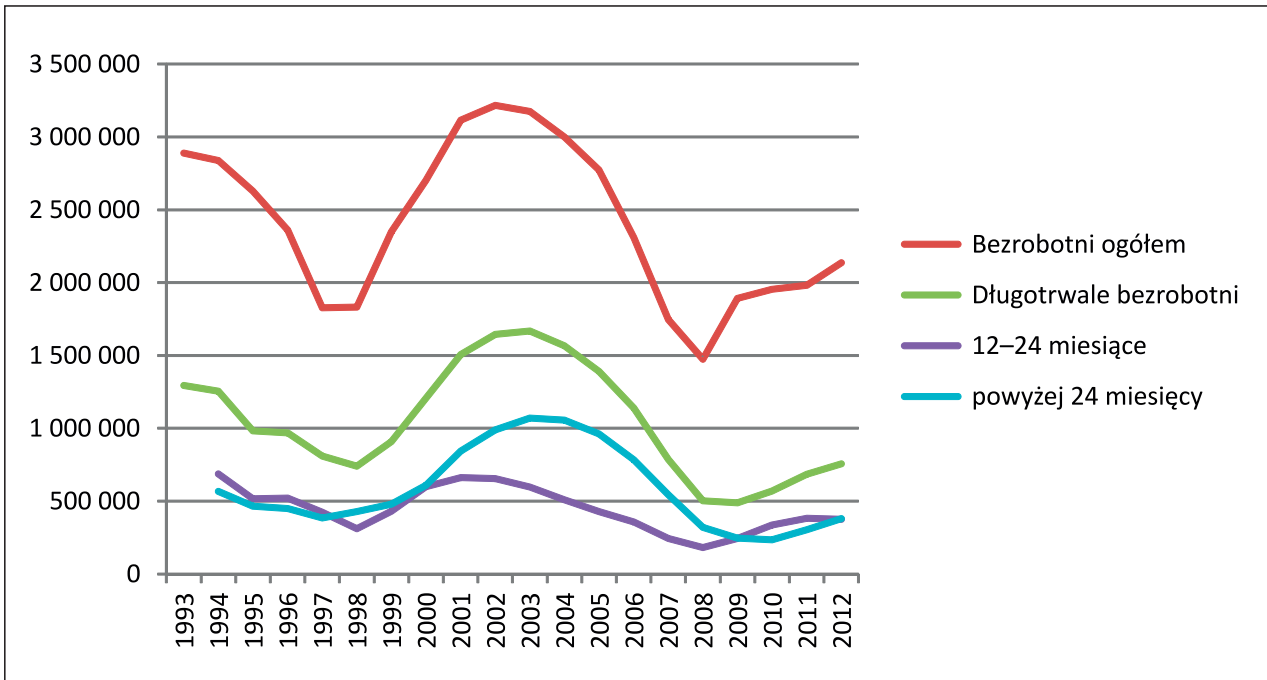
Lata	Bezrobotni ogółem		Długotrwanie bezrobotni			W tym: bezrobotni dłużej niż 24 miesiące	
	liczba	stopa bezrobocia	liczba	w odsetkach bezrobotnych ogółem	stopa bezrobocia długotrwałego	liczba	w odsetkach długotrwanie bezrobotnych
1993	2 889 601	16,4	1294661	44,8	7,3	.	.
1994	2 838 038	16,0	1255222	44,2	7,1	567 519	45,2
1995	2 628 808	14,9	982174	37,4	5,6	465 582	47,4
1996	2 359 489	13,2	968653	41,1	5,4	448 588	46,3
1997	1 826 413	10,3	808236	44,3	4,6	385 200	47,7
1998	1 831 351	10,4	739625	40,4	4,2	428 454	57,9
1999	2 349 805	13,1	908321	38,7	5,1	478 544	52,7
2000	2 702 576	15,1	1207192	44,7	6,7	608 973	50,4
2001	3 115 056	17,5	1506062	48,3	8,5	844 627	56,1
2002	3 216 958	20,0	1645876	51,2	10,2	990 513	60,2
2003	3 175 674	20,0	1666871	52,5	10,5	1 070 602	64,2
2004	2 999 601	19,0	1565296	52,2	9,9	1 055 164	67,4
2005	2 773 000	17,6	1391634	50,2	8,8	962 109	69,1
2006	2 309 410	14,8	1139446	49,3	7,3	783 130	68,7
2007	1 746 573	11,2	787243	45,1	5,0	544 118	69,1
2008	1 473 752	9,5	501339	34,0	3,2	320 683	64,0
2009	1 892 680	12,1	488898	25,8	3,1	245 652	50,2
2010	1 954 706	12,3	568687	29,1	3,6	233 614	41,1
2011	1 982 676	12,5	685237	34,6	4,3	303 420	44,3
2012	2 136 815	13,4	757239	35,4	4,7	380 749	50,3

Źródło: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2011, grudzień 2012, www.mpips.gov.pl.

Podobnie jak udział długotrwanie bezrobotnych w bezrobociu ogółem kształtowała się stopa bezrobocia długoterminowego. Z poziomu 7,3% w 1993 r. obniżyła się ona do 4,2% w 1998 r. W kolejnych latach rosła i najwyższy jak dotąd poziom – 10,5% osiągnęła w 2003 r. Do 2009 r. ponownie spadła do 3,1%, ale w następnych latach wzrosła do 4,7% w 2012 r.

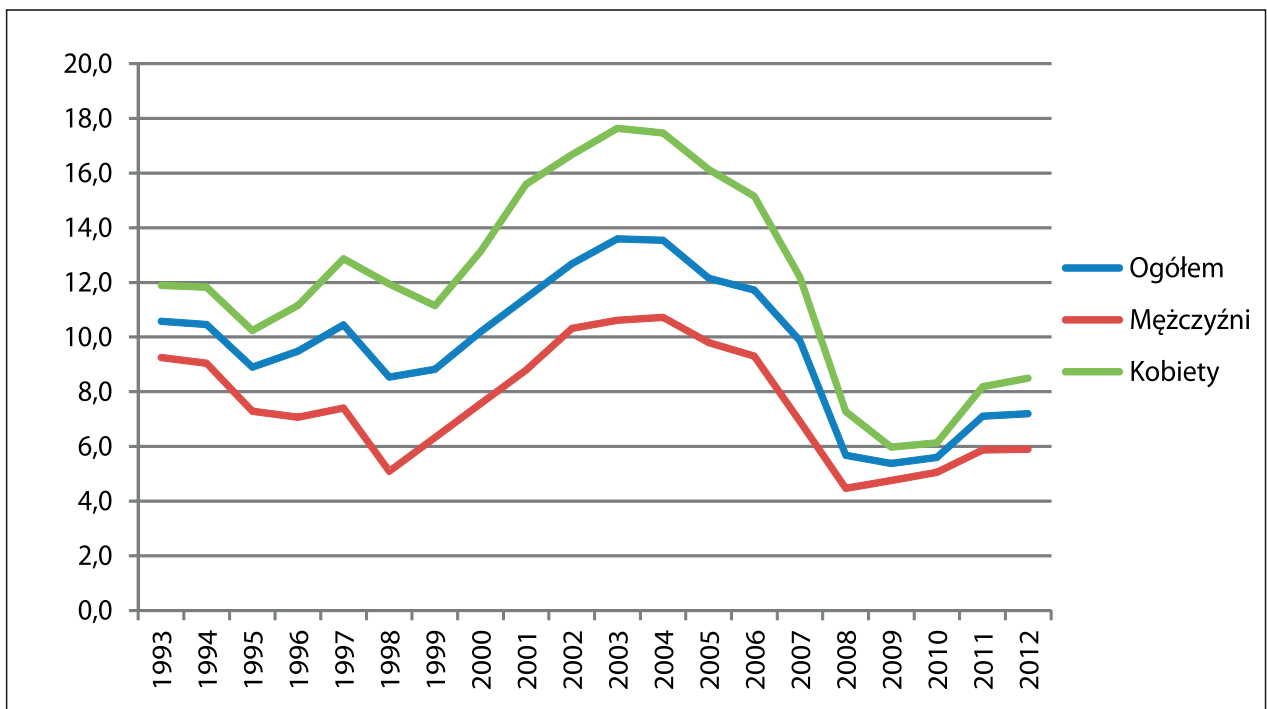
Średni czas pozostawania bez pracy był w Polsce stosunkowo długi. W latach 1993–1994 połowa zarejestrowanych bezrobotnych poszukiwała pracy dłużej niż 10,5 miesięcy. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych czas ten skrócił się do 8,5–9 miesięcy, ale w latach 2000–2006 przekraczał, w niektórych latach dość znacznie, 10 miesięcy. Najdłuższy przeciętny okres pozostawania bez zatrudnienia odnotowano w 2003 r., kiedy połowa bezrobotnych znajdowała pracę po czasie dłuższym niż 13,6 miesięcy, natomiast połowie udawało się uzyskać ją szybciej. Dopiero w 2007 r. mediana okresu pozostawania bezrobotnych bez pracy spadła nieco poniżej 10 miesięcy, a w następnych latach dość szybko obniżyła się do najkrótszego jak dotąd okresu 5,4 miesięcy w 2009 r. Spadek ten był skutkiem ożywienia gospodarczego, a także, jak się wydaje, zaktywizowania prowadzonej polityki rynku pracy i przeznaczania na ten cel znacznych środków. Niestety, w następnym okresie odnotowano już, najpierw nieznaczny, a później dość szybki wzrost tego parametru. W końcu 2012 r. co drugi zarejestrowany bezrobotny pozostawał bez pracy przez co najmniej 7,2 miesięcy.

Wykres 1.1. Bezrobotni ogółem oraz długotrwanie bezrobotni w Polsce w latach 1993–2012

Źródło: dane tab. 1.1.

Wykres 1.2. Mediana czasu pozostawiania bez pracy przez bezrobotnych w Polsce w latach 1993–2012 w miesiącach

Źródło: dane tab. 1.2.

Tabela 1.2. Przeciętny czas trwania bezrobocia (mediana) w Polsce w latach 1993–2012 w miesiącach
Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
1993	10,6	9,3	11,9
1994	10,5	9,0	11,8
1995	8,9	7,3	10,2
1996	9,5	7,1	11,2
1997	10,4	7,4	12,9
1998	8,5	5,1	11,9
1999	8,8	6,3	11,2
2000	10,2	7,6	13,1
2001	11,4	8,8	15,6
2002	12,7	10,3	16,7
2003	13,6	10,6	17,6
2004	13,5	10,7	17,5
2005	12,1	9,8	16,1
2006	11,7	9,3	15,2
2007	9,9	6,9	12,2
2008	5,7	4,5	7,3
2009	5,4	4,8	6,0
2010	5,6	5,0	6,1
2011	7,1	5,9	8,2
2012	7,2	5,9	8,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2011, grudzień 2012, www.mpips.gov.pl.

1.3. Struktura długotrwanie bezrobotnych

Zdecydowaną większość długotrwanie bezrobotnych stanowiły kobiety. Ich udział wynosił w poszczególnych latach od niespełna 57% do ponad 72%, a współczynniki feminizacji wahały się odpowiednio od 130 do 260 długotrwanie bezrobotnych kobiet na 100 długotrwanie bezrobotnych mężczyzn. Najwyższe udziały kobiet i współczynniki feminizacji wystąpiły w latach 1997–1998, obniżyły się na początku XXI w. i ponownie wzrosły w okresie poprawy sytuacji gospodarczej w latach 2005–2008. Nie osiągnęły wówczas poziomu z końca lat dziewięćdziesiątych, zapewne z powodu rosnących w tym czasie rozmiarów migracji zarobkowych, szczególnie młodych Polaków.

Tabela 1.3. Długotrwanie bezrobotni w Polsce w latach 1993–2012 według płci
Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety		Współczynnik feminizacji
			liczba	%	
1993	1294661	546959	747702	57,8	136,7
1994	1255222	517044	738178	58,8	142,8
1995	982174	360426	621748	63,3	172,5
1996	968653	322498	646155	66,7	200,4
1997	808236	236623	571613	70,7	241,6
1998	739625	205464	534161	72,2	260,0
1999	908321	291320	617001	67,9	211,8
2000	1207192	429994	777198	64,4	180,7
2001	1506062	579084	926978	61,5	160,1
2002	1645876	701614	944262	57,4	134,6
2003	1666871	709563	957308	57,4	134,9
2004	1565296	664036	901260	57,6	135,7
2005	1391634	569900	821734	59,0	144,2
2006	1139446	432679	706767	62,0	163,3
2007	787243	276287	510956	64,9	184,9
2008	501339	180382	320957	64,0	177,9
2009	488898	195691	293207	60,0	149,8
2010	568687	246105	322582	56,7	131,1
2011	685237	286168	399069	58,2	139,5
2012	757239	321813	435426	57,5	135,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Sytuacja ta wskazuje na niższą pozycję żeńskiej siły roboczej na rynku pracy. Można zaobserwować też prawidłowość polegającą na tym, że niższe poziomy współczynnika feminizacji występują przy złej lub lepszej, ale ustabilizowanej sytuacji na rynku pracy. Udział kobiet i współczynniki feminizacji rosną natomiast w okresach poprawy koniunktury i spadku poziomu bezrobocia. Wtedy popyt kieruje się najpierw ku męskiej sile roboczej, dopiero w drugiej kolejności zatrudniane są kobiety.

Natężenie długotrwałego bezrobocia było również znacznie większe wśród bezrobotnych kobiet niż wśród bezrobotnych mężczyzn. W latach dziewięćdziesiątych kobiety pozostające bez pracy przez okres przekraczający 12 miesięcy stanowiły niemal połowę bezrobotnych kobiet. W następnych latach wskaźnik ten wzrósł do niemal 59% w 2003 r. i utrzymywał się na tak wysokim poziomie, z niewielką tendencją spadkową, do 2006 r. Znaczne obniżenie odnotowano dopiero od 2007 r., ale w 2012 r. nastąpił ponowny wzrost omawianego wskaźnika. Udział mężczyzn pozostających w rejestrach bezrobotnych przez czas dłuższy niż 12 miesięcy kształtował się na dużo niższym poziomie, aczkolwiek wykazywał podobne tendencje zmian jak w przypadku kobiet, z tym że amplituda tych zmian była dużo wyższa. Różnica między wskaźnikami dla kobiet i dla mężczyzn wzrosła z 10 punktów procentowych w 1993 r. do niemal 23 punktów w 1998 r., a następnie obniżyła się do 13 punktów w 2002 r., z lekką tendencją spadkową w kolejnych latach. Głębszy spadek tej dysproporcji, do około 6 punktów, odnotowano w latach 2010–2011, ale w 2012 r. sięgnęła ona ponownie niemal 12 punktów.

Tabela 1.4. Długotrwanie bezrobotni w odsetkach ogółu bezrobotnych w Polsce w latach 1993–2012 według płci
Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
1993	44,8	39,6	49,6
1994	44,2	38,5	49,4
1995	37,4	30,5	42,9
1996	41,1	32,8	47,0
1997	44,3	32,7	51,8
1998	40,4	27,0	49,9
1999	38,7	27,9	47,2
2000	44,7	35,5	52,1
2001	48,3	39,3	56,5
2002	51,2	44,7	57,4
2003	52,5	46,0	58,6
2004	52,2	46,4	57,5
2005	50,2	44,3	55,3
2006	49,3	43,1	54,1
2007	45,1	37,9	50,2
2008	34,0	28,2	38,5
2009	25,8	21,1	30,3
2010	29,1	26,2	31,8
2011	34,6	31,0	37,6
2012	35,4	31,0	42,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Średni czas poszukiwania pracy przez bezrobotnych był zróżnicowany w zależności od płci. Znacznie dłużej szukały zatrudnienia bezrobotne kobiety. Różnica na niekorzyść kobiet zmieniała się w poszczególnych latach: zawierała się w przedziale od 1,1 do 7,0 miesięcy. W 2003 r. co druga bezrobotna kobieta pozostawała w rejestrach urzędu pracy przez co najmniej półtora roku, to jest o około 7 miesięcy dłużej niż mężczyzna. W latach 2009–2010 połowa bezrobotnych kobiet pozostawała bez zatrudnienia już znacznie krócej, bo do około 6 miesięcy, ale jednak o ponad miesiąc dłużej niż bezrobotni mężczyźni. W latach 2011–2012 średni czas poszukiwania pracy przez kobiety wydłużył się do ponad 8 miesięcy, a różnica pod tym względem między kobietami a mężczyznami podwoiła się w stosunku do dwóch poprzednich lat.

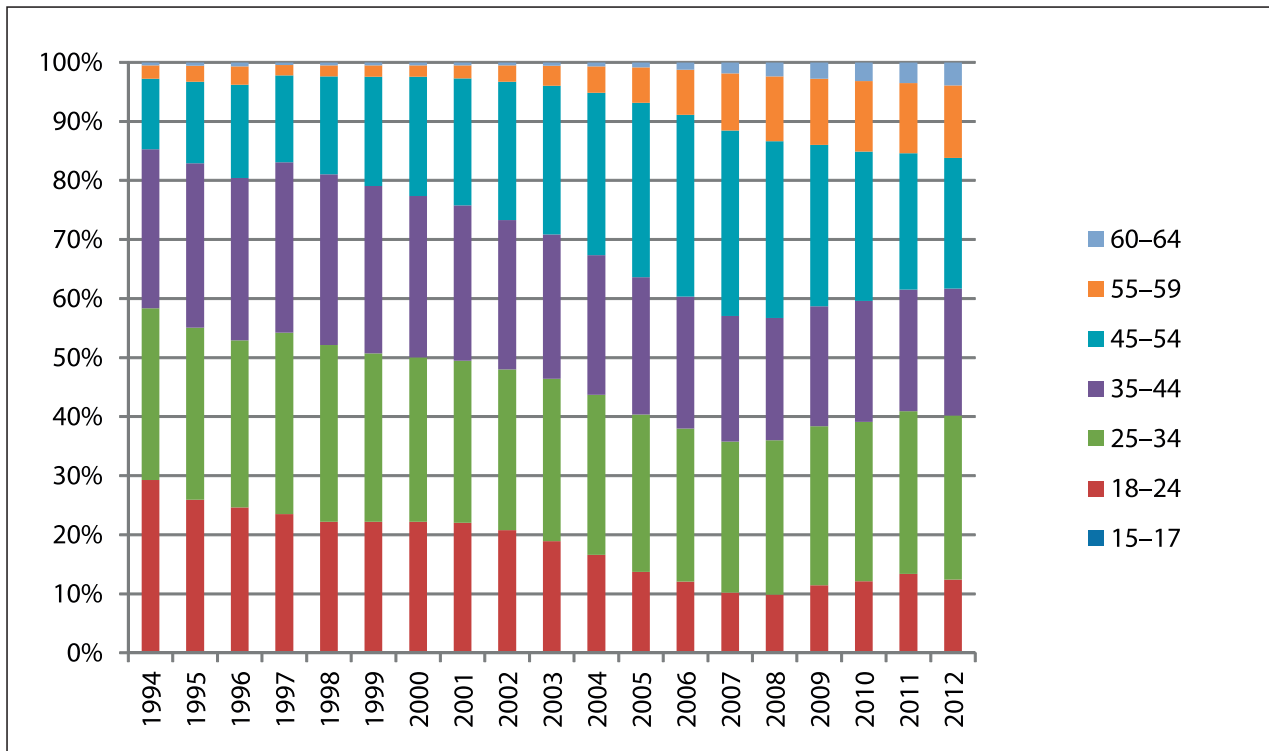
Tabela 1.5. Długotrwanie bezrobotni w Polsce w latach 1994–2012 według wieku w odsetkach
Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Wiek w latach						
		15–17	18–24	25–34	35–44	45–54	55–59	60–64
1994	100,0	0,0	29,3	29,1	26,9	12,0	2,3	0,5
1995	100,0	0,0	25,9	29,2	27,8	13,8	2,7	0,6
1996	100,0	0,0	24,6	28,3	27,5	15,8	3,1	0,7
1997	100,0	0,0	23,5	30,7	28,8	14,7	1,8	0,5
1998	100,0	0,0	22,2	30,0	28,9	16,6	1,9	0,5
1999	100,0	0,0	22,2	28,5	28,3	18,5	1,9	0,5
2000	100,0	0,0	22,2	27,8	27,3	20,2	1,9	0,5
2001	100,0	0,0	22,1	27,4	26,3	21,5	2,2	0,5
2002	100,0	0,0	20,8	27,2	25,3	23,4	2,7	0,5
2003	100,0	0,0	18,9	27,5	24,5	25,1	3,4	0,6
2004	100,0	0,0	16,6	27,1	23,7	27,5	4,4	0,7
2005	100,0	x	13,7	26,6	23,3	29,5	6,0	0,9
2006	100,0	x	12,1	25,9	22,3	30,8	7,6	1,3
2007	100,0	x	10,2	25,6	21,3	31,4	9,7	1,9
2008	100,0	x	9,9	26,2	20,7	29,9	11,0	2,4
2009	100,0	x	11,5	26,9	20,3	27,3	11,2	2,8
2010	100,0	x	12,2	26,9	20,5	25,3	11,9	3,2
2011	100,0	x	13,4	27,6	20,6	23,1	11,9	3,5
2012	100,0	x	12,4	27,8	21,5	22,1	12,3	3,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Populacja bezrobotnych pozostających bez pracy przez ponad 12 miesięcy była mocno zróżnicowana również pod względem wieku. W 1994 r. dominowali wśród nich ludzie młodzi, w wieku 18–24 i 25–34 lata (po ponad 29%). Niewiele mniejszy był udział osób z następnej grupy wiekowej (26,9%). Od 1995 r. odsetek osób najmłodszych zaczął maleć. W latach 1995–2002 wśród długotrwanie bezrobotnych przeważały osoby w wieku 25–34 lata, przy czym niewiele ustępowali im bezrobotni z grupy wiekowej 35–44 lata. W okresie tym niewielki był wśród długotrwanie bezrobotnych udział osób w wieku przedemerytalnym. Istniejący stan prawny umożliwiał tej grupie ucieczkę przed bezrobociem na wcześniejsze emerytury lub renty. Pracodawcy redukowali zatrudnienie pozbywając się w pierwszej kolejności osób mających uprawnienia emerytalno-rentowe. Od 2004 r. do 2009 r. wśród długotrwanie bezrobotnych dominowały osoby w wieku 45–54 lata, w następnym okresie przewagę ponownie uzyskała grupa wiekowa 25–34 lata. Zaznaczył się również szybki wzrost odsetka bezrobotnych w wieku przedemerytalnym.

Wykres 1.3. Struktura długotrwałe bezrobotnych w Polsce w latach 1994–2012 według wieku

Źródło: jak w tab. 1.5.

W ostatnich latach największy udział wśród bezrobotnych pozostających w rejestrach urzędów pracy dłużej niż rok miały więc osoby wchodzące na rynek pracy i poszukujące na nim swojego miejsca (w wieku 25–34 lata). Drugą grupę pod względem liczebności stanowiły osoby znajdujące się w pierwszej dekadzie wieku niemobilnego, czyli mające już najczęściej za sobą szczyt kariery zawodowej. Rosła też grupa osób przygotowujących się do opuszczenia rynku pracy. Odsetek bezrobotnych dysponujących pełną fizyczną i kwalifikacyjną zdolnością do pracy był nieco mniejszy.

Odmienne od struktury długotrwałe bezrobotnych według wieku przedstawia się natężenie długotrwałego bezrobocia wśród bezrobotnych będących w różnym wieku (pominięto w analizie grupę w wieku 15–17 lat, uwzględnianą w stanie prawnym obowiązującym do 2004 r., ze względu na jej marginalne ilościowe znaczenie). Zależność jest tu jednokierunkowa – im starszy wiek bezrobotnych, tym większe zagrożenie długotrwałym bezrobociem. Poziom natężenia bezrobocia długotrwałego w różnych grupach bezrobotnych wyodrębnionych według wieku zmienia się w zależności od sytuacji na rynku pracy, ale zawsze rośnie wraz z wiekiem. W najstarszych grupach bezrobotnych zagrożenie długotrwałym bezrobociem jest niemal dwukrotnie wyższe niż w grupach najmłodszych. Zróżnicowanie to do mniej więcej 2004 r. było w miarę stałe, natomiast w latach 2005–2010 wykazywało tendencję rosnącą. Świadczy to, że rosnący popyt na pracę wraz z poprawą sytuacji gospodarczej kierował się w pierwszym rządzie do młodszych zasobów siły roboczej. Sytuację tę znakomicie obrazuje wykres 1.4. Górna część kolumn pokazujących natężenie długotrwałego pozostawania bez pracy w poszczególnych grupach wiekowych bezrobotnych w latach 1994–2012 ma bardzo podobny kształt, natomiast ich wysokość rośnie w miarę przechodzenia do starszej grupy wiekowej.

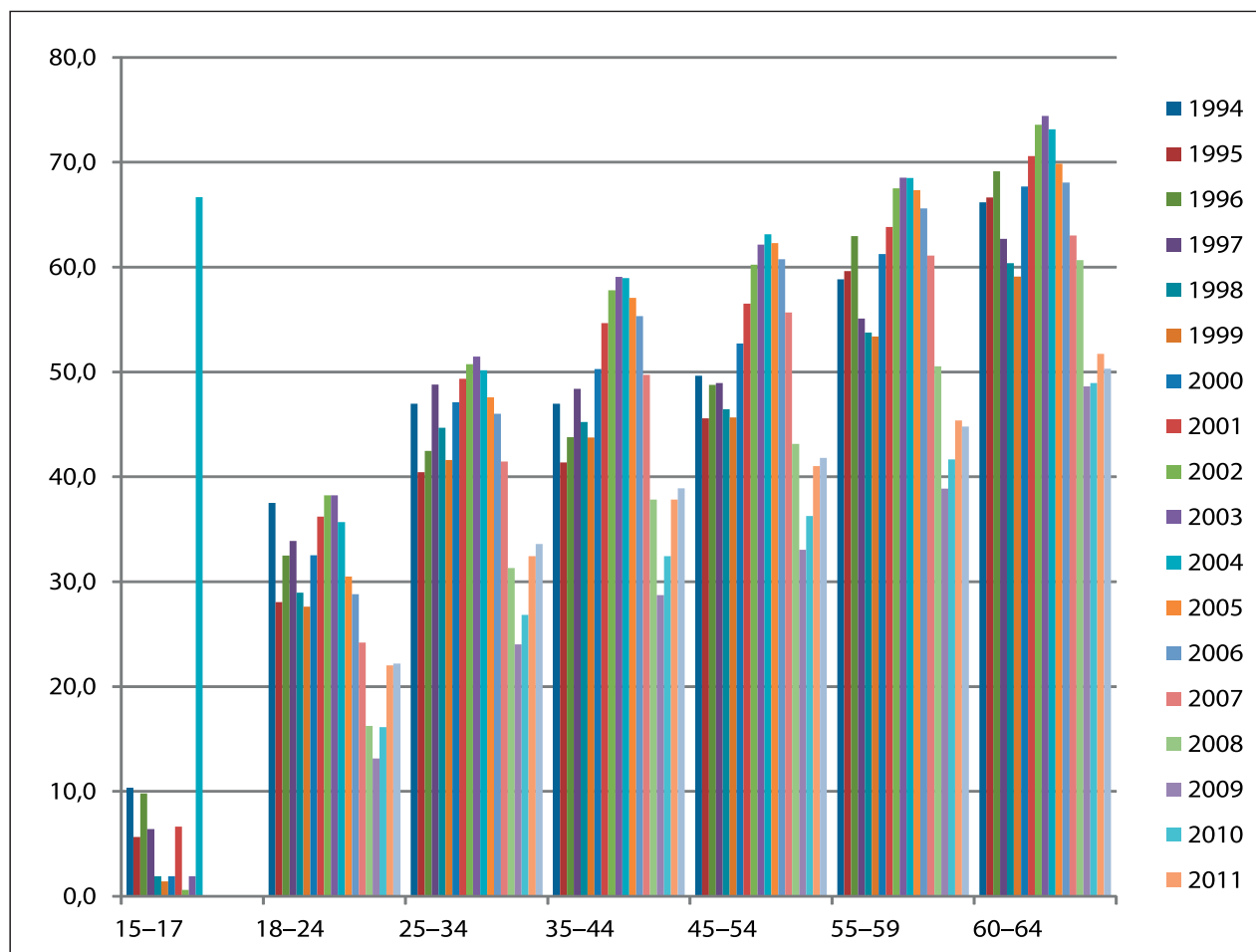
Tabela 1.6. Długotrwanie bezrobotni w odsetkach ogółu bezrobotnych w Polsce w latach 1994–2012 według wieku
Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Wiek w latach						
		15–17	18–24	25–34	35–44	45–54	55–59	60–64
1994	44,2	10,4	37,5	47,0	47,0	49,6	58,8	66,2
1995	37,4	5,6	28,1	40,4	41,4	45,6	59,6	66,7
1996	41,1	9,8	32,5	42,5	43,8	48,8	63,0	69,1
1997	44,3	6,4	33,9	48,8	48,4	49,0	55,1	62,7
1998	40,4	1,9	29,0	44,7	45,2	46,5	53,8	60,4
1999	38,7	1,4	27,6	41,6	43,7	45,7	53,4	59,1
2000	44,7	1,9	32,5	47,1	50,3	52,7	61,3	67,7
2001	48,3	6,6	36,2	49,4	54,7	56,5	63,8	70,6
2002	51,2	0,6	38,2	50,7	57,8	60,2	67,5	73,6
2003	52,5	1,9	38,3	51,5	59,1	62,2	68,5	74,4
2004	52,2	66,7	35,7	50,2	59,0	63,1	68,5	73,2
2005	50,2	x	30,5	47,6	57,1	62,3	67,4	69,9
2006	49,3	x	28,8	46,0	55,3	60,8	65,6	68,1
2007	45,1	x	24,2	41,5	49,7	55,7	61,1	63,0
2008	34,0	x	16,2	31,3	37,8	43,1	50,5	60,7
2009	25,8	x	13,2	24,0	28,7	33,0	38,9	48,6
2010	29,1	x	16,1	26,8	32,4	36,3	41,7	49,0
2011	34,6	x	22,0	32,4	37,8	41,0	45,4	51,7
2012	35,4	x	22,2	33,3	38,9	41,8	44,8	50,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Średni czas pozostawania bez pracy w Polsce malał od 2004 r. Proces ten nie wystąpił równocześnie w poszczególnych grupach wiekowych. Najwcześniej, bo już w 2003 r. odnotowano go wśród najmłodszych bezrobotnych, a wśród osób w wieku 45–59 lat dopiero od 2006 r. We wszystkich grupach wiekowych utrzymał się do 2009 r. Mediana czasu pozostawania bez zatrudnienia była, zależnie od grupy wiekowej, krótsza o 52–68% w stosunku do najwyższej wielkości; największy jej spadek dotyczył bezrobotnych w wieku 35–44 lata, a najmniejszy – osób w wieku 18–24 lata. W latach 2010–2012 średni czas pozostawania w rejestrach urzędów pracy ponownie się wydłużył, najszybciej wśród bezrobotnych w wieku 35–44 lata (o 38%), najwolniej (o 13 i 21%) w obu najstarszych grupach wiekowych. To zróżnicowanie tempa wzrostu mediany czasu pozostawania bez zatrudnienia w latach 2010–2012 wynikało, jak się wydaje, z ochrony przedemerytalnej obejmującej osoby w wieku 55–64 lata.

Wykres 1.4. Natężenie bezrobocia długotrwałego w Polsce w latach 1994-2012 wśród bezrobotnych w różnym wieku

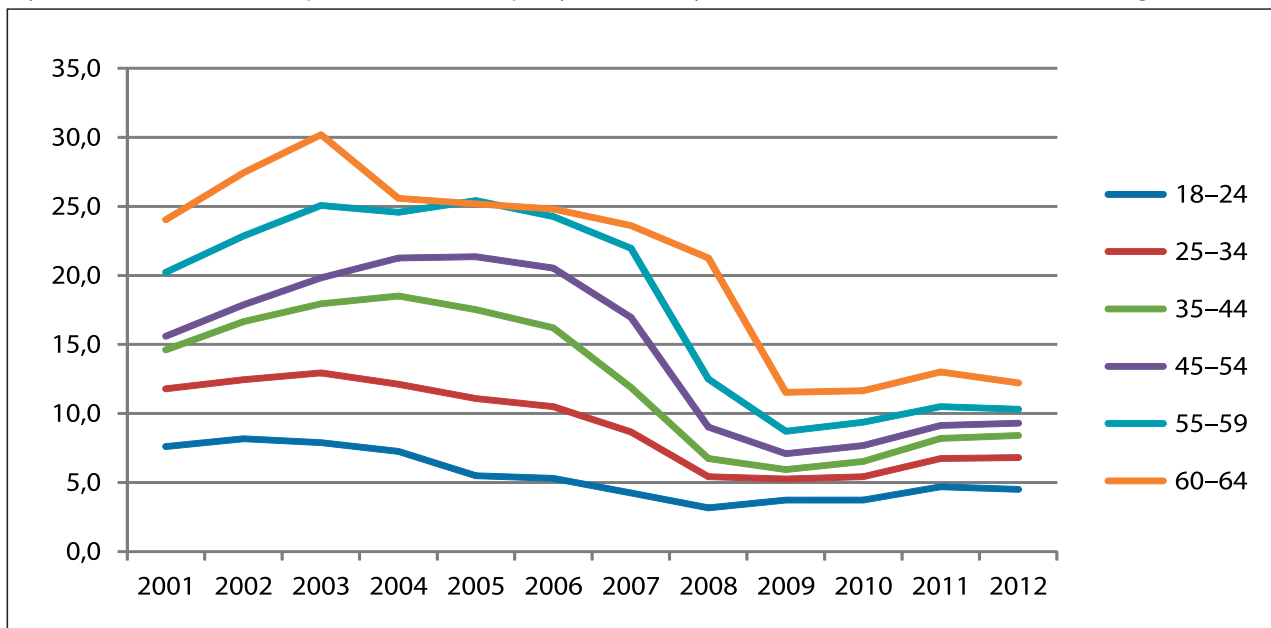
Źródło: dane tab. 1.6.

Tabela 1.7. Mediana czasu pozostawania bez pracy w Polsce w latach 2001–2012 według wieku w miesiącach
Stan w końcu roku

Lata	Ogółem	Wiek w latach						
		15–17	18–24	25–34	35–44	45–54	55–59	60–64
2001	11,4	3,8	7,6	11,8	14,6	15,6	20,2	24,0
2002	12,7	3,5	8,2	12,5	16,7	17,9	22,9	27,5
2003	13,6	3,4	7,9	12,9	17,9	19,8	25,1	30,2
2004	13,5	x	7,2	12,1	18,5	21,3	24,6	25,6
2005	12,1	x	5,5	11,1	17,5	21,4	25,4	25,2
2006	11,7	x	5,3	10,5	16,2	20,5	24,3	24,8
2007	9,9	x	4,3	8,7	11,9	16,9	22,0	23,6
2008	5,7	x	3,2	5,4	6,7	9,0	12,5	21,3
2009	5,4	x	3,7	5,3	5,9	7,1	8,7	11,5
2010	5,6	x	3,7	5,4	6,5	7,7	9,4	11,6
2011	7,1	x	4,7	6,7	8,2	9,1	10,5	13,0
2012	7,2	x	4,5	6,8	8,4	9,3	10,3	12,2

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Wykres 1.5. Mediana czasu pozostawiania bez pracy bezrobotnych w Polsce w latach 2001–2012 według wieku

Źródło: dane tab. 1.7.

Średni czas pozostawiania bez pracy wykazywał jednoznaczną zależność od wieku osób bezrobotnych. Osoby starsze w każdym okresie stosunkowo dłużej pozostawały w rejestrach urzędów pracy. W latach 2001–2004 mediana czasu pozostawiania bez zatrudnienia najstarszych bezrobotnych była ponad trzykrotnie dłuższa niż najmłodszych bezrobotnych. Następnie zróżnicowanie to wzrosło i w 2008 r. wartość omawianego miernika dla najstarszych bezrobotnych siedmiokrotnie przewyższała średni czas pozostawiania bez pracy najmłodszych bezrobotnych. W latach 2009–2012 relacja ta obniżyła się i mediana dla najstarszych bezrobotnych była 2,7 razy wyższa. W końcu 2012 r. połowa najmłodszych osób bezrobotnych pozostawała w rejestrach urzędów pracy dłużej niż 4,5 miesiące. Połowa osób w wieku 35–44 lata poszukiwała pracy przez co najmniej 8,4 miesiące, natomiast połowa najstarszych bezrobotnych czyniła to dłużej niż rok (12,2 miesiące). Były to okresy krótsze od maksymalnych, wynoszących (z wyjątkiem grupy najmłodszej) od roku dla osób w wieku 25–34 lata do 2,5 lat dla najstarszych, ale dłuższe już o 1 do 2 miesięcy niż dwa lata wcześniej.

Długotrwanie bezrobotnych charakteryzuje niski poziom wykształcenia, niższy niż poziom wykształcenia bezrobotnych ogółem. Wysokie są wśród nich odsetki osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz zasadniczym zawodowym, a niski udział osób z wykształceniem wyższym. Trzeba jednak stwierdzić, że wraz z upływem czasu poziom ich wykształcenia podnosi się. W strukturze długotrwanie bezrobotnych według wykształcenia znajduje odzwierciedlenie wzrostowy trend poziomu wykształcenia ogółu ludności oraz bezrobotnych ogółem. Odsetek długotrwanie bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym bądź niższym zmniejszył się z 72,4% w 1994 r. do prawie 60% w 2012 r. Wzrósł natomiast w tym samym czasie odsetek osób z wykształceniem wyższym z 1,5% do 9,5% i średnim z 26,1% do 30,9%.

Tabela 1.8. Długotrwanie bezrobotni w Polsce w latach 1994–2012 według wykształcenia w odsetkach

Stan w końcu okresu

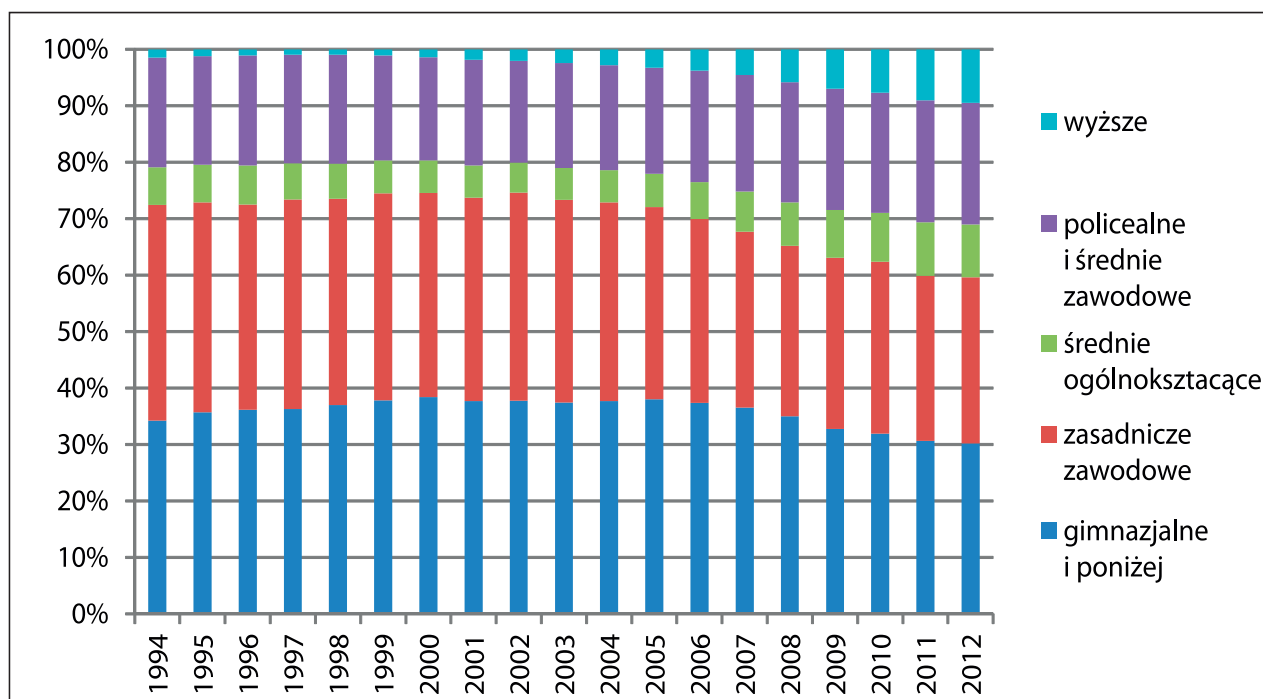
Lata	Ogółem	Wykształcenie				
		wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej
1994	100,0	1,5	19,5	6,6	38,2	34,2
1995	100,0	1,2	19,2	6,7	37,2	35,7
1996	100,0	1,1	19,5	6,9	36,3	36,2
1997	100,0	1,0	19,2	6,4	37,1	36,3

Cd. tab. 1.8

Lata	Ogółem	Wykształcenie				
		wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej
1998	100,0	1,0	19,3	6,2	36,5	37,0
1999	100,0	1,1	18,6	5,8	36,6	37,8
2000	100,0	1,4	18,3	5,8	36,1	38,4
2001	100,0	1,8	18,7	5,8	36,0	37,7
2002	100,0	2,1	18,0	5,4	36,8	37,8
2003	100,0	2,4	18,6	5,6	35,9	37,4
2004	100,0	2,8	18,6	5,7	35,2	37,7
2005	100,0	3,3	18,8	5,9	34,1	38,0
2006	100,0	3,8	19,7	6,6	32,6	37,4
2007	100,0	4,5	20,6	7,1	31,2	36,5
2008	100,0	5,8	21,3	7,7	30,2	35,0
2009	100,0	7,0	21,5	8,5	30,3	32,8
2010	100,0	7,7	21,3	8,7	30,4	32,0
2011	100,0	9,1	21,5	9,5	29,2	30,6
2012	100,0	9,5	21,5	9,4	29,4	30,2

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Wykres 1.6. Struktura długotrwanie bezrobotnych w Polsce w latach 1994–2012 według wykształcenia

Źródło: jak w tab. 1.8.

Zagrożenie długotrwałym bezrobociem rośnie w miarę obniżania się poziomu wykształcenia. Pokazały to odsetki długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych reprezentujących dany poziom wykształcenia. Były one znacznie niższe wśród osób z wykształceniem wyższym niż wśród osób z wykształceniem średnim, a te z kolei były niższe niż wśród bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym.

W badanym okresie zmalał udział długotrwałe bezrobotnych we wszystkich grupach bezrobotnych wyodrębnionych według poziomu wykształcenia. Najbardziej obniżył się wśród osób z wykształceniem wyższym. W 1994 r. odsetek długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym był o 23% wyższy od udziału osób z wykształceniem wyższym. W 2009 r., kiedy udział długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych ogółem był najniższy, odsetek długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych posiadających wykształcenie gimnazjalne lub niższe był o 53% wyższy od właściwego dla bezrobotnych z wykształceniem wyższym. Na początku XXI wieku, w okresie zapaści gospodarczej w latach 2000–2004 nastąpił przejściowy wzrost udziału długotrwałe bezrobotnych we wszystkich grupach bezrobotnych wyodrębnionych według wykształcenia, przy czym stosunkowo większy wzrost dotyczył bezrobotnych o niższym poziomie wykształcenia. W tym okresie natężenie bezrobocia długotrwałego wśród bezrobotnych z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym było dwukrotnie większe niż wśród osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym. Pokazuje to również, że rosnący popyt na pracę kieruje się w pierwszej kolejności do osób o krótszym okresie pozostawania bez zatrudnienia i stosunkowo lepiej wykształconych.

Tabela 1.9. Długotrwałe bezrobotni w odsetkach ogółu bezrobotnych w Polsce w latach 1994–2012 według wykształcenia

Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Wykształcenie				
		wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i niższe
1994	44,2	38,5	42,8	42,8	42,9	47,4
1995	37,4	31,0	35,5	34,9	35,6	41,5
1996	41,1	34,0	40,1	44,1	38,8	43,9
1997	44,3	32,1	42,6	44,9	42,8	47,2
1998	40,4	24,5	38,6	41,1	38,7	43,9
1999	38,7	20,6	35,0	37,1	37,1	44,1
2000	44,7	24,7	39,3	41,2	43,7	51,3
2001	48,3	27,7	42,3	45,1	47,4	56,0
2002	51,2	26,7	43,3	44,4	52,1	59,6
2003	52,5	29,0	46,1	45,2	53,1	60,7
2004	52,2	29,8	44,3	42,7	54,3	60,8
2005	50,2	29,8	43,1	38,7	52,5	58,8
2006	49,3	31,0	44,1	38,4	52,0	56,7
2007	45,1	29,8	42,1	35,1	47,5	50,9
2008	34,0	23,5	32,4	25,7	35,9	39,2
2009	25,8	19,2	25,1	20,3	27,0	29,4
2010	29,1	21,4	28,1	23,2	31,1	33,0
2011	34,6	27,6	33,5	30,4	36,1	38,4
2012	35,4	28,6	34,4	31,5	36,9	39,2

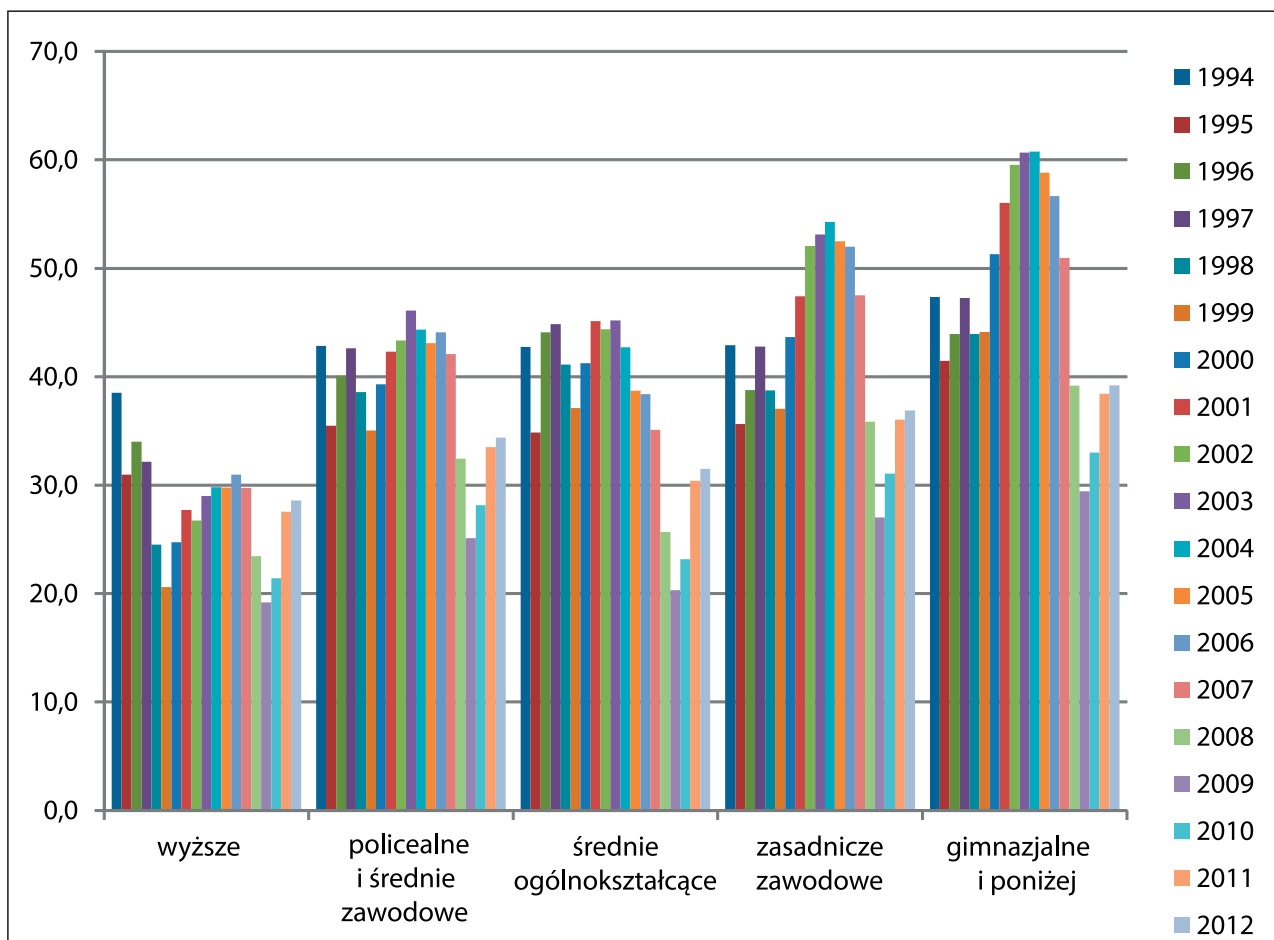
Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwałe bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

W latach 2010–2012 zwiększyło się zagrożenie długotrwałym bezrobociem we wszystkich grupach wyodrębnionych według wykształcenia. Największy relatywnie wzrost tego zagrożenia odnotowano wśród bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i wyższym, a najniższy wśród mających wykształcenie nieprzekraczające gimnazjalnego. Wydaje się to świadczyć, że osoby o najniższym poziomie wykształcenia zatrudniano dopiero gdy były niezbędne lub gdy brakowało kandydatów do wykonywania określonych czynności. Mechanizm ten działa również w warunkach pogarszania się sytuacji na rynku pracy, kiedy pracodawcy pozbywają się pracowników najmniej przydatnych lub relatywnie bardziej kosztownych.

Ujemną zależność pomiędzy narażeniem na długotrwałe bezrobocie a poziomem wykształcenia osób bezrobotnych przedstawiono na wykresie 1.7. Słupki obrazujące udział długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych o danym poziomie wykształcenia, mimo że zmieniają w czasie wysokość, są z reguły wyższe przy przechodzeniu do niższego poziomu wykształcenia.

Zjawisko rosnącego zagrożenia długotrwałym bezrobociem w miarę obniżania się poziomu wykształcenia potwierdza zróżnicowanie mediany czasu pozostawania bez pracy w zależności od wykształcenia. Połowa osób z wykształceniem wyższym pozostawała w latach 2001–2012 bez zatrudnienia dłużej niż 4,1 do 5,5 miesięcy. Co druga osoba z wykształceniem średnim pozostawała w rejestrach urzędów pracy, w zależności od roku, w którym przeprowadzono analizę, nie krócej niż 5,4–10,6 miesięcy. Średni czas poszukiwania pracy przez osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym wynosił od 5,7 do 14,9 miesięcy, a co drugi bezrobotny z wykształceniem gimnazjalnym i niższym poszukiwał pracy przez co najmniej 5,9 miesięcy w 2009 r. i 19,6 miesięcy w 2004 r.

Wykres 1.7. Udział długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych o różnym poziomie wykształcenia w Polsce w latach 1994–2012

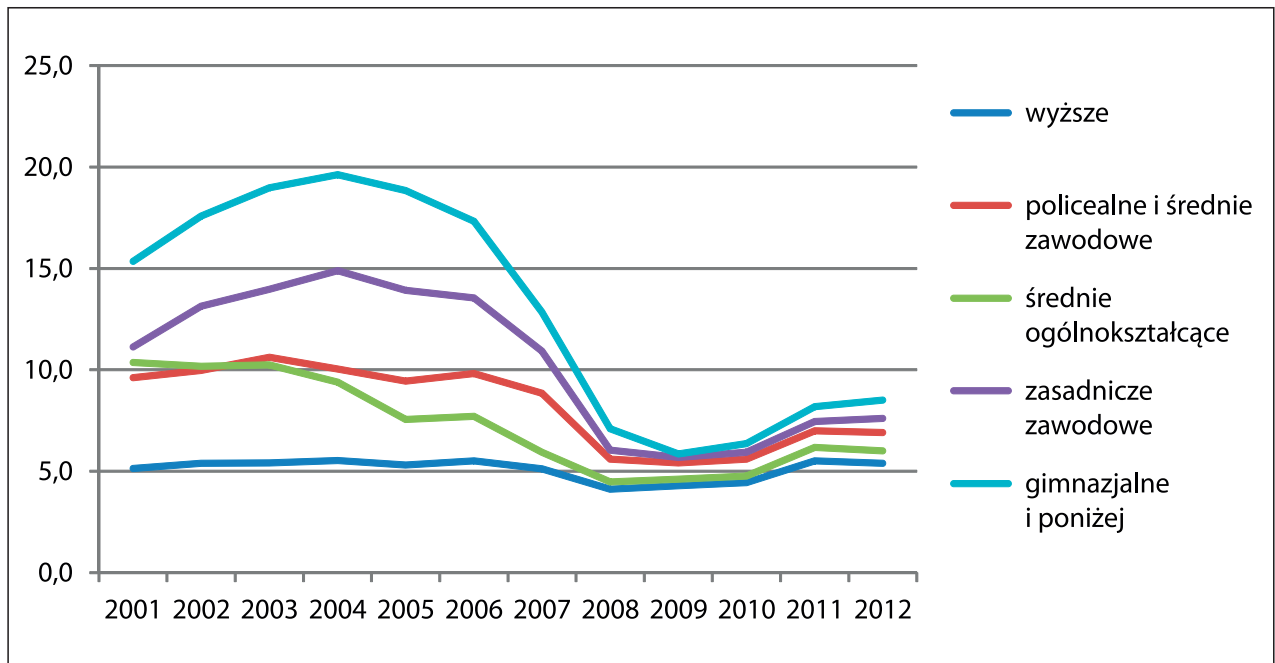
Źródło: jak w tab. 1.9.

Tabela 1.10. Mediana czasu pozostawania bez pracy w Polsce w latach 2001–2012 według wykształcenia w miesiącach
Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Wykształcenie				
		wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i niższe
2001	11,4	5,1	9,6	10,4	11,1	15,3
2002	12,7	5,4	10,0	10,2	13,1	17,6
2003	13,6	5,4	10,6	10,2	14,0	19,0
2004	13,5	5,5	10,0	9,4	14,9	19,6
2005	12,1	5,3	9,4	7,5	13,9	18,8
2006	11,7	5,5	9,8	7,7	13,5	17,3
2007	9,9	5,1	8,8	5,9	10,9	12,8
2008	5,7	4,1	5,6	4,5	6,0	7,1
2009	5,4	4,3	5,4	4,6	5,7	5,9
2010	5,6	4,4	5,6	4,8	5,9	6,4
2011	7,1	5,5	7,0	6,2	7,5	8,2
2012	7,2	5,4	6,9	6,0	7,6	8,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Wykres 1.8. Mediana czasu pozostawania bez pracy w Polsce w latach 2001–2012 według wykształcenia w miesiącach

Źródło: dane tab. 1.10.

Wraz z poprawą sytuacji gospodarczej skracał się średni czas poszukiwania pracy, przy czym wcześniej odczuły to osoby o stosunkowo wyższym poziomie wykształcenia. Tempo skracania średniego czasu pozostawania bez pracy było jednak niższe wśród osób relatywnie lepiej wykształconych, co doprowadziło do zmniejszenia zarówno bezwzględnej, jak i względnej różnicy pomiędzy czasem poszukiwania zatrudnienia przez osoby o różnym poziomie wykształcenia. Na przykład w 2002 r. osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym pozostawały bez pracy przeciętnie o około roku dłużej niż bezrobotni z wykształceniem wyższym,

czyli ponad trzykrotnie dłużej. W 2009 różnica wynosiła 1,6 miesiąca, czyli około 37%. Od 2009 r. średni czas pozostawania bez pracy zaczął ponownie wzrastać, przy czym zarówno bezwzględne, jak i względne przyrosty tego czasu były większe w przypadku osób o niższym poziomie wykształcenia, co doprowadziło do powiększenia się nie tylko bezwzględnej, ale i względnej różnicy między nimi a bezrobotnymi lepiej wykształconymi.

Tabela 1.11. Długotrwanie bezrobotni w Polsce w latach 1994–2012 według stażu pracy w odsetkach
Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Staż pracy w latach						bez stażu
		do 1 roku	1–5	5–10	10–20	20–30	30 i więcej	
1994	100,0	8,6	15,9	16,0	24,9	9,6	2,8	22,3
1995	100,0	9,3	15,6	15,8	25,1	10,0	4,3	19,9
1996	100,0	12,7	15,6	14,7	23,5	9,9	5,1	18,5
1997	100,0	15,5	17,6	15,6	23,5	9,6	0,8	17,4
1998	100,0	15,3	16,2	15,6	22,6	9,1	0,7	20,4
1999	100,0	16,3	16,3	14,8	21,3	9,2	0,6	21,4
2000	100,0	19,4	17,6	13,3	18,6	8,9	0,6	21,6
2001	100,0	18,6	17,9	13,0	18,3	9,5	0,5	22,2
2002	100,0	17,8	17,8	13,0	18,2	10,4	0,6	22,1
2003	100,0	17,0	17,7	13,2	18,2	10,8	0,8	22,3
2004	100,0	15,9	17,7	13,4	18,4	11,4	1,0	22,3
2005	100,0	15,3	17,7	13,4	18,6	11,7	1,2	22,0
2006	100,0	14,9	17,2	13,5	18,5	11,9	1,4	22,5
2007	100,0	14,8	16,9	13,4	18,4	12,1	1,6	22,8
2008	100,0	15,0	17,5	13,2	17,8	12,0	1,7	22,9
2009	100,0	14,7	18,9	13,3	17,4	12,2	2,2	21,3
2010	100,0	14,6	20,1	13,4	16,9	12,4	2,9	19,8
2011	100,0	14,9	20,8	13,4	16,2	11,5	2,7	20,6
2012	100,0	15,0	21,5	13,9	16,1	11,2	2,8	19,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2009, 2010, 2011, www.mpips.gov.pl.

W latach 1994–2012 zaszły dość istotne zmiany w strukturze długotrwanie bezrobotnych według stażu pracy. W latach dziewięćdziesiątych dominowały w tej kategorii bezrobotnych osoby mające staż pracy w przedziale 10–20 lat. Drugą pod względem liczebności grupą były osoby bez stażu pracy. W analizowanym okresie zwiększył się w badanej populacji udział osób o najkrótszym stażu pracy, w przedziałach do 1 roku i 1–5 lat, oraz osób o najdłuższym stażu pracy, szczególnie przekraczającym 30 lat. Zmniejszył się natomiast znacznie udział osób ze stażem pracy w przedziale 10–20 lat i w nieco mniejszym stopniu ze stażem w przedziale 5–10 lat. Względnie stały był w badanym okresie udział osób bez doświadczenia zawodowego – wynosił około 20%. Omówione zmiany strukturalne zdają się również świadczyć o wysokiej wartości na rynku pracy osób jeszcze młodych, ale dysponujących już znacznym doświadczeniem zawodowym.

Tabela 1.12. Długotrwanie bezrobotni w odsetkach ogółu bezrobotnych w Polsce w latach 1994–2012 według stażu pracy

Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Staż pracy w latach						
		do 1 roku	1–5	5–10	10–20	20–30	30 i więcej	bez stażu
1994	44,2	41,5	43,3	47,3	46,2	39,9	54,9	42,9
1995	37,4	30,2	34,1	41,1	40,7	35,7	63,6	35,3
1996	41,1	32,5	35,3	43,9	43,6	39,5	68,5	45,7
1997	44,3	43,1	44,2	46,0	48,1	42,6	45,7	40,3
1998	40,4	41,8	38,3	43,9	44,4	37,3	39,8	36,4
1999	38,7	41,2	36,5	42,1	42,9	35,1	31,8	34,9
2000	44,7	49,7	43,2	46,6	48,2	40,3	36,9	40,6
2001	48,3	53,0	47,1	48,7	52,3	44,2	35,5	45,2
2002	51,2	57,8	49,1	50,3	55,8	49,0	31,6	47,4
2003	52,5	60,2	50,0	50,9	57,3	51,1	36,2	48,7
2004	52,2	56,8	48,7	50,9	58,1	52,9	38,5	49,2
2005	50,2	53,5	46,3	49,5	57,1	52,7	37,0	46,7
2006	49,3	50,7	45,1	49,0	56,1	52,3	36,0	47,1
2007	45,1	44,8	40,1	45,0	51,4	49,1	31,6	44,4
2008	34,0	33,6	29,0	34,1	38,9	37,7	23,5	34,9
2009	25,8	25,5	22,2	26,1	29,9	29,1	18,6	26,1
2010	29,1	28,1	26,2	29,5	33,2	34,0	25,9	27,8
2011	34,6	33,3	31,9	34,2	37,9	37,9	27,3	35,8
2012	35,4	34,6	33,2	34,9	38,7	38,1	26,0	37,1

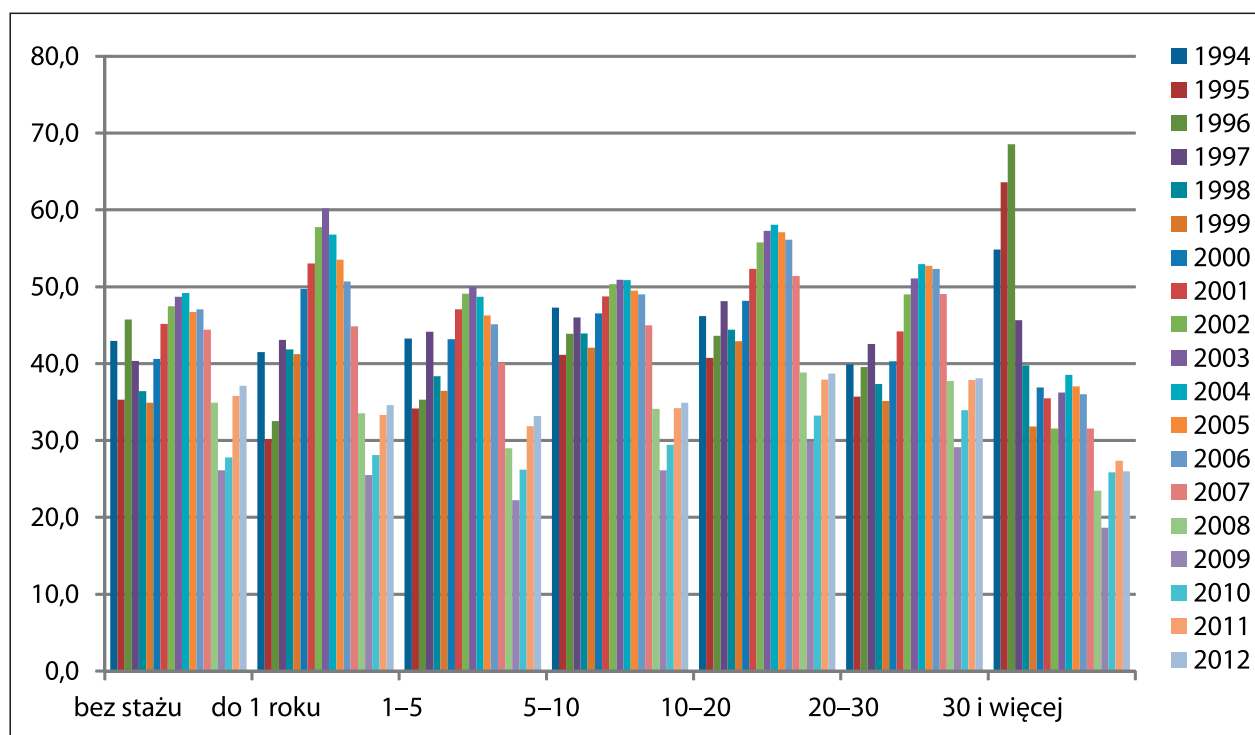
Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009; Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Natężenie długotrwałego bezrobocia we wszystkich grupach bezrobotnych wyodrębnionych według stażu pracy było największe w latach 2002–2004 – w zasadzie, poza grupą ze stażem powyżej 30 lat, przekraczało 50%, najmniejsze natomiast w 2009 r., kiedy ukształtowało się na poziomie niższym o około 25–30 punktów procentowych. Najmniej zagrożeni długotrwałym bezrobociem bezrobotni mający najdłuższy staż pracy zawodniczą to, ze względu na zależność stażu pracy i wieku, rozwiązaniom emerytalno-rentowym, które do 2008 r. umożliwiały przechodzenie na wcześniejsze emerytury, oraz istniejącej ochronie stosunku pracy osób w wieku przedemerytalnym. Poza tą grupą, udziały długotrwanie bezrobotnych wśród bezrobotnych o różnej długości stażu pracy wykazują różnokierunkowe wahania. Zdaje się to wskazywać, że zagrożenie długotrwałym bezrobociem nie wykazuje związku z długością stażu pracy zarejestrowanych bezrobotnych.

Brak zależności zagrożenia długotrwałym bezrobociem od stażu pracy zdaje się potwierdzać zróżnicowanie średniego czasu pozostawania bez zatrudnienia według stażu pracy. Było ono stosunkowo niewielkie. Nieco dłuższym od przeciętnego czasem poszukiwania pracy charakteryzowali się od 2006 r. bezrobotni mający staż pracy w przedziale 10–20 lat i 20–30 lat. Wcześniej najdłużej pozostawali bez pracy bezrobotni ze stażem pracy nieprzekraczającym roku, a niewiele im ustępowali bezrobotni ze stażem pracy w granicach 10–20 lat. W okresie 2001–2012 mediana czasu pozostawania bez pracy zmniejszyła się wśród bezrobotnych o różnej długości stażu pracy z 11,4–18,4 miesięcy w 2003 r., kiedy była najwyższa, do 5,0–6,7 miesięcy w 2009 r., kiedy osiągnęła najniższy poziom. W latach 2010–2012 ponownie wydłużył się czas poszukiwania pracy. W 2012 r. najdłużej poszukiwali zatrudnienia bezrobotni mający staż pracy w granicach 10–30 lat – co druga osoba o takim stażu czyniła to przez co najmniej 8,2–8,5 miesięcy. Najkrótszym średnim czasem pozostawania bez pra-

cy charakteryzowali się wtedy bezrobotni z ponad 30-letnim stażem pracy. Zbliżony był czas poszukiwania zatrudnienia przez bezrobotnych z krótkim stażem pracy, do 5 lat – połowa z nich poświęciła na to mniej niż 6,5–6,6 miesięcy, a połowa musiała poszukiwać pracy dłużej.

Wykres 1.9. Udział długotrwanie bezrobotnych wśród bezrobotnych o różnym stażu pracy w Polsce w latach 1994–2012

Źródło: dane tab. 1.12.

Tabela 1.13. Mediana czasu pozostawania bez pracy w Polsce w latach 2001–2012 według stażu pracy w miesiącach
Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Staż pracy w latach						
		bez stażu	do 1 roku	1–5	5–10	10–20	20–30	30 i więcej
2001	11,4	10,1	13,8	11,0	11,6	13,3	10,3	7,4
2002	12,7	11,0	16,5	11,7	12,2	15,4	11,7	7,5
2003	13,6	11,4	18,7	12,0	12,6	16,7	12,6	8,3
2004	13,5	11,4	17,5	11,5	12,6	17,8	13,8	8,9
2005	12,1	10,5	15,0	10,5	11,8	17,6	13,9	8,6
2006	11,7	10,7	12,6	10,0	11,6	16,9	13,7	8,3
2007	9,9	9,2	9,5	7,9	10,0	13,2	11,6	7,3
2008	5,7	5,6	5,4	4,9	5,8	7,2	7,4	5,2
2009	5,4	5,0	5,0	5,0	5,7	6,3	6,7	5,2
2010	5,6	5,1	5,0	5,2	5,9	6,8	7,5	6,1
2011	7,1	7,1	6,4	6,3	7,2	8,2	8,4	6,1
2012	7,2	6,8	6,6	6,5	7,3	8,3	8,5	5,8

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

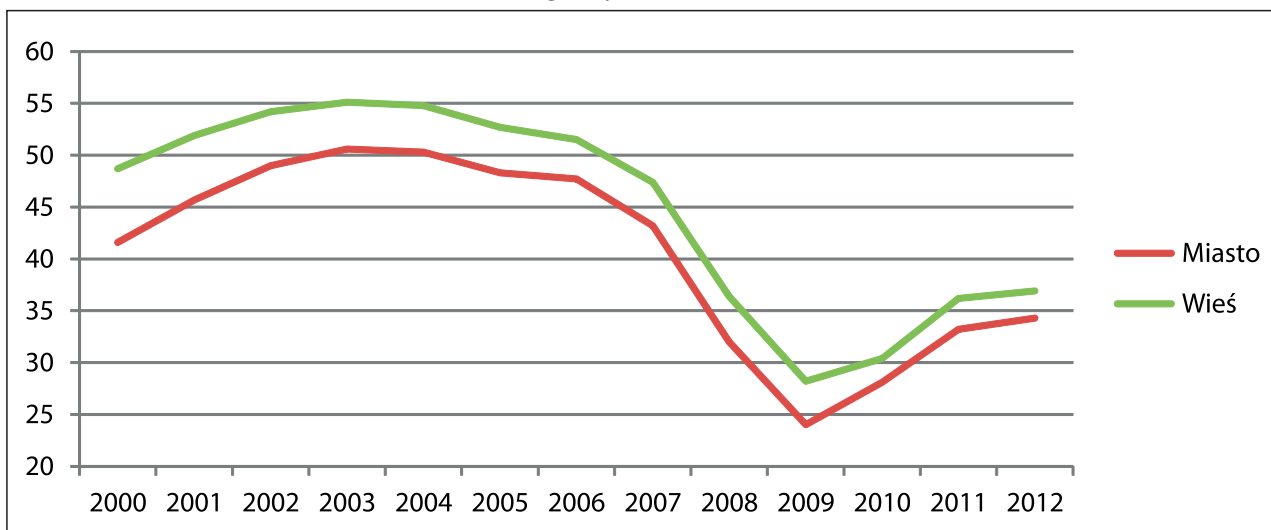
Tabela 1.14. Udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy wśród bezrobotnych ogółem w Polsce w latach 2000–2012 według miejsca zamieszkania

Stan w końcu okresu

Lata	Ogółem	Miasto	Wieś
2000	44,7	41,6	48,7
2001	48,3	45,7	51,9
2002	51,2	49,0	54,2
2003	52,5	50,6	55,1
2004	52,2	50,3	54,8
2005	50,2	48,3	52,7
2006	49,3	47,7	51,5
2007	45,1	43,2	47,4
2008	34,0	32,0	36,4
2009	25,8	24,0	28,2
2010	29,1	28,1	30,4
2011	34,6	33,2	36,2
2012	35,4	34,3	36,9

Źródło: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009, s. 31; Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się oraz długotrwanie bezrobotni, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2010, s. 5; Bezrobocie w Polsce w 2010 r., w 2011 r. i w 2012 r., www.mpips.gov.pl.

Wykres 1.10. Odsetek bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy wśród bezrobotnych ogółem w Polsce w latach 2000–2012 według miejsca zamieszkania

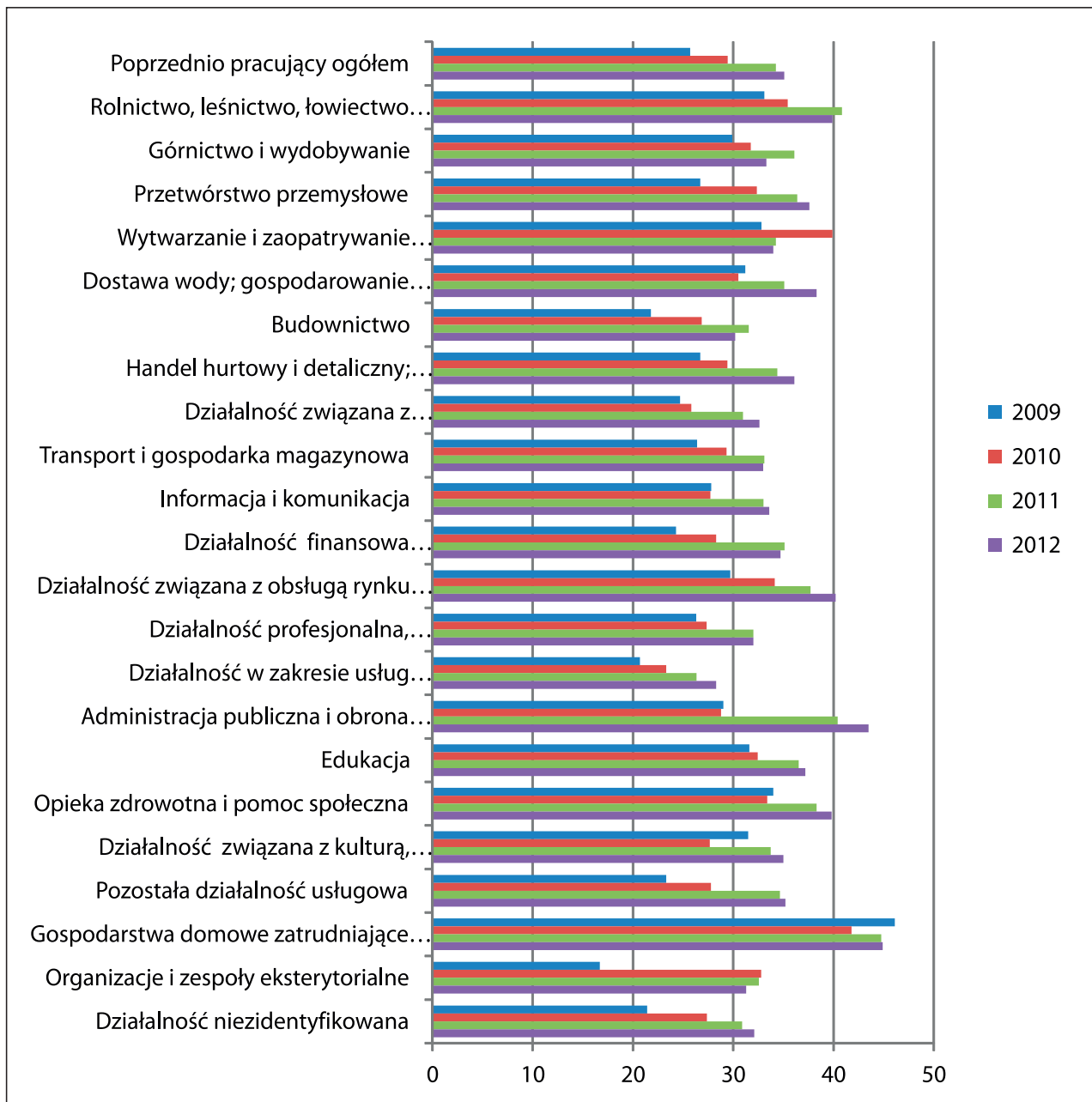
Źródło: jak w tab. 1.14.

Większość bezrobotnych mieszkała w miastach, jednak natężenie bezrobocia było większe na terenach wiejskich, również zagrożenie długotrwałym bezrobociem było większe na wsi. Wpłynęło na to wiele czynników: większe oddalenie od potencjalnych miejsc pracy, mniejsza mobilność ludności wiejskiej, niższy poziom wykształcenia i ogólnie niższy poziom kwalifikacji zawodowych. Wielkość udziału długotrwanie bezrobotnych w bezrobotnych ogółem w miastach i na wsi zmieniała się w wyniku zmian sytuacji na rynku pracy, a występujące w tym zakresie tendencje były odzwierciedleniem omawianych wcześniej tendencji ogólnopolskich.

Zawsze jednak zagrożenie długotrwałym bezrobociem było większe na wsi niż w miastach. Różnica pomiędzy odsetkami długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych na wsi i w miastach wynosiła w poszczególnych latach od 2,3 do 7,1 punktów procentowych. W wymiarze względnym różnica ta nie wykazywała żadnej określonej tendencji i stanowiła od 7,6% w 2012 r. do ponad 17% w 2009 r.

Około 80% bezrobotnych wcześniej pracowało. Umożliwia to umiejscowienie ostatniego miejsca ich zatrudnienia w sekcji działalności gospodarczej. W niniejszym opracowaniu zagadnienie to zostanie zobrazowane w okresie 2009–2012. Zróżnicowanie długookresowego bezrobocia według sekcji PKD znalazło odzwierciedlenie w statystykach rynku pracy już wcześniej, jednak dokonywanie porównań w dłuższym okresie jest utrudnione lub wręcz niemożliwe ze względu na zachodzące zmiany PKD.

Wykres 1.11. Udział długotrwałe bezrobotnych wśród bezrobotnych poprzednio pracujących w Polsce w latach 2009–2012 według sekcji PKD

Źródło: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się oraz długotrwałe bezrobotni, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2010, s. 5; Bezrobocie w Polsce w 2010 r. i w 2011 r., www.mpips.gov.pl.

W latach 2009–2012 nastąpił wzrost odsetka długotrwałe bezrobotnych wśród poprzednio pracujących (z 25,7% w 2009 r. do 34,3% w 2011 r. i do 35,1% w roku następnym) oraz prawie we wszystkich grupach bezrobotnych wyodrębnionych według sekcji PKD. W analizie zostanie pominięta sekcja *organizacje i zespoły eksterytorialne* ze względu na jej niewielką liczebność (nieco ponad 220 osób w 2011 r., co stanowiło 0,0% bezrobotnych uprzednio pracujących). W latach 2009–2012 najwyższe udziały długotrwałe bezrobotnych odnotowano wśród bezrobotnych uprzednio pracujących w sekcjach: *gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby* (odpowiednio 46,1%, 41,8%, 44,7% i 44,9%), *opieka zdrowotna i pomoc społeczna* (34,0%, 33,4%, 38,3%, 39,8%), *rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* (33,1%, 35,4%, 40,8%, 39,9%), *wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych* (32,8%, 39,9%, 34,3%, 34,0%), *działalność związana z obsługą rynku nieruchomości* (29,7%, 34,1%, 37,7%, 40,2%), *edukacja* (31,6%, 32,4%, 36,5%, 37,2%) i *przetwórstwo przemysłowe* (26,7%, 32,4%, 36,4%, 37,6%), najniższe natomiast w sekcjach: *działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca* (20,7%, 23,3%, 26,4%, 28,3%), *budownictwo* (21,8%, 26,9%, 31,5%, 30,2%) oraz *działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi* (24,7%, 25,8%, 31,0%, 32,6%). W 2008 r. największe zagrożenie długotrwałym bezrobociem występowało generalnie w tych samych sekcjach działalności gospodarczej. W badanym okresie zarówno przynależność do sekcji najbardziej i najmniej zagrożonych długotrwałym bezrobociem, jak i ich ranking nie ulegały większym zmianom. Można więc stwierdzić, że zagrożenie długotrwałym pozostawaniem bez pracy zależy od sekcji gospodarki narodowej, w której bezrobotny uprzednio pracował. Wydaje się, że ma to związek ze specyficznymi kwalifikacjami niezbędnymi do pracy w poszczególnych sekcjach oraz z charakterem i właściwościami wykonywanej w nich pracy.

Tabela 1.15. Długotrwałe bezrobotni w Polsce w latach 2010–2012 według zawodów

Stan w końcu okresu

Grupy zawodów	Bezrobotni poprzednio pracujący				W tym: pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy			
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
	2010		2012		2010		2012	
Ogółem	1549568	100,0	1739842	100,0	456120	100,0	610005	100,0
1. Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	8840	0,6	12541	0,7	2400	0,5	3748	0,6
2. Specjaliści	115630	7,5	141243	8,1	28971	6,4	42393	6,9
3. Technicy i inny średni personel	193780	12,5	209714	12,1	57545	12,6	73791	12,1
4. Pracownicy biurowi	71775	4,6	82047	4,7	21595	4,7	29273	4,8
5. Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	294136	19,0	339631	19,5	85897	18,8	125338	20,5
6. Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	35818	2,3	35947	2,1	12884	2,8	15423	2,5
7. Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	434842	28,1	468240	26,9	130425	28,6	164077	26,9
8. Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	89200	5,8	98072	5,6	26970	5,9	33851	5,5
9. Pracownicy przy pracach prostych	161931	10,5	179300	10,3	53697	11,8	69190	11,3
0. Siły zbrojne	762	0,0	896	0,1	132	0,0	225	0,0
Bez zawodu	142854	9,2	172211	9,9	35604	7,8	52696	8,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Bezrobocie w Polsce w 2010 r. i w 2012 r., www.mpips.gov.pl.

Badanie bezrobocia wśród bezrobotnych poprzednio pracujących umożliwia także ustalenie struktury bezrobotnych uprzednio pracujących – w tym również długotrwałe bezrobotnych – według zawodów oraz wpływu wykonywania określonego zawodu na narażenie na ryzyko długotrwałego bezrobocia. Wśród bezrobotnych poprzednio pracujących największe grupy zawodowe stanowili w latach 2010–2012: *pracownicy przemysłowi i rzemieślnicy* (ok. 27–28%), *pracownicy usług osobistych i sprzedawcy* (19–20%), *technicy i inny śred-*

ni personel (ok. 12%), pracownicy przy pracach prostych (ok. 10%). W analizowanych latach struktura ta była względnie stała i można wnioskować, że we wcześniejszym okresie struktura zawodowa poprzednio pracujących bezrobotnych nie podlegała większym zmianom. Wśród długotrwanie bezrobotnych dominowały te same, co w przypadku poprzednio pracujących ogółem, grupy zawodowe. Struktura długotrwanie bezrobotnych w niewielkim stopniu różniła się od struktury bezrobotnych poprzednio pracujących ogółem. Zauważalne różnice to większy udział wśród długotrwanie pozostających bez zatrudnienia osób należących do następujących grup zawodowych: *pracownicy przy pracach prostych* oraz *rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy*, natomiast mniejszy udział bezrobotnych z grupy zawodowej *specjalistów* oraz *bez zawodu*. Większe zróżnicowanie wystąpiłoby zapewne przy rozpatrywaniu struktury zawodowej bezrobotnych na niższym szczeblu agregacji.

We wszystkich grupach zawodowych narażenie na długotrwałe bezrobocie malało do 2009 r., natomiast w latach 2010–2012 ponownie zaczęło rosnąć. Najmniejsze zagrożenie długotrwałym bezrobociem i niższy od przeciętnego udział pozostających bez pracy ponad 12 miesięcy w całym badanym okresie odnotowano w grupie zawodowej *specjalistów*, a więc wymagającej wysokich, specjalistycznych kwalifikacji, a także wśród poprzednio pracujących bez zawodu i w siłach zbrojnych. W czterech grupach zawodowych: *pracownicy biurowi, pracownicy usług osobistych i sprzedawcy, rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy* oraz *pracownicy przy pracach prostych* zagrożenie długotrwałym bezrobociem było w całym badanym okresie wyższe od przeciętnego, a wskutek pogarszającej się sytuacji gospodarczej i rosnącego w związku z tym bezrobocia dołączyli do nich od 2010 r. *robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy* oraz *operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń*, lokując się jednak w okolicach średniej. W sumie, w całym badanym okresie wśród najbardziej zagrożonych długotrwałym bezrobociem dominowały dwie grupy zawodowe: *rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy* oraz *pracownicy przy pracach prostych*. Różnica między maksymalnym a minimalnym udziałem długotrwanie bezrobotnych w wielkich grupach zawodowych, wynosząca w 2008 r. 22 punkty procentowe, zmalała w 2009 r. do 15 punktów, a następnie zwiększyła się do 18 punktów w 2012 r.; obniżyła się nieco w całym okresie również w wymiarze względnym.

Tabela 1.16. Udział bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 12 miesięcy w bezrobotnych ogółem w Polsce w latach 2008–2012 według grup zawodowych

Stan w końcu okresu

Grupy zawodów	2008	2009	2010	2011	2012
Ogółem	33,8	25,7	29,4	34,3	35,1
1. Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	36,2	25,3	27,1	29,7	29,9
2. Specjaliści	26,8	21,0	25,1	30,1	30,0
3. Technicy i inny średni personel	31,6	25,2	29,7	34,5	35,2
4. Pracownicy biurowi	39,8	29,2	30,1	34,5	35,7
5. Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	37,4	28,1	29,2	34,7	36,9
6. Rolnicy, leśnicy, ogrodnicy i rybacy	41,0	33,5	36,0	41,4	42,9
7. Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	32,5	24,7	30,0	34,6	35,0
8. Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	33,0	24,8	30,2	34,8	34,5
9. Pracownicy przy pracach prostych	39,9	30,4	33,2	38,2	38,6
0. Siły zbrojne	19,0	18,5	17,3	21,1	25,1
Bez zawodu	27,8	21,7	24,9	29,2	30,6

Źródło: Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się, analiza zmian w latach 1993–2008, długotrwanie bezrobotni, analiza zmian w latach 2005–2008, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2009, s. 31; Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się oraz długotrwanie bezrobotni, MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa 2010, s. 5; Bezrobocie w Polsce w 2010 r., 2011 r. i w 2012 r., www.mpips.gov.pl.

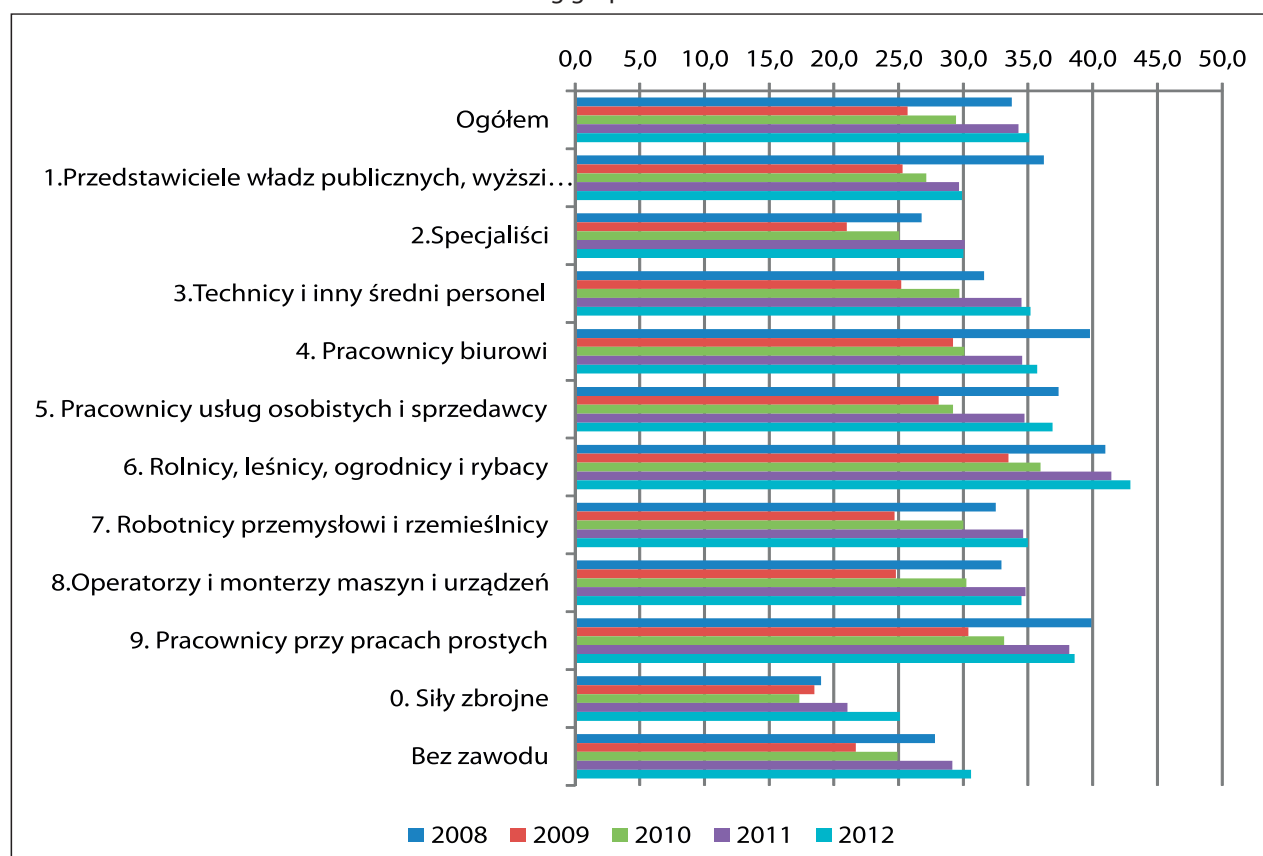
Znacznie większe zróżnicowanie zagrożenia długotrwałym bezrobociem według zawodów ujawniło się przy przejściu na niższy szczebel agregacji. Analiza na poziomie 43 dużych grup zawodowych pokazała, że w latach 2010–2012 największe udziały pozostających bez zatrudnienia wystąpiły wśród pracowników opieki osobistej i pokrewnych, rolników i rybaków pracujących na własny rachunek, pomocy domowych i sprzę-

taczek, rolników produkcji towarowej, ładowaczy nieczystości i innych pracowników przy pracach prostych, a więc w zawodach należących do 5, 6 i 9 grupy wielkiej. Na drugim biegunie znaleźli się natomiast żołnierze szeregowi, kierownicy ds. zarządzania i handlu, specjaliści ds. technologii informacyjno-komunikacyjnych, specjaliści ds. ekonomicznych i zarządzania oraz technicy informatycy, a więc reprezentanci zawodów należących do 0, 1, 2 i 3 grupy wielkiej. Niskie były również odsetki poprzednio pracujących bez zawodu.

1.4. Bezrobocie trwające ponad 12 miesięcy wśród bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Ustawa z 2004 r. zdefiniowała szereg kategorii osób, które ze względu na specyficzne cechy lub sytuacje są szczególnie zagrożone bezrobociem, a także wprowadziła instrumenty polityki rynku pracy, które miały temu zjawisku przeciwdziałać. Osoby należące do wymienionych w ustawie kategorii zostały określone jako bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Po 2004 r. przedefiniowano niektóre z tych kategorii i wzbogacono ich listę. U niektórych osób występuje zbieg wielu cech utrudniających znalezienie pracy, w związku z czym mogą być zaliczone do kilku kategorii bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Wykres 1.12. Pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy w odsetkach bezrobotnych poprzednio pracujących w Polsce w latach 2008–2012 według grup zawodów

Źródło: dane tab. 1.16.

Zbiorowość bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy liczyła w Polsce w 2011 roku 1806,3 tys. osób, co stanowiło 91,1% wszystkich bezrobotnych. W 2012 r. ich liczba wzrosła do 1938,8 tys. osób, a udział w ogóle bezrobotnych nieco obniżył się, osiągając poziom 90,7%. Prawie wszyscy bezrobotni pozostający bez zatrudnienia dłużej niż dwanaście miesięcy od ostatniej rejestracji należeli do jakiejś grupy podwyższonego ryzyka (99,8%). Natomiast wśród bezrobotnych znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku

pracy 37,9% osób w 2011 r. oraz 39,0% osób w 2012 r. pozostawało bez pracy ponad rok. Odsetek ten był o 3,3–3,6 punktów procentowych wyższy od przeciętnego w Polsce. Z kolei wśród bezrobotnych nienależących do grupy podwyższonego ryzyka osoby pozostające bez pracy dłużej niż dwanaście miesięcy stanowiły zaledwie około 0,6%. Dysproporcja między tymi odsetkami była więc ogromna, co potwierdza znany syndrom, jakim jest kumulowanie się negatywnych cech sprzyjających bezrobociu. Podobnie do opisanej wyżej kształtowała się sytuacja w 2010 r., co sugeruje, że omówione zależności mają bardziej trwały charakter.

Tabela 1.17. Udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy wśród bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Polsce w latach 2006–2012

Stan w końcu okresu

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ogółem	31,9	37,9	39,0
Do 25 roku życia	24,2	28,8	16,2	13,1	16,1	22,0	22,2
Długotrwale bezrobotni	74,5	71,1	64,9	61,3	61,7	68,0	69,9
Powyżej 50 roku życia	63,3	58,5	47,4	36,8	40,1	44,4	44,2
Bez kwalifikacji zawodowych	53,1	48,9	38,2	28,7	31,7	36,1	37,0
Bez doświadczenia zawodowego	x	x	33,3	25,1	27,3	34,6	36,1
Bez wykształcenia średniego	x	x	37,6	28,2	32,0	37,2	38,0
Samotnie wychowujący dziecko do 18 roku życia*	53,1	48,8	39,0	31,9	34,3	39,6	41,8
Po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia	x	x	25,5	19,6	23,5	28,5	30,2
Niepełnosprawni	50,5	47,3	42,9	37,8	39,8	42,5	43,0
Po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego	x	x	x	x	21,5	31,0	34,7

*Do 2007 r. do 7 roku życia.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012; Bezrobocie w Polsce 2010 r., 2011 r., 2012 r., www.mpips.gov.pl.

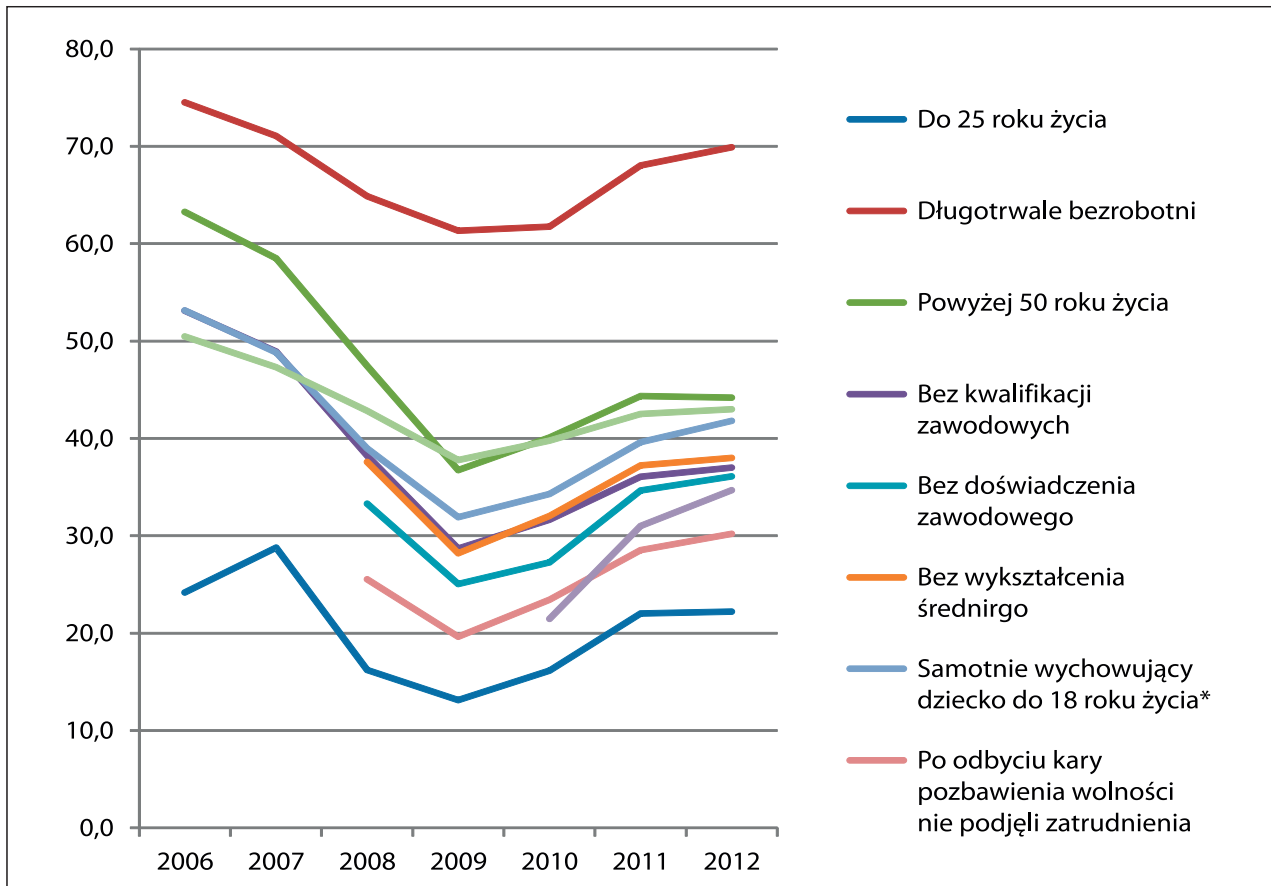
Udział bezrobotnych pozostających w rejestrach urzędów pracy dłużej niż 12 miesięcy w poszczególnych kategoriach osób podwyższonego ryzyka na rynku pracy był zróżnicowany. Zmieniał się również w czasie, stosownie do sytuacji na rynku pracy. Największy był, co zrozumiałe, w kategorii długotrwale bezrobotnych (określonej w sposób ustawowy), w której stanowili oni w badanym okresie od 61,3% do 74,5%. Poza tym duży odsetek pozostających bez pracy ponad rok występował wśród bezrobotnych powyżej 50 roku życia, niepełnosprawnych i samotnie wychowujących dzieci poniżej 18 roku życia. Zróżnicowanie udziału poszukujących pracy przez ponad rok w poszczególnych kategoriach bezrobotnych pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy, niezależnie od zmian występujących w czasie, było w zasadzie stałe, a poszczególne kategorie z reguły zachowywały niezmienną pozycję.

1.5. Podsumowanie

W drugiej połowie pierwszej dekady XXI wieku, dzięki poprawie sytuacji gospodarczej oraz stosowaniu ukierunkowanych instrumentów polityki rynku pracy, udało się znacznie ograniczyć zarówno poziom bezrobocia trwającego dłużej niż 12 miesięcy, jak i jego udział w bezrobociu ogółem. Pierwszym i podstawowym czynnikiem określającym poziom bezrobocia ogółem, w tym również bezrobocia długotrwałego, jest więc stan i struktura gospodarki oraz jej zdolność do tworzenia miejsc pracy. Nawet najbardziej zmasowane wysiłki służb zatrudnienia i skierowanie na walkę z bezrobociem dużych środków nie doprowadzą do jego ograniczenia, jeżeli nie będzie miejsc pracy, na których bezrobotnych można zatrudnić. Rozmiary bezrobocia długotrwałego zależą również od poziomu bezrobocia ogółem. Przy wyższym poziomie bezrobocia trudniej znaleźć zatrud-

nienie, poszukiwania wydłużają się i coraz więcej bezrobotnych przekracza granicę czasu, który jest uznawany za kryterium powodujące zaliczenie bezrobotnego do kategorii długotrwanie bezrobotnych.

Wykres 1.13. Udział bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 12 miesięcy wśród bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Polsce w latach 2006–2012

*Do 2007 r. do 7 roku życia.

Źródło: dane tab. 1.17.

Możliwości znalezienia pracy będą zależały również od właściwości osób bezrobotnych oraz od ich motywacji do znalezienia pracy. Przeprowadzona analiza pokazała, że wiele cech bezrobotnych sprzyja większemu zagrożeniu długotrwałym bezrobociem. Można zaliczyć do nich płeć, wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, miejsce wykonywania poprzedniej pracy (rodzaj działalności) oraz wykonywany poprzednio zawód. Na dłuższy czas pozostawania bez pracy narażone są kobiety, osoby o stosunkowo niższym poziomie wykształcenia i mieszkające na wsi. Zagrożenie bezrobociem długotrwałym rośnie również w miarę podnoszenia się wieku bezrobotnych. Na długie pozostawanie bez pracy byli narażeni bezrobotni pracujący uprzednio w takich sekcjach działalności gospodarczej, jak: *gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, opieka zdrowotna i pomoc społeczna, rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, edukacja i przetwórstwo przemysłowe*. Miało to związek ze specyficznymi kwalifikacjami niezbędnymi do pracy w poszczególnych sekcjach oraz z charakterem i właściwościami wykonywanej w nich pracy. Zagrożenie długotrwałym bezrobociem wzmagало wykonywanie niektórych zawodów, szczególnie z dwóch wielkich grup zawodowych: *rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy oraz pracownicy przy pracach prostych*. Znaczne zagrożenie bezrobociem długotrwałym wywoływało wykonywanie zawodów z grup: *pracownicy biurowi oraz pracownicy usług osobistych i sprzedawcy*.

Nie zaobserwowano natomiast związku między długotrwałym bezrobociem a stażem pracy osób długotrwanie bezrobotnych, można więc twierdzić, że staż pracy nie jest czynnikiem wzmagającym narażenie na pozostanie długotrwanie bezrobotnym.

Rozdział 2

PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE DŁUGOTRWĄŁEGO BEZROBOCIA W EUROPIE I W POLSCE

2.1. Długotrwałe bezrobocie w Polsce na tle krajów UE*

Bezrobocie, w tym bezrobocie długotrwałe, stanowi poważne wyzwanie nie tylko dla Polski, ale również dla innych krajów Unii Europejskiej. W 2012 r. w porównaniu do roku poprzedniego liczba bezrobotnych w UE zwiększyła się z 23,1 mln do 25,2 mln osób. Stopa bezrobocia wzrosła do 10,5% w całej UE, najniższy poziom osiągając w Austrii (4,3%), Luksemburgu (5,1%), Holandii (5,3%) i Niemczech (5,5%), najwyższy zaś w Hiszpanii (25,0%) oraz Grecji (24,3%) (dane Eurostatu)⁴. W Polsce w badanym okresie stopa bezrobocia ogółem (według definicji stosowanej w LFS) wyniosła 10,1% i wzrosła o 0,4 punktu procentowego w porównaniu do 2011 r.

Ponad 44% osób bezrobotnych w Unii Europejskiej w 2012 r. (tj. o 1,5 punktu procentowego więcej niż w 2011 r.) pozostawało bez pracy co najmniej przez rok. Udział długotrwałego bezrobocia w bezrobociu ogółem na poziomie powyżej 50% odnotowano na Słowacji (67,3%), w Irlandii (61,7%), Grecji (59,3%), Bułgarii (55,2%), Estonii (54,2%), we Włoszech (53,0%) i na Łotwie (52,1%). Wskaźnik poniżej 20% zanotowano jedynie w Szwecji (19,0%). W Polsce udział długotrwałego bezrobocia w bezrobociu ogółem wyniósł w badanym roku 40,3% i wzrósł w porównaniu do poprzedniego roku o 3,1 punktu procentowego.

Stopa długotrwałego bezrobocia w Unii Europejskiej, mierzona jako procentowy udział bezrobotnych pozostających bez pracy 12 miesięcy lub dłużej wśród aktywnej zawodowo ludności w wieku 15–74 lata, wyniosła w 2012 roku 4,6% (wzrosła w porównaniu do roku poprzedniego o 0,5 punktu procentowego). Najniższą stopę w ostatniej dekadzie – po spadkach w latach 2005–2008 – odnotowano w 2008 r. (2,6%); w ciągu ostatnich czterech lat stopa ta systematycznie rosła. Z kolei porównując stopę długotrwałego bezrobocia dla kobiet i dla mężczyzn można zauważyć stopniowe jej wyrównywanie się: w 2002 r. wynosiła 4,6% dla kobiet i 3,6% dla mężczyzn, natomiast w 2012 r. wskaźniki dla obu płci ukształtowały się na poziomie 4,6%.

* Do porównań międzynarodowych wykorzystano statystyki gromadzone przez Eurostat w ramach badania *The European Union Labour Force Survey (LFS)*, w Polsce realizowanego przez Główny Urząd Statystyczny pod nazwą *Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)*. Tym samym w tej części opracowania przyjęto inną definicję osoby bezrobotnej niż w przypadku bezrobocia rejestrowanego. Za bezrobotnego uznano osobę w wieku 15–74 lata, która w tygodniu badania pozostawała bez pracy i jednocześnie była gotowa podjąć zatrudnienie w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badania oraz aktywnie poszukiwała pracy w ciągu 4 tygodni poprzedzających badanie (EU labour force survey – methodology, Eurostat, epp.eurostat.ec.europa.eu).

⁴ Dane dla EU-27 (bez Chorwacji).

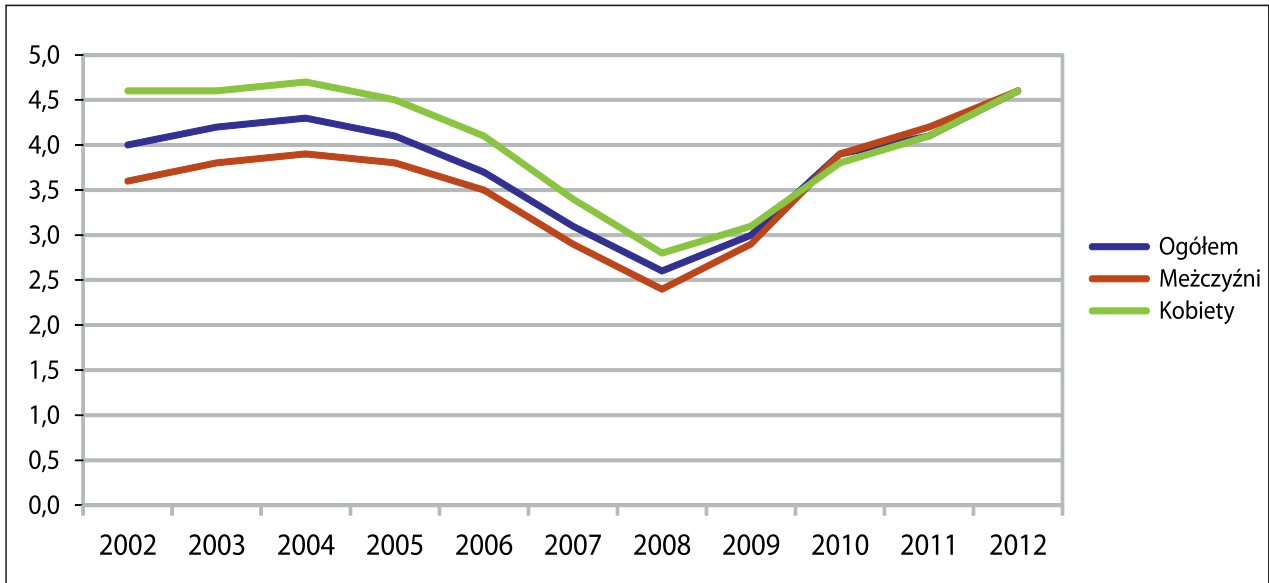
Tabela 2.1. Udział bezrobotnych pozostających bez pracy 12 miesięcy lub dłużej wśród bezrobotnych ogółem w latach 2002–2012 w krajach europejskich (dane średnioroczne)

Obszar	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-27	45,1	45,6	44,9	46,1	45,9	42,7	36,9	33,1	39,9	42,9	44,4
EA-17	43,8	45,0	44,6	45,3	46,2	44,3	39,3	35,6	42,5	45,2	46,5
Belgia	49,6	46,3	49,6	51,7	51,2	50,4	47,5	44,2	48,8	48,4	44,7
Bułgaria	65,4	66,9	57,4	59,8	55,7	58,9	51,6	43,1	46,4	56,1	55,2
Czechy	50,6	48,7	51,0	53,0	54,2	52,3	49,3	30,1	41,0	40,6	43,4
Dania	19,6	19,9	22,6	23,4	20,8	16,1	13,5	9,5	20,2	24,4	28,0
Niemcy	47,9	50,0	51,8	53,0	56,4	56,6	52,5	45,5	47,4	48,0	45,4
Estonia	51,2	42,3	52,4	53,4	48,2	49,2	30,1	27,4	45,3	56,8	54,2
Irlandia	29,4	35,5	34,3	33,4	31,6	29,6	27,1	29,2	49,3	59,4	61,7
Grecja	52,6	56,2	54,8	52,1	54,3	49,9	47,5	40,8	45,0	49,6	59,3
Hiszpania	33,8	33,6	32,6	24,5	21,7	20,4	17,8	23,7	36,6	41,6	44,4
Francja	32,7	37,5	39,0	41,0	42,0	40,2	37,4	35,2	40,2	41,4	40,3
Włochy	59,2	58,2	49,6	49,9	49,6	47,4	45,6	44,4	48,4	51,9	53,0
Cypr	20,1	24,0	28,2	23,4	19,3	18,6	13,6	10,3	20,3	20,9	30,1
Łotwa	42,2	45,2	43,9	45,9	36,6	26,3	25,7	26,7	45,1	54,6	52,1
Litwa	56,6	44,4	53,1	52,5	44,2	32,0	21,1	23,2	41,4	51,9	49,2
Luksemburg	27,4	24,7	21,0	26,4	29,5	28,7	32,2	23,2	29,3	28,6	30,3
Węgry	44,7	40,5	45,1	45,1	45,1	46,8	46,5	41,6	49,3	47,9	45,0
Malta	38,2	34,3	49,5	46,4	40,6	41,9	42,2	43,5	46,3	46,2	47,2
Holandia	26,6	29,0	32,7	40,2	42,9	39,3	34,4	24,2	27,5	33,5	33,7
Austria	16,4	23,0	27,8	25,2	27,4	26,8	24,2	21,3	25,2	25,9	24,7
Polska	54,4	55,1	53,7	57,7	56,2	51,4	33,5	30,3	31,1	37,2	40,3
Portugalia	35,5	32,7	43,1	48,1	50,2	47,1	47,4	44,2	52,3	48,1	48,6
Rumunia	56,5	61,5	59,0	56,3	57,8	50,0	41,3	31,6	34,9	41,9	45,3
Słowenia	54,7	56,7	53,1	47,3	49,3	45,7	42,2	30,1	43,3	44,2	47,9
Słowacja	65,3	66,2	63,9	72,0	76,3	74,2	69,5	54,0	64,0	67,8	67,3
Finlandia	21,2	21,3	21,1	25,8	25,2	22,8	18,4	16,7	24,0	22,2	21,3
Szwecja	20,0	16,1	17,8	.	.	13,9	12,7	13,2	17,8	18,6	19,0
Wielka Brytania	22,9	22,7	21,1	20,9	22,2	23,7	24,1	24,5	32,6	33,4	34,7
Islandia	17,1	23,1	23,9
Norwegia	12,6	12,4	19,9	18,5	23,2	18,3	13,0	16,5	20,6	23,7	19,8
Szwajcaria	21,6	24,1	31,6	36,3	37,1	39,1	32,3	28,1	31,1	35,9	31,6
Chorwacja	63,3	59,3	53,6	58,5	60,1	61,6	63,1	56,1	56,9	63,9	64,6
Macedonia	84,0	84,8	84,9	81,5	83,1	82,6	82,1
Turcja	30,4	26,3	23,8	22,7	26,1	23,6	21,9

Uwaga: w tabeli podano informacje dla całej Unii Europejskiej (EU-27) oraz dla Strefy Euro (EA-17); dodatkowo wśród krajów ujęto także te, dla których Eurostat gromadzi statystyki, ale które nie są lub nie były w 2012 r. członkami Unii Europejskiej.

Źródło: Eurostat – Data Explorer, Long-term unemployment (12 months or more) as a percentage of the total unemployment, epp.eurostat.ec.europa.eu.

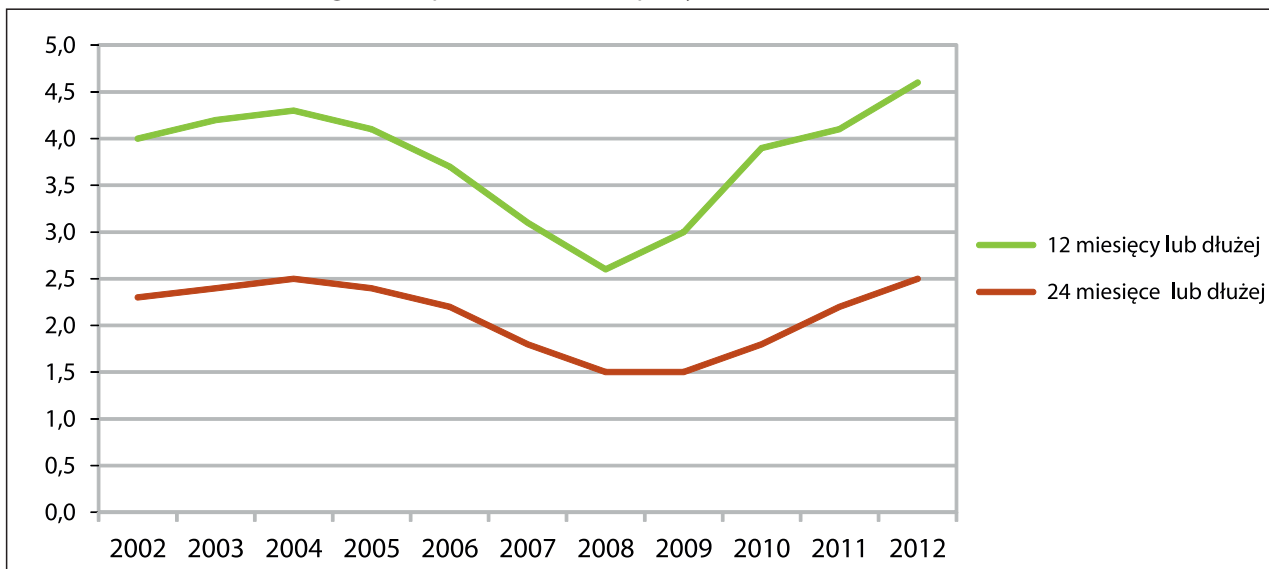
Wykres 2.1. Udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w ludności aktywnej zawodowo w wieku 15–74 lata w UE w latach 2002–2012 według płci

Źródło: Unemployment statistics, Eurostat, epp.eurostat.ec.europa.eu.

Podobne tendencje jak stopa długotrwałego bezrobocia wykazywała stopa chronicznego bezrobocia (oznaczającego udział osób pozostających bez pracy 24 miesiące lub dłużej wśród aktywnej zawodowo ludności w wieku 15–74 lata). W ostatniej dekadzie w latach 2005–2008 następował systematyczny jej spadek, w rezultacie obniżyła się z 2,3% w 2002 r. do 1,5% w latach 2008–2009. W kolejnych latach stopa chronicznego bezrobocia podniosła się, osiągając w 2012 roku 2,5%.

Wykres 2.2. Udział bezrobotnych długotrwałych w ludności aktywnej zawodowo w wieku 15–74 lata w UE w latach 2002–2012 według okresu pozostawania bez pracy

Źródło: Unemployment statistics, Eurostat, epp.eurostat.ec.europa.eu.

W 2012 r. w krajach Unii Europejskiej najwyższe stopy długotrwałego bezrobocia odnotowano w Grecji (14,4%), Hiszpanii (11,1%), na Słowacji (9,4%) oraz w Irlandii (9,1%). Stosunkowo niskie stopy bezrobocia, poniżej 2%, osiągnęły natomiast Austria (1,1%), Szwecja (1,5%), Luksemburg i Finlandia (po 1,6%) oraz Holandia (1,8%). W Polsce w badanym okresie stopa długotrwałego bezrobocia (według definicji stosowanej w LFS) wynosiła 4,1% i była wyższa w porównaniu do poprzedniego roku o 0,5 punktu procentowego.

Tabela 2.2. Udział osób długotrwanie bezrobotnych w ludności aktywnej zawodowo w wieku 15–74 lata w latach 2002–2012 w krajach europejskich (dane średnioroczne)

Obszar	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-27	4,0	4,2	4,3	4,1	3,7	3,1	2,6	3,0	3,9	4,1	4,6
EA-17	3,8	4,1	4,3	4,2	3,9	3,4	3,0	3,4	4,3	4,6	5,3
Belgia	3,7	3,7	4,1	4,4	4,2	3,8	3,3	3,5	4,1	3,5	3,4
Bułgaria	12,0	9,0	7,2	6,0	5,0	4,1	2,9	3,0	4,8	6,3	6,8
Czechy	3,7	3,8	4,2	4,2	3,9	2,8	2,2	2,0	3,0	2,7	3,0
Dania	0,9	1,1	1,2	1,1	0,8	0,6	0,5	0,6	1,5	1,8	2,1
Niemcy	4,2	4,9	5,9	6,0	5,8	4,9	4,0	3,5	3,4	2,8	2,5
Estonia	5,4	4,6	5,0	4,2	2,9	2,3	1,7	3,8	7,7	7,1	5,5
Irlandia	1,3	1,5	1,6	1,5	1,4	1,3	1,7	3,5	6,7	8,6	9,1
Grecja	5,3	5,3	5,6	5,1	4,8	4,2	3,6	3,9	5,7	8,8	14,4
Hiszpania	3,8	3,8	3,5	2,2	1,8	1,7	2,0	4,3	7,3	9,0	11,1
Francja	2,9	3,5	3,8	3,8	3,9	3,4	2,9	3,4	3,9	4,0	4,1
Włochy	5,0	4,9	4,0	3,9	3,4	2,9	3,1	3,5	4,1	4,4	5,7
Cypr	0,7	1,0	1,2	1,3	0,9	0,7	0,5	0,6	1,3	1,6	3,6
Łotwa	5,5	4,4	4,6	4,1	2,5	1,6	1,9	4,6	8,4	8,4	7,8
Litwa	7,2	6,0	5,8	4,3	2,5	1,4	1,2	3,2	7,4	8,0	6,6
Luksemburg	0,7	1,0	1,0	1,2	1,4	1,2	1,6	1,2	1,3	1,4	1,6
Węgry	2,5	2,4	2,7	3,2	3,4	3,4	3,6	4,2	5,5	5,2	4,9
Malta	3,3	3,2	3,4	3,5	2,9	2,7	2,5	3,0	3,2	3,0	3,0
Holandia	0,8	1,2	1,7	2,1	1,9	1,4	1,1	0,9	1,2	1,5	1,8
Austria	1,1	1,1	1,4	1,3	1,3	1,2	0,9	1,0	1,1	1,1	1,1
Polska	10,9	11,0	10,3	10,3	7,8	4,9	2,4	2,5	3,0	3,6	4,1
Portugalia	2,0	2,5	3,3	4,1	4,3	4,2	4,0	4,7	6,3	6,2	7,7
Rumunia	4,0	4,2	4,7	4,0	4,2	3,2	2,4	2,2	2,5	3,1	3,2
Słowenia	3,5	3,5	3,2	3,1	2,9	2,2	1,9	1,8	3,2	3,6	4,3
Słowacja	12,2	11,4	11,8	11,7	10,2	8,3	6,6	6,5	9,2	9,2	9,4
Finlandia	2,3	2,3	2,1	2,2	1,9	1,6	1,2	1,4	2,0	1,7	1,6
Szwecja	1,2	1,2	1,4	1,0	1,0	0,9	0,8	1,1	1,5	1,4	1,5
Wielka Brytania	1,1	1,1	1,0	1,0	1,2	1,3	1,4	1,9	2,5	2,7	2,7
Nowejzja	0,5	0,6	0,8	0,8	0,8	0,5	0,3	0,5	0,7	0,8	0,6
Chorwacja	9,0	8,4	7,4	7,4	6,7	5,7	5,3	5,1	6,7	8,6	10,3
Turcja	2,7	2,3	2,3	2,8	2,8	2,1	1,8

Uwaga: w tabeli podano informacje dla całej Unii Europejskiej (EU-27) oraz dla Strefy Euro (EA-17); dodatkowo wśród krajów ujęto także te, dla których Eurostat gromadzi statystyki, ale które nie są lub nie były w 2012 r. członkami Unii Europejskiej.

Źródło: Eurostat – Data Explorer, Long-term unemployment – annual average, epp.eurostat.ec.europa.eu.

2.2. Terytorialne zróżnicowanie długotrwałego bezrobocia w Polsce

W pierwszej dekadzie XXI wieku nie zaszły istotne zmiany w geografii bezrobocia o długim czasie trwania. Chodzi przy tym nie tyle o liczbę długotrwałe bezrobotnych w poszczególnych województwach i strukturę bezrobocia według województw, ile o międzywojewódzkie zróżnicowanie natężenia tego zjawiska.

W 2001 r. najwięcej bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż rok mieszkało w województwach: mazowieckim, śląskim, dolnośląskim, łódzkim i podkarpackim. W 2012 r. na liście tej znajdowały się natomiast województwa: mazowieckie, podkarpackie, śląskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie i małopolskie. Wymieniły się więc dwa województwa, zmieniła się też ich kolejność. Miejsce na tej liście niektórych województw, np. mazowieckiego i śląskiego, przynajmniej częściowo wynikało z liczby zamieszkującej je ludności i wielkości rynku pracy, innych zaś z natężenia występowania na ich terenie bezrobocia długookresowego. W analizowanym okresie w strukturze długotrwałego bezrobocia wzrósł udział województw: kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, małopolskiego, mazowieckiego, podkarpackiego i podlaskiego.

Tabela 2.3. Struktura długotrwałe bezrobotnych w Polsce w latach 2001–2012 według województw (w odsetkach)
Stan w końcu okresu

Województwo	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
POLSKA	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Dolnośląskie	8,0	8,1	8,3	8,2	8,0	7,6	6,6	6,6	6,9	6,9	6,8	6,6
Kujawsko-Pomorskie	6,9	6,7	6,7	6,7	6,9	6,9	7,1	7,7	7,8	7,4	7,5	7,4
Lubelskie	5,9	5,9	5,8	5,8	5,8	6,5	7,3	8,1	7,6	6,8	7,1	7,1
Lubuskie	3,1	3,1	3,1	3,0	2,9	2,7	2,5	2,5	2,7	2,5	2,3	2,3
Łódzkie	7,9	7,7	7,7	7,6	7,4	7,2	7,1	6,6	6,5	6,9	7,1	7,4
Małopolskie	6,7	6,2	6,4	6,3	6,4	6,3	6,6	6,6	7,1	7,4	7,3	7,4
Mazowieckie	11,6	12,3	12,1	12,6	13,0	13,5	14,0	14,5	14,1	14,5	14,1	14,2
Opolskie	2,4	2,5	2,5	2,4	2,4	2,5	2,2	1,9	1,9	2,1	2,1	2,1
Podkarpackie	7,0	6,3	6,1	6,0	6,2	6,7	7,9	9,2	9,8	9,4	8,9	8,5
Podlaskie	2,8	2,7	2,6	2,4	2,5	2,5	2,7	3,0	3,5	3,8	3,8	3,7
Pomorskie	5,3	5,9	6,0	6,1	5,7	5,3	4,8	3,8	3,8	4,4	4,6	4,7
Śląskie	9,2	9,6	9,9	9,9	10,0	9,8	9,3	7,3	6,9	7,5	8,1	8,5
Świętokrzyskie	4,6	4,3	4,2	4,3	4,5	4,6	5,3	6,7	5,4	4,4	4,3	4,2
Warmińsko-Mazurskie	6,2	5,8	5,5	5,4	5,4	5,3	5,4	5,5	5,8	5,2	5,1	5,1
Wielkopolskie	6,9	7,3	7,4	7,2	7,2	7,0	5,9	4,9	5,4	5,7	5,7	5,7
Zachodniopomorskie	5,5	5,7	5,9	6,0	5,9	5,6	5,3	5,0	4,8	5,1	5,3	5,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009; Bezrobocie w Polsce 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Odmienne od międzywojewódzkiego zróżnicowania struktury długotrwałe bezrobotnych okazało się przestrzenne zróżnicowanie stopy długotrwałego bezrobocia. W 2003 r., kiedy osiągnęła ona w Polsce maksymalny jak dotąd poziom, najwyższe stopy bezrobocia wystąpiły w województwach: warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, lubuskim, kujawsko-pomorskim i dolnośląskim. Z kolei w 2009 r., kiedy stopa bezrobocia miała najniższy poziom, na liście tej znalazły się województwa: warmińsko-mazurskie, podkarpackie, świętokrzyskie, kujawsko-pomorskie i lubelskie. W 2012 r., w okresie ponownego wzrostu stopy długotrwałego bezrobocia, najwyższy poziom tego wskaźnika odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim, podkarpackim, kujawsko-pomorskim, zachodniopomorskim, podlaskim, świętokrzyskim i lubelskim. W całym więc analizowanym okresie najwyższe wartości stopy długotrwałego bezrobocia miały te same województwa.

Tabela 2.4. Stopa bezrobocia długotrwałego w Polsce w latach 2001–2012 według województw (w odsetkach)
Stan w końcu okresu

Województwo	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
POLSKA	8,5	10,2	10,5	9,9	8,8	7,3	5,0	3,2	3,1	3,6	4,3	4,7
Dolnośląskie	9,5	10,8	11,2	11,1	9,7	7,8	4,8	3,0	2,9	3,4	4,0	4,3
Kujawsko-Pomorskie	10,9	11,7	12,0	12,4	11,3	9,5	6,9	4,7	4,5	5,0	6,2	6,7
Lubelskie	7,9	8,5	8,6	9,7	8,8	8,1	6,3	4,5	4,1	4,2	5,3	5,8
Lubuskie	10,9	12,1	12,4	12,2	10,5	8,2	5,3	3,3	3,4	3,7	4,2	4,5
Łódzkie	9,3	10,0	10,2	10,7	9,3	7,5	5,2	3,1	2,9	3,6	4,5	5,2
Małopolskie	6,6	6,9	7,1	7,7	6,9	5,7	4,0	2,6	2,6	3,1	3,6	4,0
Mazowieckie	6,5	7,6	7,6	8,4	7,5	6,4	4,6	3,0	2,8	3,2	3,9	4,3
Opolskie	8,3	9,4	9,7	9,9	8,9	7,6	4,8	2,6	2,5	3,1	4,1	4,5
Podkarpackie	9,4	9,3	9,3	10,6	9,6	8,7	7,1	5,2	5,2	5,9	6,5	6,8
Podlaskie	7,4	7,9	7,6	8,0	7,2	6,2	4,7	3,2	3,5	4,5	5,5	6,0
Pomorskie	9,0	10,6	11,1	11,3	9,7	7,5	4,7	2,4	2,2	2,9	3,7	4,2
Śląskie	6,8	7,9	8,3	8,4	7,6	6,2	4,1	2,1	1,8	2,3	3,0	3,5
Świętokrzyskie	9,6	10,0	10,0	11,6	11,0	9,4	7,5	6,0	4,7	4,5	5,4	5,8
Warmińsko-Mazurskie	15,0	15,6	15,2	15,3	13,7	11,2	8,1	5,3	5,3	5,6	6,6	7,3
Wielkopolskie	6,7	7,7	8,0	7,8	6,9	5,5	3,3	1,7	1,8	2,2	2,7	2,9
Zachodniopomorskie	11,2	13,1	13,9	14,1	12,5	10,0	6,8	4,1	3,6	4,6	5,8	6,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009; Bezrobocie w Polsce 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Poziom stopy długotrwałego bezrobocia zależy w znacznej mierze od sytuacji na wojewódzkim rynku pracy i od stopy bezrobocia ogółem. Miernikiem pozbawionym tej wady jest udział długotrwanie bezrobotnych wśród bezrobotnych ogółem w danym województwie. Najwyższy odsetek osób pozostających bez pracy nieprzerwanie przez ponad 12 miesięcy od ostatniej rejestracji miały w 2003 r. województwa: podkarpackie, mazowieckie, świętokrzyskie, łódzkie i lubelskie. W 2009 r. najwyższy udział długotrwanie bezrobotnych wystąpił w województwach: podkarpackim, lubelskim, świętokrzyskim, mazowieckim i kujawsko-pomorskim. W 2012 r. na liście tej znalazły się natomiast województwa: podkarpackie, lubelskie, podlaskie, mazowieckie i kujawsko-pomorskie.

Województwo mazowieckie wyróżnia istotna różnica między pozycją zajmowaną przez tę jednostkę administracyjną pod względem poziomu stopy długotrwałego bezrobocia oraz pod względem udziału długotrwanie bezrobotnych w bezrobociu ogółem na jej terenie. Różnica ta wynika z potraktowania jako jednego wielkiego agregatu Warszawy i okolic podwarszawskich oraz reszty województwa. W Warszawie bezrobocie jest znacznie niższe niż w pozostałej części województwa, a wielkość warszawskiego rynku pracy w dużym stopniu rzutuje na poziom wskaźników dotyczących całego województwa.

Interesujące jest międzywojewódzkie zróżnicowanie udziału bezrobotnych pozostających bez pracy przez okres przekraczający 12 miesięcy w bezrobociu ogółem. W 2003 r., kiedy sytuacja na rynku pracy należała do najtrudniejszych, a odsetki długotrwanie bezrobotnych osiągały najwyższy poziom, zróżnicowanie to było niewielkie. Różnica między najwyższym a najniższym udziałem długotrwanie bezrobotnych wynosiła 7,8 punktów procentowych, co stanowiło niespełna 15% średniego udziału. W 2009 r., kiedy sytuacja na rynku pracy była znacznie lepsza, zwiększyło się również zróżnicowanie frakcji długotrwanie bezrobotnych do 15,1 punktów, czyli do 58,5% średniej. W 2012 r. zróżnicowanie to było już mniejsze i kształtowało się na poziomie 13,3 punktów, czyli 37,6% średniej.

Tabela 2.5. Długotrwałe bezrobotni w Polsce w latach 2001–2012 w odsetkach ogółu bezrobotnych według województw

Stan w końcu okresu

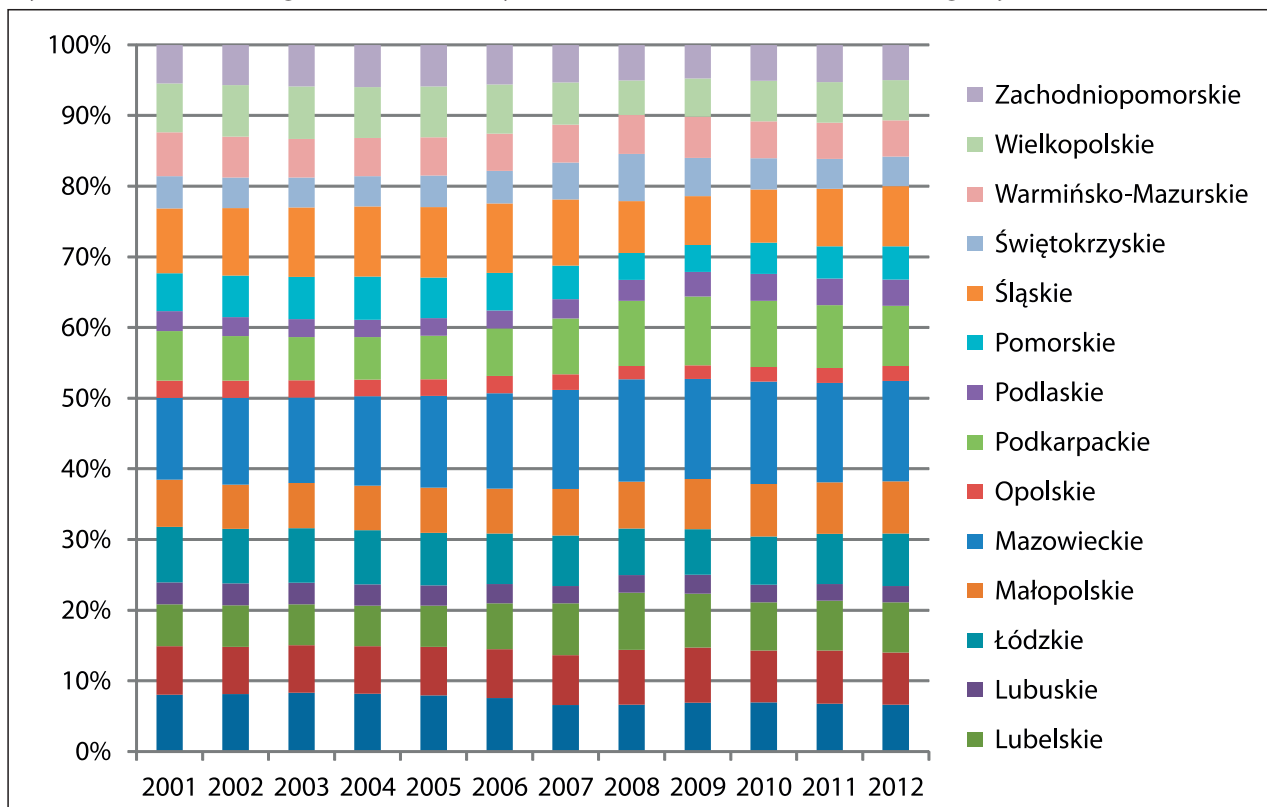
Województwo	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
POLSKA	48,3	51,2	52,5	52,2	50,2	49,3	45,1	34,0	25,8	29,1	34,6	35,4
Dolnośląskie	45,2	48,0	49,9	49,6	47,4	46,4	40,5	29,2	23,0	26,3	32,3	31,9
Kujawsko-Pomorskie	50,3	51,8	52,6	52,9	50,8	49,1	45,2	35,2	28,6	30,1	36,9	37,4
Lubelskie	50,1	54,1	55,2	54,7	51,5	52,4	48,8	39,9	31,8	32,2	39,7	41,2
Lubuskie	45,4	46,7	47,7	47,3	45,1	42,3	37,3	26,8	21,3	23,9	27,1	28,4
Łódzkie	51,3	54,2	55,2	54,8	52,0	50,7	45,6	33,3	24,7	29,7	35,1	37,0
Małopolskie	47,4	49,3	51,2	51,2	50,0	49,8	45,9	34,1	26,7	29,7	34,3	34,8
Mazowieckie	50,3	54,8	55,3	56,0	54,3	53,9	50,2	40,8	30,8	34,6	39,1	39,6
Opolskie	46,8	48,6	50,7	50,0	47,6	46,5	40,2	26,5	20,2	24,0	30,5	31,4
Podkarpackie	54,3	55,1	55,5	55,3	52,4	52,8	49,4	39,9	33,6	37,4	41,6	41,7
Podlaskie	49,2	51,8	52,6	50,2	46,7	46,4	43,5	32,6	27,8	34,0	39,1	41,0
Pomorskie	45,8	50,2	51,8	53,3	50,0	48,3	43,2	28,1	18,5	24,0	29,5	31,2
Śląskie	44,1	47,6	50,5	50,1	49,3	48,7	44,3	30,0	20,0	23,6	29,8	31,3
Świętokrzyskie	52,5	54,2	55,3	53,0	53,2	52,9	49,7	43,2	31,7	30,7	35,1	36,8
Warmińsko-Mazurskie	52,2	54,3	53,8	52,3	49,7	47,1	42,7	31,5	26,1	28,1	32,7	34,4
Wielkopolskie	44,0	47,9	49,9	48,4	47,2	46,9	41,5	26,9	19,7	24,1	29,1	29,0
Zachodniopomorskie	46,9	49,7	51,4	51,5	48,7	45,9	40,7	30,6	22,0	26,3	33,2	33,7

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009; Bezrobocie w Polsce 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

Znacznie większe zróżnicowanie ujawniła analiza według powiatów. W 2009 r. różnica między najwyższym (powiat szydłowiecki – 48,3%) a najniższym (Miasto Gdynia – 4,2%) udziałem pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy wynosiła 44,1 punktów, co stanowiło 171% średniego udziału w Polsce. W 2011 r. różnica między odsetkiem najwyższym (Miasto Przemyśl – 54,%) a najniższym (powiat świebodziński – 6,5%) wzrosła do 48,4 punktów, czyli około 140% średniej (*Bezrobotni...* 2009, s.3; 2011, s. 3). W 2012 r. omawiana różnica między tymi samymi jednostkami terytorialnymi zmniejszyła się do 42,5 punktów (Miasto Przemyśl – 56,6% i powiat świebodziński – 14,1%), co stanowiło 120% średniej (*Terytorialne...* 2013). Można więc zaryzykować twierdzenie, że poprawa sytuacji gospodarczej i związane z nią polepszenie sytuacji na rynku pracy wzmaga dywersyfikację lokalnych rynków pracy, podczas gdy pogorszenie sytuacji wywołuje tendencje do ich ujednoczenia.

Geografii długotrwałego bezrobocia ustalonej na podstawie natężenia pozostawania bez pracy dłużej niż 12 miesięcy nie zmienia w większym stopniu zastosowanie innego miernika długotrwałości bezrobocia, a mianowicie przeciętnego czasu pozostawania bez pracy, wyrażonego za pomocą mediany. W 2003 r., kiedy połowa bezrobotnych w Polsce poszukiwała zatrudnienia przez okres przekraczający 13,6 miesięcy, najdłużej pozostawali bez pracy mieszkańcy województw: podkarpackiego (15,9 miesięcy), świętokrzyskiego, lubelskiego, mazowieckiego, łódzkiego i warmińsko-mazurskiego. W 2009 r., kiedy połowa bezrobotnych w Polsce znajdowała pracę w czasie nieprzekraczającym 5,4 miesięcy, połowa bezrobotnych z województwa podkarpackiego potrzebowała do tego prawie 2 dodatkowych miesięcy. Do województw o najdłuższym średnim czasie pozostawania bez pracy należały wówczas jeszcze województwa: mazowieckie, świętokrzyskie, lubelskie, kujawsko-pomorskie i podlaskie. Z kolei w 2012 r. czołówkę pod tym względem stanowiły województwa: podlaskie, lubelskie, podkarpackie, mazowieckie, łódzkie, kujawsko-pomorskie i świętokrzyskie.

Wykres 2.3. Struktura długotrwałe bezrobotnych w Polsce w latach 2001–2012 według województw

Źródło: dane tab. 2.5.

W 2003 r. międzywojewódzkie zróżnicowanie średniego czasu pozostawania bez pracy, obliczone jako różnica między maksymalną a minimalną wartością tego parametru, wynosiło 4,7 miesiące, co stanowiło 34,6% średniego czasu poszukiwania pracy w Polsce. W 2009 r. różnica ta zmniejszyła się do 2,7 miesięcy, jednak w wymiarze względnym wzrosła do 50%. W 2012 r. zróżnicowanie średniego czasu pozostawania bez pracy wydłużyło się o 0,6 miesiąca w stosunku do 2009 r., ale w wymiarze względnym pozostało mniej więcej na tym samym poziomie (wynosiło 46%).

Niezależnie od przyjętego miernika długotrwałości bezrobocia, określanego na podstawie długości czasu nieprzerwanego pozostawania bez pracy od ostatniej rejestracji, uzyskuje się mniej więcej tę samą listę województw, w których zagrożenie długotrwałym bezrobociem jest największe. Są to województwa Polski wschodniej: podkarpackie, lubelskie i podlaskie oraz Polski centralnej: mazowieckie, łódzkie, kujawsko-pomorskie i świętokrzyskie. Również w czasie nie zachodzą w tym układzie województw większe zmiany. Na początku minionej dekady do województw zagrożonych długotrwałym bezrobociem, w zależności od przyjętego miernika, zaliczano jeszcze województwa: warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie. Obecnie sytuacja w tych województwach jest nieco lepsza, niemniej jednak wskaźniki, jakie osiągają, plasują je w pobliżu wymienionej wyżej czołówki.

Większe zagrożenie długotrwałym bezrobociem występujące w niektórych regionach kraju – a konkretnie w województwach położonych we wschodniej i centralnej Polsce: podkarpackim, lubelskim, podlaskim, mazowieckim, łódzkim, kujawsko-pomorskim i świętokrzyskim – ma związek ze strukturą ich gospodarki. Są to województwa rolnicze, o niższym stopniu zurbanizowania, słabiej rozwiniętej infrastrukturze gospodarczej i społecznej, tradycyjnych gałęziach działalności produkcyjnej, niskim poziomie rozwoju nowoczesnych usług obsługujących działalność gospodarczą.

Tab. 2.6. Mediana czasu pozostawania bez pracy w Polsce w latach 2001–2012 według województw w miesiącach
Stan w końcu okresu

Województwo	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
POLSKA	11,4	12,7	13,6	13,5	12,1	11,7	9,9	5,7	5,4	5,4	7,1	7,2
Dolnośląskie	10,4	11,3	12,0	11,9	11,0	10,6	7,9	4,8	4,9	4,9	6,3	6,1
Kujawsko-Pomorskie	12,2	13,2	13,7	14,0	12,6	11,6	9,9	6,0	5,7	5,7	7,6	7,8
Lubelskie	12,0	14,3	15,4	15,4	13,2	13,7	11,4	7,4	5,9	5,9	8,4	8,8
Lubuskie	10,6	11,1	11,2	11,1	10,2	9,1	6,7	4,5	4,8	4,8	5,4	5,6
Łódzkie	12,7	14,4	15,3	15,3	13,5	12,6	10,2	5,6	5,4	5,4	7,6	7,9
Małopolskie	11,1	11,8	12,8	12,8	12,0	11,9	10,2	5,8	5,6	5,6	6,9	6,8
Mazowieckie	12,2	14,7	15,4	16,1	15,3	14,9	12,2	8,3	6,5	6,5	8,6	8,7
Opolskie	11,0	11,6	12,4	12,0	11,0	10,6	7,5	4,3	4,5	4,5	5,8	5,9
Podkarpackie	14,5	15,4	15,9	16,0	14,0	14,3	11,7	7,7	7,1	7,1	9,1	8,8
Podlaskie	11,7	13,1	13,8	12,1	10,6	10,4	8,9	5,2	5,7	5,7	8,4	8,9
Pomorskie	10,7	12,1	13,1	14,2	12,0	11,4	9,3	4,6	4,4	4,4	5,9	5,9
Śląskie	10,2	11,2	12,3	12,1	11,7	11,5	9,6	4,8	4,6	4,6	5,9	6,0
Świętokrzyskie	13,5	14,5	15,5	14,2	14,4	14,2	11,8	9,1	6,4	6,4	7,8	7,7
Warmińsko-Mazurskie	13,2	14,6	14,6	13,7	11,9	10,8	8,9	5,3	5,5	5,5	6,6	6,7
Wielkopolskie	10,0	11,3	12,0	11,4	10,9	10,7	8,2	4,3	4,6	4,6	5,7	5,7
Zachodniopomorskie	11,0	11,9	12,9	13,0	11,5	10,3	8,1	5,0	4,8	4,8	6,8	6,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie: Statystyki rynku pracy, statystyki strukturalne, grudzień 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009; Bezrobocie w Polsce 2010, 2011, 2012, www.mpips.gov.pl.

CZĘŚĆ II

PRZEGLĄD KONCEPCJI PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH

Rozdział 3

DOŚWIADCZENIA PREKURSORÓW PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH

3.1. Australia*

Potrzebę kładzenia większego nacisku na właściwe procedury identyfikacji osób zagrożonych długotrwałym bezrobociem zauważono w Australii już na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Wtedy bowiem poziom bezrobocia ogółem i bezrobocia długotrwałego zaczął rosnać w okresach osłabienia gospodarczego, a w czasie ożywienia nie obniżał się w oczekiwanym tempie. Dlatego też główną zasadą wczesnej interwencji na rynku pracy w Australii stało się zapobieganie wystąpieniu długotrwałego bezrobocia, zanim pojawią się związane z nim negatywne skutki (np. utrata umiejętności, motywacji, pewności siebie, stygmatyzacja) (Lipp 2005, s. 3). Założono wówczas, że dobrze zaprojektowane narzędzie do profilowania bezrobotnych powinno umożliwiać (Lipp 2005, s. 3):

- wczesną identyfikację osób szczególnie zagrożonych długotrwałym bezrobociem, a tym samym kreować możliwość uniknięcia potencjalnych kosztów bezrobocia postępujących wraz z wydłużającym się okresem pozostawania bez pracy,
- minimalizowanie efektu jałowego biegu dzięki lepszemu dostosowaniu działań do indywidualnych potrzeb poszukujących pracy,
- przydział najbardziej kosztownych form pomocy osobom najbardziej zagrożonym na rynku pracy.

Australijskie doświadczenia w zakresie wykorzystania ekonometrycznych narzędzi do profilowania bezrobotnych sięgają 1994 r. Zaczęła wtedy obowiązywać reguła przyznająca pierwszeństwo w korzystaniu z programów rynku pracy osobom już długotrwałe pozostającym bez pracy oraz cechującym się wysokim ryzykiem długookresowego bezrobocia (Lipp 2005, s. 2). Następstwem wprowadzenia omawianej zasady były istotne zmiany w podejściu do bezrobotnych. Przeszto zajmować się grupami celowymi na rynku pracy, kładąc teraz szczególny nacisk na indywidualne traktowanie każdej osoby poszukującej pracy (Rudolph, Konle-Seidl 2005, s. 7). Opracowano wtenczas narzędzie o nazwie *Job Seeker Screening Instrument (JSI)* (Lipp 2005, s. 3; OECD 1998, s. 33).

Dwa lata później australijski *Department of Employment, Workplace Relations and Small Business* (obecnie *Department of Education, Employment and Workplace Relations* – dalej nazywany Departamentem Zatrudnienia) przeanalizował dostępne dane administracyjne dotyczące bezrobotnych oraz informacje pochodzące z badań sondażowych w celu identyfikacji czynników ryzyka, które przyczyniają się do długotrwałego bezrobocia. Podjęte wówczas szeroko zakrojone badania umożliwiły nadanie czynnikom ryzyka wag odzwierciedlających prawdopodobieństwo długiego pozostawania bez pracy. Powołano także grupę ekspertów

* Warto zwrócić uwagę, że w przeanalizowanych opracowaniach opisujących sposób funkcjonowania służb zatrudnienia i procedury profilowania w Australii zamiast słowa „bezrobotny” autorzy używają zwrotu „poszukujący pracy”. Być może w ten sposób podkreśla się, jak ważna w australijskim systemie walki z bezrobociem jest konieczność zmiany sposobu myślenia bezrobotnego, który, aby skorzystać z usług i instrumentów świadczonych w ramach polityki rynku pracy, musi przede wszystkim aktywnie poszukiwać zatrudnienia.

(*Classification Working Group*) z zadaniem identyfikacji dodatkowych czynników, które mają wpływ na zwiększenie ryzyka długotrwałego bezrobocia, a które nie były przedmiotem badań sondażowych (np. bezdomność). Przeprowadzono również rozległe konsultacje z głównymi organizacjami świadczącymi usługi zatrudnienia (Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations 2012a). Wszystkie te elementy przyczyniły się do udoskonalenia nowego narzędzia do diagnozy indywidualnego ryzyka długotrwałego pozostawania bez pracy, które nazwano *Job Seeker Classification Instrument (JSCI)* (Australian Government, Department of Employment, Workplace Relations and Small Business 1998). Miało ono postać wystandaryzowanego kwestionariusza, w którym każdemu z czynników ryzyka przypisano odpowiednią liczbę punktów (wag). Wagi są sumowane, a na podstawie otrzymanego wyniku klasyfikuje się bezrobotnego do odpowiedniej kategorii wysokości ryzyka długookresowego pozostawania bez pracy (im więcej punktów, tym wyższe ryzyko długotrwałego bezrobocia) (OECD 2001, s. 123).

Po raz pierwszy JSCI wykorzystano 16 lutego 1998 r. Pierwotnie narzędzie to składało się z osiemnastu czynników (Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations 2012a), były to:

1. Wiek.
2. Zdobyte wykształcenie.
3. Kwalifikacje zawodowe.
4. Okres pozostawania bez pracy.
5. Ostatnie doświadczenie zawodowe.
6. Status rodzinny.
7. Położenie geograficzne i status aborygena lub mieszkańca *Torres Strait*.
8. Położenie geograficzne i status australijskiego pochodzenia mieszkańca *South Sea*.
9. Położenie geograficzne – pozostali Australijczycy.
10. Dostęp do środków transportu.
11. Możliwość kontaktu.
12. Bliskość rynku pracy.
13. Kraj narodzin.
14. Znajomość języka oraz umiejętność czytania i pisanania.
15. Niepełnosprawność / warunki medyczne.
16. Stabilność miejsca zamieszkania.
17. Przeszłość kryminalna
18. Niedoskonałości spowodowane czynnikami osobistymi wymagające profesjonalnej i specjalistycznej oceny (klasyfikacja wtórna).

W kwietniu 1998 r. opublikowano raport dotyczący rozwoju JSCI, a rok później Departament Zatrudnienia przeprowadził powdrożeniową ewaluację JSCI. Okazało się, że JSCI było dobrym narzędziem predykcyjnym określającym relatywną „niedoskonałość” danego bezrobotnego na rynku pracy. W kolejnych latach podejmowano następne badania ewaluacyjne (Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations 2012a).

W 2002 roku australijska *Productivity Commission* w *Independent Review of the Job Network* zarekomendowała dalsze wykorzystywanie instrumentów profilowania bezrobotnych opartych na modelowaniu ekonometrycznym w postaci JSCI (Australian Productivity Commission 2002). Zasugerowała jednak, by stosowanie JSCI było nieustannie monitorowane dla zapewnienia wysokiej jakości i bezpieczeństwa narzędzia.

W wyniku kolejnych niezależnych badań nad skutecznością i efektywnością JSCI w kwietniu 2003 r. opublikowano i wdrożono kolejną wersję JSCI. Skorygowane narzędzie zawierało mniej czynników ryzyka. Należały do nich (Lipp 2005, s. 22–29):

1. Wiek i płeć.
2. Znajomość języka oraz umiejętność czytania i pisanania.
3. Niepełnosprawność.
4. Charakter ostatniej pracy.
5. Stabilność miejsc zamieszkania.
6. Wykształcenie.
7. Karalność.
8. Charakterystyki osobiste (np. motywacja do poszukiwania pracy, pewność siebie).
9. Pochodzenie etniczne.
10. Kraj narodzin.

11. Miejsce zamieszkania.
12. Umiejętności zawodowe.
13. Status rodzinny.
14. Możliwość kontaktu (dostęp do telefonu).

Przy okazji wdrożenia nowej wersji narzędzia zadbano także o rozwiązania usprawniające jego zastosowanie. Wpłynęło to korzystnie na jakość prowadzonych wywiadów z bezrobotnymi oraz otrzymywania od nich pożądaných informacji. W kolejnych latach dokonywano regularnych przeglądów JSCI, których celem było zapewnienie jak najwyższej jakości prognoz uzyskiwanych na podstawie tego narzędzia.

Stan obecny

Podstawą JSCI są obecnie analizy wykorzystujące liniową regresję logistyczną opartą na administracyjnych danych o blisko milionie bezrobotnych, którzy otrzymywali wsparcie finansowe w dniu 1 lipca 2007 r. Należy tu wyraźnie podkreślić, że JSCI dostarcza relatywnej, a nie absolutnej miary „niedoskonałości” poszukującego zatrudnienia na rynku pracy. JSCI zapewnia, że środki finansowe są kierowane do osób najbardziej tego potrzebujących, zgodnie z aktualną polityką australijskiego rządu. Równie ważna jest gwarancja, że usługi zatrudnienia są oferowane w ramach limitów ustalonych przez rząd. JSCI służy również do wskazania, czy u poszukującego pracy występują skumulowane bariery, które znacznie utrudniają mu znalezienie i utrzymanie zatrudnienia. W stosunku do takich osób używa się dodatkowego narzędzia o nazwie *Employment Services Assessment* (ESAt); jest ono podobne do *Job Capacity Assessment* (JCA), stosowanego przed 1 lipca 2011 roku.

Osoby, które zostają zidentyfikowane jako szczególnie zagrożone długotrwałym bezrobociem, są natychmiast kierowane do najbardziej intensywnych form pomocy. Na podstawie dogłębnej analizy ich sytuacji, problemów i potrzeb, ustalonych w trakcie pogłębionych wywiadów przeprowadzonych przez specjalnie w tym celu wyszkoloną kadrę, sporządzany jest indywidualny plan działań. Określa on, które z usług i instrumentów rynku pracy będą najbardziej odpowiednie dla konkretnego bezrobotnego. Do intensywnych programów pomocy uzyskują dostęp także osoby pozostające bez pracy przez ponad trzy miesiące i długotrwale bezrobotni (Collewet, Gravesteijn, de Koning 2010).

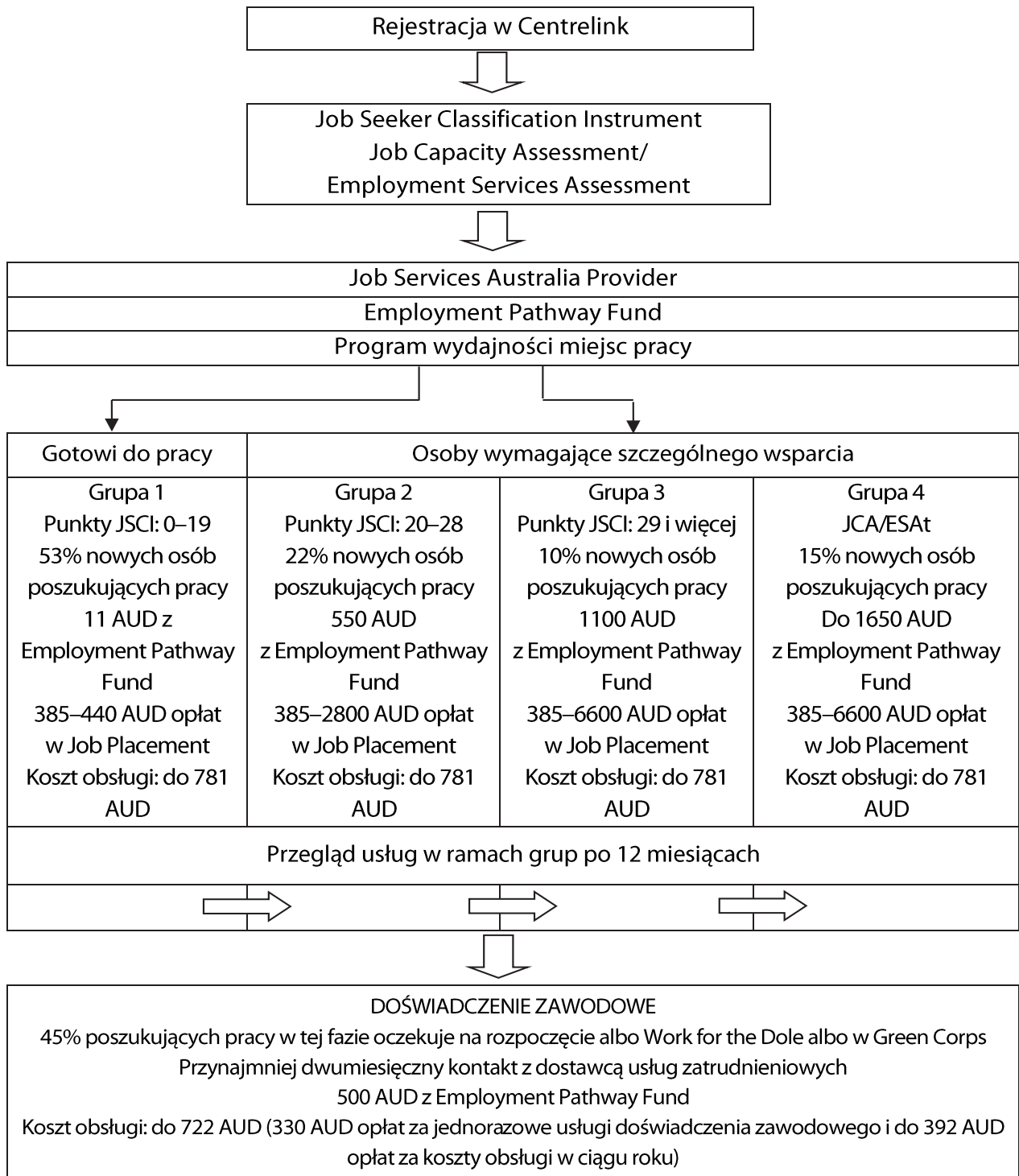
Procedury profilowania bezrobotnych stosowane w Australii przedstawiono na rysunku 3.1.

Uwzględniane w JSCI informacje o niektórych czynnikach pochodzą bezpośrednio od poszukujących pracy (np. o poziomie wykształcenia). Dane o innych czynnikach pobierane są z rekordów poszukującego zatrudnienia (np. położenie względem rynku pracy, wyznaczone na podstawie kodu pocztowego). Wiadomości o czynnikach takich jak niepełnosprawność / warunki zdrowotne muszą być potwierdzone przez bezrobotnego albo wynikać z JCA lub ESAt.

Obecnie JSCI bazuje na osiemnastu czynnikach (Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations 2011, s. 4), są to mianowicie:

1. Wiek i płeć.
2. Doświadczenie zawodowe.
3. Historia poszukiwania pracy.
4. Zdobyte wykształcenie.
5. Kwalifikacje zawodowe.
6. Znajomość języka angielskiego.
7. Miejsce narodzin.
8. Pochodzenie etniczne.
9. Miejsce zamieszkania tubylców.
10. Lokalizacja miejsca zamieszkania.
11. Położenie względem rynku pracy.
12. Dostęp do środków transportu.
13. Możliwość kontaktu.
14. Niepełnosprawność / warunki zdrowotne.
15. Stabilność miejsca zamieszkania.
16. Warunki życia.
17. Skazania/karalność.
18. Czynniki osobiste.

Rysunek 3.1. Profilowanie bezrobotnych w Australii

Źródło: R. Konle-Seidl (2010), *Profiling system for effective labour market integration. Use of profiling for resource allocation, action planning and matching*, The European Commission Mutual Learning Programme for Public Employment Services, DG Employment, Social Affairs and Inclusion, s. 11.

W tabelach 3.1–3.18 przedstawiono dokładny katalog wszystkich kategorii w ramach każdego czynnika wraz z obowiązującą punktacją (wagą) wskazującą na siłę oddziaływania danej kategorii na ryzyko długiego pozostawania bez pracy.

Tabela 3.1. Wiek i płeć

Kategoria	Punkty – mężczyźni	Punkty – kobiety
Aktywni 15–19 lat	0	5
Bezradni* 15–19 lat	4	9
20–24 lata	4	7
25–29 lat	4	7
30–34 lata	4	7
35–39 lat	5	5
40–44 lata	5	5
45–49 lat	6	6
50–54 lata	7	8
55–59 lat	10	12
60 lat i więcej	15	16

* Kategoria „bezradni” została wprowadzona do JSCI po 1 lipca 2009 r. Osoba „bezradna” to osoba w wieku 15–19 lat, która spełnia przynajmniej jeden z poniższych warunków:

- była przeważnie bezrobotna w ciągu ostatnich dwóch lat,
- ukończyła edukację szkolną poniżej roku 10 w australijskim systemie kształcenia,
- jest pochodzenia autochtonicznego,
- ma czasowe miejsce zamieszkania,
- jest samotnym rodzicem,
- ma przeszłość kryminalną.

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 5.

Tabela 3.2. Doświadczenie zawodowe

Kategoria	Punkty
Pełny etat	0
Niepełny etat (8 – 30 godzin tygodniowo)	0
Niepełny etat (mniej niż 8 godzin tygodniowo)	2
Prace sezonowe/nierregularne	2
Osoby spoza siły roboczej*	3
Prace niepłatne	3
Bezrobotni	4

* Osoby spoza siły roboczej to bierni zawodowo. Są osoby w wieku produkcyjnym, których nie można zaliczyć ani do pracujących, ani do bezrobotnych. Kategoria ta często odnosi się do kobiet, które z powodu obowiązków rodzinnych (np. opieka nad dziećmi, nad starszymi członkami rodziny) częściej pozostają poza siłą roboczą.

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 5.

Tabela 3.3. Historia poszukiwania pracy

Kategoria	Punkty
<i>Okres posiadania wsparcia dochodowego</i>	
0–12 miesięcy	0
12–23 miesiące	6
powyżej 24 miesięcy	12
<i>Częstość otrzymywania wsparcia dochodowego</i>	
więcej niż jednokrotne otrzymywanie wsparcia dochodowego	1
<i>Wsparcie kryzysowe</i>	
pobieranie zasiłku kryzysowego	1

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 6.

Tabela 3.4. Zdobyte wykształcenie*

Kategoria	Punkty
Stopień naukowy/magister/Rok 12/TAFE/Dyplom	0
Rok 10 lub rok 11	1
Mniej niż rok 10	2

* Wpływ tego czynnika ustalany jest na podstawie najwyższego poziomu wykształcenia zdobytego przez osobę poszukującą pracy w Australii lub poza nią. Badania prowadzone przez Departament Zatrudnienia jednoznacznie pokazały, że im niższym poziomem wykształcenia legitymuje się osoba poszukująca pracy, tym większych trudności doświadcza ona na rynku pracy.

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 7.

Tabela 3.5. Kwalifikacje zawodowe

Kategoria	Punkty
Kwalifikacje zawodowe przydatne na rynku pracy	0
Brak kwalifikacji zawodowych	1
Kwalifikacje zawodowe nieprzydatne na rynku pracy	1

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 7.

Tabela 3.6. Znajomość języka angielskiego

Kategoria	Punkty
Dobra znajomość języka angielskiego	0
Średnia znajomość języka angielskiego	1
Słaba znajomość języka angielskiego	2

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 8.

Tabela 3.7. Miejsce urodzenia

Kategoria	Punkty
<i>Komponent kraju</i>	
Australia, Oceania i pozostałe	0
Ameryka Północna	0
Afryka Południowa	0
Europa Zachodnia i kraje Morza Śródziemnego	0
Europa Wschodnia i środkowa Azja	1
Środkowa Azja i Daleki Wschód	1
Bliski Wschód	1
Ameryka Południowa	1
Afryka Środkowa	2
<i>Komponent językowy</i>	
Język angielski i pozostałe	0
Języki arabskie i krajów Bliskiego Wschodu	1
Języki skandynawskie	1
Języki z przylądka afrykańskiego	2
Język Pushtu (afgański)	3

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 9.

Tabela 3.8. Pochodzenie etniczne

Kategoria	Punkty
Nie tubylec	0
Odmowa odpowiedzi	1
Aborygen lub mieszkaniec Torres Strait	5
Aborygen lub mieszkaniec Torres Strait, który jako dziecko posługiwał się językiem tych miejsc	1

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 9.

Tabela 3.9. Miejsce zamieszkania tubylców*

Kategoria	Punkty
<i>Komponent High Community Development and Employment Project (CDEP)</i>	
Not High Employment Service Area (ESA)	0
Far West NSW ESA	1
Goldfields/Esperance WA ESA	1
Gwydir Namoi NSW ESA	1
Macleay NSW ESA	1
Mid West and Gascoyne WA ESA	1
Mount ISA QLD ESA	1
Pilbara WA ESA	1
Port Lincoln/Ceduna SA ESA	1
Oxley NSW ESA	2
Alice Spring NT ESA	5
Top End NT ESA	7
Kimberley WA ESA	8
Katherine NT ESA	9
Tennant Creek NT ESA	10
Far North QLD ESA	11
<i>Komponent niedoskonałości rynku pracy</i>	
Bardzo niska niedoskonałość ESA	0
Niska niedoskonałość ESA	2
Średnia niedoskonałość ESA	3
Duża niedoskonałość ESA	4
Bardzo duża niedoskonałość ESA	5

* Wagi kategorii w ramach tego czynnika odzwierciedlają prawdopodobieństwo znalezienia pracy przez autochtonów w ciągu dwunastu miesięcy, wyznaczone zostały wyłącznie na podstawie *Employment Service Area* (ESA). Cały kraj podzielono na siedemnaście regionalnych rynków pracy (*Labour Market Region – LMRs*), każdy z nich składa się z pewnej liczby *Employment Service Area*.

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 10–11.

Tabela 3.10. Lokalizacja miejsca zamieszkania*

Kategoria	Punkty
Bardzo niska niedoskonałość <i>Employment Service Area</i> (ESA)	0
Niska niedoskonałość ESA	1
Niska do umiarkowanej niedoskonałości ESA	2
Umiarkowana niedoskonałość ESA	3
Umiarkowana do dużej niedoskonałości ESA	4
Duża niedoskonałość ESA	5
Bardzo duża niedoskonałość ESA	6
Skrajnie duża niedoskonałość ESA	7

* Czynniki ten odzwierciedla relatywną niedoskonałość rynku pracy związaną z położeniem miejsca zamieszkania danej osoby poszukującej pracy. Wagi kategorii w ramach tego czynnika zostały oparte na prawdopodobieństwie pozostawania bez pracy przez co najmniej dwanaście miesięcy, są wyznaczone wyłącznie na podstawie *Employment Service Area* (ESA). Autochtoniczna ludność Australii otrzymuje w ramach tego czynnika dodatkowe „punkty” dodawane do wyniku uzyskanego w ramach czynnika 9: Miejsce zamieszkania tubylców.

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 11.

Tabela 3.11. Położenie względem rynku pracy

Kategoria	Punkty
Metropolie wraz z obszarami przyległymi	0
Regiony skrajne, odległe i koczownicze	2

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 11.

Tabela 3.12. Dostęp do środków transportu

Kategoria	Punkty
Własny środek transportu	0
Inny prywatny środek transportu	1
Transport publiczny	1
Brak dostępu do środków transportu	2

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 12.

Tabela 3.13. Możliwość kontaktu

Kategoria	Punkty
Możliwość kontaktu telefonicznego	0
Brak możliwości kontaktu telefonicznego	2

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 12.

Tabela 3.14. Niepełnosprawność/warunki zdrowotne

Kategoria	Punkty
<i>Komponent niepełnosprawności/warunków zdrowotnych</i>	
Osoba w pełni zdrowa	0
Osoba o jednej niepełnosprawności	2
Osoba z kilkoma ułomnościami	3
Odmowa odpowiedzi	1
<i>Komponent zdolności produkcyjnych</i>	
23–29 godzin tygodniowo	3
15–22 godzin tygodniowo	6
Mniej niż 15 godzin tygodniowo	7
<i>Komponent „wymogu wsparcia” (ESAt lub JCA)</i>	
Pojedyncze wsparcie	1
Podwójne wsparcie	2
Trzy do piętnastu wsparć	3

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 13.

Tabela 3.15. Stabilność miejsca zamieszkania

Kategoria	Punkty
Stabilne miejsce zamieszkania	0
Wtórna* bezdomność	3
Pierwotna** bezdomność	5

*Osoby zamieszkujące squaty, śpiące pod gołym niebem albo nieposiadające miejsca do zamieszkania.

** Osoby zamieszkujące w schroniskach; zakwaterowane w tymczasowych lub awaryjnych miejscach pobytu; zamieszkujące w hostelach, pensjonatach, pokojach na wynajem; mieszkające w hotelach; krótko mieszkające w przyczepach kempingowych; tymczasowo mieszkające u znajomych lub przyjaciół; przeprowadzające się ponad trzy razy w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 14.

Tabela 3.16. Warunki życia

Kategoria	Punkty
Mieszka z małżonkiem	0
Mieszka z osobami spoza rodziny	0
Pozostałe warunki mieszkaniowe	0
Mieszka sam	1
Samotny rodzic z najmłodszym dzieckiem w wieku 6–15 lat	3
Samotny rodzic z najmłodszym dzieckiem w wieku do 6 lat	4
Rodzice z najmłodszym dzieckiem w wieku 6–15 lat	1
Rodzice z najmłodszym dzieckiem w wieku do 6 lat	3

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 15.

Tabela 3.17. Skazania/karalność

Kategoria	Punkty
Bez przeszłości kryminalnej	0
Odmowa odpowiedzi	1
Wyrok bez uwięzienia	1
Skazany na dwa tygodnie lub mniej	3
Skazany na ponad dwa tygodnie	4

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 15.

Tabela 3.18. Czynniki osobiste

Kategoria	Punkty
<i>Komponent z JSCI</i>	
Brak wpływu	0
Problemy ze snem/bezsenność	1
Poczucie własnej wartości/motywacja/prezencja	1
<i>Komponent z ESAt/JCA</i>	
Niski wpływ	3
Umiarkowany wpływ	5
Duży wpływ	7

Źródło: Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations, *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011, s. 16.

Techniczny opis funkcjonowania JSCI

W celu zbadania istotności czynników sprzyjających długotrwałemu pozostawaniu bez pracy zastosowano liniową regresję logistyczną. Analizy oparto na administracyjnych danych dla zasobu bezrobotnych otrzymujących wsparcie dochodowe w dniu 1 lipca 2007 r., których podzielono na dwie grupy: osoby pozostające bez pracy krócej niż dwanaście miesięcy i osoby pozostające bez pracy przez co najmniej rok.

Na podstawie zebranych informacji o czynnikach wpływających na ryzyko długookresowego pozostawania bez pracy skonstruowano listę potencjalnych zmiennych objaśniających. W toku badań okazało się, że każda zmienna, którą włączono do analizy, miała istotny wpływ na prawdopodobieństwo pozostawania danej osoby bez pracy przez co najmniej rok. Wszystkie zmienne wyrażono w sposób skategoryzowany. Powstały model oszacowano metodą największej wiarygodności (Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations 2012b).

Rezultaty i ewaluacja

Doświadczenia australijskie wyraźnie pokazują, że dzięki profilowaniu bezrobotnych opartemu na modelowaniu ekonometrycznym możliwe jest otrzymanie trafnych prognoz długotrwałego bezrobocia (Konle-Seidl 2010, s. 14).

Przeprowadzona w 1999 r. powdrożeniowa ewaluacja JSCI wykazała, że jest to dobre narzędzie predykcyjne, pozwalające trafnie określić ryzyko długotrwałego bezrobocia (Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations 2012a). Kolejne przeprowadzone ewaluacje potwierdzają, że JSCI jest zdecydowanie efektywnym narzędziem w tym zakresie (Collewet, Gravesteijn, de Koning 2010, s. 5).

Generalnie z australijskich doświadczeń w stosowaniu procedur i narzędzi profilowania bezrobotnych wynika, że pomagają one dobrze alokować fundusze kierowane do walki z bezrobociem i są istotną wskazówką przy podejmowaniu decyzji o wczesnej interwencji (Rudolph, Konle-Seidl 2005, s. 7–8). JSCI sprzyja efektywnemu wykorzystaniu posiadanych zasobów według reguły: więcej dla osób o wysokim ryzyku długotrwałego bezrobocia, mniej dla cechujących się wysoką zatrudnialnością.

3.2. Stany Zjednoczone

Worker Profiling and Reemployment Services

W listopadzie 1993 r. Kongres Stanów Zjednoczonych zadekretował program *Worker Profiling and Reemployment Services* (WPRS), który zaczął funkcjonować od końca następnego roku. WPRS jest egzemplifikacją systemu wczesnej interwencji na rynku pracy (Wandner, Messenger 1999, s. A-I). Składa się z trzech etapów. Pierwszy obejmuje procedury wczesnej identyfikacji osób starających się o zasiłki dla bezrobotnych, które prawdopodobnie wyczerpią swoje uprawnienia do ich pobierania. Drugi polega na świadczeniu usług sprzyjających ponownemu zatrudnieniu osób wyłonionych w trakcie etapu pierwszego. Ostatni obejmuje gromadzenie danych na temat rezultatów prowadzonych działań; celem jest określenie możliwości kontynuowania zasiłku i usprawnienie procesu ewaluacji (Rudolph 2001, s. 38; OECD 2002, s. 238).

Każdy stan jest zobowiązany do stosowania systemu profilowania bezrobotnych opracowanego na własne potrzeby. Procedurę profilowania na podstawie modelowania ekonometrycznego (opartego na informacji o sytuacji na rynku pracy i charakterystykach bezrobotnego) przeprowadza się podczas rejestracji bezrobotnego, który został zwolniony z pracy i jest uprawniony do uzyskania zasiłku. Jej rezultatem jest wyznaczenie prawdopodobieństwa, że diagnozowany bezrobotny wyczerpie swoje uprawnienia do otrzymywania zasiłku (Eberts 1999, s. 125–126). Bezrobotni, co do których stwierdzono najwyższy poziom prawdopodobieństwa, kierowani są – w ramach dostępnych miejsc – do aktywnych programów rynku pracy. Uczestnictwo w programach jest obligatoryjne. Należy podkreślić, że w Stanach Zjednoczonych wyniki wczesnej identyfikacji osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, opartej na modelowaniu ekonometrycznym, są jedyną determinantą kierowania bezrobotnych do uczestnictwa w programach zatrudnienia (twarde profilowanie – *hard profiling*) (Konle-Seidl 2010, s. 8).

Model WPRS jest szacowany na podstawie następujących zmiennych: wykształcenie, posiadanie zawodu, zmiany w zatrudnieniu w poprzednim zawodzie, zmiany w zatrudnieniu w poprzedniej gałęzi gospodarki, lokalna stopa bezrobocia (OECD 1998, s. 105). Ze względu na silne ustawodawstwo zakazujące dyskryminacji na rynku pracy zmienne takie jak: wiek, płeć, pochodzenie etniczne, nie mogą być wykorzystywane w procedurach profilowania bezrobotnych. Przeprowadzone badania pokazują, że wyłączenie tych informacji nie miało istotnego wpływu na trafność prognoz otrzymywanych na podstawie opracowanych modeli (Collewet, Gravesteijn, de Koning 2010, s. 10).

Z porównawczego badania różnych modeli WPRS stosowanych przez poszczególne stany wynika, że większość stanów wykorzystuje w swoich modelach szerszy katalog zmiennych. Obejmuje on m.in.: tygodniową kwotę zasiłku dla bezrobotnych, stopę zastąpienia płacy, roczną płacę bazową, liczbę pracodawców, miesiąc, w którym rozpoczęto pobieranie zasiłku, posiadanie telefonu, uprawnienia do otrzymywania emerytury, uprawnienia do płatności transferowych, uczęszczanie do szkoły, uprzedni okres pobierania zasiłku, wyczerpanie uprawnień do otrzymywania zasiłku (Black, Smith, Plesca, Shannon 2003, s. 42).

W większości stanów diagnoza poziomu ryzyka długotrwałego bezrobocia opiera się na modelu logitowym (Eberts 1999, s. 127), w którym zmienna objaśniana Y ma charakter binarny i odzwierciedla sytuację wykorzystania bądź niemożności otrzymywania zasiłku dla bezrobotnych. Alternatywnie używany jest model probitowy lub liniowy model prawdopodobieństwa. Berger i inni (2001, s. 76–77) zbadali trafność prognoz uzyskiwanych na podstawie różnych modeli. Okazało się, że jest ona na zbliżonym poziomie (model tobitowy – 78,26%, probitowy – 77,83%, logitowy – 77,82%, Coxa – 77,44%). Natomiast trafność prognoz na bazie klasyfikacji przypadkowej była o około dziesięć punktów procentowych niższa (66,56%).

Frontline Decision Support System

We wprowadzonym w 1998 r. *Workforce Investment Act* zaakcentowano potrzebę integracji i koordynacji amerykańskich służb zatrudnienia. W związku z tym ze środków *U.S. Department of Labor* sfinansowane zostało opracowanie następnego programu profilowania – *Frontline Decision Support System* (FDSS) (Eberts, O’Leary 2002), którego pilotażowe wdrożenie rozpoczęto w lipcu 2002 r. w stanie Georgia. W swoim zamyśle FDSS ma ułatwiać pracownikom służb zatrudnienia zarówno określanie potrzeb bezrobotnych, jak i kierowanie ich do odpowiednich działań realizowanych w ramach polityki rynku pracy. W tym celu opracowano dwuetapowy algorytm. Najpierw przy użyciu ekonometrycznego modelowania logitowego, wykorzystując takie zmienne, jak: historia dotychczasowych epizodów pracy/bezrobocia, wysokość płacy z ostatnich czterech kwartałów, poziom wykształcenia, mobilność przestrzenna, żądana płaca minimalna, uprawnienia do pobierania zasiłku, umiejętności językowe (angielski/hiszpański), wyznacza się poziom zatrudnialności danej osoby. Następnie przyporządkowuje się bezrobotnego do jednej z pięciu grup, w odniesieniu do których określa się najbardziej skuteczne formy pomocy.

Getting Ready For Your Next Job*

W ostatnich latach rząd Stanów Zjednoczonych sfinansował prace nad nowym narzędziem do profilowania bezrobotnych o nazwie *Getting Ready For Your Next Job*. Dzięki niemu zarówno poszukujący pracy, jak i pracownicy służb zatrudnienia, mogą zidentyfikować miękkie umiejętności konkretnej osoby, nabyte przez nią podczas pracy zawodowej oraz w życiu prywatnym. Identyfikacja tych umiejętności może wspomagać proces poszukiwania pracy i przejść w obszarze praca–praca. Wskazuje również na braki pewnych umiejętności, co może być przyczyną problemów w poszukiwaniu zatrudnienia. Za pomocą *Getting Ready For Your Next Job* można oszacować poziom konkretnych umiejętności, włącznie z umiejętnością poszukiwania pracy. Narzędzie ma postać kwestionariusza i jest dostępne zarówno w wersji papierowej, jak i *on-line*. Składa się z dwóch części. W części A zawarto pytania dotyczące procesu poszukiwania pracy. W części B poszukujący pracy może samodzielnie lub przy pomocy pracownika służb zatrudnienia sporządzić własny plan działań prowadzących do znalezienia zajęcia.

Ciekawą cechą opisywanego narzędzia są zamieszczone w nim wskazówki. Pomagają one właściwie ukierunkować proces poszukiwania pracy. Zawierają również informacje, gdzie można oczekiwać pomocy w tym zakresie.

Rezultaty i ewaluacja

Doświadczenia Stanów Zjednoczonych wyraźnie pokazują, że dzięki profilowaniu bezrobotnych, które korzysta z modelowania ekonometrycznego, możliwe jest otrzymanie trafnych prognoz długotrwałego bezrobocia (Konle-Seidl 2010, s. 14).

* Opis narzędzia opracowano na podstawie: Weber 2011; Wanberg, Zhang, Diehn 2010.

Pierwsze studia ewaluacyjne, prowadzone w początkowej fazie funkcjonowania w Stanach Zjednoczonych procedur profilowania bezrobotnych opartych na modelowaniu ekonometrycznym, wskazywały na ogół pozytywne efekty tych rozwiązań. Podkreślano, że zastosowane procedury profilowania tworzą wartość dodaną w procesie identyfikacji osób szczególnie zagrożonych długotrwałym bezrobociem (Collewet, Gravesteijn, de Koning 2010, s. 11).

Z zakończonej w 1999 r. ewaluacji systemu WPRS przeprowadzonej w sześciu stanach: Connecticut, Illinois, Kentucky, Maine, New Jersey i Karolinie Południowej wynika, że system ten jest bardziej efektywny w stanach, które narzuciły bezrobotnym udział w programie. W czterech z sześciu uczestniczących w badaniu stanów udało się dzięki WPRS skrócić okres pobierania zasiłku (od jednej czwartej części tygodnia do pełnego tygodnia) i obniżyć kwoty wypłacanych zasiłków od 62 do 140 USD na bezrobotnego. W pozostałych dwóch stanach nie zanotowano żadnego wpływu zastosowania systemu WPRS lub wpływ ten był nieznaczny (Wandner 2008, s. 20).

Ewaluacja procedur wykorzystywanych w Kentucky wykazała, że profilowanie oparte na modelowaniu ekonometrycznym przynosi zauważalne korzyści w postaci skrócenia przeciętnego okresu trwania bezrobocia o około 2,2 tygodnia. Zmniejszyły się również koszty ponoszone przez służby zatrudnienia – o 143 USD na jedną profilowaną osobę. Natomiast dochody profilowanych osób, w porównaniu do grupy kontrolnej, zwiększyły się w skali roku średnio o 1050 USD (Black, Smith, Bergerm, Noel 2003).

Studia prowadzone nad modelem używanym do profilowania bezrobotnych w Georgii ujawniły, że także podczas ostatniej recesji gospodarczej, mimo gwałtownego wzrostu bezrobocia, model ten o 50–60% lepiej klasyfikował bezrobotnych w kategoriach ryzyka długotrwałego bezrobocia niż klasyfikacja przypadkowa (O'Leary, Eberts 2010).

Z kolei wdrożeniowa ewaluacja *Getting Ready For Your Next Job* wśród pracowników służb zatrudnienia i poszukujących pracy potwierdziła użyteczność testowanego narzędzia (Wanberg, Zhang, Diehn 2010).

Rozdział 4

ROZWIĄZANIA W ZAKRESIE PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH WPROWADZONE W WYBRANYCH KRAJACH EUROPY KONTYENTALNEJ

4.1. Dania

Do profilowania bezrobotnych w Danii wykorzystuje się narzędzie komputerowe o nazwie *Employability Profiling* (Rosholm, Svarer, Hammer 2004, s. 209–229), umożliwiające kategoryzowanie poszukujących pracy. Jego głównymi składowymi są:

- zapis dotychczasowego przebiegu pomocy udzielonej bezrobotnemu (w tym informacja o wykorzystanych formach pomocy),
- barometr pracy – podstrona zawierająca informacje o warunkach na lokalnym rynku pracy, na którym dana osoba poszukuje zatrudnienia,
- wyniki oceny umiejętności poszukiwania pracy przez danego bezrobotnego oraz
- kwestionariusz służący do określenia umiejętności przydatnych na rynku pracy danego klienta, poziomu jego motywacji do poszukiwania pracy oraz umiejętności samodzielnego poszukiwania pracy.

Dane te archiwizuje się w indywidualnych profilach osobowych i udostępnia pracownikom służb zatrudnienia.

Dzięki *Employability Profiling Tool* dokonuje się segmentacji osób poszukujących pracy. Wyodrębnia się trzy grupy:

- 1) osoby o najniższym ryzyku długotrwałego bezrobocia, które – najprawdopodobniej – samodzielnie znajdą pracę w okresie do trzech miesięcy;
- 2) osoby, które powinny uzyskać pomoc w postaci uczestnictwa w programach aktywnej polityki rynku pracy, gdyż, zgodnie z przewidywaniami, same nie znajdą pracy w okresie krótszym niż kwartał;
- 3) pozostali bezrobotni, którzy długi czas mogą nie znaleźć pracy, mimo uczestnictwa w programach rynku pracy.

Wcześniejsze doświadczenia Danii wykazały, że większa niż trzy liczba kategorii skutkuje niejednoznacznością granic między nimi, co często powoduje błędne przypisywanie podobnych klientów do różnych grup. Istotną cechą duńskiego systemu jest to, że zakwalifikowanie osoby do danej grupy nie przekłada się bezpośrednio na dostęp do środków finansowych na jej aktywizację, a jedynie określa częstotliwość interakcji tego bezrobotnego z doradcą zawodowym.

W Danii w procesie profilowania wykorzystuje się model ekonometryczny, w którym zmienna zależna może przyjmować tylko dwie wartości: „1” – jeśli bezrobotny pozostanie bez pracy co najmniej przez sześć miesięcy (26 tygodni); „0” – jeśli krócej niż pół roku. Zastosowane modele logitowe lub probitowe są estymowane dla różnych okresów dotychczasowego trwania bezrobocia (od 4 do 30 tygodni). W ramach każdego okresu uwzględnia się następujące zmienne: lokalny rynek pracy, na którym szuka zatrudnienia dany bezrobotny (piętnaście regionów), wiek bezrobotnego (dwa warianty – do 25 lat i powyżej), płeć oraz system ubezpieczenia od bezrobocia, którym objęty jest dany klient (z zasiłkiem i bez zasiłku).

4.2. Finlandia

W Finlandii profilowanie bezrobotnych wykorzystujące narzędzia statystyczne wprowadzono w 2007 roku. Opiera się ono na danych archiwizowanych centralnie i administrowanych przez Ministerstwo Pracy. Rekordy tej bazy zawierają charakterystyki osób wchodzących do rejestru bezrobotnych. Są to informacje na temat (Weber 2011, s. 19):

- historii osoby bezrobotnej w rejestrach służb zatrudnienia,
- wieku bezrobotnego,
- aktualnego miejsca zamieszkania,
- ostatniego zajęcia poprzedzającego rejestrację,
- obywatelstwa,
- poziomu wykształcenia,
- przyczyn zakończenia poprzedniego zatrudnienia oraz
- niepełnosprawności.

Narzędziem używanym do profilowania w Finlandii jest logitowy model ekonometryczny. W modelu estymuje się współczynniki pokazujące krańcowy wpływ analizowanych zmiennych na ryzyko długotrwałego bezrobocia. Model ten nie odnosi się do długości trwania tego bezrobocia, a jedynie do prawdopodobieństwa, że dana osoba będzie bezrobotna ponad rok od zarejestrowania. Przy ocenie ryzyka bezrobocia długookresowego uwzględnia się nie tylko zestaw oszacowanych współczynników, ale także indywidualne dane bezrobotnego.

Choć stosowane w Finlandii narzędzie profilowania bezrobotnych charakteryzowała doskonała trafność, sięgająca 90%, nie cieszyło się ono dużym uznaniem tamtejszych doradców zawodowych i pośredników pracy. Przeprowadzone badania sondażowe wykazały, że trzy czwarte pracowników publicznych służb zatrudnienia posługujących się tym narzędziem nie omawia wyników uzyskanych za jego pomocą z poszukującymi pracy. Większość tych urzędników wyrażała zaskakującą przy tak dużej zdolności predykcyjnej narzędzia opinię, że nie jest ono użyteczne. Jedna trzecia pracowników służb zatrudnienia nie zgadzała się z jego wskazaniami. Wobec takiego nastawienia nie budzi zdziwienia przekonanie zdecydowanej większości doradców, że narzędzie profilowania nie pomogło im w znalezieniu pracy dla bezrobotnego.

Ważną – jeżeli chodzi o wykorzystanie profilowania do skuteczniejszej aktywizacji bezrobotnych – konstatacją wynikającą z przeprowadzonej ewaluacji jest ujawnione stanowisko objętych tą procedurą. Otóż większość poszukujących zatrudnienia, którym powiedziano, jak narzędzie profilowania oceniło ich ryzyko długookresowego bezrobocia, reagowała pozytywnie. Dzięki tej informacji zyskują oni bardziej realistyczny obraz swojego położenia, a przez to większą motywację do aktywnego poszukiwania pracy.

4.3. Holandia

Już ponad trzydzieści lat temu Holandia podejmowała próby wczesnej identyfikacji osób zagrożonych długookresowym bezrobociem, z wykorzystaniem logitowego i probitowego modelu ekonometrycznego.

W 1999 roku wprowadzono tam system identyfikacji oparty na rozkładzie prawdopodobieństwa czasu trwania bezrobocia. Wykorzystano do tego nowatorskie narzędzie o nazwie *Kansmeter*, umożliwiające określenie różnicy między prawdopodobieństwem podjęcia w ciągu roku nowej pracy przez bezrobotnego korzystającego z instrumentów aktywnej polityki rynku pracy, a prawdopodobieństwem zdobycia zatrudnienia bez tej pomocy. Pracownik służb zatrudnienia przypisywał poszukującego pracy do jednej z czterech grup. Kryteriami brany pod uwagę przy tej segmentacji były: sytuacja osobista bezrobotnego, jego zdolność do samodzielnego poszukiwania pracy, płeć, wiek, wykształcenie, doświadczenie, narodowość oraz motywacja do pracy. W każdej z czterech grup różne było prawdopodobieństwo długookresowego bezrobocia i konieczność interwencji. Do pierwszej grupy kwalifikowano tych bezrobotnych, którzy rokowali najlepiej i mieli szansę znaleźć pracę w ciągu pierwszych sześciu miesięcy bez udziału w aktywnych programach rynku pracy. Do grupy drugiej przypisywano klientów o podwyższonym ryzyku bezrobocia długookresowego. Osoby te, jak szacowano, powinny znaleźć pracę w okresie do jednego roku od rejestracji, pod warunkiem, że wezmą udział we wskazanych programach rynku pracy. Grupa trzecia obejmowała osoby wymagające intensywnej pomocy i znacznych inwestycji towarzyszących poszukiwaniu pracy. Czas pozostawania bez pracy szacowano w tej gru-

pie na ponad rok. Ostatnia, czwarta grupa składała się z bezrobotnych, którzy ze względu na stan zdrowia lub przeszłość (np. kryminalną) mają minimalne szanse na znalezienie pracy, nawet ze wsparciem instytucjonalnym. Takie osoby powinny uzyskać pomoc nie od służb zatrudnienia, ale z opieki społecznej (Wojdyło-Preisner 2009, s. 92–94).

Przedstawiony model profilowania porzucono w 2007 r., w związku z planami znacznej redukcji środków kierowanych z budżetu państwa na aktywną politykę rynku pracy. Postanowiono dążyć do sytuacji, w której do 2015 r. tylko co dziesiąty poszukujący pracy będzie kontaktował się bezpośrednio z doradcą. Pozostałe osoby miały samodzielnie korzystać z elektronicznych usług poradnictwa i pośrednictwa pracy. Opracowano w związku z tym nową procedurę profilowania, wykorzystującą dwa narzędzia: *Werkverkenner* oraz *Persoon-sverkenner*. Pierwsze z nich działa jako instrument predykcyjny szans znalezienia pracy, które szacuje się na podstawie analizy sytuacji na lokalnym rynku pracy oraz badania zapotrzebowania pracodawców na poszczególne zawody i kwalifikacje. Drugie narzędzie służy natomiast do określania prawdopodobieństwa znalezienia pracy w trakcie pierwszego roku od zarejestrowania. Do specyfikacji modelu ekonometrycznego użyto danych bezrobotnych i odpowiedzi na pytania postawione poszukującym pracy zaraz po rejestracji. Dotyczyły one między innymi ich umiejętności, sposobów poszukiwania pracy, nastawienia i motywacji. Początkowa liczba czynników była zbyt duża (aż 150), dlatego ograniczono ją do osiemnastu, w ramach następujących dziewięciu charakterystyk:

- 1) wiek (jeden czynnik),
- 2) staż w ostatnim miejscu pracy (jeden czynnik),
- 3) trudności w zrozumieniu języka holenderskiego (jeden czynnik),
- 4) percepcja szans na znalezienie pracy (trzy czynniki),
- 5) percepcja swojego stanu zdrowia jako niepozwalającego na podjęcie pracy (jeden czynnik),
- 6) chęć znalezienia pracy (trzy czynniki),
- 7) działania podejmowane w celu znalezienia pracy (trzy czynniki),
- 8) przypisywanie wpływu czynnikom zewnętrznym (trzy czynniki),
- 9) zdolności do pracy (jeden czynnik).

Badania pilotażowe nowego podejścia wykazały, że zastosowanie profilowania jako elementu kalkulacji ryzyka bezrobocia długookresowego na początku okresu bezrobocia umożliwia wiarygodną ocenę szans powrotu bezrobotnego na rynek pracy. Ważne jest ponadto, że ocena szans dokonywana przez to narzędzie w znacznej mierze pokrywa się z odczuciami doradców zawodowych, którzy przeprowadzili wywiady z poszukującymi pracy. Stwierdzono, że instrument ten może być jeszcze skuteczniejszy, jeśli jest wspierany poradą telefoniczną lub bezpośrednią rozmową doradcy z klientem. Dla pewnych szczególnych grup interesariuszy, takich jak osoby starsze lub niepełnosprawne, lista powinna być uzupełniona dodatkowymi pytaniami. W opinii poszukujących pracy narzędzie to jest łatwe w użyciu i szybkie w uzupełnianiu.

4.4. Niemcy

Pierwsze próby wykorzystania procedur profilowania bezrobotnych opartych na modelowaniu ekonometrycznym podjęto w Niemczech na przełomie XX i XXI wieku. W odpowiedzi na zalecenia zawarte w Europejskiej Strategii Zatrudnienia, *Bundesagentur für Arbeit* (BA) jako jedno ze swoich głównych wyzwań postawiła wówczas zarówno przeciwdziałanie długookresowemu pozostawaniu bez pracy, jak i redukcję poziomu tego zjawiska (Rudolph 2005, s. 2).

W całym kraju profilowanie osób bezrobotnych po raz pierwszy zastosowano w 2002 r. wraz z poprawką Job-AQTIV, która istotnie zmieniła rozłożenie akcentów w dotychczasowej polityce rynku pracy – z programów pasywnych na rzecz aktywnych. Głównym elementem tej poprawki było wprowadzenie jakościowego profilowania osób poszukujących zatrudnienia podczas rejestracji w lokalnym urzędzie pracy i ustanowienie obligatoryjnego pisemnego porozumienia pomiędzy szukającym pracy a urzędem. Służyło ono określeniu praw, obowiązków i czynności determinujących postępowanie obu stron (tj. urzędu i bezrobotnego) w trakcie poszukiwania pracy. Poprawka Job-AQTIV postulowała bardziej elastyczne i dopasowane do indywidualnych potrzeb wykorzystanie aktywnych polityk rynku pracy, w związku z czym zalecono wszechstronną ewaluację tych polityk (Caliendo, Hogenacker 2012).

Korzystając ze skandalu, jaki wybuchł gdy *Bundesagentur für Arbeit* została oskarżona o masowe fałszerstwa w raportowaniu rezultatów polityki rynku pracy, rząd Niemiec zlecił niezależnej komisji ekspertów opra-

cowanie pakietu niezbędnych reform rynku pracy. Pakiet ten znany jest pod nazwą reform Hartza⁵. Dzięki zaproponowanym reformom nastąpiła znacząca ewolucja w prowadzeniu aktywnych polityk rynku pracy w Niemczech. Szczególny nacisk położono na wymóg aktywnej postawy i zachowań bezrobotnego. Wśród celów reform Hartza wymienić można (Jacobi, Kluge 2007, s. 45–64):

- poprawę skuteczności i efektywności usług i instrumentów rynku pracy,
- aktywizację bezrobotnych na zasadzie „praw i obowiązków” (*Fördern und Fordern*),
- stymulowanie popytu na pracę przez deregulację rynku pracy.

Od 2005 r. profilowaniem objęto w Niemczech każdą osobę rejestrującą się jako bezrobotna. Na podstawie jego wyników opracowywana jest indywidualna strategia interwencji i porozumienie. Wymienione są w nim usługi i instrumenty, z których będzie mógł skorzystać bezrobotny, a także jego obowiązki wobec służb zatrudnienia (na przykład w zakresie aktywności w poszukiwaniu pracy i uczestnictwa w aktywnych programach rynku pracy) (Kluge, Card, Ferig i in. 2007, s. 78–79).

Obecnie do profilowania bezrobotnych w Niemczech służy model składający się z czterech faz (4PM) (Konle-Seidl 2010, s. 9), który określa strukturę wzajemnych relacji między służbami zatrudnienia a poszukującym pracy. Od początku 2009 r. służby zatrudnienia w Niemczech są zobowiązane do wszczynania procedury analizy potencjału, możliwości i potrzeb bezrobotnego bez zbędnej zwłoki, już w momencie pierwszego z nim kontaktu. Na 4PM składają się następujące etapy (Mutual Learning Programme – EU 2020 Strategy 2011, s. 8):

- profilowanie,
- określenie celu,
- wybór strategii interwencji,
- wprowadzenie i monitoring.

Postępowanie w każdym z etapów opiera się na wynikach uzyskanych w poprzedzających go fazach. W modelu 4PM przewiduje się tworzenie dla każdego bezrobotnego indywidualnego planu działania, który ma odzwierciedlać jego potrzeby i elastycznie kształtować ścieżki prowadzące do zatrudnienia. Po podjęciu decyzji co do celu i wyboru strategii interwencji, głównie na podstawie technicznej ekspertyzy doradców i pośredników pracy, jest ona rozwijana w trakcie indywidualnych, bezpośrednich sesji z poszukującym pracy. Szerokie wsparcie oferuje tutaj platforma „wirtualnego rynku pracy”. Korzystają z niej wszystkie podmioty rynku pracy, w tym służby zatrudnienia, pracodawcy, poszukujący pracy, instytucje szkoleniowe, organizacje pożytku publicznego, prywatne firmy rekrutacyjne⁶.

Profilowanie

Procedury wspomagające bezrobotnych w powrocie do zatrudnienia powinny zacząć się tak szybko, jak jest to tylko możliwe. Według obowiązujących w Niemczech przepisów bezrobotni muszą zarejestrować się w urzędach pracy niezwłocznie w momencie otrzymania zwolnienia z pracy albo trzy miesiące przed upływem terminu wymienionego w umowie na czas określony (czyli *de facto* zanim staną się bezrobotnymi) (Konle-Seidl 2010, s. 10). Profilowanie stosuje się w celu identyfikacji silnych i słabych stron poszukujących pracy. W momencie rejestracji w portalu służb zatrudnienia bezrobotny jest zapraszany do wejścia na swój internetowy profil na portalu *Jobbörse*⁷ (dostęp ze strony głównej portalu *Bundesagentur für Arbeit: www.arbeitsagentur.de*). Utworzony tam samodzielnie przez niego profil jest przekazywany do *VerBIS*⁸, gdzie następnie jest poddawany ocenie i weryfikacji przez pracownika służb zatrudnienia.

Dzięki profilowaniu możliwa jest identyfikacja indywidualnych potrzeb bezrobotnego oraz najkorzystniejszych dla niego form wsparcia. Bezrobotny zostaje przyporządkowany do jednego z sześciu profili (tabela 4.1) na podstawie prognozy „odległości” od rynku pracy i prawdopodobnego okresu poszukiwania pracy.

⁵ Od nazwiska Petera Hartza – przewodniczącego niezależnej komisji ekspertów, która je opracowała.

⁶ Szerzej na temat komponentów, założeń, funkcjonowania i skuteczności „wirtualnego rynku pracy” w opracowaniu: Mutual Learning Programme – EU 2020 Strategy (2011).

⁷ Jest to jeden z portali wirtualnego rynku pracy. Szerzej na ten temat w opracowaniu: Mutual Learning Programme – EU 2020 Strategy (2011).

⁸ Jest to jeden z portali wirtualnego rynku pracy. Szerzej na ten temat w opracowaniu: Mutual Learning Programme – EU 2020 Strategy (2011).

Tabela 4.1. Profile poszukujących pracy w Niemczech

Profil klienta	Rynkowy	Wymagający aktywizacji	Wymagający promocji	Wymagający rozwoju	Wymagający ustabilizowania	Wymagający wsparcia
Przejście do	zatrudnienia w okresie do 6 miesięcy	zatrudnienia w okresie do 6 miesięcy	zatrudnienia w okresie do 12 miesięcy	zatrudnienia w okresie dłuższym niż 12 miesięcy	wymagany wzrost zatrudnialności, pozostanie bez pracy przez ponad 12 miesięcy	wymagany wzrost zatrudnialności, pozostanie bez pracy przez ponad 12 miesięcy
Prognoza	profile bliskie wymaganiom rynku pracy			profile skomplikowane, wymagające znacznego wsparcia		

Źródło: R. Konle-Seidl (2010), *Profiling system for effective labour market integration. Use of profiling for resource allocation, action planning and matching*, The European Commission Mutual Learning Programme for Public Employment Services, DG Employment, Social Affairs and Inclusion, s. 10.

Osoby gotowe do podjęcia pracy są obejmowane procedurą profilowania podczas pierwszego wywiadu, którego termin jest wyznaczany za pomocą kalendarza *VerBIS* i narzędzi do planowania spotkań. Spotkanie trwa około 60 minut, wliczając czynności przygotowawcze oraz wykonywane przez pracownika służb zatrudnienia po wywiadzie (np. wprowadzenie pewnych informacji do *VerBIS*). W pierwszej fazie 4PM są do dyspozycji narzędzia pomocne przy przeprowadzaniu procedur profilowania i przyporządkowania poszukujących pracy do konkretnych profili (np. *Calculating Labour Market Chances* oraz *Profiling Criteria Catalogue*). Ostateczna decyzja leży jednak zawsze w gestii pracownika służb zatrudnienia, który może zlekceważyć rekomendacje wynikające z narzędzi komputerowych. Nie jest to rzadkie, gdy bezrobotny boryka się z osobistymi lub rodzinnymi problemami, np. alkoholizmem, narkomanią, problemami psychologicznymi. Informacja o takich problemach może zostać wprowadzona do danych administracyjnych tylko za pozwoleniem bezrobotnego (Mutual Learning Programme – EU 2020 Strategy 2011, s. 7–8). W Niemczech stosowane jest dynamiczne podejście do profilowania, tzn. jest ono powtarzane w określonych odstępach czasu – co sześć miesięcy (Konle-Seidl 2010, s. 10).

Narzędziem przechodzącym fazę pilotażu, które ma wspomagać prowadzenie procedur profilowania bezrobotnych w Niemczech, jest *KodiaK*. Docelowo ma on być używany przez pracowników służb zatrudnienia do analizy twardych i miękkich umiejętności bezrobotnego. Narzędzie to ma sprzyjać bardziej efektywnemu wykorzystaniu wiedzy pracowników działów psychologicznych w publicznych służbach zatrudnienia (Weber 2011, s. 12).

KodiaK składa się z pięciu elementów (Weber 2011, s. 13); są to:

1. Kwestionariusz do samodzielnego wypełnienia, dotyczący zachowań w środowisku pracy (*KodiaK 1*):
Jest dostępny w obszarze przyjęć agencji pracy. Składa się z wystandaryzowanych, wspomaganych komputerowo modułów, które natychmiast przygotowują wystandaryzowane raporty psychologiczne. Wykorzystuje się go do analizy silnych stron poszukujących pracy i określenia ich autopercepcji. Za ich wykonanie odpowiedzialny jest doradca psychologiczny.
2. Testowanie uzdolnień intelektualnych (*KodiaK 2*):
Komponent ten także składa się z wystandaryzowanych, wspomaganych komputerowo testów. Służy do określenia uzdolnień intelektualnych poszukującego pracy w zakresie pewnych modułów szkoleniowych. Testuje silne strony nisko wykwalifikowanych bezrobotnych, które nie wynikają bezpośrednio z doświadczenia zawodowego. Jest inicjowany przez pośrednika pracy. Za przeprowadzenie testów odpowiada doradca psychologiczny.
3. Motywacja (*KodiaK 3*):
Na moduł ten składa się 45-minutowy wywiad przeprowadzany przez odpowiednio wyszkolonego psychologa. Jego celem jest testowanie poziomu motywacji potrzebnej do szkoleń/aktywizacji. Służy do oszacowania potencjalnego sukcesu wynikającego z uczestnictwa w danym programie szkoleniowym. Jest inicjowany przez pośrednika pracy.
4. Centrum oceny umiejętności społecznych i komunikacyjnych w wybranych zawodach (*KodiaK 4*):
Element ten został zaprojektowany dla bezrobotnych, którzy zgłaszają chęć pracy w zawodach wymagających wysokiego poziomu umiejętności komunikacyjnych (np. marketing, praca socjalna). Test w ra-

mach tego modułu trwa około trzech godzin. Jego wykonanie inicjuje pośrednik pracy, natomiast za jego przeprowadzenie odpowiedzialna jest kadra wykwalifikowana w zakresie oceny umiejętności społecznych i komunikacyjnych.

5. Techniczne standardy analizy umiejętności personalnych (*KodiaK 5*):

Na piąty moduł składają się techniczne standardy związane z zastosowaniem opracowanych narzędzi i podręcznik dla pracowników służb zatrudnienia zawierający opis poszczególnych elementów *KodiaK*.

Określenie celu

Podczas sesji bezrobotnego z pośrednikiem pracy opracowywane jest porozumienie, w którym doprecyzowany zostaje przebieg procesu poszukiwania pracy i zakres wsparcia, jakie zostanie udzielone bezrobotnemu. Sprzyja to zwiększeniu przejrzystości usług w trakcie całego procesu i jest archiwizowane w *VerBIS*.

Korzystając z wyników profilowania, pośrednik wspólnie z bezrobotnym szuka realnego do osiągnięcia celu na rynku pracy, którym może być: zatrudnienie subsydiowane, szkolenie, stabilizacja obecnego zatrudnienia albo inna alternatywa regularnego zatrudnienia dla osób o nikłej szansie na znalezienie pracy w ciągu dwunastu miesięcy. Uzgodniony cel jest regularnie poddawany przeglądowi. Każda jego zmiana jest dokumentowana w *VerBIS*.

Wybór strategii interwencji

Na podstawie zidentyfikowanych podczas etapów profilowania i określania celu silnych i słabych stron bezrobotnego ustala się kolejno konkretny plan działań. Aby wspomóc w tym zakresie decyzje podejmowane przez pracownika służb zatrudnienia przygotowano aplikacje komputerowe, które sugerują kilka bardzo ogólnych strategii działań (*Handlungsstrategien*), dla każdej z nich wskazują konkretne opcje, kroki i ramy czasowe wiążące się z procesem pośrednictwa pracy. Dodatkowo pracownik służb zatrudnienia otrzymuje wskazówki na temat rekomendacji dla danej strategii odpowiedniego programu rynku pracy. Podobnie jak w fazie profilowania, pracownik może podjąć decyzję odmienną od sugerowanej przez system.

Wprowadzenie i monitoring

Porozumienie między pracownikiem służb zatrudnienia a poszukującym pracy przybiera formę pisemną i jest parafowane przez obie strony umowy. Cały proces kończy się udokumentowaniem osiągniętych rezultatów w elektronicznym pliku klienta, który przed zapisaniem może jeszcze zostać poprawiony lub uzupełniony.

Kolejne wywiady z poszukującym pracy, dzięki oprogramowaniu *VerBIS*, mają ustrukturyzowany charakter. Przebiegają według następującego schematu:

1. Kontrola przestrzegania zawartego porozumienia.
2. Powtórne profilowanie, określenie celu, wybór strategii; w razie konieczności poprzednie zapisy są poprawiane lub uzupełniane.
3. Dyskusja o podjętej przez bezrobotnego aktywności w zakresie poszukiwania pracy.
4. Porozumienie odnośnie do kolejnych kroków i terminu kolejnego spotkania.

Ewaluacja modelu 4PM

W ramach badania ewaluacyjnego nowych narzędzi wykorzystywanych w modelu 4PM poproszono pracowników służb zatrudnienia o ich ocenę pod kątem praktyczności i wpływu na codzienną pracę z klientem. Pracownicy służb zatrudnienia za dużą zaletę nowych rozwiązań uznali większą przejrzystość kroków, które są podejmowane podczas pierwszego wywiadu z bezrobotnym. Podkreślili także zasadność stosowania profili

i ich wiarygodność. Do innych korzyści wynikających ze stosowania w modelu 4PM rozwiązań informatycznych zaliczyli: możliwość dzielenia się danymi z innymi pracownikami, standaryzację kroków postępowania i zgromadzenie wszystkich ważnych informacji w jednym miejscu. Z drugiej strony jednak pracownicy służb zatrudnienia narzekali na dodatkowe obciążenie pracą spowodowane rosnącą biurokracją procedur. Informowali też, że obecnie stosowane modele nie są wystarczająco elastyczne, aby pomóc w określeniu właściwej strategii interwencji w przypadku bezrobotnych, których sytuacja jest bardzo skomplikowana. Zwracali ponadto uwagę na kwestie bezpieczeństwa w związku z ochroną danych wprowadzanych do systemu.

W badaniu ewaluacyjnym o opinię poproszono także bezrobotnych. Okazało się, że nowe rozwiązania zostały przez nich bardzo dobrze przyjęte. Po wprowadzeniu modelu 4PM wzrósł poziom satysfakcji bezrobotnych z usług świadczonych przez służby zatrudnienia. Szczególnie dobrze oceniana jest jakość zawieranych porozumień (Konle-Seidl 2010, s. 13).

Przeprowadzone badania nie dają natomiast odpowiedzi na pytanie o wpływ niemieckiego modelu 4PM na efektywność działań podejmowanych w ramach polityki rynku pracy. Obecnie wykorzystywane narzędzia ewaluacyjne nie są w stanie zidentyfikować tej zależności i związku pomiędzy świadczonymi usługami a osiąganymi wynikami. Dlatego na razie nie jest możliwe zweryfikowanie hipotezy o możliwości skrócenia indywidualnego czasu trwania bezrobocia dzięki profilowaniu (Konle-Seidl 2010, s. 14).

Istnieją natomiast dowody na to, że wyższa częstotliwość spotkań bezrobotnego z pracownikiem służb zatrudnienia prowadzi do skrócenia czasu pozostawania bez pracy. Wyniki pilotażowego projektu wdrożonego w czternastu lokalnych biurach pracy w Niemczech pokazały, że w systemie 1: 70 (70 bezrobotnych na jednego pracownika służb zatrudnienia) przeciętny okres trwania bezrobocia skrócił się o dziesięć dni. Dopiero kolejne zaplanowane badania potwierdzą, czy taki system pracy pracowników służb zatrudnienia jest efektywny kosztowo (Konle-Seidl 2010, s. 15).

4.5. Szwecja

Krajem skandynawskim, którego innowacjom w obszarze polityki rynku pracy zawsze warto się przyglądać szczególnie wnikliwie, jest Szwecja. W przygotowanym niedawno rządowym dokumencie pt. *Sweden's national reform programme 2012. Europe 2020 – EU's strategy for smart, sustainable and inclusive growth* stwierdza się, że „profilowanie może być ważnym wsparciem podczas oceny szans poszukującego pracy na znalezienie zatrudnienia i narzędziem koniecznym dla uniknięcia bezrobocia długookresowego”. Taka ocena przydatności profilowania mogła być między innymi pokłosiem ostatnich analiz prowadzonych przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. OECD postuluje bowiem, aby rządy podejmowały wysiłki w celu identyfikacji poszukujących pracy charakteryzujących się cechami predestynującymi do długookresowego pozostawania bez pracy. Należy kierować ich, tak szybko jak to możliwe, do udziału w obowiązkowych programach rynków pracy. Zdaniem ekspertów OECD, szerokie zastosowanie ekonometrycznych narzędzi profilowania mogłoby pomóc służbom zatrudnienia ustalić tych krótkookresowo bezrobotnych, którzy najbardziej skorzystaliby z programów aktywnej polityki rynku pracy dobrze dobranych do ich specyfiki (Harbo Hansen 2011, s. 18).

W roku 2005 w sześciu szwedzkich lokalnych urzędach pracy przeprowadzono pilotażowy program profilowania, który w dużym stopniu opierał się na narzędziach internetowych. Każdy poszukujący zatrudnienia uczestnik programu „My Page” otrzymał stronę internetową zbudowaną z dwóch głównych części – Mojego Indywidualnego Planu Działania oraz Mojego Rynku Pracy. Pierwsza z nich obejmuje takie podstrony, jak:

- „My Jobs” – zakładka zawierająca generowane automatycznie oferty pracy, na które poszukujący powinien aplikować. Ta część daje ponadto możliwość zamieszczenia na niej ofert, które bezrobotny znalazł poza portalem.
- „My Activities” – podstrona generująca na podstawie logów raporty na temat aktywności poszukującego pracy.
- „My Contacts” – podstrona rejestrująca przebieg kontaktów bezrobotnego z PSZ.
- „My CV” – zakładka zawierająca standaryzowany życiorys poszukującego pracy.
- „My Profile” – podstrona definiująca profil poszukiwań wakatów (według zawodu lub regionu).

Część Mój Rynek Pracy dostarcza natomiast informacji na temat fragmentu rynku pracy, jakim zgodnie ze zdefiniowanym profilem jest potencjalnie zainteresowany dany bezrobotny. W szczególności są to informacje o wymaganiach pracodawców oraz skutecznych sposobach poszukiwania pracy, potwierdzonych przez innych poszukujących zatrudnienia o podobnym profilu.

Platformę „My Page” wykorzystuje się do zdefiniowania profili poszukiwania pracy danego klienta, wysyłania aplikacji do pracodawców, przyjmowania od nich odpowiedzi, a także do dokumentowania aktywności w poszukiwaniu zatrudnienia (w tym odnotowywania kontaktów bezrobotnego z urzędem). Pracownicy służb zatrudnienia w ciągu pierwszego miesiąca od zarejestrowania bezrobotnego są zobowiązani przygotować we współpracy z nim Indywidualny Plan Działania. Plan ten powinien raz na pół roku być aktualizowany. Postępowanie i działania ustalone w planie są dla bezrobotnego obligatoryjne i jest on rozliczany z ich realizacji (Rudolph, Konle-Seidl 2005, s. 14). Dane z badań podłużnych i ocenę pracownika służb zatrudnienia można użyć do profilowania, które pomoże określić ryzyko bezrobocia trwającego powyżej sześciu miesięcy i zakwalifikować poszukujących pracy do jednej z czterech grup ryzyka. Program ten jest wdrażany w skali całego kraju.

Rozdział 5

PODEJŚCIA DO PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH WYKORZYSTYWANE W IRLANDII I WIELKIEJ BRYTANII

5.1. Irlandia

W publikacjach podsumowujących wyniki statystycznego profilowania ryzyka długookresowego bezrobocia podkreśla się, że przyjęcie i stosowanie systemu profilowania bezrobotnych przyczynia się do wzrostu kapitału po stronie osób profilowanych, a także zwiększa efektywność działania publicznych służb zatrudnienia (O'Connell, McGuinness, Kelly 2010, s. 1). W 2006 r. rozpoczęto analizę możliwości wdrożenia profilowania w Irlandii. W ekonometrycznym modelu przeznaczonym do profilowania osób długookresowo bezrobotnych wykorzystano następujące źródła danych:

- *Live Register administrative database* (ISTS – Integrated Short-Term Scheme),
- kwestionariusz ankiety kierowany do wszystkich wnioskodawców.

ISTS to system zbieranych od 1994 r. danych dotyczących osób korzystających: z zasiłku dla bezrobotnych (*Unemployment Benefit and Assistance*), renty inwalidzkiej (*Disability Benefit*), dodatkowych świadczeń społecznych (*Supplementary Welfare Allowance*), świadczeń z tytułu macierzyństwa (*Maternity Payments*), zasiłku z tytułu niezdolności do pracy wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej (*Occupational Injury Benefit*), świadczeń przedemerytalnych (*Pre-Retirement Allowance*) i świadczeń z tytułu powrotu do pracy (*payments under the Back to Work*) (Central Statistics Office 2003, s. 88). Baza danych zawiera relatywnie szczegółowe informacje na temat: stanu cywilnego, dochodów małżonka/małżonki, miejsca zamieszkania.

Natomiast skonstruowany specjalnie do przeprowadzenia profilowania kwestionariusz umożliwił zdobycie innych dokładnych informacji, między innymi: o osiągnięciach edukacyjnych, umiejętności czytania i pisanie, stanie zdrowia, dostępie do środków transportu, historii zatrudnienia, uczestnictwie w programach organizowanych przez służby zatrudnienia.

Zmienna objaśniana odzwierciedla ryzyko pozostawania bezrobotnym dłużej niż 6, 12 lub 15 miesięcy – w zależności od szacowanego modelu. W publikacjach dotyczących modelu osoby mające status bezrobotnego po określonym okresie definiowane są jako „pozostające” (*stayers*), natomiast te, które znalazły zatrudnienie, jako „opuszczające” (*leavers*) (O'Connell, McGuinness, Kelly 2010, s. 8).

Dane zbierano przez trzynaście tygodni – od września do grudnia 2006 r. Potencjalnymi zmiennymi objaśniającymi uwzględnionymi w modelu są: wiek, stan cywilny, poziom wykształcenia, praktyka zawodowa, problemy z czytaniem i pisanie, znajomość języka angielskiego, stan zdrowia, wielkość lokalnego rynku pracy, położenie geograficzne, własny transport, dostęp do publicznego transportu, historia zatrudnienia, dorywcze zatrudnienie, czas pracy, gotowość do przeprowadzki za pracę, historia przebywania na bezrobociu, uczestnictwo w programach zatrudnieniowych, rodzaj dochodu, zarobki małżonka/małżonki.

Z bazy danych uzyskano łącznie 60 189 obserwacji. Po usunięciu powtórzeń oraz uwzględnieniu wyłącznie jednostek spełniających określone kryteria liczebność próby zmniejszyła się do 44 732. Liczba poprawnie wypełnionych kwestionariuszy wyniosła 33 754, co daje zwrotność na poziomie ponad 75% (O'Connell, McGuinness, Kelly 2010, s. 7–8).

W Irlandii do profilowania bezrobotnych zastosowano model probitowy, należący do grupy modeli dyskretnego wyboru. Jak zauważa P. J. O'Connell, istotna jest nie tyle postać modelu, ile jakość wykorzystywanych danych. To właśnie dane odgrywają kluczową rolę w trafnym profilowaniu. W modelu zmienna objaśniana ma charakter binarny, przyjmuje zatem wartości 0 i 1 (1 – gdy jednostka nie jest zatrudniona przez określony czas, 0 – w przeciwnym wypadku). Oszacowano dwa modele: dla kobiet i dla mężczyzn, by móc obserwować wpływ płci na istotność zmiennych takich jak: dochody małżonka/małżonki, posiadanie dzieci (O'Connell, S. McGuinness, E. Kely, J. Walsh 2009, s. 32). Dodatkowo wykonano profilowanie po 6, 12 i 15 miesiącach.

W modelu uwzględniono zmienne w następujących kategoriach: wiek, stan zdrowia, stan cywilny, dochody współmałżonka, edukacja, historia zatrudnienia, długość zatrudnienia, świadczenia socjalne, lokalizacja, hrabstwo (tabela 5.1).

Model dotyczący mężczyzn

W modelu dla mężczyzn zmienna „wiek” okazała się istotnym predykatorem długookresowego bezrobocia. W porównaniu do grupy bazowej, którą stanowiły osoby w wieku 18–24 lata, bezrobotni powyżej 55 roku życia są mniej skłonni do unikania stanu długookresowego bezrobocia. Stan zdrowia mężczyzn również miał znaczący wpływ na ryzyko długotrwałego pozostawania bez zatrudnienia. Bezrobotni cieszący się dobrym zdrowiem byli o ponad 12% bardziej skłonni do wejścia na rynek pracy niż ci, których stan zdrowia został określony jako zły lub bardzo zły. Zmienną istotnie determinującą długotrwałe bezrobocie jest sytuacja rodzinna. Żonaci mężczyźni okazali się bardziej skłonni do znalezienia zatrudnienia w porównaniu do osób w stanie wolnym. Dowodem, że braki w zakresie podstawowych umiejętności stanowią istotną barierę w podejmowaniu aktywności na rynku pracy jest ustalenie, że osoby mające trudności z czytaniem i pisaniem były bardziej skłonne do pozostawania bez pracy niż osoby o wykształceniu podstawowym, a nawet niepełnym podstawowym. Bezrobotni z własnym środkiem transportu mieli większe szanse na znalezienie zatrudnienia. Wyniki badania wykazują dodatnią zależność między gotowością do zmiany miejsca zamieszkania a prawdopodobieństwem znalezienia zatrudnienia. Odnotowano też zależność między podejmowaniem dorywczej pracy a prawdopodobieństwem pozostania bezrobotnym przez długi czas (powyżej 12 miesięcy); mężczyźni mający dorywcze zajęcie są o ponad 9% mniej skłonni do zatrudnienia się na stałe niż bezrobotni niekorzystający z takich możliwości.

Model dotyczący kobiet

Interpretacja wyników estymacji modeli dla mężczyzn i dla kobiet jest zbieżna w odniesieniu do następujących zmiennych: wykształcenie policealne, aktualne zatrudnienia, gotowość do zmiany miejsca zamieszkania, dobry stan zdrowia. Zaobserwowano natomiast następujące różnice między kobietami a mężczyznami:

- Zamężne i rozwiedzione kobiety są o ponad 7% bardziej niż kobiety w stanie wolnym narażone na długookresowe bezrobocie. Kobiety zamężne są też mniej skłonne do podjęcia zatrudnienia, natomiast mężczyźni bycie w związku mobilizuje do poszukiwania pracy.
- Posiadanie dzieci silniej wpływa na kobiety niż mężczyzn, jeśli chodzi o decyzje związane z podjęciem zatrudnienia.

Przyczyną wymienionych różnic jest głównie sprawowanie opieki nad dziećmi i rodziną. Obserwacje te potwierdzają potrzebę budowania osobnych modeli profilowania statystycznego dla kobiet i dla mężczyzn (Kelly, McGuinness, O'Connell 2011, s. 3).

Tabela 5.1. Wyniki estymacji modelu probitowego dla bezrobotnych w Irlandii

Zmienna	Mężczyzna	Kobieta
Cechy osobiste i rodzinne		
Zmienna bazowa – wiek: 18–24		
25–34	–0,031 (0,012)	–0,034 (0,016)
35–44	–0,091 (0,014)	–0,049 (0,018)
45–54	–0,110 (0,016)	0,013 (0,019)
55+	–0,216 (0,019)	–0,069 (0,022)
Zmienna bazowa – stan zdrowia: zły/bardzo zły		
Bardzo dobry	0,128 (0,039)	0,332 (0,047)
Dobry	0,098 (0,038)	0,253 (0,042)
Zadowalający	0,019 (0,040)	0,153 (0,047)
Zmienna bazowa – stan cywilny: niezamężny/niezamężna		
Zamężny/zamężna	0,026 (0,013)	–0,072 (0,017)
Konkubinat	–0,020 (0,032)	–0,000 (0,037)
Separacja/rozwód	–0,018 (0,026)	–0,083 (0,032)
Wdowiec/wdowa	0,043 (0,053)	–0,057 (0,041)
Dzieci	–0,030 (0,006)	–0,060 (0,010)
Zmienna bazowa – dochody współmałżonka/współmałżonki: brak		
€250	0,057 (0,023)	0,014 (0,025)
€251–€350	0,009 (0,044)	–0,032 (0,084)
€351+	0,029 (0,017)	–0,101 (0,017)
Charakterystyka kapitału ludzkiego		
Zmienna bazowa – edukacja: podstawowa lub niepełne		
Poziom gimnazjalny	0,002 (0,012)	0,004 (0,018)
Świadectwo dojrzałości	0,063 (0,012)	0,034 (0,018)

Cd. tab. 5.1

Zmienna	Mężczyzna	Kobieta
Wykształcenie policealne	0,114 (0,013)	0,125 (0,018)
Praktyka	0,037 (0,010)	-0,015 (0,018)
Problemy z czytaniem i pisanem	-0,066 (0,015)	-0,061 (0,025)
Znajomość języka angielskiego	-0,034 (0,023)	0,001 (0,032)
Historia zatrudnienia/bezrobocia/pobierania świadczeń		
Zmienna bazowa – historia zatrudnienia – nigdy niezatrudniony		
Nadal	0,180 (0,024)	0,244 (0,027)
W ubiegłym miesiącu	0,149 (0,027)	0,161 (0,033)
W ubiegłym roku	0,063 (0,026)	0,062 (0,033)
W ciągu ostatnich 5 lat	0,029 (0,028)	-0,029 (0,037)
Ponad 6 lat temu	-0,014 (0,037)	-0,136 (0,051)
Dorywcze zatrudnienie	-0,094 (0,018)	-0,160 (0,015)
Gotowość do przeprowadzki za pracą	0,038 (0,008)	0,082 (0,011)
Zmienna bazowa – długość zatrudnienia: nigdy niezatrudniony		
Mniej niż jeden miesiąc	-0,013 (0,027)	0,021 (0,034)
1–6 miesięcy	0,011 (0,024)	0,069 (0,030)
6–12 miesięcy	0,015 (0,024)	0,040 (0,031)
1–2 lata	-0,037 (0,026)	0,041 (0,031)
Powyżej 2 lat	-0,065 (0,024)	0,020 (0,031)
Kolejne zarejestrowanie jako bezrobotny w ciągu 5 lat	0,044 (0,009)	0,126 (0,010)
Okres zarejestrowania jako bezrobotny powyżej 12 miesięcy	-0,166 (0,012)	-0,188 (0,016)
Uczestnictwo w społecznym programie zatrudnienia w ciągu 5 lat	-0,070 (0,027)	-0,074 (0,037)
Udział w społecznym programie zatrudnienia przez okres powyżej 12 miesięcy	-0,071 (0,035)	-0,145 (0,044)

Cd. tab. 5.1

Zmienna	Mężczyzna	Kobieta
Zmienna bazowa – świadczenia socjalne: UE credits		
Zapomoga dla osób poszukujących pracy (<i>Jobseeker`s Allowance</i>)	0,014 (0,028)	-0,115 (0,026)
Zasiłek dla poszukujących pracy (<i>Jobseeker`s Benefit</i>)	0,194 (0,027)	0,093 (0,024)
Liczba rejestracji	-0,085 (0,053)	-0,332 (0,037)
Zmienna bazowa – lokalizacja: obszar rolny		
Wieś	-0,035 (0,015)	-0,024 (0,016)
Miasto poniżej 150 tys. mieszkańców	-0,040 (0,014)	0,006 (0,015)
Miasto powyżej 150 tys. mieszkańców	-0,055 (0,014)	0,003 (0,015)
Własny transport	0,058 (0,009)	0,015 (0,011)
W pobliżu publicznego transportu	0,019 (0,011)	-0,030 (0,012)
Zmienna bazowa – hrabstwo: Dublin		
Cavan	-0,175 (0,036)	-0,165 (0,038)
Cork	-0,033 (0,015)	-0,038 (0,019)
Donegal	-0,054 (0,020)	-0,054 (0,023)
Galway	-0,091 (0,020)	-
Leitrim	-	-0,110 (0,060)
Longford	-0,177 (0,042)	-0,160 (0,055)
Louth	-	-0,049 (0,029)
Mayo	-0,059 (0,024)	-
Meath	-	-0,062 (0,031)
Offaly	-0,050 (0,03)	-0,138 (0,039)
Sligo	-0,104 (0,033)	-0,114 (0,044)
Westmeath	-	-0,052 (0,030)
Wexford	-0,039 (0,021)	-0,071 (0,024)

W nawiasach podano wyniki testu istotności.

Źródło: P. J. O`Connell, S. McGuinness, E. Kely, J. Walsh, *National Profiling of the Unemployed in Ireland*, The Economic and Social Research Institute, Dublin 2009, s. 35–37.

5.2. Wielka Brytania

W celu przetestowania możliwości profilowania bezrobotnych w Wielkiej Brytanii w 1994 r. przeprowadzono pierwszy pilotaż wczesnej identyfikacji w siedmiu biurach Jobcentre Office. Do oszacowania prawdopodobieństwa pozostawania bez zatrudnienia dłużej niż 12 miesięcy użyto modelu ekonometrycznego (Bimrose, Barnes, Brown, Hasluck, Behle 2007, s. 59; Bryson, Kasparova 2003, s. 9). W literaturze podkreśla się, że z powodu kontrowersji na temat skali błędów wyników tego pilotażu w Wielkiej Brytanii nie stosuje się procedur profilowania (Hasluck 1997, s.7).

W roku 2003 pod nadzorem Ministerstwa Pracy i Emerytur powstała publikacja poświęcona potencjałowi statystycznego profilowania w Wielkiej Brytanii. Za pomocą modelu ekonometrycznego oszacowano w niej m.in. indywidualne ryzyko pozostawania bez zatrudnienia przez 12 miesięcy w trzech grupach: osób chorych i niepełnosprawnych, rodziców samotnie wychowujących dziecko oraz osób pobierających zasiłek dla bezrobotnych. Celem była diagnoza, którzy klienci mogą czerpać największe korzyści z indywidualnego spotkania z doradcą zawodowym. Założono, że efektywną alokacją zasobów zapewni skierowanie działań do osób zidentyfikowanych jako zagrożone długookresowym bezrobociem (Hasluck 1997, s. 1–6, 8).

W pilotażowym modelu testowanym w 1994 r. uwzględniono następujące zmienne:

- wiek,
- płeć,
- status materialny,
- problemy zdrowotne mające wpływ na zdolność do pracy,
- kwalifikacje,
- rodzaj zakwaterowania,
- liczbę członków rodziny będących na utrzymaniu,
- sektor dotychczasowego zatrudnienia,
- doświadczenie w szukaniu pracy,
- znajomość lokalnego rynku pracy,
- asertywność,
- umiejętności przydatne w poszukiwaniu pracy (umiejętność pisania i czytania, umiejętność nawiązywania kontaktu, umiejętności przydatne podczas rozmowy kwalifikacyjnej),
- gotowość do zatrudnienia,
- historia zatrudnienia (Hasluck 1997, s. 37).

W modelu z 1994 r. wykorzystano też szereg zmiennych trudnych do pomiaru (np. asertywność, umiejętności przydatne w poszukiwaniu pracy). Wartość niektórych z nich była szacowana na podstawie indywidualnych opinii doradców.

W modelu budowanym na potrzeby publikacji z 2003 r., dotyczącym osób chorych i niepełnosprawnych, rodziców samotnie wychowujących dzieci oraz osób pobierających zasiłek dla bezrobotnych, uwzględniono zmienne charakteryzujące właściwości demograficzne, historię zatrudnienia, historię pobierania świadczeń społecznych. W celu ukazania zależności między specyfikacją modelu a uzyskanymi wynikami zastosowano trzy wersje modelu – „skąpą”, „średnią” i „pełną” (Bryson, Kasparova 2003, s. 16). Wersja „skąpa” obejmuje najmniejszą liczbę potencjalnych zmiennych uwzględnianych w modelu, natomiast „średnią” i „pełną” uzupełniono o dodatkowe zmienne potencjalne. Wersja „pełna” zawiera zarówno zmienne ujęte w „skąpej”, „średniej”, jak i dodatkowe (tabele 5.2–5.4). Należy podkreślić, że zakwalifikowanie danej zmiennej do wersji „skąpej” budowanej dla osób chorych i niepełnosprawnych nie jest równoznaczne z zaliczeniem tej zmiennej do tego samego typu modelu w odniesieniu do innej analizowanej kohorty (jako przykład można podać zmienną wiek).

Zmienne w modelu przybierają postać zmiennych jakościowych i ilościowych. Niektóre zmienne mają szereg wariantów, na przykład cecha „wiek” liczy ich aż osiem. W modelu uwzględniono zmienne zero-jedynkowe, na przykład „rasa biała” (zmienne zero-jedynkowe oznaczono w tabelach *).

Tabela 5.2. Potencjalne zmienne w modelach dla osób chorych i niepełnosprawnych

„Skąpy”	„Średni”	„Pełen”
<p>Płeć</p> <p>Wiek</p> <ul style="list-style-type: none"> • 18–24 • 25–29 • 30–34 • 35–39 • 40–44 • 45–49 • 50–54 • 55–60 <p>Rasa – biała*</p> <p>Wykształcenie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak informacji • Tytuł zawodowy • Niepełne średnie • Średnie (A–level) • GCSE, poziom zdania egzaminu A–C • GCSE, poziom zdania egzaminu D–E <p>Problemy z liczeniem*</p> <p>Problemy z czytaniem*</p> <p>Typ własności mieszkania</p> <ul style="list-style-type: none"> • Właściciel • Władza lokalna • Spółdzielnia mieszkaniowa • Wynajem od prywatnego właściciela • Inna forma • Inne instytucje <p>Otrzymywanie zasiłków w trakcie 2 lat przed badaniem ONE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Nie pobiera tylko zasiłku dla bezrobotnych • Pobiera tylko zasiłek dla bezrobotnych <p>Przepracowanych ponad 16 godzin w ciągu tygodnia w trakcie 2 lat przed badaniem ONE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Do 33% przedziału • 34–66% przedziału • 67–99% przedziału • 100% • Brak informacji <p>1–15 godzin przepracowanych w ciągu tygodnia w trakcie 2 lat przed badaniem ONE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Do połowy przedziału • Ponad połowa przedziału <p>Kiedykolwiek zatrudniony*</p>	<p>Stan cywilny</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kawaler/panna • Zamężny/zamężna • Konkubinat • Wdowiec • Rozwiedziony • Separacja <p>Liczba dzieci na utrzymaniu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jedno • Żadne • Dwoje • Troje lub więcej <p>Otrzymywane wynagrodzenie w poprzedniej pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> • <100£ • £100–139 • £140–189 • £190–249 • £250 <p>Brak zatrudnienia lub brak informacji</p> <p>Klasa społeczna w poprzednim miejscu pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Profesjonalista • Niewykwalifikowany robotnik • Wykwalifikowany robotnik • Częściowo wykwalifikowany • Niewykwalifikowana obsługa • Brak pracy lub siły zbrojne <p>W ciągu ostatnich dwóch lat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bezrobotny • Czasowo chory • Przewlekłe chory • Na szkoleniu • Uczący się • Podejmujący inne aktywności 	<p>Generalne postrzeganie stanu zdrowia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nie jest dobre • Dobre • Zadowolające <p>Niepełnosprawność wynikająca z długotrwałej choroby:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nie posiada • Posiada, ale nie ma wpływu na zdolność do pracy • Posiada i ma wpływ na zdolność do pracy <p>Brak informacji</p> <p>Upośledzenie umysłowe*</p> <p>Posiada telefon*</p> <p>Prawo jazdy i dostęp do samochodu/roweru</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak prawa jazdy • Posiada prawo jazdy, brak samochodu/roweru • Posiada prawo jazdy i samochód <p>Liczba pracowników w gospodarstwie domowym z wyłączeniem respondenta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zero • Jeden • Dwóch lub więcej <p>Nastawienie do pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bardzo negatywne • Dość negatywne • Średnio • Raczej pozytywne • Bardzo pozytywne

Źródło: A. Bryson, D. Kasparova, *Profiling Benefit Claimants in Britain: A Feasibility Study*, Department for Work and Pensions 2003, s. 26.

Tabela 5.3. Potencjalne zmienne w modelach dla matek samotnie wychowujących dziecko

„Skąpy”	„Średni”	„Pełen”
<p>Wykształcenie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak informacji • Tytuł zawodowy • Niepełne średnie • Średnie (A-level) • GCSE, poziom zdania egzaminu A–C • GCSE, poziom zdania egzaminu D–E <p>Stan cywilny</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kawaler/panna • Zamężny/zamężna • Konkubinat • Wdowiec • Rozwiedziony • Separacja <p>Liczba dzieci na utrzymaniu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jedno • Żadne • Dwoje • Troje lub więcej <p>Typ własności mieszkania</p> <ul style="list-style-type: none"> • Właściciel • Władza lokalna • Spółdzielnia mieszkaniowa • Wynajem od prywatnego właściciela • Inna forma • Inne instytucje <p>Wiek najmłodszego dziecka zależnego od rodzica</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poniżej 3 lat • 3–4 • 5–10 • 11–15 • 16–18 <p>Przepracowanych ponad 16 godzin w ciągu tygodnia w trakcie 2 lat przed badaniem ONE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Do 33% przedziału • 34–66% przedziału • 67–99% przedziału • 100% • Brak informacji <p>1–15 godzin przepracowanych w ciągu tygodnia w trakcie 2 lat przed badaniem ONE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Do połowy przedziału • Ponad połowa przedziału <p>W ciągu ostatnich dwóch lat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bezrobotny • Czasowo chory • Przewlekłe chory • Na szkoleniu • Uczący się • Podejmujący inne aktywności 	<p>Wiek</p> <ul style="list-style-type: none"> • 18–24 • 25–29 • 30–34 • 35–39 • 40–44 • 45–49 • 50–54 • 55–60 <p>Rasa – biała*</p> <p>Problemy z liczeniem*</p> <p>Problemy z czytaniem*</p> <p>Kiedykolwiek zatrudniony*</p> <p>Otrzymywane wynagrodzenie w poprzedniej pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> • <100£ • £100–139 • £140–189 • £190–249 • £250 • Brak zatrudnienia lub brak informacji <p>Klasa społeczna w poprzednim miejscu pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Profesjonalista • Niewykwalifikowany robotnik • Wykwalifikowany robotnik • Częściowo wykwalifikowany • Niewykwalifikowana obsługa • Brak pracy lub siły zbrojne <p>Otrzymywanie zasiłków w trakcie 2 lat przed badaniem ONE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Nie pobiera tylko zasiłku dla bezrobotnych • Pobiera tylko zasiłek dla bezrobotnych 	<p>Generalne postrzeganie stanu zdrowia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nie jest dobre • Dobre • Zadowolające <p>Niepełnosprawność wynikająca z długotrwałej choroby:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nie posiada • Posiada, ale nie ma wpływu na zdolność do pracy • Posiada i ma wpływ na zdolność do pracy • Brak informacji <p>Upośledzenie umysłowe*</p> <p>Potrzeba sprawowania opieki nad inną osobą</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak sprawowania opieki lub brak informacji • Potrzeba sprawowania opieki, ale brak wpływu na wykonywaną pracę • Potrzeba sprawowania opieki mająca wpływ na wykonywaną pracę <p>Posiada telefon*</p> <p>Prawo jazdy i dostęp do samochodu/roweru</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak prawa jazdy • Posiada prawo jazdy, brak samochodu/roweru • Posiada prawo jazdy i samochód <p>Liczba pracowników w gospodarstwie domowym z wyłączeniem respondenta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zero • Jeden • Dwóch lub więcej <p>Nastawienie do pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bardzo negatywne • Dość negatywne • Średnio • Raczej pozytywne • Bardzo pozytywne <p>Uzyskiwanie innych regularnych dochodów niż wynagrodzenie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie przydzielane na dziecko • Inne • Prywatna emerytura <p>Z kim mieszka rodzic:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Partnerem/partnerką/dzieckiem • Rodzicami • Innymi osobami • Sam

Źródło: A. Bryson, D. Kasparova, *Profiling Benefit Claimants in Britain: A Feasibility Study*, Department for Work and Pensions 2003, s. 48.

Tabela 5.4. Potencjalne zmienne w modelach dla osób pobierających zasiłek dla bezrobotnych

„Skąpy”	„Średni”	„Pełen”
<p>Płeć</p> <p>Wiek</p> <ul style="list-style-type: none"> • 18–24 • 25–29 • 30–34 • 35–39 • 40–44 • 45–49 • 50–54 • 55–60 <p>Rasa – biała*</p> <p>Wykształcenie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak informacji • Tytuł zawodowy • Niepełne średnie • Średnie (A-level) • GCSE, poziom zdania egzaminu A–C • GCSE, poziom zdania egzaminu D–E <p>Problemy z liczeniem*</p> <p>Problemy z czytaniem*</p> <p>Posiadanie domu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Właściciel • Władza lokalna • Spółdzielnia mieszkaniowa • Wynajem od prywatnego właściciela • Inna forma • Inne instytucje <p>Wiek najmłodszego dziecka zależnego od rodzica</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poniżej 3 lat • 3–4 • 5–10 • 11–15 • 16–18 • Brak <p>Stan cywilny</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kawaler/panna • Zamężny/zamężna • Konkubinat • Wdowiec • Rozwiedziony • Separacja <p>Otrzymywanie zasiłków w trakcie 2 lat przed badaniem ONE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Nie pobiera tylko zasiłku dla bezrobotnych • Pobiera tylko zasiłek dla bezrobotnych 	<p>W ciągu ostatnich dwóch lat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bezrobotny • Czasowo chory • Przewlekłe chory • Na szkoleniu • Uczący się • Podejmujący inne aktywności 	<p>Generalne postrzeganie stanu zdrowia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nie jest dobre • Dobre • Zadowolające <p>Niepełnosprawność wynikająca z długotrwałej choroby:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nie posiada • Posiada, ale nie ma wpływu na zdolność do pracy • Posiada i ma wpływ na zdolność do pracy • Brak informacji <p>Upośledzenie umysłowe*</p> <p>Potrzeba sprawowania opieki nad inną osobą</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak sprawowania opieki lub brak informacji • Potrzeba sprawowania opieki, ale brak wpływu na wykonywaną pracę • Potrzeba sprawowania opieki mającą wpływ na wykonywaną pracę <p>Posiada telefon*</p> <p>Prawo jazdy i dostęp do samochodu/roweru</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak prawa jazdy • Posiada prawo jazdy, brak samochodu/roweru • Posiada prawo jazdy i samochód <p>Liczba pracowników w gospodarstwie domowym z wyjątkiem respondenta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zero • Jeden • Dwóch lub więcej <p>Nastawienie do pracy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bardzo negatywne • Dość negatywne • Średnio • Raczej pozytywne • Bardzo pozytywne <p>Inny stały dochód inny niż zasiłek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie dla dzieci • Inne • Prywatna emerytura

Cd. tab. 5.4

„Skąpy”	„Średni”	„Pełen”
Przepracowanych ponad 16 godzin w ciągu tygodnia w trakcie ostatnich 2 lat przed badaniem ONE <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Do 33% przedziału • 34–66% przedziału • 67–99% przedziału • 100% Brak informacji 1–15 godzin przepracowanych w ciągu tygodnia w trakcie ostatnich 2 lat – ONE <ul style="list-style-type: none"> • Brak • Do połowy przedziału • Ponad połowa przedziału Kiedykolwiek zatrudniony* Otrzymywane wynagrodzenie w poprzedniej pracy <ul style="list-style-type: none"> • <100£ • £100–139 • £140–189 • £190–249 • £250 Brak zatrudnienia lub brak informacji Klasa społeczna w poprzednim miejscu pracy <ul style="list-style-type: none"> • Profesjonalista • Niewykwalifikowany robotnik • Wykwalifikowany robotnik • Częściowo wykwalifikowany • Niewykwalifikowana obsługa • Brak pracy lub siły zbrojne 		

Źródło: A. Bryson, D. Kasparova, *Profiling Benefit Claimants in Britain: A Feasibility Study*, Department for Work and Pensions 2003, s. 66.

Dane do publikacji wydanej w 2003 r. zaczerpnięto z bazy danych ONE utworzonej dla ewaluacji pilotażowego badania ONE, które zaprojektowano w celu oferowania zintegrowanych usług dostosowanych do indywidualnych potrzeb klientów.

Zasadniczymi zaletami korzystania z wymienionej bazy danych są liczba dostępnych zmiennych oraz wielkość próby, która umożliwi analizowanie określonych grup osób. Wśród wad można wymienić: brak dostępności danych dla innych kohort, dostępność danych tylko dla pewnego okresu, brak reprezentacyjności na szczeblu krajowym z powodu zebrania danych z pilotażu przeprowadzonego tylko na wybranych obszarach. Jeden ze sformułowanych w raporcie wniosków dotyczy utworzenia bazy danych umożliwiającej profilowanie wszystkich klientów Ministerstwa Pracy i Emerytur w dowolnie wybranym momencie (Bryson, Kasparova 2003, s. 12–13, 17–18).

W opisywanym badaniu zbudowano modele logitowe z następującymi zmiennymi objaśnianymi: prawdopodobieństwo pozostawania bez pracy po czterech lub pięciu miesiącach po zarejestrowaniu się, prawdopodobieństwo pozostawania bez pracy rok po zarejestrowaniu, procent czasu spędzonego na pobieraniu świadczeń dla bezrobotnych w okresie pomiędzy zakwalifikowaniem do badania ONE a 31 grudnia 2002 r. Modele tworzone dla trzech osobnych grup: bezrobotnych, chorych i niepełnosprawnych oraz rodziców samotnie wychowujących dziecko (Bryson, Kasparova 2003, s. 15).

Wyniki szacowania modelu ekonometrycznego

Szczegółowe informacje dotyczące istotności parametrów szacowanych modeli prezentowane są w załącznikach do raportu *Profiling Benefit Claimants In Britain: A Feasibility Study* (Bryson, Kasparova 2003). Wyniki przedstawiono dla trzech grup docelowych: chorych i niepełnosprawnych, rodziców samotnie wychowujących dziecko oraz osób pobierających zasiłek dla bezrobotnych, z uwzględnieniem modelu skąpego, średniego i pełnego. Z perspektywy wczesnej identyfikacji szczególnie ważne są modele ze zmienną objaśnianą w postaci prawdopodobieństwa pozostawania bez pracy rok po zarejestrowaniu (tabela 5.4). Zmienne istotnie wpływające na pozostawanie w rejestrze bezrobotnych powyżej 12 miesięcy nie różnią się radykalnie w zależności od wersji modelu („skąpa”, „średnia”, „pełna”). W pojedynczych przypadkach zmienne w modelu „pełnym” okazywały się nieistotne w porównaniu do modelu „średniego” i „skąpego” (Bryson, Kasparova 2003, s. 95–97).

W grupie chorych i niepełnosprawnych prawdopodobieństwo pozostawania dłużej niż 12 miesięcy w stanie bezrobocia rośnie u osób: powyżej 50 roku życia, mających problem z liczeniem, wynajmujących mieszkanie, nie w pełni zdolnych do wykonywania obowiązków zawodowych w wyniku długotrwałej choroby. Prawdopodobieństwo pozostawania bezrobotnym powyżej 12 miesięcy obniża się w wyniku: uczenia się lub podejmowania aktywności innego rodzaju, dobrego lub zadowalającego stanu zdrowia, posiadania prawa jazdy. Na prawdopodobieństwo bycia bezrobotnym przez długi czas ujemnie wpływa również liczba pracowników w gospodarstwie domowym oraz brak potrzeby sprawowania opieki nad inną osobą lub potrzeba sprawowania opieki, ale nie mająca wpływu na pracę zawodową (tabela 5.4).

Biorąc pod uwagę wyniki estymacji modelu logitowego szacowanego dla matek samotnie wychowujących dzieci, prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia zwiększa się w wyniku: niepełnosprawności będącej rezultatem przewlekłej choroby i mającej wpływ na zdolność do pracy, potrzeby sprawowania opieki, postrzegania stanu zdrowia jako niedobrego. W badanej grupie prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia zmniejsza się z powodu: uczestniczenia w szkoleniach i podejmowania innej formy nauki, posiadania średniego wykształcenia, posiadania prawa jazdy i własnego samochodu lub roweru, bardzo pozytywnego nastawienia do pracy, przebywania w gospodarstwie domowym innej osoby będącej zatrudnioną.

Wśród osób pobierających zasiłek dla bezrobotnych prawdopodobieństwo niezalezienia pracy w ciągu ponad 12 miesięcy rośnie w wyniku potrzeby sprawowania opieki mającej wpływ na możliwość podejmowania pracy, postrzegania stanu zdrowia jako niedobrego, pobierania przez 2 lata od udziału w badaniu ONE zasiłku dla bezrobotnych. Natomiast prawdopodobieństwo bycia długookresowo bezrobotnym obniża się w tej grupie u osób: zamężnych lub żonatych, mających wykształcenie niepełne średnie lub średnie, dysponujących prawem jazdy i samochodem/rowerem, mogących się pochwalić pozytywnym lub bardzo pozytywnym nastawieniem do pracy. Ujemny wpływ na prawdopodobieństwo długiego pozostawania bez zatrudnienia ma również niepełnosprawność oraz życie w gospodarstwie domowym, w którym przebywają osoby wykonujące pracę zarobkową.

Część III

CZYNNIKI ZWIĘKSZAJĄCE RYZYKO DŁUGOTRWAŁEGO BEZROBOCIA W POLSCE

Rozdział 6

ZARYS KONCEPCJI BADAŃ TERENOWYCH

6.1. Założenia badań terenowych

Cele przeprowadzonych badań terenowych obejmowały:

- identyfikację i dogłębną analizę czynników determinujących ryzyko długotrwałego bezrobocia na lokalnym rynku pracy w Polsce,
- opracowanie metodologii profilowania bezrobotnych opartej na modelowaniu ekonometrycznym na potrzeby Publicznych Służb Zatrudnienia w Polsce,
- skonstruowanie narzędzi dla pracowników powiatowych urzędów pracy umożliwiających praktyczne wykorzystanie opracowanej metodologii.

Badania te przebiegały w trzech następujących etapach (tab. 6.1):

- badanie jakościowe,
- badanie ilościowe oparte na danych pozyskanych z systemu informatycznego Syriusz^{STD},
- badanie ilościowe sondażowe.

Badanie jakościowe

Głównym celem analizy przeprowadzonej na podstawie materiału z badań jakościowych była identyfikacja czynników wpływających na ryzyko zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Badania jakościowe oraz wcześniej przeprowadzone studia literatury przedmiotu stanowiły punkt wyjścia do konstrukcji badań ilościowych, a także przyczyniły do lepszej interpretacji ich wyników.

Informacje na temat cech osób długotrwanie bezrobotnych oraz specyfiki lokalnych rynków pracy zostały zebrane podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) przeprowadzonych z pracownikami PUP (pośrednikami pracy, doradcami zawodowymi, osobami zajmującymi się szkoleniami zawodowymi, którzy na co dzień pracują z osobami długotrwanie bezrobotnymi). Wywiady zostały zrealizowane za pomocą scenariusza, który zapewnił ich częściowe ustrukturyzowanie. Scenariusz składał się z listy otwartych pytań, pogrupowanych w następujące bloki tematyczne: (1) bezrobocie długotrwałe; (2) działania na rzecz aktywizacji bezrobotnych; (3) specyfika lokalnego rynku pracy.

Zebrane dane zostały poddane jakościowej analizie, w wyniku której skonstruowano kilka typów sylwetek bezrobotnych, wskazujących na czynniki (cechy osób bezrobotnych) pomagające oraz utrudniające wyjście z sytuacji bezrobocia.

Tabela 6.1. Zarys koncepcji postępowania badawczego

Wyszczególnienie	Badanie jakościowe		Badania ilościowe	
	na podstawie danych pozyskanych z Syriusza ^{STD}		badanie sondażowe	
Cele główne	identyfikacja i analiza czynników determinujących ryzyko długotrwałego bezrobocia na lokalnym rynku pracy w Polsce opracowanie metodologii profilowania bezrobotnych opartej na modelowaniu ekonometrycznym na potrzeby PSZ w Polsce skonstruowanie narzędzi dla pracowników PUP umożliwiających praktyczne wykorzystanie opracowanej metodologii			
Krok 1: wybór sześciu lokalnych rynków pracy (powiatowych urzędów pracy)				
Krok 2				
Próby badawcze	wybór po 3 pracowników z każdego wyłonionego do badania PUP (razem 18 osób)	informacje o wszystkich bezrobotnych z sześciu wybranych do badania PUP – badanie pełne	wylosowanie po 200 respondentów z każdego wyłonionego do badania PUP (razem 1200 osób)	
Metody i techniki badawcze	indywidualne wywiady pogłębione (IDI)	badanie na danych zastanych z wykorzystaniem modelowania ekonometrycznego	badania sondażowe z wykorzystaniem wywiadu kwestionariuszowego	
badanie na danych zastanych i uzyskanych w drodze badań sondażowych z wykorzystaniem modelowania ekonometrycznego				
Narzędzia badawcze	scenariusz wywiadu pogłębionego	algorytm pobierania i przetwarzania danych o bezrobotnych z systemu Syriusz ^{STD}	kwestionariusz wywiadu	
Rezultaty	cząstkowe	punkt wyjścia do konstrukcji badań ilościowych	– algorytm pobierania, opracowywania i przetwarzania danych o bezrobotnych z systemu Syriusz ^{STD} – kwestionariusz <i>scoringowy</i>	identyfikacja czynników wpływających na ryzyko długotrwałego bezrobocia na lokalnym rynku pracy nieewidencjonowanych w systemie Syriusz ^{STD}
	główne	– sylwetki osób szczególnie zagrożonych długotrwałym bezrobociem – modele ekonometryczne wykorzystywane w profilowaniu bezrobotnych		
Test metodologii	<ul style="list-style-type: none"> – algorytm pobierania, opracowywania i przetwarzania danych pobieranych z Syriusza^{STD} zgodnie z potrzebami szacowanych modeli – kwestionariusz <i>scoringowy</i> do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem – sylwetki osób szczególnie zagrożonych długotrwałym bezrobociem – jeśli konieczne okażą się badania sondażowe – kwestionariusz badawczy, możliwie uproszczony do pytań niezbędnych do szacowania modelu, wraz z określeniem liczebności i metod doboru próby; wskazany zostanie wówczas także sposób opracowania i pomiaru zmiennych pobieranych z badania sondażowego 			

Źródło: opracowanie własne.

Badanie ilościowe oparte na danych pozyskanych z Syriusza^{STD}

Celem badania ilościowego opartego na danych pozyskanych z systemu Syriusz^{STD} było zgromadzenie informacji o podstawowych cechach społeczno-demograficzno-zawodowych bezrobotnych i wielokrotne oszacowanie na ich podstawie parametrów modeli ekonometrycznych wraz z ich weryfikacją i sprawdzeniem trafności prognostycznej. Postępowanie takie umożliwiło identyfikację tych cech bezrobotnych, które zwiększają ryzyko długotrwałego pozostawania bez pracy. Ponieważ z systemu Syriusz^{STD} wyeksportowane zostały informacje o wszystkich bezrobotnych z wybranych do badania sześciu lokalnych rynków pracy, badanie to miało charakter pełny.

W toku prac badawczych zastosowano dwa podejścia do szacowania parametrów modeli ekonometrycznych. W pierwszym wykorzystane zostały wyłącznie dane uzyskane z systemu Syriusz^{STD}, obejmujące informacje o wszystkich bezrobotnych w okresie objętym badaniem na wybranych do badania sześciu lokalnych rynkach pracy. W drugim podejściu oszacowane zostały modele na podstawie wylosowanej próby, uwzględniające obok danych pobranych z Syriusza^{STD}, informacje uzyskane w drodze badania sondażowego, przeprowadzonego specjalnie na potrzeby realizacji projektu na wylosowanych próbach bezrobotnych na wspomnianych już wyżej sześciu wybranych lokalnych rynkach pracy.

Dzięki zastosowaniu takiego podwójnego podejścia można było ocenić jakość prognoz otrzymanych na podstawie danych uzyskanych wyłącznie z systemu Syriusz^{STD} i danych uzupełnionych o informacje z badania sondażowego. Pozwoliło to, na etapie doprecyzowania metodologii profilowania bezrobotnych dla PSZ, zdecydować, które z podejść gwarantuje trafniejsze diagnozy stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem.

Badanie ilościowe sondażowe

Celem badania sondażowego było zdobycie informacji o cechach bezrobotnych, ich motywacjach i aktywności na rynku pracy, które determinują (w świetle przeprowadzonych studiów literatury przedmiotu i badań jakościowych) długotrwałe bezrobocie, a nie są objęte systemem bieżącej obserwacji i w związku z tym nie są magazynowane w systemie Syriusz^{STD}.

Badaniem objęto osoby, które były zarejestrowane jako bezrobotne w wytypowanych do badania powiatowych urzędach pracy w dniu 31 grudnia 2010 r. Umożliwiło to ściśle sklasyfikowanie bezrobotnych według okresu trwania bezrobocia. Dzięki takiemu postępowaniu badaniem objęto zarówno bezrobotnych długookresowo, jak i tych o krótszym czasie trwania bezrobocia, co jest niezbędne dla oszacowania modeli ekonometrycznych.

Próba, oddzielnie dla każdego z sześciu wytypowanych lokalnych rynków pracy, została pobrana w drodze losowania systematycznego z operatu uporządkowanego według długości okresu trwania bezrobocia. Ponieważ próbę zaczerpnięto z odpersonalizowanego operatu (ze względu na ochronę danych osobowych), zespół projektu dysponował jedynie numerami ewidencyjnymi bezrobotnych. Przeprowadzenie sondażu zostało z tego względu zlecone pracownikom PUP, którzy mają prawo wglądu do danych teleadresowych bezrobotnych. W przypadku respondentów, którzy w momencie badania byli nadal bezrobotni, badanie zostało przeprowadzone w drodze wywiadu bezpośredniego (*face to face*), natomiast w przypadku pracujących, z którymi bezpośredni kontakt najczęściej nie był możliwy, metodą wywiadu telefonicznego.

Do badania sondażowego respondentów przygotowany został kwestionariusz modułowy. Ze względu na to, że wiele informacji o respondentach znajduje się w Syriuszu^{STD}, zostały one celowo pominięte w wywiadzie kwestionariuszowym. Podejście takie, oprócz zmniejszenia liczby pytań zawartych w kwestionariuszu i tym samym skrócenia czasu trwania wywiadu, miało i tę zaletę, że część zbieranych informacji miała charakter historyczny, co pozwoliło uniknąć zniekształcenia danych (błędu pomiaru) spowodowanego upływem czasu. Badanie podstawowe zostało poprzedzone pilotażem.

6.2. Metodologia wyboru i charakterystyka powiatów

Zarówno badania ilościowe, jak i jakościowe zostały przeprowadzone w sześciu powiatach odzwierciedlających złożoność sytuacji gospodarczej i zróżnicowanie stanu rynku pracy na terenie kraju. Aby dokonać wyboru powiatów do badania, zbiorowość powiatów w Polsce podzielono na sześć rozłącznych grup reprezentujących najbardziej zbliżony typ gospodarki i strukturę rynku pracy.

Metody grupowania podzielić można na hierarchiczne oraz niehierarchiczne (Kolenda 2006, Walesiak, Gątnar 2009). W badaniach najczęściej stosowane są metody hierarchiczne, jednak ich wadą jest brak kryterium wyboru najlepszej z nich. Istnieje bowiem wiele metod hierarchicznych grupowania obiektów, które często prowadzą do rozbieżnych wyników. Alternatywę stanowią metody optymalizacyjne, należące do metod niehierarchicznych, które pozwalają na wyodrębnienie ustalonej z góry liczby grup poprzez optymalizację przyjętej funkcji celu.

W pierwszym podejściu do grupowania powiatów wykorzystano metodę hierarchicznego grupowania Warda, przyjmując jako miarę podobieństwa między jednostkami odległość euklidesową. Niestety, uzyskana typologia nie dała się merytorycznie ani wyjaśnić, ani uzasadnić. Średnie arytmetyczne badanych zmiennych w wyodrębnionych grupach powiatów przyjmowały zbliżone wartości, a wewnątrzgrupowe odchylenia standardowe były wysokie i niejednokrotnie przewyższały odchylenia standardowe dla całej badanej populacji.

Do wydzielenia grup powiatów wykorzystano więc najbardziej popularną metodę optymalizacyjną, jaką jest metoda *k*-średnich. Zastosowanie metody rozpoczyna się od ustalenia wstępnych środków ciężkości dla każdej z *k* grup. Następnie każdy obiekt ze zbioru trafia do grupy, której środek ciężkości jest mu najbliższy. Po wykonaniu pierwszego grupowania, dla każdej z *k* grup obliczany jest na nowo środek ciężkości i ponownie dla każdego obiektu powtarzana jest opisana wcześniej procedura. Optymalizacja kończy się w momencie, gdy żaden z obiektów nie zmienia grupy, przypisanej we wcześniejszej iteracji.

Po wyodrębnieniu homogenicznych grup, wybrano z każdej grupy w sposób celowy jednego reprezentanta, należącego do powiatów o największym natężeniu długotrwałego bezrobocia (stopa bezrobocia długotrwałego i odsetek długotrwałe bezrobotnych). Dodatkowo przyjęto założenie, że każdy z wybranych powiatów leży na terenie innego województwa. Tak przeprowadzony proces doboru pozwolił na przeprowadzenie badań w powiatach reprezentujących różnorodne typy gospodarek. Dzięki temu uwzględniono specyfikę lokalnych rynków pracy w prowadzonych badaniach jakościowych i ilościowych, w tym również w szacowanych modelach ekonometrycznych.

Kierując się dostępnością danych statystycznych generowanych na poziomie powiatów w ramach statystyki publicznej, przyjęto wstępnie jako podstawę grupowania powiatów metodą *k*-średnich dziewięć następujących zmiennych charakteryzujących specyfikę gospodarek poszczególnych powiatów w 2010 r. (w przypadku zmiennych zasobowych przyjmowano stan w końcu roku):

- 1) przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej w zł,
- 2) stopę napływu bezrobotnych w grudniu w % (stosunek napływu bezrobotnych w grudniu do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo),
- 3) stopę bezrobocia w dniu 31 grudnia w %,
- 4) liczbę podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców (przedsiębiorczość),
- 5) udział pracujących w sektorze rolniczym (sekcja A) w ogólnej liczbie pracujących,
- 6) udział pracujących w sektorze przemysłowym (sekcje B, C, D, E, F) w ogólnej liczbie pracujących,
- 7) udział pracujących w handlu i naprawach, transporcie, gastronomii i komunikacji (sekcje G, H, I, J) w ogólnej liczbie pracujących,
- 8) udział pracujących w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsłudze rynku nieruchomości (sekcje K, L) w ogólnej liczbie pracujących,
- 9) udział pracujących w pozostałych usługach (sekcje od M do S) w ogólnej liczbie pracujących.

Dodatkowo zebrano informacje o stosunkach ludnościowych w poszczególnych powiatach, które zostały później wykorzystane do przedstawienia specyfiki poszczególnych wyodrębnionych grup powiatów. Były to dwie następujące zmienne:

- 10) udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności,
- 11) gęstość zaludnienia.

Zmienne przyjęte do grupowania powiatów zestandaryzowano, a następnie wyznaczono współczynniki korelacji między nimi. Z dalszej analizy wyeliminowano zmienne silnie skorelowane, to znaczy te, dla których bezwzględna wartość współczynnika korelacji przekraczała poziom 0,7. Ostatecznie w procedurze grupowa-

nia powiatów metodą k-średnich wykorzystano cztery następujące zmienne (obliczenia zostały wykonane w programie R):

- 3) stopę bezrobocia w dniu 31 grudnia (SB12),
- 4) przedsiębiorczość (liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. osób / mieszkańców – LPODM10TYSLUDN),
- 5) udział pracujących w sektorze rolniczym (sekcja A) w ogólnej liczbie pracujących (UPRACROLN),
- 8) udział pracujących w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsłudze rynku nieruchomości (sekcje K, L) w ogólnej liczbie pracujących (UPRACDFUBORN).

Tabela 6.2. Poziom i zróżnicowanie niektórych zmiennych w wyodrębnionych grupach powiatów w 2010 roku

Numer zmiennej	Typ powiatu					
	I	II	III	IV	V	VI
średnia arytmetyczna						
3.	8,5455	11,0061	22,5694	13,6974	24,1976	14,4741
4.	1455,27	1013,54	968,42	828,75	710,71	636,49
8.	0,0623	0,0268	0,0267	0,0160	0,0183	0,0104
5.	0,0295	0,1121	0,2136	0,3110	0,4274	0,5882
7.	0,2642	0,1851	0,1493	0,1229	0,1006	0,0769
6.	0,2666	0,3963	0,3191	0,3347	0,2116	0,1558
9.	0,3774	0,2691	0,2895	0,2094	0,2421	0,1687
1.	3426,70	3075,19	2780,67	2813,52	2689,49	2787,73
2.	1,3091	1,7463	3,6097	2,1763	3,5341	2,1824
10.	65,231	65,372	65,216	64,280	63,843	62,307
11.	1563,305	733,296	282,465	105,388	57,983	74,553
współczynnik zmienności w %						
3.	42,0	29,0	14,3	23,0	16,7	24,5
4.	18,2	16,4	15,2	12,4	12,5	13,6
8.	44,6	43,9	33,4	34,0	35,8	36,9
5.	120,5	82,6	40,8	27,9	24,2	15,6
7.	18,3	33,8	30,7	23,3	27,5	32,4
6.	25,9	26,5	19,1	22,3	33,7	41,6
9.	14,3	28,0	17,0	19,8	20,0	16,5
1.	13,8	17,6	5,9	11,8	5,4	9,7
2.	49,2	30,6	28,2	25,7	28,7	28,8
10.	1,6	2,0	1,2	2,1	1,7	1,9
11.	51,6	111,2	247,9	53,0	40,8	43,7

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane grupy powiatów uporządkowano i ponumerowano w kolejności od reprezentujących najbardziej nowoczesny po tradycyjny charakter gospodarki. Nadano im też następujące nazwy:

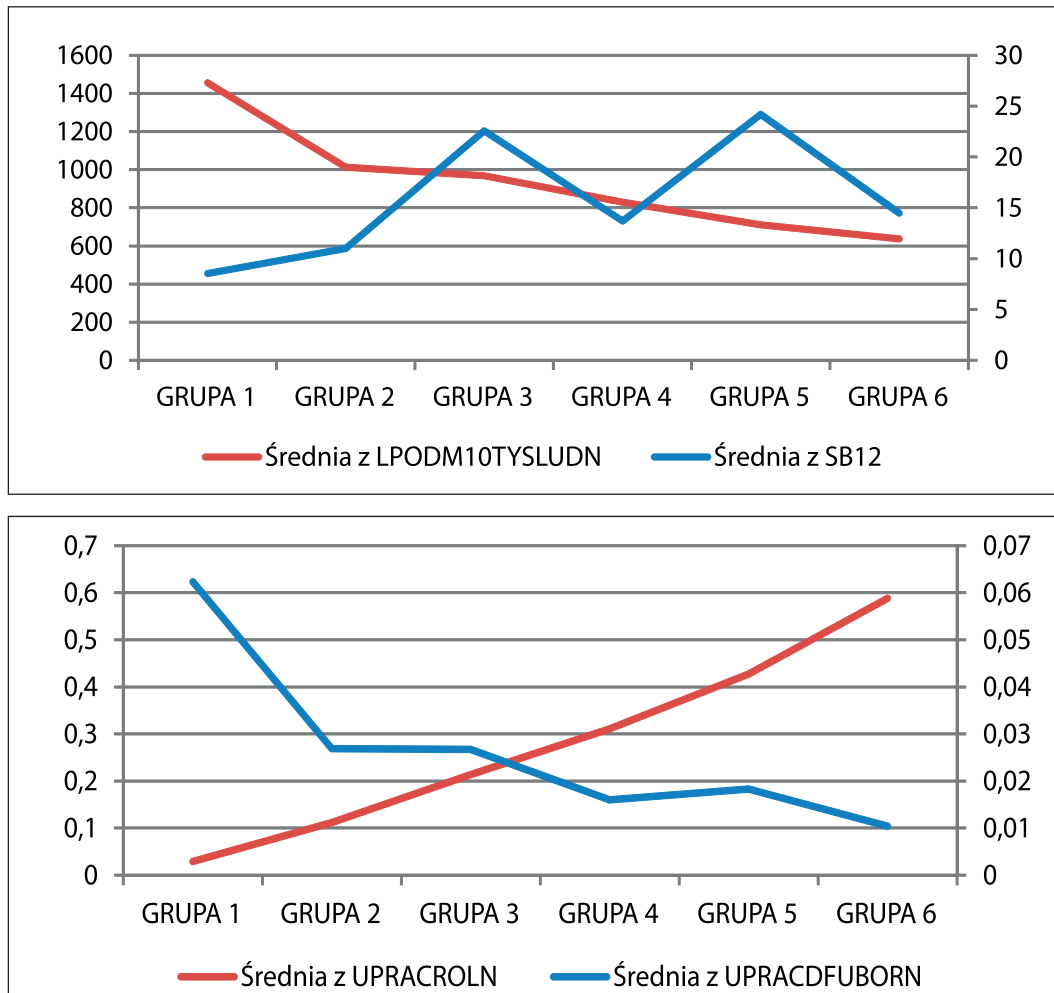
- I – nowoczesne, postindustrialne,
- II – przemysłowe i suburbia,
- III – przemysłowe o przestarzałej strukturze gospodarki,
- IV – przemysłowo-rolnicze o rozwoju względnie zrównoważonym,

V – rolniczo-przemysłowe o przestarzałej strukturze gospodarczej,

VI – tradycyjne rolnicze z niedorozwojem usług.

Wprowadź nazwy te mają charakter umowny, ale dobrze, jak się wydaje, charakteryzują strukturę gospodarki powiatów należących do poszczególnych grup.

Wykres 6.1. Średnie wartości zmiennych będących podstawą tworzenia skupień w wyodrębnionych grupach powiatów

Źródło: opracowanie własne.

Grupa powiatów nowoczesnych, przemysłowych jest najmniej liczna. Znalazły się w niej wszystkie miasta wojewódzkie, a także największe i najbardziej rozwinięte ośrodki miejskie o znaczeniu ponadlokalnym; stąd też duża gęstość zaludnienia. Nieliczne powiaty ziemskie, które weszły do tej grupy (pięć powiatów), należą do aglomeracji warszawskiej i są naturalnym przedłużeniem funkcji pełnionej przez stołeczne miasto (trzy powiaty) lub też zawierają stosunkowo duży organizm miejski i pełnią dodatkowe funkcje ponadlokalne, a nawet ponadregionalne (np. turystyczne). Poziom bezrobocia jest w tej grupie niski, a płace najwyższe. Charakteryzują się też bardzo wysokim poziomem przedsiębiorczości. Są to ośrodki przyciągające siłę roboczą, a więc odsetek ludności w wieku produkcyjnym należy do najwyższych w Polsce. Udział pracujących w rolnictwie jest niewielki, z reguły nie przekracza kilku procent, natomiast udział pracujących w sektorze przemysłowym jest przeciętny. W powiatach tych jest dobrze rozwinięta sieć instytucji okołobiznesowych, co znajduje wyraz w dużym odsetku pracujących w finansach i obsłudze nieruchomości. Pełnią one szereg funkcji ponadregionalnych i regionalnych, co owocuje dobrym rozwojem sektora usług społecznych i administracyjnych.

Do grupy powiatów przemysłowych zostały zakwalifikowane te jednostki podziału administracyjnego kraju, na których terenie rozwinięty jest przemysł wydobywczy, ciężki, a także chemiczny, oraz niektóre powiaty otaczające wielkie miasta, w których, ze względu na tańsze grunty i niższe podatki, lokalizowana jest działal-

ność gospodarcza. Obejmują one większe stosunkowo ośrodki miejskie i tereny zurbanizowane, co daje w rezultacie wysoką gęstość zaludnienia. Stopy bezrobocia są w nich niskie, a płace należą do najwyższych w kraju. Poziom przedsiębiorczości jest również wysoki. Ze względu na dostępność pracy i wysokie płace są one ośrodkami napływu siły roboczej, co w efekcie daje najwyższy udział ludności w wieku produkcyjnym w liczbie ludności je zamieszkujących. Powiaty te charakteryzują się najwyższymi w kraju udziałami pracujących w sektorze przemysłowym, przy stosunkowo niskim udziale zatrudnionych w rolnictwie. Dobrze rozwinięty jest sektor usług biznesowych, a także usług społecznych. W grupie tej dominują powiaty z województwa śląskiego i wielkopolskiego, dużo jest także z województw mazowieckiego i dolnośląskiego.

Tabela 6.3. Typy powiatów w Polsce w 2010 roku ze względu na strukturę gospodarki i stan rynku pracy

Nr grupy	Typ powiatu	Liczba powiatów	Charakterystyka struktury gospodarki i stanu rynku pracy
I	nowoczesne, postindustrialne	33	najniższe stopy bezrobocia rejestrowanego, najniższy udział bezrobotnych długookresowo w populacji bezrobotnych ogółem, najniższy udział pracujących w rolnictwie, średni udział zatrudnionych w sektorze przemysłowym i zdecydowanie najwyższy udział pracujących w usługach finansowych i społecznych, najwyższe przeciętne wynagrodzenie, najwyższy poziom przedsiębiorczości, największa gęstość zaludnienia
II	przemysłowe i suburbia	82	niskie stopy bezrobocia rejestrowanego, najniższy udział bezrobotnych długookresowo, niski udział zatrudnionych w rolnictwie, najwyższy udział pracujących w przemyśle i budownictwie i stosunkowo wysoki w usługach finansowych i społecznych, wysokie przeciętne wynagrodzenie i wysoki poziom przedsiębiorczości, duża gęstość zaludnienia
III	przemysłowe o przestarzałej strukturze gospodarki	62	wysokie stopy bezrobocia rejestrowanego, przeciętny udział bezrobotnych długookresowo, niezbyt wysoki udział sektora rolniczego, natomiast wysoki sektora przemysłowego w zatrudnieniu, wysoki udział pracujących w usługach finansowych i społecznych, przeciętny poziom wynagrodzeń i przedsiębiorczości, stosunkowo wysoka gęstość zaludnienia
IV	przemysłowo-rolnicze o rozwoju względnie zrównoważonym	76	przeciętna stopa bezrobocia rejestrowanego, przeciętny poziom bezrobocia długotrwałego, relatywnie wysoki udział pracujących w rolnictwie, dorównujący niemal udziałowi zatrudnionych w sektorze przemysłowym, niski udział zatrudnienia w usługach finansowych i społecznych, przeciętny poziom wynagrodzeń, nieco niższy od przeciętnego poziom przedsiębiorczości oraz stosunkowo niska gęstość zaludnienia
V	rolniczo-przemysłowe o przestarzałej strukturze gospodarczej	41	najwyższe stopy bezrobocia rejestrowanego, najwyższy udział długotrwałe bezrobotnych, najwyższy udział zatrudnienia w rolnictwie, dwukrotnie wyższy niż w sektorze przemysłowym, niski udział pracujących w sektorze przemysłowym przy przeciętnym udziale zatrudnienia w usługach finansowych i relatywnie wysokim w usługach społecznych, najniższy poziom wynagrodzeń, niski poziom przedsiębiorczości, najniższa gęstość zaludnienia
VI	tradycyjne rolnicze z niedorozwojem usług	85	przeciętne stopy bezrobocia rejestrowanego, wysoki udział długotrwałe bezrobotnych, najwyższy udział zatrudnionych w rolnictwie przy najniższym udziale pracujących w sektorze przemysłowym i usługowym, raczej niski poziom wynagrodzeń, najniższy poziom przedsiębiorczości, niska gęstość zaludnienia

Źródło: opracowanie własne.

Trzecia grupa obejmuje powiaty przemysłowe o przestarzałej strukturze gospodarczej. Są to powiaty zurbanizowane, a więc o stosunkowo wysokiej gęstości zaludnienia, pełniące funkcje ponadlokalne. Stosunkowo wysoki jest udział zatrudnienia w sektorze przemysłowym, przy przeciętnym udziale zatrudnienia w rolnictwie. Restrukturyzacja przemysłu i likwidacja wielu zakładów pracy, a także PGR skutkuje wysoką stopą bezrobocia. Poziom przedsiębiorczości jest ponadprzeciętny, wynagrodzenia są jednak stosunkowo niskie. Ponieważ powiaty te pełnią często funkcje ośrodków ponadlokalnych, stanowiły zarówno w przeszłości, jak i obecnie ośrodki napływu siły roboczej, co w efekcie daje wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym w ludności ogółem. Ponadlokalne znaczenie omawianej grupy powiatów wpływa na dość dobry rozwój sfery usług finansowych i innych

okołobiznesowych, a także dobry rozwój usług społecznych i administracyjnych, co wyraża się wysokim udziałem zatrudnienia w sferze usług społecznych. Wysoki odsetek zatrudnienia w sektorze pozostałych usług wynika po części również z likwidacji szeregu zakładów produkcyjnych przy niezmiennym zakresie sfery budżetowej. W grupie tej znalazło się wiele powiatów z województw dolnośląskiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego, a także takie miasta jak Inowrocław, Grudziądz, Radom, Przemyśl.

Grupa powiatów przemysłowo-rolniczych o rozwoju względnie zrównoważonym obejmuje ośrodki o stosunkowo niskim poziomie urbanizacji, a więc o małej gęstości zaludnienia. Udział pracujących w sektorze przemysłowym jest dość znaczny, ale niewiele większy od udziału zatrudnienia w rolnictwie. Sektor wytwórczy produkuje na rzecz dość dobrze rozwiniętego rolnictwa. Stopa bezrobocia jest na przeciętnym poziomie, wynagrodzenia i przedsiębiorczość na poziomie poniżej przeciętnego. Usługi finansowe i społeczne rozwinięte są w stopniu dość umiarkowanym. Do grupy tej należy szereg powiatów z województwa wielkopolskiego, opolskiego i łódzkiego.

Tabela 6.4. Rozmieszczenie powiatów w Polsce w 2010 roku według typów i województw

Województwo	Typ powiatu						Razem
	I	II	III	IV	V	VI	
w liczbach bezwzględnych							
Dolnośląskie	2	8	12	6	1	0	29
Kujawsko-pomorskie	2	2	5	2	12	0	23
Lubelskie	2	2	0	2	1	17	24
Lubuskie	2	1	7	4	0	0	14
Łódzkie	1	6	0	8	0	9	24
Małopolskie	1	7	0	5	0	9	22
Mazowieckie	4	9	1	6	7	15	42
Opolskie	1	1	3	7	0	0	12
Podkarpackie	1	2	1	4	5	12	25
Podlaskie	1	2	0	1	2	11	17
Pomorskie	5	5	8	2	0	0	20
Śląskie	3	22	2	8	0	1	36
Świętokrzyskie	1	0	2	1	1	9	14
Warmińsko-mazurskie	1	1	6	3	10	0	21
Wielkopolskie	2	13	0	17	1	2	35
Zachodniopomorskie	4	1	15	0	1	0	21
Ogółem	33	82	62	76	41	85	379
w odsetkach							
Dolnośląskie	6,9	27,6	41,4	20,7	3,4	0,0	100,0
Kujawsko-pomorskie	8,7	8,7	21,7	8,7	52,2	0,0	100,0
Lubelskie	8,3	8,3	0,0	8,3	4,2	70,8	100,0
Lubuskie	14,3	7,1	50,0	28,6	0,0	0,0	100,0
Łódzkie	4,2	25,0	0,0	33,3	0,0	37,5	100,0
Małopolskie	4,5	31,8	0,0	22,7	0,0	40,9	100,0

Cd. tab. 6.4

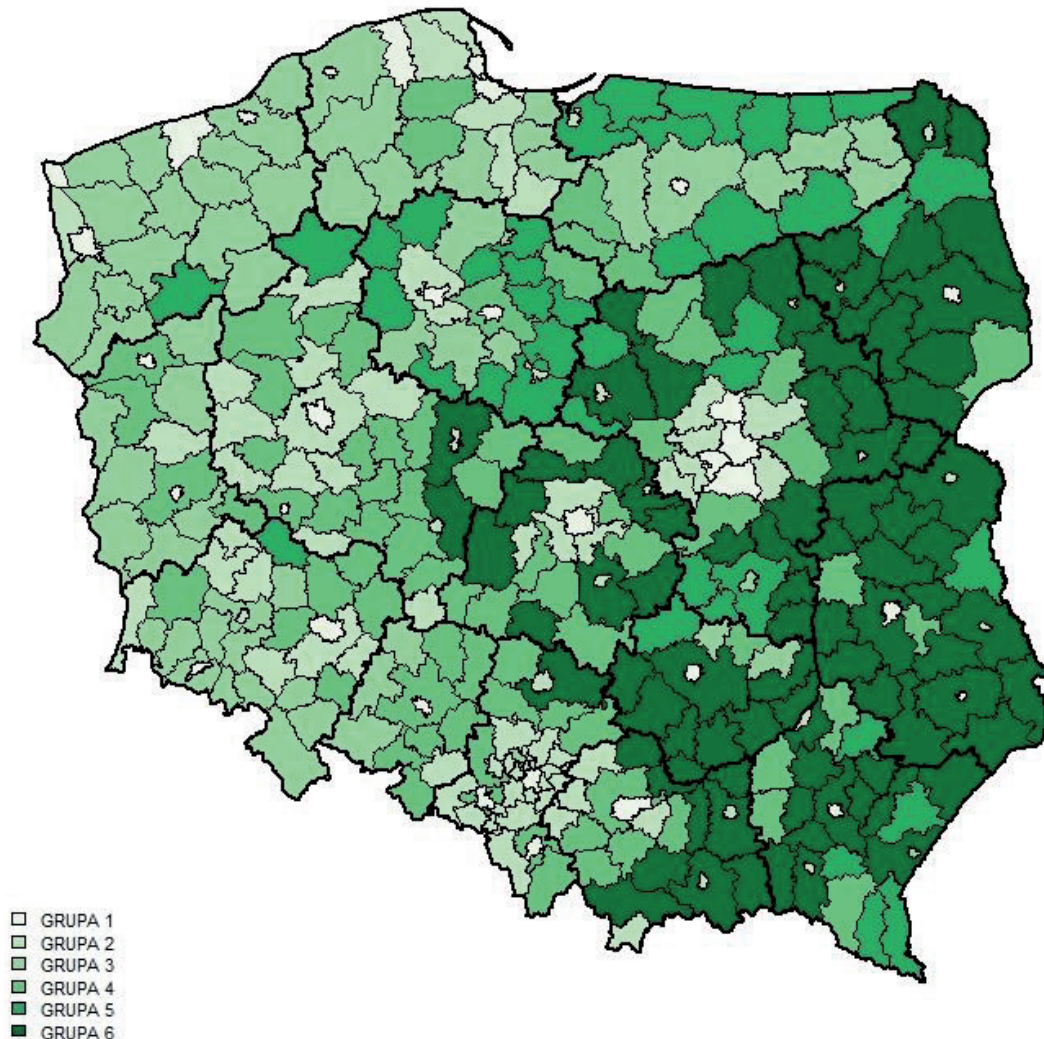
Województwo	Typ powiatu						Razem
	I	II	III	IV	V	VI	
Mazowieckie	9,5	21,4	2,4	14,3	16,7	35,7	100,0
Opolskie	8,3	8,3	25,0	58,3	0,0	0,0	100,0
Podkarpackie	4,0	8,0	4,0	16,0	20,0	48,0	100,0
Podlaskie	5,9	11,8	0,0	5,9	11,8	64,7	100,0
Pomorskie	25,0	25,0	40,0	10,0	0,0	0,0	100,0
Śląskie	8,3	61,1	5,6	22,2	0,0	2,8	100,0
Świętokrzyskie	7,1	0,0	14,3	7,1	7,1	64,3	100,0
Warmińsko-mazurskie	4,8	4,8	28,6	14,3	47,6	0,0	100,0
Wielkopolskie	5,7	37,1	0,0	48,6	2,9	5,7	100,0
Zachodniopomorskie	19,0	4,8	71,4	0,0	4,8	0,0	100,0
Ogółem	8,7	21,6	16,4	20,1	10,8	22,4	100,0

Źródło: opracowanie własne.

W grupie powiatów rolniczo-przemysłowych o przestarzałej strukturze gospodarczej znalazły się podmioty słabo zurbanizowane o najmniejszej gęstości zaludnienia. Obejmują małe ośrodki miejskie obsługujące otaczające rejony wiejskie. W wielu przypadkach są to tereny popegeerowskie. Udział pracujących w rolnictwie jest wysoki i dwukrotnie przekracza udział zatrudnienia w sektorze przemysłowym. Przedsiębiorstwa publiczne zostały sprywatyzowane, a następnie zrestrukturyzowane (w wyniku czego znacznie zmniejszyła się liczba dostępnych w nich miejsc pracy) lub zlikwidowane, a powstały sektor prywatny nie wypełnił ubytku miejsc pracy. Stopa bezrobocia jest bardzo wysoka, poziom przedsiębiorczości niski, a wynagrodzenia należą do najniższych w kraju. Poziom rozwoju usług okołobiznesowych oraz usług społecznych nie jest wysoki, ale likwidacja miejsc pracy w sektorze prywatnym przy zachowaniu miejsc pracy w sferze budżetowej powoduje dość znaczny udział sektora usług finansowych i społecznych w zatrudnieniu. Są to ośrodki odpływu ludności, co powoduje niski udział ludności w wieku produkcyjnym w liczbie ludności ogółem, przyspieszenie procesów starzenia się ludności itp. Powiaty te skupione są głównie w województwach kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim i mazowieckim.

Ostatnia, najbardziej liczna wyodrębniona grupa obejmuje słabo zurbanizowane, tradycyjne powiaty typowo rolnicze charakteryzujące się niedorozwojem usług. Udział pracujących w rolnictwie sięga 60%, przy niskim udziale zatrudnienia w sektorze przemysłowym i usługowym. Poziom przedsiębiorczości i wynagrodzeń należy do najniższych w kraju. Stopa bezrobocia jest na poziomie przeciętnym, co wynika zapewne z rozdrobnionej struktury agrarnej, przeludnienia wsi i ukrytego bezrobocia. Są to typowe regiony odpływu ludności, co powoduje niski udział ludności w wieku produkcyjnym i nasilenie procesów starzenia się populacji. Powiaty te skupione są głównie w Polsce południowej i wschodniej, przede wszystkim w województwach: lubelskim, podkarpackim, podlaskim i świętokrzyskim oraz we wschodnich częściach województw: małopolskiego i mazowieckiego.

Rysunek 6.1. Rozmieszczenie wyodrębnionych grup powiatów na terenie Polski

Źródło: opracowanie własne.

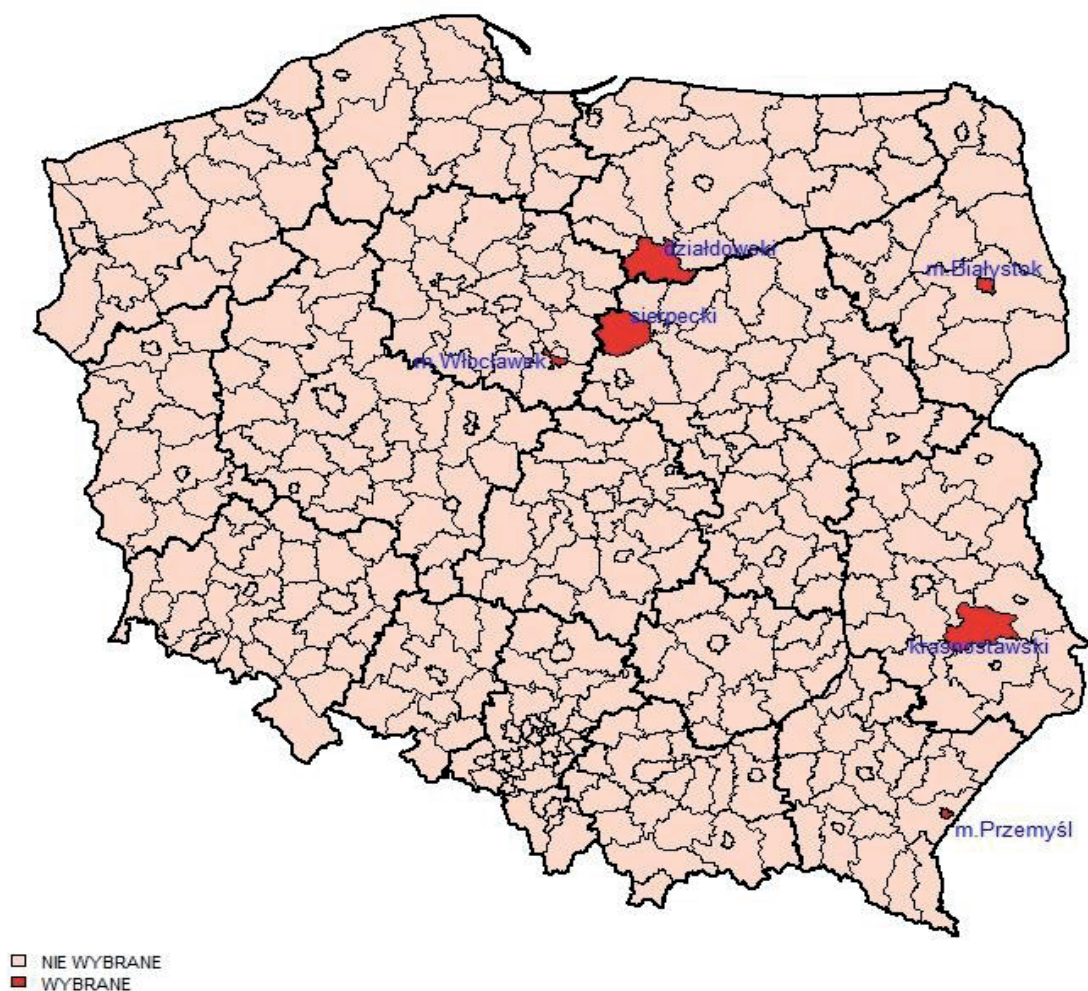
W wyniku zaprezentowanego postępowania badawczego wyłoniono do dalszych badań sześć powiatów charakteryzujących się możliwie wysokimi stopami bezrobocia długookresowego i wysokimi udziałami długotrwanie bezrobotnych, a także dużą liczbą zarejestrowanych bezrobotnych ogółem (duża liczebność prób ułatwia postępowanie przy szacowaniu parametrów modeli ekonometrycznych). W czerwcu 2012 r. uzyskano wstępną zgodę dyrektorów PUP na udział w badaniach. Na początku września z udziału w badaniach zrezygnowały dwa powiaty, a w drugiej połowie września, kiedy badania jakościowe były już zaawansowane, trzeci z wstępnie zakwalifikowanych powiatów. Dodatkowego doboru dokonano wybierając powiat z tej samej grupy i w miarę możliwości z tego samego województwa, co rezygnujący z udziału w badaniu, a jednocześnie o wysokim natężeniu długotrwałego bezrobocia. Dzięki takiemu podejściu uzyskano próbę zbliżoną do pierwotnej. Ostateczny skład powiatów zakwalifikowanych do badań terenowych zaprezentowano w tab. 6.5.

Tabela 6.5. Powiaty zakwalifikowane do badań terenowych w ramach projektu

Typ powiatu	Województwo	Powiat	Liczba bezrobotnych w końcu 2010 r.	Udział długotrwale bezrobotnych w %	Stopa bezrobocia długotrwałego w %
I	podlaskie	białostocki miejski	15249	35,7	4,4
II	kujawsko-pomorskie	włocławski miejski	10226	42,2	8,2
III	podkarpackie	przemyski miejski	5413	50,8	9,3
IV	warmińsko-mazurskie	działdowski	5792	40,2	9,6
V	mazowieckie	sierpecki	3921	37,5	8,0
VI	lubelskie	krasnostawski	4227	40,0	5,7

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 6.2. Położenie powiatów wybranych do badań terenowych na terenie Polski

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział 7

UWARUNKOWANIA DŁUGOTRWAŁEGO BEZROBOCIA W ŚWIELE BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

7.1. Problematyka badawcza

Głównym celem badań jakościowych była identyfikacja czynników wpływających na ryzyko zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Za cele szczegółowe przyjęto:

- 1) określenie specyficznych cech lokalnych rynków pracy,
- 2) określenie cech społeczno-zawodowych długotrwale bezrobotnych,
- 3) określenie motywacji długotrwale bezrobotnych do wykonywania i poszukiwania pracy oraz stosowanych przez nich metod poszukiwania pracy,
- 4) określenie cech długotrwale bezrobotnych utrudniających im poruszanie się na rynku pracy (prezencji, stanu zdrowia, zjawisk patologii społecznej i innych),
- 5) poznanie opinii pracowników PSZ na temat stosowanych metod aktywizacji długotrwale bezrobotnych.

Badania jakościowe, wraz z przeprowadzonymi wcześniej studiami literatury przedmiotu, stanowiły punkt wyjścia do konstrukcji planowanych badań ilościowych, a także przyczyniły się do lepszej interpretacji ich wyników. Zostały również wykorzystane do stworzenia sylwetek osób długotrwale bezrobotnych, wskazujących na cechy pomagające oraz utrudniające wyjście z sytuacji bezrobocia, oraz na etapie opracowania metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnych rynkach pracy.

7.2. Założenia metodologiczne i dobór próby

Informacje na temat cech osób długotrwale bezrobotnych oraz specyfiki lokalnych rynków pracy zostały zebrane podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych (*Individual In-Depth Interviews, IDI*) przeprowadzonych z pracownikami wybranych powiatowych urzędów pracy. Wywiady zostały zrealizowane przy użyciu scenariusza, który pozwolił na ich częściowe ustrukturyzowanie. Scenariusz składał się z listy otwartych pytań, pogrupowanych w następujące bloki tematyczne: (1) specyfika lokalnego rynku pracy, (2) bezrobocie długotrwale oraz (3) działania na rzecz aktywizacji bezrobotnych.

Dobór pracowników powiatowych urzędów pracy przebiegał w dwóch etapach. Najpierw wytypowano do badań sześć powiatów, lokalnych rynków pracy, z których każdy reprezentował inny typ gospodarki (od gospodarki nowoczesnej, postindustrialnej po gospodarkę opierającą się na tradycyjnym, rozdrobnionym rolnictwie). Każdy z wybranych powiatów leżał na terenie innego województwa; dodatkowo, wszystkie charakteryzowały się dużym natężeniem długotrwałego bezrobocia i dużym udziałem długotrwale bezrobotnych w bezrobociu ogółem (szczegółowo opisano tę procedurę w części 6.2 tego opracowania). Na kolejnym etapie – doboru pracowników powiatowych urzędów pracy – posłużono się doborem celowym, przy czym za kryterium doboru przyjęto zakres obowiązków: wywiady zostały przeprowadzone z pracownikami PUP pracującymi z osobami długotrwale bezrobotnymi i jednocześnie odpowiedzialnymi za rekrutację do APRP. Należy podkreślić, że zebrane podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych dane jakościowe stanowiły

uzupełnienie informacji zgromadzonych w trakcie badań sondażowych oraz danych pozyskanych z systemu Syriusz^{STP}, stąd też zdecydowano się na stosunkowo niewielką próbę badawczą (tj. po trzech pracowników PUP z każdego badanego lokalnego rynku pracy). W sumie zrealizowano więc 18 indywidualnych wywiadów pogłębionych: z pośrednikami pracy, doradcami zawodowymi oraz osobami zajmującymi się szkoleniami zawodowymi. Wywiady przeprowadzono w siedzibach wytypowanych do badań powiatowych urzędów pracy w okresie od września do października 2012 r.

7.3. Czynniki sprzyjające długotrwałemu bezrobociu

7.3.1. Specyfika lokalnych rynków pracy

Badania jakościowe zrealizowano w sześciu powiatach, lokalnych rynkach pracy, o odmiennym charakterze. Pomimo tych odmienności, we wszystkich powiatach jako najważniejszą przyczynę wysokiego poziomu długotrwałego bezrobocia badani pracownicy urzędów pracy wskazywali brak wystarczającej liczby miejsc pracy. Oczywiście, można dostrzec pewne różnice wynikające z typu powiatu: lepszą sytuację w tym zakresie sygnalizowali respondenci z Białegostoku, natomiast w powiatach sierpeckim i krasnostawskim badani podkreślali chroniczny wręcz brak pracy. Poza Białymstokiem, który korzystnie wyróżniał się pod tym względem na tle pozostałych powiatów, objęci badaniem pracownicy urzędów pracy opisywali sytuację na lokalnych rynkach pracy za pomocą takich określeń, jak: „stagnacja”, „zastój”, „tu się nic nie dzieje”, „brakuje nowych inwestycji”⁹. Zwracano także uwagę na to, że w wielu przypadkach oferty pracy składane przez pracodawców są wynikiem dużej rotacji pracowników, a nie powstawania nowych miejsc pracy. Sytuacja taka dotyczy np. branży handlowo-usługowej: „(...) statystyki pokazują, że liczba ofert pracy w handlu jest bardzo duża. I rzeczywiście, codziennie niemalże mamy oferty pracy dla sprzedawców, ale z kolei mnóstwo jest zarejestrowanych sprzedawców. To jest taka grupa, gdzie rotacja w zatrudnieniu jest przerażająca i ludzie ciągle potrzebują, bo ciągle ktoś się zwalnia, szuka nowej pracy... więc trudno powiedzieć, że w tej branży tworzą się nowe miejsca pracy”.

We wszystkich badanych powiatach respondenci podkreślali też, że oferty pracy pojawiające się w urzędach pracy najczęściej dotyczą szeregowych stanowisk, a pracodawcy proponują kandydatom minimalne wynagrodzenie (w Białymstoku i Włocławku oferowana płaca jest nieco wyższa, zazwyczaj nie przekracza jednak 2 tys. zł brutto). Pracodawcy nie zgłaszają ofert na stanowiska kierownicze (takich pracowników poszukując innymi kanałami), a wielu z nich w ogóle nie korzysta z pomocy urzędów pracy w rekrutacji.

Brak ofert pracy, a także niska jakość wielu ofert (niskie wynagrodzenie, brak stabilności zatrudnienia) skłania niektórych bezrobotnych do podejmowania pracy „na czarno”. Respondenci podkreślali, że w wielu sytuacjach wynagrodzenie oferowane za taką pracę jest wyższe niż przy legalnym zatrudnieniu: „pracodawca im [bezrobotnym] daje wybór (...) albo ci dają tyle i tyle na rękę, albo mogą ci dać o połowę mniej i dostaniesz umowę, to wiadomo, że większość osób zdecyduje, żeby mieć więcej pieniędzy”. Tacy bezrobotni, pomimo podjęcia zatrudnienia, pozostają w rejestrach urzędów pracy dla ubezpieczenia zdrowotnego, jednocześnie bardzo trudno je „aktywizować”.

Warto również podkreślić, że na odmienną specyfikę przemysłowego i białostockiego rynku pracy wpływ ma bliskość granicy. W Białymstoku badani wskazywali przede wszystkim na korzystne oddziaływanie takiej lokalizacji (np. powstawanie nowych miejsc pracy w handlu, który rozwija się dzięki bliskości granicy). W Przemysłu bliskie sąsiedztwo z Ukrainą z jednej strony zapewnia alternatywne sposoby uzyskiwania dochodów przez przemysłowych bezrobotnych (przekraczających granicę w celach handlowych), z drugiej, choć w nieco mniejszym stopniu, oddziałuje na poziom bezrobocia w powiecie przez napływ do jego zasobów przybyszów z wschodniej granicy.

⁹ Kursywą oznaczono wypowiedzi respondentów.

7.3.2. Demograficzne i społeczno-zawodowe cechy osób długotrwałe bezrobotnych

We wszystkich powiatach badani pracownicy urzędów pracy podkreślali, że kategoria osób długotrwałe bezrobotnych jest liczna i zróżnicowana, trudno więc jednoznacznie określić sylwetkę długotrwałego bezrobotnego. Można jednak wskazać pewne cechy częściej spotykane w tej właśnie grupie bezrobotnych. Badani wymieniali przede wszystkim niskie wykształcenie (podstawowe i gimnazjalne, a w przypadku kobiet również zasadnicze zawodowe i średnie ogólnokształcące), niskie kwalifikacje zawodowe, kwalifikacje nieadekwatne do potrzeb lokalnego rynku pracy lub kwalifikacje zdezaktualizowane. Ryzyko długotrwałego pozostawania bez pracy zwiększa również brak doświadczenia zawodowego. Badani podkreślali, że pracodawcy poszukują przede wszystkim osób, które nie tylko skończyły szkołę, ukończyły kurs czy szkolenie, ale także mają doświadczenie zawodowe: „(...) spotykamy się z pracodawcami i mówią, znajdźcie mi takiego fachowca, nie kogoś, kto skończył kurs, tylko fachowca”.

Za jeden z najważniejszych czynników wpływających na zwiększenie zagrożenia długotrwałym bezrobociem respondenci uznali płeć. We wszystkich powiatach zwracano uwagę na trudniejszą sytuację na rynku pracy kobiet niż mężczyzn i podkreślano, że kobietom trudniej jest znaleźć nie tylko pracę legalną, ale również w „szarej strefie”, „stad kobiet, które tak rozpaczliwie poszukują pracy, jest dużo więcej niż mężczyzn”. W powiatach działdowskim, przemyskim i włocławskim badani dostrzegali również zdecydowanie mniejszą liczbę ofert kierowanych do kobiet. Kobiety są ponadto mniej dyspozycyjne, mniej mobilne przestrzennie, a konieczność sprawowania opieki nad dziećmi często sprawia, że pomimo posiadania statusu osoby bezrobotnej, nie są gotowe podjąć pracy. Sprawowanie opieki nad dziećmi negatywnie oddziałuje również na uczestnictwo w różnych formach aktywizacji oferowanych przez urzędy: „panie pytają, w jakim okresie jest to szkolenie, (...) jak jest szkoła, to ma problem z głową, bo dziecko jest w świetlicy, jak są wakacje, to nie bardzo chcą iść, bo nie każda z pań może te dzieci z kimś zostawić”. Sytuacja rodzinna w mniejszym stopniu determinuje aktywność zawodową mężczyzn, a posiadanie dzieci wpływa nawet pozytywnie na tę aktywność (jeśli nie uda się podjąć legalnego zatrudnienia, mężczyźni decydują się na pracę nierejestrowaną: „mężczyźni, jeżeli mają jeszcze na utrzymaniu rodzinę, to sobie radzą w inny sposób, czyli tu pojawia się ta szara strefa, (...) oni sobie znajdują pracę, nie czekając na urząd”). Ryzyko długotrwałego bezrobocia w przypadku kobiet zwiększa też uzyskiwanie świadczeń z pomocy społecznej oraz dochód otrzymywany przez męża, partnera lub innego członka rodziny.

Kolejną ważną determinantą okresu pozostawania bez pracy jest wiek. Bardziej narażone na długotrwałe bezrobocie są osoby starsze, po 50. roku życia. Badani podkreślali, że przyczyny trudniejszej sytuacji na rynku pracy osób starszych leżą zarówno po stronie pracodawcy, jak i bezrobotnego. Z jednej strony pracodawcy nie są skłonni zatrudniać starszych osób: „(...) bardzo sceptycznie pracodawcy podchodzą do zatrudniania starszych osób. Takich osób jest bardzo dużo, które szukają pracy i to są osoby zupełnie zdolne do pracy. (...) ale napotyka ją ograniczenia związane z wiekiem... dyskryminacja, której oficjalnie nie ma, ale praktycznie istnieje”; z drugiej, starsi bezrobotni są często mniej otwarci na zmiany, mniej skłonni do przekwalifikowania, mniej mobilni przestrzennie niż osoby młode.

Wprawdzie ryzyko długiego pozostawania bez pracy zwiększa wiek powyżej 50 lat, ale respondenci podkreślali, że także osoby bardzo młode coraz częściej stają się długotrwałe bezrobotnymi – zwłaszcza jeśli zakończyły edukację na poziomie podstawowym lub gimnazjalnym. Tacy bezrobotni często nie widzą sensu w podnoszeniu kwalifikacji. Mężczyźni najczęściej podejmują pracę w „szarej strefie”, a kobiety, jeśli utrzymuje je mąż lub partner, zajmują się wychowaniem dzieci. Badani pracownicy PUP opisywali też bardzo niepokojące zjawisko „dziedziczenia bezrobocia” bądź „bezrobocia pokoleniowego”. Młodzi ludzie uczą się funkcjonować w „szarej strefie”, w systemie pomocy społecznej; uczą się, jak uzyskać różnego rodzaju świadczenia i zapomogi, a jednocześnie, ze względu na brak (formalnych) kwalifikacji zawodowych, mają niewielkie szanse na legalne zatrudnienie.

Wszyscy respondenci zwracali również uwagę na coraz większe trudności w znalezieniu pracy przez młode osoby kończące szkoły średnie i studia. W powiatach działdowskim, sierpeckim i krasnostawskim badani konstatawali, że większość takich osób po kilku miesiącach bezskutecznych poszukiwań decyduje się wyjechać w poszukiwaniu pracy do większego miasta. Natomiast we Włocławku, Przemyślu, a zwłaszcza Białymstoku te osoby najczęściej pozostają w rejestrach bezrobotnych. Należy jednak podkreślić, że w porównaniu z osobami o niższym poziomie wykształcenia, bezrobotni z wykształceniem wyższym i średnim są bardziej mobilni, otwarci na zmiany i aktywni. Chętniej korzystają również z rozmaitych form aktywizacji (najczęściej stażów i szkoleń zawodowych).

Respondenci wskazywali także na to, że bardziej narażone na długotrwałe bezrobocie są osoby mieszkające w gminach wiejskich. Z miejscem zamieszkania wiąże się kolejna cecha sprzyjająca wydłużaniu okresu pozostawania bez pracy, a mianowicie niska mobilność przestrzenna. Mniej mobilne są osoby zamieszkujące obszary wiejskie, a także starsze i o niższym poziomie wykształcenia, przy czym wynika to zarówno z postaw bezrobotnych, którzy nie są skłonni dojeżdżać do pracy (a tym bardziej przeprowadzić się do innej miejscowości), jak i obiektywnych uwarunkowań, takich jak brak odpowiedniego skomunikowania miejsca zamieszkania z miejscem ewentualnej pracy lub brak prawa jazdy, samochodu.

7.3.3. Motywacja długotrwałe bezrobotnych do wykonywania i poszukiwania pracy

Dodatkowe czynniki zwiększające ryzyko długotrwałego bezrobocia, a leżące po stronie podaży pracy, związane są z motywacją bezrobotnych do wykonywania i poszukiwania zatrudnienia. We wszystkich badanych powiatach respondenci podkreślali zdecydowanie niski poziom motywacji i bierność osób długotrwałe bezrobotnych. Opisując tę zbiorowość badani używali określeń: „mniej zmotywowani”, „mało aktywni”, „bierni”, „niechęceni”, „przyzwyczajeni do bycia bezrobotnym”, „aktywizowani na siłę”, „znudzeni”, „niechętni do podnoszenia kwalifikacji zawodowych”, ze „słomianym zapałem”, a także „sfrustrowani”, „przerażeni powrotem do zatrudnienia”, „bez żadnych oczekiwań”.

Badani dostrzegali, że niska motywacja nierzadko jest wynikiem doświadczania wielu niepowodzeń w poszukiwaniu pracy, dodatkowo długotrwałe bezrobotni to często osoby z niską samooceną, „niedowartościowane”, „zakompleksione”, „niepewne”, „nieporadne”, które „utraciły wiarę w siebie”. Chcąc uniknąć kolejnej porażki, nie szukają aktywnie pracy, bardzo często ograniczając się do oczekiwania na ofertę z urzędu: „oczekują konkretnej propozycji z urzędu pracy i niejednokrotnie, jak pytam, czy między tymi zgłoszeniami w urzędzie pracy same były u pracodawców, pytały o pracę, przeglądały jakieś ogłoszenia, ewentualnie, czy kontaktowały się tutaj między terminami z urzędem pracy, to najczęściej nie”.

Badani podkreślając, że kategoria długotrwałe bezrobotnych nie jest jednorodna, przytaczali też inne przykłady ze swojej praktyki zawodowej – stykali się bowiem z długotrwałe bezrobotnymi bardzo zdeterminowanymi i gotowymi podjąć każdą pracę. Niektóre osoby przygotowują nawet dwa życiorysy zawodowe: jeden, w którym wykazują posiadane kwalifikacje zawodowe, drugi – bez nich. Jednak – paradoksalnie – wcale nie jest łatwiej znaleźć zatrudnienie obniżając wymagania wobec przyszłej pracy. Jak podsumowała to jedna z badanych, ofert pracy dla osób, które są skłonne podjąć „każdą pracę”, nie jest zbyt wiele, a jeśli się pojawiają, „znikają” w ciągu kilku godzin: „(...) tak naprawdę ofert pracy dla osób, które chciałyby cokolwiek... nawet sprzątać, ale u nas jak się oferta na sprzątaczkę pojawia, to ona znika w trzy godziny. Pracodawca dzwoni i mówi: »już przestańcie, zdejmijcie tę ofertę, bo mi się telefon urywa, bo mi się kolejki ustawiają i kadrowa nie nadąża«. To są oferty, które znikają momentalnie, to są oferty, na które każdy może aplikować: i osoby, które nie mają kwalifikacji, i osoby z kwalifikacjami, które są skłonne podjąć jakąkolwiek pracę”.

7.3.4. Pozostałe cechy długotrwałe bezrobotnych utrudniające im poruszanie się na rynku pracy

Czynnikiem sprzyjającym pozostawaniu bez pracy, w szczególności osób starszych, jest również niezadowolająca stan zdrowia – zwłaszcza jeśli utrudnia on lub uniemożliwia podjęcie pracy w dotychczasowym zawodzie. Z drugiej strony badani z większości urzędów pracy podkreślali, że w niektórych sytuacjach, paradoksalnie, zły stan zdrowia może sprzyjać zatrudnieniu, jeśli zostanie formalnie potwierdzony orzeczeniem o niepełnosprawności. Wielu pracodawców poszukuje bowiem takich pracowników ze względu na możliwość ograniczenia kosztów pracy. Część bezrobotnych uskarżających się na przewlekłe dolegliwości nie stara się jednak o orzeczenie o niepełnosprawności: albo w ogóle, albo nie ponawiają tych starań po okresie, na które przyznano wcześniejsze orzeczenie. Jedna z badanych zwróciła uwagę na zmiany w przepisach dotyczących zatrudniania osób niepełnosprawnych, upatrując w nich przyczyny wysokiego poziomu bezrobocia przy jednocześnie stosunkowo dużej liczbie ofert pracy dla tej kategorii bezrobotnych: „(...) to wynika też z tego, że PFRON zmieniał kwoty dofinansowań i wszyscy z lekkim [stopniem niepełnosprawności] mają niskie, z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności mają wyższe refundacje i następuje wymiana kadry. Bo osoby, które miały z lekkim stopniem, z nimi się nie przedłuża umowy albo zrywa, a szuka się z umiarkowanym, żeby mieć wyższe refundacje z PFRONu”.

Wśród innych czynników wpływających na okres pozostawania bez pracy badani najczęściej wymieniali roszczeniowość bezrobotnych, konfliktowość, a także nieodpowiednią prezencję oraz nieumiejętność „poruszania się w instytucjach”: „pójść do urzędu i coś załatwić, to też jest niekiedy problem. (...) bank, nie do przejścia... bankomat...”. Wskazywali również na występowanie patologii społecznych (najczęściej alkoholizmu) jako barierę w podjęciu zatrudnienia przez niektórych długotrwanie bezrobotnych.

7.4. Sylwetki długotrwanie bezrobotnych

We wszystkich objętych badaniem powiatach respondenci podkreślali duże zróżnicowanie kategorii osób długotrwanie bezrobotnych. Podczas wywiadów wskazywali jednak na częstsze występowanie pewnych cech w tej grupie bezrobotnych, co w rezultacie pozwoliło stworzyć trzy poniżej zaprezentowane profile osób długotrwanie pozostających poza sferą zatrudnienia.

Pierwsza sylwetka, w której konstrukcji wykorzystano zgromadzony materiał jakościowy, odpowiada profilowi najczęściej prezentowanemu w literaturze przedmiotu. Osobą długotrwanie bezrobotną częściej jest kobieta niż mężczyzna, z bardzo niskim poziomem wykształcenia, bez wyuczonego zawodu lub zawodem, którego nie wykonuje od kilku lat, zamieszkała na obszarach wiejskich, mająca przerwę w zatrudnieniu w wyniku sprawowania opieki nad dziećmi.

Ramka 7.1. Sylwetka pierwsza

Kobieta powyżej 50. roku życia, z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub niższym, bez wyuczonego zawodu lub zawodem, którego nie wykonuje od kilku lat, zamieszkała na obszarach wiejskich. Bezrobocie jest najczęściej wynikiem przerwy spowodowanej wychowywaniem dzieci.

Źródła utrzymania: świadczenia z pomocy społecznej, dochody uzyskiwane przez innych członków rodziny (dochody męża/partnera, emerytury rodziców itp.).

Dodatkowe cechy: niski poziom motywacji, niska samoocena, niska aktywność w poszukiwaniu pracy, często brak zainteresowania zmianą, niechęć do zmiany.

Źródło: opracowanie własne.

Badani w szczególności zwracali uwagę na niski poziom motywacji w tej grupie bezrobotnych. Podkreślali też rolę doradców zawodowych oraz zajęć w klubach pracy, dzięki którym możliwe jest nie tylko zwiększenie motywacji, ale także podniesienie samooceny bezrobotnych, których powyższy profil określa. Cechami sprzyjającymi zatrudnieniu w tej grupie jest z pewnością sytuacja rodzinna (brak małych dzieci) oraz, co badani akcentowali, niewielkie możliwości zatrudnienia w „szarej strefie”. Ostatecznie jednak respondenci konstatawali, że najważniejszy czynnik ograniczający możliwości podjęcia zatrudnienia w tej kategorii bezrobotnych leży po stronie popytu, a nie podaży pracy: po prostu brakuje miejsc pracy. Warto być może zwrócić się do tej grupy z rozwiązaniami generującymi dodatkowe miejsca pracy (np. możliwość prowadzenia na preferencyjnych zasadach działalności, w których najwięcej kobiet pracuje nielegalnie, takich jak opieka nad dziećmi lub sprzątanie).

Dwie kolejne sylwetki długotrwanie bezrobotnych, skonstruowane na podstawie wypowiedzi objętych badaniem pracowników powiatowych urzędów pracy, wskazują na zwiększające się ryzyko długotrwałego pozostawania bez pracy przez osoby bardzo młode.

Profil drugi dotyczy osób o bardzo niskich kwalifikacjach zawodowych: posiadających wykształcenie nie wyższe niż gimnazjalne (a najwyżej zasadnicze zawodowe bez wyuczonego zawodu), bez doświadczenia zawodowego, bez formalnie poświadczanego stażu pracy (ewentualnie posiadających epizody nieformalnego zatrudnienia „na czarno”).

Ramka 7.2. Sylwetka druga

Osoba młoda, do 25. roku życia, z bardzo niskim wykształceniem (nie wyższym niż gimnazjalne, ewentualnie zasadnicze zawodowe), bez formalnie wyuczonego zawodu, bez doświadczenia zawodowego.

Źródła utrzymania: świadczenia z pomocy społecznej, dochody uzyskiwane przez innych członków rodziny (rodziców, rzadziej współmałżonka/partnera, itp.), mężczyźni: często także praca „nierejestrowana”.

Dodatkowe cechy: niski poziom motywacji, niska samoocena, niska aktywność w poszukiwaniu pracy; kobiety: często obciążenie obowiązkami związanymi z opieką nad dziećmi.

Źródło: opracowanie własne.

Warto podkreślić nieco odmienną sytuację kobiet i mężczyzn mających cechy uwzględnione w profilu. Mężczyźni w tej grupie najczęściej pracują w „szarej strefie”. Nie oczekują żadnej pomocy z urzędu pracy, ponieważ legalne zatrudnienie oznacza zazwyczaj niższe dochody niż praca „na czarno” (z tego samego powodu nie są również zainteresowani innymi formami pomocy, np. szkoleniami i stażami). Jedyнным powodem rejestracji w urzędzie pracy jest dla nich ubezpieczenie zdrowotne. Kobiety natomiast raczej nie pracują w „szarej strefie”, najczęściej korzystają z systemu pomocy społecznej. Dodatkową barierę w podjęciu przez nie pracy często stanowi konieczność opieki nad dziećmi. Pozytywne rezultaty mogą więc przynieść z jednej strony działania zmierzające do podniesienia ich kwalifikacji zawodowych, z drugiej zaś wspierające i ułatwiające godzenie życia zawodowego z rodzinnym.

Coraz częściej długotrwałe bezrobocie dotyka także osoby z wysokim wykształceniem, ale bez doświadczenia zawodowego. Niekiedy problemy ze znalezieniem pracy wynikają z ukończenia „nadwyżkowego” kierunku (badani wskazywali w szczególności na kierunki humanistyczne, społeczne); częstokroć uzyskane kwalifikacje są nieadekwatne do potrzeb lokalnego rynku pracy. Jednak największą barierą uzyskania zatrudnienia w tej grupie jest brak lub niewielkie doświadczenie zawodowe.

Ramka 7.3. Sylwetka trzecia

Osoba młoda, do 30. roku życia, z wysokim wykształceniem (średnim lub wyższym), bez doświadczenia zawodowego.

Źródła utrzymania: dochody uzyskiwane przez innych członków rodziny (rodziców), rzadziej: świadczenia z systemu pomocy społecznej.

Dodatkowe cechy: stosunkowo wysoka motywacja, stosunkowo wysoka aktywność, wysoki poziom uczestnictwa w aktywnych programach rynku pracy (głównie: w stażach i szkoleniach zawodowych), wysoki poziom mobilności geograficznej.

Źródło: opracowanie własne.

Badani pracownicy PUP podkreślali, że w tym wypadku bezrobocie dotyka zarówno kobiety, jak i mężczyzn. W dodatku mężczyźni w tej grupie rzadko podejmują pracę „na czarno” (zarówno ze względu na niechęć do pracy poniżej kwalifikacji, jak i na pomoc finansową uzyskiwaną od rodziców). Jest to równocześnie kategoria specyficzna ze względu na dość wysoką motywację do podjęcia pracy i wysoki poziom aktywności, a tym samym często korzystająca z oferowanych form aktywizacji (szczególnie stażów i szkoleń zawodowych). Warto być może zwrócić się do tej kategorii bezrobotnych z dodatkowymi ofertami (np. powrócić do dofinansowania studiów podyplomowych, a także, w związku z ich wysoką mobilnością geograficzną, zaoferować ułatwienia w zmianie miejsca zamieszkania).

7.5. Osoby pozostające w rejestrach PUP i nieposzukujące pracy

Badani pracownicy powiatowych urzędów pracy informowali również, że wiele osób, które pozostają w rejestrach jako długotrwałe bezrobotne, nie poszukuje pracy. Najczęściej nie są skłonne (nie mogą) podjąć zatrudnienia lub uczestniczyć w oferowanych przez urząd formach aktywizacji osoby:

- pracujące w szarej strefie,
- korzystające z różnego rodzaju świadczeń przypisanych do statusu bezrobotnego,
- pozostające na utrzymaniu innego członka rodziny i w związku z tym niezainteresowane podjęciem jakiegokolwiek pracy,
- niemogące podjąć zatrudnienia ze względu na sprawowaną opiekę nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi, a także
- „całkowicie zniechęcone”, „niewierzące” w możliwość uzyskania pracy i niepodjmujące żadnych działań w tym kierunku.

Przyczyną pozostawania takich osób w rejestrach urzędu pracy jest najczęściej ubezpieczenie zdrowotne przypisane do statusu bezrobotnego: „[niektórzy] mówią wprost, ja tu jestem tylko dla ubezpieczenia zdrowotnego. (...) pracują dorywczo, i taki pan, który pracuje na budowie, jak spadnie, rękę złamię, przyjdzie do nas, damy kwitek, pójdzie do lekarza, założy mu gips. A tak, miałby problem”. Status osoby bezrobotnej jest również warunkiem uzyskiwania różnego rodzaju świadczeń społecznych. Badani pracownicy urzędów pracy podkreślali, że wielu zarejestrowanych osiąga z takich świadczeń dochody wyższe niż mogliby uzyskać z zatrudnienia. Trudno więc dziwić się temu, że nie są zainteresowani podjęciem pracy: „[bezrobotni] nieraz tłumaczą się, że nie opłaca się iść do pracy. U nas najczęściej pracodawcy oferują na początek najniższe wynagrodzenie, więc to się nie kalkuluje, żeby podjąć tą pracę, bo straci się wszystkie profity przysługujące z tytułu, że jest się osobą bezrobotną”; „jak pójdzie do pracy to dostanie najniższą krajową, (...) straci na dofinansowaniu do mieszkania, do podręczników, do węgla, (...) i jeszcze trzeba pomyśleć o żłobku czy przedszkolu”.

Odrębną kategorią zarejestrowanych bezrobotnych niezainteresowanych podjęciem legalnej pracy są dłużnicy alimentacyjni. Jak podkreślali badani: „Bardzo często jesteśmy też zobligowani przez różne instytucje, opiekę społeczną... dłużnicy alimentacyjni, którym my musimy przedstawiać oferty pracy, a którzy w życiu nie podejmą pracy, którzy mają kilkadziesiąt tysięcy zaległości alimentacyjnych. Oni nigdy nie pójdą do legalnej pracy. (...) oni biorą skierowania, dogadują się z pracodawcą i pracodawca pisze, że go nie chce”. Zdarzają się wreszcie osoby, które rejestrują się „na wszelki wypadek”, oczekując, że być może przyniesie to jakąś korzyść w przyszłości. Jak wspominała jedna z respondentek: „Spotykałam osoby, które przychodzą po ‘stempelku’, ponieważ być może kiedyś będzie tak, że ten, kto ma więcej ‘stempelków’, ma ciągłość zarejestrowania, będzie miał jakąś korzyść, np. specjalną emeryturę dla bezrobotnego”.

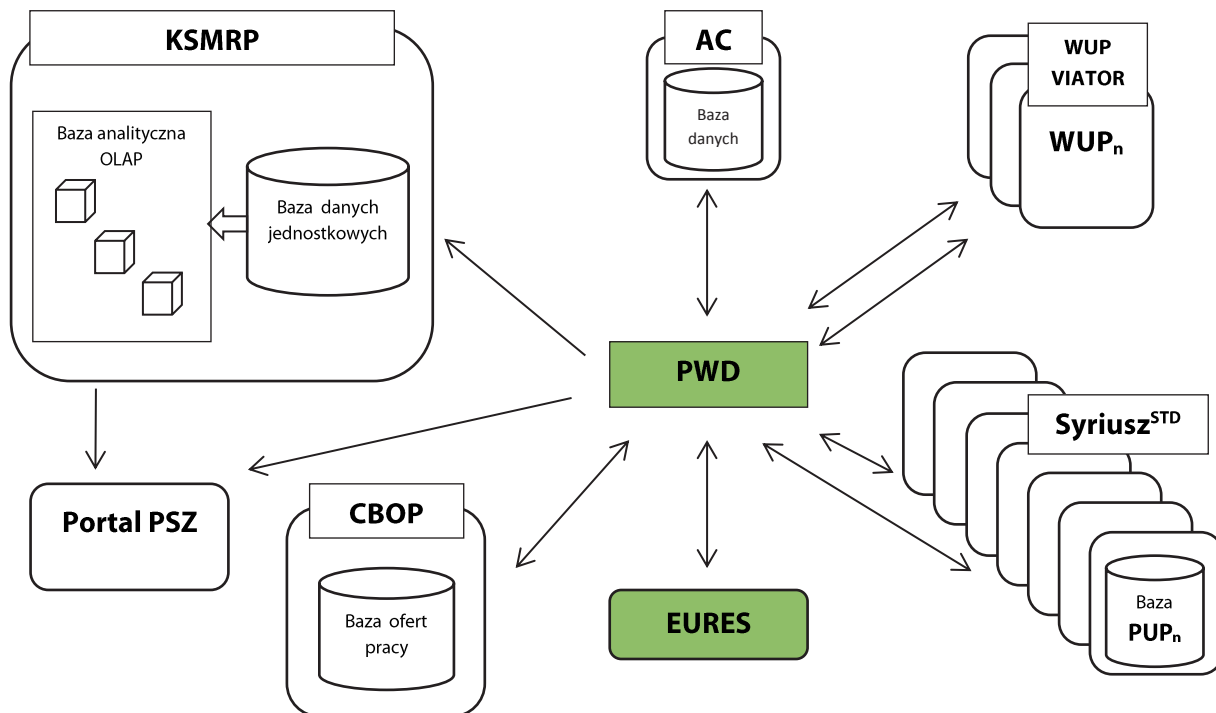
Rozdział 8

POZYSKIWANIE INFORMACJI O DŁUGOTRWALE BEZROBOTNYCH Z SYSTEMU INFORMATYCZNEGO SYRIUSZ^{STD}

8.1. Proces opracowywania baz danych o bezrobotnych

Naturalnym źródłem danych na temat osób bezrobotnych są bazy systemów informatycznych Publicznych Służb Zatrudnienia. Obecnie w Polsce systemy te są połączone siecią teleinformatyczną tworząc spójny system, którego kluczowe składniki oraz przepływ danych pomiędzy nimi przedstawia rys. 8.1. Miejszem pierwotnego wprowadzania danych są powiatowe urzędy pracy, za pośrednictwem systemu Syriusz^{STD}. Niektóre dane są również wprowadzane w Wojewódzkich Urzędach Pracy, w których od niedawna działa system WUP-Viator, którego przeznaczeniem jest informatyczne wsparcie procesu decyzyjnego oraz realizacji świadczeń i usług przez WUP.

Rysunek 8.1. Uproszczony schemat systemu informatycznego Publicznych Służb Zatrudnienia

Legenda: PWD – Podsystem Wymiany Danych, EURES – European Employment Services, CBOP – Centralna Baza Ofert Pracy, KSMRP – Krajowy System Monitoringu Rynku Pracy, AC – Aplikacja Centralna

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów i publikacji MPIPS; zob. też B. Jaskólska, K. Zawadzki, *Pozyskiwanie danych do badań nad skutecznością programów rynku pracy*, „Polityka Społeczna” 2013, nr 3, s. 26.

Przesyłanie danych obecnie odbywa się za pośrednictwem Podsystemu Wymiany Danych (PWD, lokalnego i centralnego). Trwają prace nad jego unowocześnieniem i przekształceniem w nowe rozwiązanie – system Broker SI PSZ. Docelowo system Broker SI PSZ będzie stanowił platformę integrującą wszystkie aplikacje w obszarze PSZ. Dane wprowadzane lokalnie zasilają:

- Aplikację Centralną (AC) zbierającą informacje o beneficjentach rynku pracy. AC zapewnia weryfikację danych z rejestrem PESEL, umożliwia wykrywanie nadużyć polegających na rejestrowaniu się osób jako bezrobotnych równocześnie w kilku urzędach pracy i pobieraniu nienależnych świadczeń. Komunikacja pomiędzy AC i Syriusz^{STD} oraz WUP–Viator jest dwukierunkowa; pracownicy PUP i WUP mogą weryfikować dane klienta łącząc się z AC.
- Centralną Bazę Ofert Pracy (CBOP) umożliwiającą zebranie w jednym miejscu ofert ze wszystkich urzędów i jednostek publicznych oraz integrację z europejskim systemem doradztwa zawodowego i pośrednictwa pracy EURES. Baza ta zawiera również CV osób poszukujących pracy i jest uzupełniona o moduł kojarzenia ofert i CV.
- Krajowy System Monitoringu Rynku Pracy (KSMRP), czyli system analityczny oparty na hurtowni danych, która swoim zakresem ma objąć bogaty zakres danych z obszaru rynku pracy. W ramach KSMRP występuje zbiorcza baza danych jednostkowych, a także baza analityczna składająca się z wielowymiarowych kostek danych, które mogą być wykorzystywane do przeprowadzania interaktywnych analiz online (OLAP).

Część wyników analiz z KSMRP ma być dostępna także przez Portal PSZ (www.psz.praca.gov.pl).

Dane zgromadzone w systemach centralnych mają być wykorzystane w przygotowywanym obecnie systemie CeSAR (Centralny System Analityczno-Raportowy), który będzie umożliwiał analizowanie danych dotyczących zarówno rynku pracy, jak i obszaru zabezpieczenia społecznego.

Bazy danych systemów centralnych stanowią również potencjalne źródło danych do badań naukowych, w tym do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Jednak okazuje się, że na obecnym etapie ich rozwoju pozyskiwanie danych z systemów centralnych jest niemożliwe. Aplikacja Centralna nie posiada interfejsów komunikacyjnych umożliwiających udostępnianie danych do badań naukowych. Stanowi ona jedynie rejestr referencyjny wykorzystywany przez powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy w trakcie realizacji ich ustawowych zadań związanych z obsługą osób bezrobotnych i poszukujących pracy (obsługa transakcji dotyczących pojedynczych osób). KSMRP, chociaż z założenia miał służyć do wszelkiego rodzaju badań i prace nad nim trwają od około dziesięciu lat, nie jest gotowy do wykorzystania. Nie jest znany stopień kompletności i aktualności jego bazy, a także jakość zgromadzonych danych. Wdrożenie planowanego systemu CeSAR ma być poprzedzone dokonaniem audytu jakości danych zawartych w bazach KSMRP. Dopiero po jego zakończeniu i udostępnieniu wniosków należy spodziewać się pełnej wiedzy co do wartości zgromadzonych tam danych.

Obecnie system Syriusz^{STD} i jego lokalne bazy pozostają jedynym elementem systemu informatycznego PSZ, który daje możliwość pobierania danych do badań.

Wobec rosnącej liczby podmiotów i aplikacji zewnętrznych zgłaszających potrzebę wykorzystywania danych z systemu Syriusz^{STD}, autorzy systemu we wrześniu 2012 r. udostępnili interfejs komunikacyjny mający na celu eksport danych. Departament Informatyki MPIPS rekomenduje ten interfejs jako jedyny bezpieczny sposób dostępu do danych z systemu Syriusz^{STD}.

Dokument „Specyfikacja interfejsu umożliwiającego integrację z systemami zewnętrznymi. Oprogramowanie: Syriusz^{STD} Edycja 01, wrzesień 2012”, przekazany zespołowi badawczemu przez DI MPIPS, określa następujące klasy danych objęte tym interfejsem:

- Osoby – klienci,
- Organizacje – klienci i kontrahenci,
- Krajowe oferty pracy,
- Zagraniczne oferty pracy EURES,
- Realizowane programy,
- Oferty szkoleń,
- Szkolenia,
- Szkolenia z aktywnego poszukiwania pracy,
- Zajęcia aktywizacyjne,
- Kluby pracy.

Mimo obszernego zakresu udostępnianych danych, są one niewystarczające z punktu widzenia potrzeb diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. W szczególności brakuje historii zdarzeń, zawierających wszelkie informacje o zmianach statusu osoby bezrobotnej w czasie.

Zespół badawczy na spotkaniu w Departamencie Informatyki MPIPS 10 grudnia 2012 r. przedstawił potrzeby projektu pod względem pozyskiwania danych z systemu Syriusz^{STD}. Zakres tych danych, ustalony na podstawie analizy danych wykorzystywanych do profilowania bezrobotnych w innych krajach, a także analizy zawartości bazy systemu Syriusz^{STD}, jest następujący:

1. O osobach: Nr ewidencyjny osoby, Data urodzenia, Płeć, Stan cywilny, Narodowość, Obywatelstwo pierwsze, Obywatelstwo drugie, Min. wynagrodzenie, Maks. czas dojazdu, Zmianowość, Zgoda na każdą pracę, Wielk. gospodarstwa, Kod terytorialny gminy, Kod poziomu wykształcenia, Okres upr. do zasiłku.
2. O zdarzeniach: Nr ewidencyjny osoby, Data od, Data do, Kod rodzaju zdarzenia, Kod typu zdarzenia.
3. O zawodach: Nr ewidencyjny osoby, Kod zawodu, Staż pracy w zawodzie, Zawód do wykonywania, Zawód wykonywany, Zawód wyuczony.
4. O znajomości języków obcych: Nr ewidencyjny osoby, Język obcy, Kod stopnia znajomości w mowie, Kod stopnia znajomości w piśmie.
5. O niepełnosprawności: Nr ewidencyjny osoby, Stopień niepełnosprawności, Data wydania orzeczenia, Orzeczenie czasowe.
6. O członkach rodziny: Nr ewidencyjny osoby, Liczba dzieci, Data urodzenia, Stopień niepełnospr., Data początku niep., Data końca niep., Stopień pokrewieństwa.
7. O dochodach: Nr ewidencyjny osoby, Data początkowa, Data końcowa, Kwota dochodu.
8. O uprawnieniach: Nr ewidencyjny osoby, Uprawnienie, Data końca ważności uprawnienia, Data początku ważności uprawnienia.
9. O wykształceniu: Nr ewidencyjny osoby, Poziom wykształcenia, Typ wykształcenia, Data ukończ. szkoły, Stopień naukowy, Kierunek wykształc., Specjalizacja zaw.
10. O okresach zaliczanych: Nr ewidencyjny osoby, Rodzaj okresu, Forma zwolnienia, Okres zaliczany, Okres uprawn. do zasiłku, Początek okresu, Koniec okresu.

W odpowiedzi na przedstawioną na spotkaniu listę potrzebnych danych, 21 grudnia 2012 r. otrzymano zapewnienie DI MPIPS, że „większość z określonych przez Państwa danych jest dostępna w zasobach informacyjnych PSZ” oraz „MPIPS dokona analizy prawnych i technicznych aspektów dotyczących możliwości udostępnienia potrzebnych Państwu danych i po jej zakończeniu poweźmie działania, aby jej wynik został Państwu udostępniony”¹⁰. Do końca dotychczasowych prac nad projektem wyniki zapowiedzianych analiz nie dotarły do zespołu badawczego.

Wobec tego jedyną drogą pozyskania danych jest skorzystanie z wbudowanego w system Syriusz^{STD} mechanizmu zapytań złożonych, pozwalającego na selekcję danych według różnych kryteriów, z możliwością ich wyprowadzania do plików tekstowych. Zapewnia to dużą elastyczność w zakresie pobierania danych, jednak proces jest skomplikowany, a pozyskane dane wymagają dalszej obróbki. Ponadto należy się liczyć z możliwymi zmianami, m.in. formatu pozyskiwanych danych, w wyniku aktualizacji systemu Syriusz^{STD} do nowych wersji.

Pozyskane dane przeanalizowano pod względem ich przydatności w dalszych badaniach, a w szczególności możliwości ich wykorzystania do budowy modeli ekonometrycznych. W wyniku tej analizy zrezygnowano z pozyskiwania danych wymienionych wyżej w punktach 7–10.

Przyczyną rezygnacji z danych o dochodach była niewielka liczba osób, dla których te dane występowały. W jednym z PUP dane o dochodach były wpisane jedynie dla czterdziestu osób. Ponadto wiarygodność tych danych może budzić wątpliwości.

Dane o uprawnieniach nie mogły być wykorzystane ze względu na brak ustalonych standardów co do ich opisu. Pracownicy PUP nie dysponowali ujednoliconym słownikiem¹¹ nazw uprawnień i do systemu były wprowadzane dane w takiej postaci, jaką podała osoba bezrobotna. W rezultacie na liście uprawnień wymienione są wszelkiego rodzaju kursy i testy, w jakich bezrobotny uczestniczył. Nie ma informacji o tym, czy uprawnienie wiąże się z jakimkolwiek certyfikatem i nie sposób ocenić, w jakim stopniu posiadane uprawnienia zwiększają szanse bezrobotnego na znalezienie zatrudnienia.

Z kolei dane na temat kolejnych etapów wykształcenia okazały się niekompletne, rzadko obok poziomu wykształcenia wpisywany był typ wykształcenia (jeżeli nawet był wpisany, to nie obowiązywał żaden standard). Podobnie było z kierunkiem wykształcenia i specjalizacją zawodową. Ostatecznie zdecydowano się wykorzystać jedynie kod poziomu wykształcenia dostępny w pliku danych o osobach.

¹⁰ Pełna treść pisma DI MPIPS została dołączona do raportu z 3. etapu realizacji projektu pn. „Analiza czynników wpływających na zwiększenie ryzyka długookresowego bezrobocia”.

¹¹ Obecnie trwają intensywne prace nad uporządkowaniem zawartości lokalnych słowników, m.in. w zakresie uprawnień i umiejętności. Ma to związek z uruchamianiem elektronicznych usług Urzędów Pracy.

Pliki z danymi o okresach zaliczanych generowały się bardzo długo, a ponadto okazało się, że w ponad 40% przypadków jako forma zwolnienia podana była „nieokreślona”. Ostatecznie zdecydowano się wykorzystać jedynie okres uprawniający do zasiłku dostępny w pliku danych o osobach.

Opisane wyżej dane są danymi surowymi, otrzymano je w każdym z sześciu badanych PUP w postaci kilku plików tekstowych. Należało zatem utworzyć zewnętrzną bazę danych, zawierającą zapytania wybierające z danych potrzebne informacje. Przy połączeniu danych w jedną bazę wykorzystano nazwę powiatu oraz numer bezrobotnego w ewidencji PUP.

Jako narzędzia do budowy takiej bazy można użyć dowolnego systemu zarządzania relacyjnymi bazami danych. W projekcie zastosowano MS Access 2010. Ma on wiele zalet, przede wszystkim umożliwia łatwe formułowanie zapytań w trybie graficznym, a także pozwala na automatyzację pracy dzięki tworzeniu modułów w języku VBA.

Ze zgromadzonych danych należało później wyłonić grupę badaną, np. grupę osób bezrobotnych w wybranym dniu. W opisywanych badaniach był to dzień 31 grudnia 2010 r. Zestawienie wybranych informacji o tych osobach podano w tab. 8.1.

Tabela 8.1. Zestaw informacji wyznaczonych z danych pobranych z Syriusza^{STD}

Rodzaj informacji	Uwagi
Powiat	
Płeć	
Wiek	W roku 2010 (wyrażony w latach)
Stan cywilny	
Wykształcenie	
Okres uprawniający do zasiłku/staż pracy	Wyrażony w latach
Okres bezrobocia	Od ostatniej rejestracji do 31.12.2010
Okres bezrobocia do podjęcia pracy	Od ostatniej rejestracji przed 31.12.2010; pole puste, jeżeli osoba bezrobotna do dnia pobrania danych nie podjęła pracy
Liczba dzieci	
Wiek najmłodszego dziecka	W roku 2010 (wyrażony w latach)
Zawód wyuczony	Dwie pierwsze cyfry z kodu zawodu; gdy podano więcej zawodów, wybrano kod o najniższej wartości
Zawód wykonywany	Dwie pierwsze cyfry z kodu zawodu; gdy podano więcej zawodów, wybrano najdłużej wykonywany
Liczba zawodów	Wyuczonych lub wykonywanych
Znajomość języków obcych	0 – brak, 1 – słaba, 2 – biegła
Stopień niepełnosprawności	0 – brak, 1 – lekki lub III grupa inwalidztwa, 2 – umiarkowany lub II grupa, 3 – znaczny lub I grupa
Liczba rejestracji	W latach 2010–2012
Pierwsza rejestracja	W roku 2010 lub wcześniej

Źródło: opracowanie własne.

Oprócz informacji wymienionych w tab. 8.1 rozważono także:

- 1) uprawnienie do zasiłku w latach 2010–2012,
- 2) uczestnictwo w latach 2010–2012 w aktywnych programach rynku pracy (stażach, szkoleniach, pracach społecznie użytecznych, robotach publicznych, pracach interwencyjnych, dotacjach na podjęcie działalności gospodarczej).

W dalszych badaniach nad ich przydatnością do konstrukcji modeli ekonometrycznych okazały się jednak nieistotne i nie zostały wykorzystane w zaproponowanych kwestionariuszach do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem.

8.2. Charakterystyka populacji bezrobotnych pobranej do badań z Syriusza^{STD}

8.2.1. Uwagi wstępne

Badania ilościowe na danych pobranych z systemu Syriusz^{STD} przeprowadzono w sześciu powiatach, z których każdy leżał na terenie innego województwa. Do badań wybrano trzy powiaty grodzkie i trzy powiaty ziemskie znajdujące się we wschodniej i centralnej Polsce. Każdy z powiatów reprezentował inny typ gospodarki, począwszy od gospodarki nowoczesnej, postindustrialnej, przez gospodarkę o różnym stopniu uprzemysłowienia, po typ tradycyjnego rozdrobnionego rolnictwa. Jednak ze względu na kryteria wyboru, którymi były duże natężenie długotrwałego bezrobocia i duży udział długotrwałe bezrobotnych w bezrobociu ogółem, powiaty te nie były typowe dla wyodrębnionych typów gospodarek.

Powiaty ziemskie były z natury rzeczy większe obszarowo niż powiaty grodzkie, ale stopień zagęszczenia zamieszkującej je ludności był mniejszy. Ludność w poszczególnych jednostkach była sfeminizowana, przy czym w powiatach grodzkich poziom feminizacji był znacznie wyższy niż w ziemskich. Powiaty różnicował również stopień urbanizacji. Jeśli chodzi o sytuację demograficzną, procesy starzenia się społeczeństwa były z reguły bardziej zaawansowane w powiatach miejskich, które jednak charakteryzowały się najczęściej wyższymi odsetkami ludności w wieku produkcyjnym. W powiatach wiejskich zasadniczo wyższe były odsetki osób w wieku przedprodukcyjnym, jednak tam, gdzie występowało duże natężenie migracji w poszukiwaniu pracy, starzenie się społeczności było najbardziej zauważalne (powiat krasnostawski).

Zróżnicowane było zaangażowanie ludności w pracę zawodową. W powiatach grodzkich udział pracujących w liczbie ludności ogółem był z reguły wyższy niż w powiatach ziemskich. W powiatach ziemskich występował wyraźny niedorozwój sfery usług, na co wskazywały odsetki pracujących w usługach w poszczególnych powiatach. O zróżnicowaniu struktury gospodarczej powiatów informowała również struktura podmiotów gospodarki narodowej. W powiatach grodzkich znacznie większy był udział podmiotów obsługujących sektor usługowy.

W badanych powiatach ziemskich o obliczu rolnictwa decydowały gospodarstwa indywidualne, które stanowiły 99,9% ogółu. Zróżnicowana była natomiast struktura obszarowa gospodarstw. W powiatach działdowskim i sierpeckim gospodarstwa rolne były zdecydowanie większe, ich przeciętna powierzchnia wynosiła około 12–13 ha, podczas gdy w powiecie krasnostawskim około 7 ha. W powiatach sierpeckim i krasnostawskim powyżej 95% gospodarstw prowadziło działalność rolniczą, w powiecie działdowskim mniej niż 70% gospodarstw było zaangażowanych w taką działalność. Różna była też struktura produkcji roślinnej i zwierzęcej. We wszystkich powiatach w powierzchni zasiewów dominowały zboża i mieszanki zbożowe, ale w powiecie krasnostawskim, mającym żyzne gleby i małe obszarowo gospodarstwa oraz więcej rąk do pracy, więcej powierzchni zajmowały uprawy pracochłonne.

Dane z Syriusza pobrano w listopadzie 2012 r., a w powiecie krasnostawskim w grudniu 2012 r., i wyodrębniono z nich populację bezrobotnych w dniu 31 grudnia 2010 r. Warianty cech, poza czasem trwania bezrobocia, ustalono według stanu figurującego w rejestrze w końcu 2010 r. Natomiast w stosunku do czasu trwania bezrobocia zastosowano obserwację wzdłużną i ustalono go dla osób będących w zasobie bezrobocia już w końcu 2010 r. na podstawie historii bezrobotnych według stanu w dniu pobrania próby do badania. Otrzymane wyniki wskazały na długi czas pozostawiania tych osób poza strefą zatrudnienia. Analiza przeprowadzona w taki sposób ujawniła, że znaczna ich grupa chronicznie tkwiła w zasobie bezrobocia.

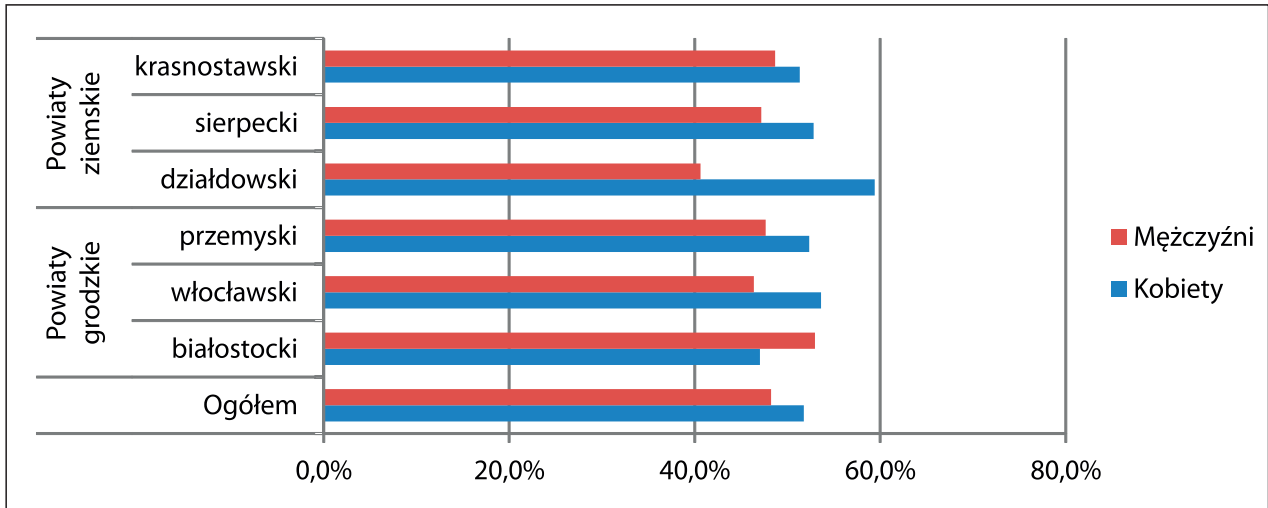
Pobrana do badań populacja bezrobotnych liczyła 43 971 osób, pochodzących z sześciu wybranych powiatów. Najliczniej – przez trzecią część badanych – był reprezentowany powiat białostocki grodzki. Dużą reprezentację w próbie – ponad piątą część badanych – miał również powiat włocławski. Udział bezrobotnych z pozostałych powiatów był już znacznie bardziej wyrównany: ich reprezentacje w badanej populacji zamykały się w granicach od około 9% do około 13%.

W badanej populacji bezrobotnych występowali prawie wyłącznie Polacy, stanowili 99,7% ogółu. Wśród bezrobotnych reprezentujących inne nacje byli Rosjanie, Białorusini i Ukraińcy (0,2%) oraz pojedyncze osoby narodowości czeczeńskiej, ormiańskiej, litewskiej, kazachskiej i innych.

8.2.2. Struktura demograficzna badanych

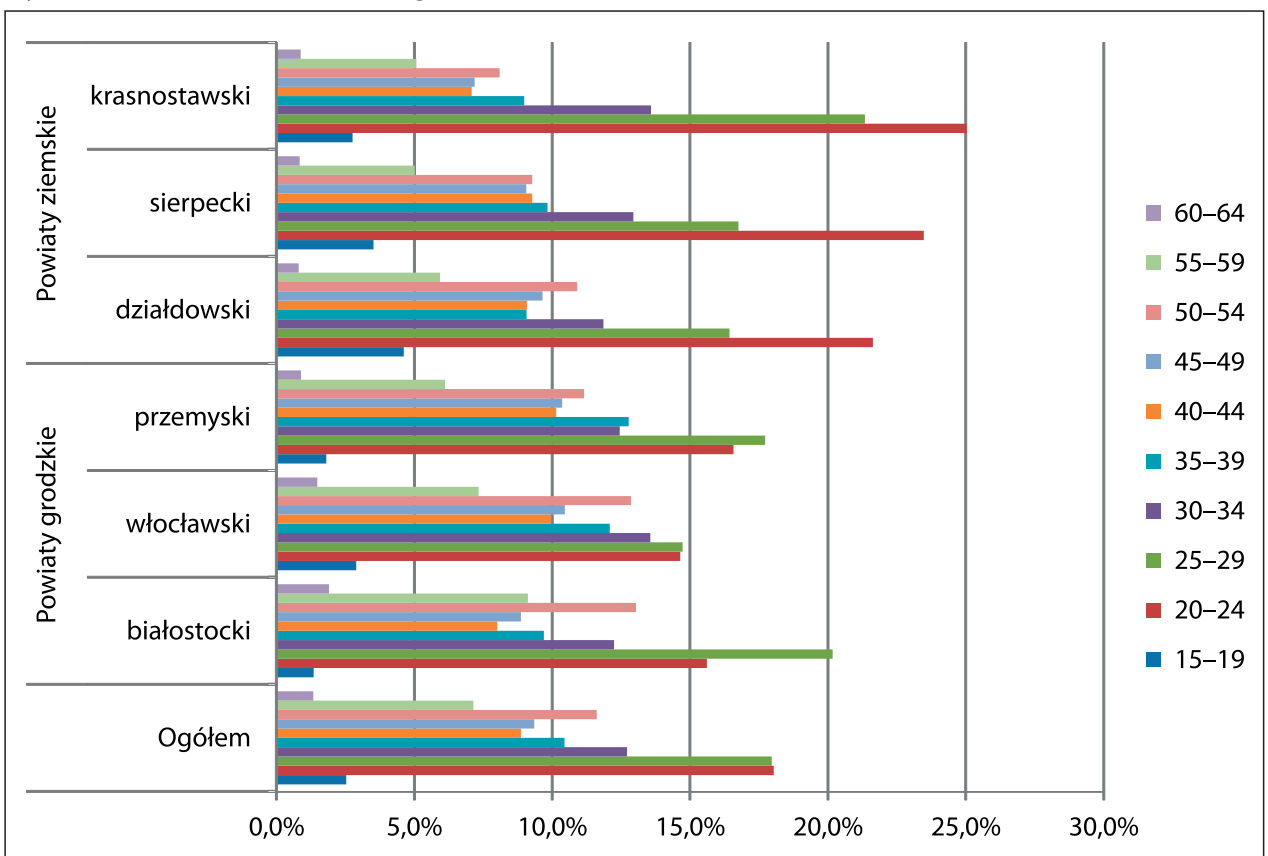
Badana populacja bezrobotnych była sfeminizowana. Kobiety stanowiły 51,8% badanych. Na 100 bezrobotnych mężczyzn przypadało około 107 bezrobotnych kobiet.

Wykres 8.1. Badani bezrobotni według płci

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 8.2. Badani bezrobotni według wieku

Źródło: opracowanie własne.

Natężenie bezrobocia malało wraz ze wzrostem wieku bezrobotnych. Najwyższy był odsetek bezrobotnych w wieku 20–24 lata. Udział kolejnych pięcioletnich grup wiekowych malał aż do wieku 49 lat. Udział następnej grupy wiekowej wzrósł, obrazując trudności w znalezieniu pracy przez starszych bezrobotnych. Po przekroczeniu 55 roku życia natężenie bezrobocia malało ze względu na prawną ochronę pracujących i tracących pracę w wieku przedemerytalnym oraz rozwiązania zawarte w systemie świadczeń społecznych. Bezrobotni w wieku do 24 lat stanowili 20,6% ogółu badanych, a niemal 40% bezrobotnych nie przekroczyło 30 roku życia. W wieku powyżej 55 lat było 8,5% badanej populacji. Młodsze były bezrobotne kobiety. Połowa z nich nie przekroczyła 33,5 lat, podczas gdy średni wiek bezrobotnych mężczyzn osiągnął niemal 36 lat.

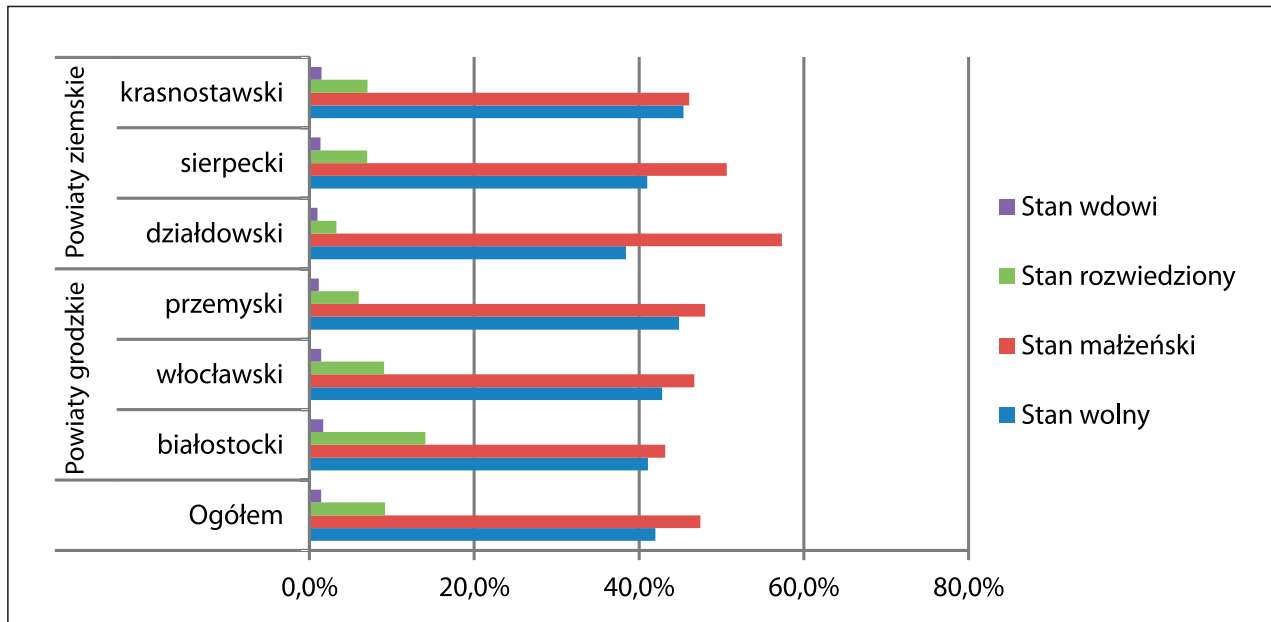
Tabela 8.2. Wybrane demograficzne charakterystyki badanych bezrobotnych (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włodawski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Liczba bezrobotnych w osobach	43971	14367	9881	5135	5843	4171	4574
w tym: kobiety	51,8	47,0	53,6	52,3	59,4	52,8	51,3
Obywatele polscy	99,7	99,3	100,0	99,8	99,9	100,0	99,9
Wiek							
do 29	38,5	37,1	32,3	36,1	42,7	43,8	49,1
30–34	12,7	12,2	13,6	12,4	11,9	12,9	13,6
35–49	28,7	26,6	32,5	33,3	27,8	28,2	23,3
50–54	11,6	13,0	12,9	11,2	10,9	9,3	8,1
55 i więcej	8,5	11,0	8,8	7,0	6,7	5,8	5,9
Stan cywilny							
Wolny	42,0	41,1	42,8	44,8	38,4	41,0	45,4
Małżeński	47,4	43,2	46,7	48,0	57,4	50,6	46,1
Rozwiedziony	9,2	14,1	9,1	6,0	3,3	7,0	7,0
Wdowi	1,4	1,7	1,4	1,1	1,0	1,3	1,4
Liczba dzieci							
0	66,8	72,9	63,6	62,5	63,8	62,9	66,7
1	14,6	12,8	16,6	16,8	13,4	13,9	15,1
2	11,4	9,3	12,5	12,6	13,1	12,5	11,2
3	4,5	3,3	4,4	5,1	5,9	5,9	4,7
4 i więcej	2,7	1,6	2,8	3,0	3,8	4,7	2,3
Wiek najmłodszego dziecka							
0–2 lata	7,2	6,2	6,6	7,4	7,8	8,7	9,4
3–6 lat	6,3	5,0	6,1	7,3	7,1	7,7	7,9
7–9 lat	3,9	2,7	4,5	4,6	4,3	5,3	3,8
10–12 lat	3,5	2,3	4,3	4,4	4,0	3,5	3,4
13 i więcej	12,3	10,9	14,9	13,9	13,0	11,9	8,9
nie dotyczy	66,8	72,9	63,6	62,5	63,8	62,9	66,6
Udział niepełnosprawnych	8,1	9,0	6,5	10,2	10,2	6,1	5,4

Źródło: opracowanie własne.

W pobranej do badania populacji bezrobotnych dominowały osoby w stanie małżeńskim, stanowiły one 47,4% ogółu. Niewiele mniejszy był odsetek bezrobotnych panien i kawalerów – 42,0%. Udział pozostałych kategorii stanu cywilnego był już znacznie mniejszy (osoby rozwiedzione i separowane 9,2%, w stanie wdowim 1,4%). Struktura badanych według stanu cywilnego różniła się znacznie w zależności od ich płci. Wśród kobiet znacznie wyższy był niż wśród mężczyzn udział osób w stanie małżeńskim (odpowiednio: 56,7% i 37,5%) i wdowim (2,0% i 0,8%). Wśród mężczyzn większy był natomiast niż wśród kobiet odsetek osób w stanie wolnym (52,3% wobec 32,4%) i rozwiedzionym (9,4 i 8,9).

Wykres 8.3. Badani bezrobotni według stanu cywilnego

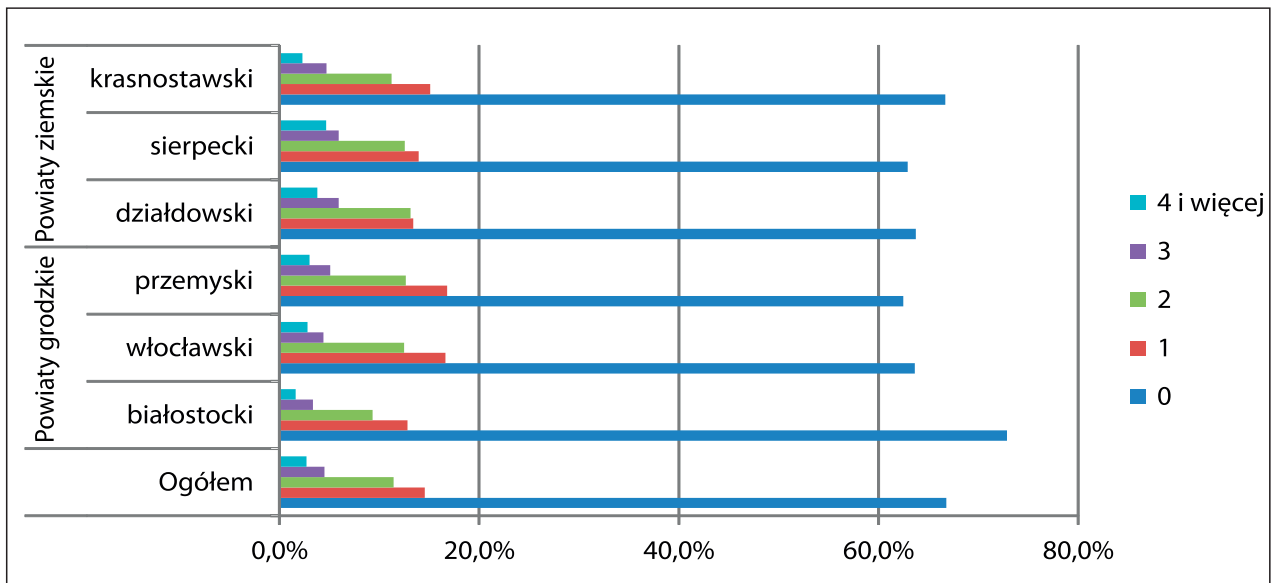

Źródło: opracowanie własne.

Prawie dokładnie dwie trzecie badanych stanowiły osoby niemające na utrzymaniu dzieci. Byli to przede wszystkim bezrobotni z grup najmłodszych (do 29 roku życia) i najstarszych (od 50 lat). Jedno dziecko miało na utrzymaniu 14,6% bezrobotnych, dwoje 11,4%, a troje lub więcej 7,2%. Znacznie częściej bezdzietni byli bezrobotni mężczyźni (82,8% mężczyzn wobec 51,8% kobiet). Odsetki kobiet mających jedno, dwoje, troje i więcej dzieci były w badanej populacji około trzykrotnie wyższe od odpowiednich dla mężczyzn. Zróżnicowanie to można uzasadnić przyczynami socjoekonomicznymi. Mężczyzna posiadający potomstwo wykazuje się większą zaradnością i dąży do zapewnienia bytu rodzinie. Z kolei kobieta obciążona obowiązkami opiekuńczymi i wychowawczymi ma znacznie większe trudności w znalezieniu pracy.

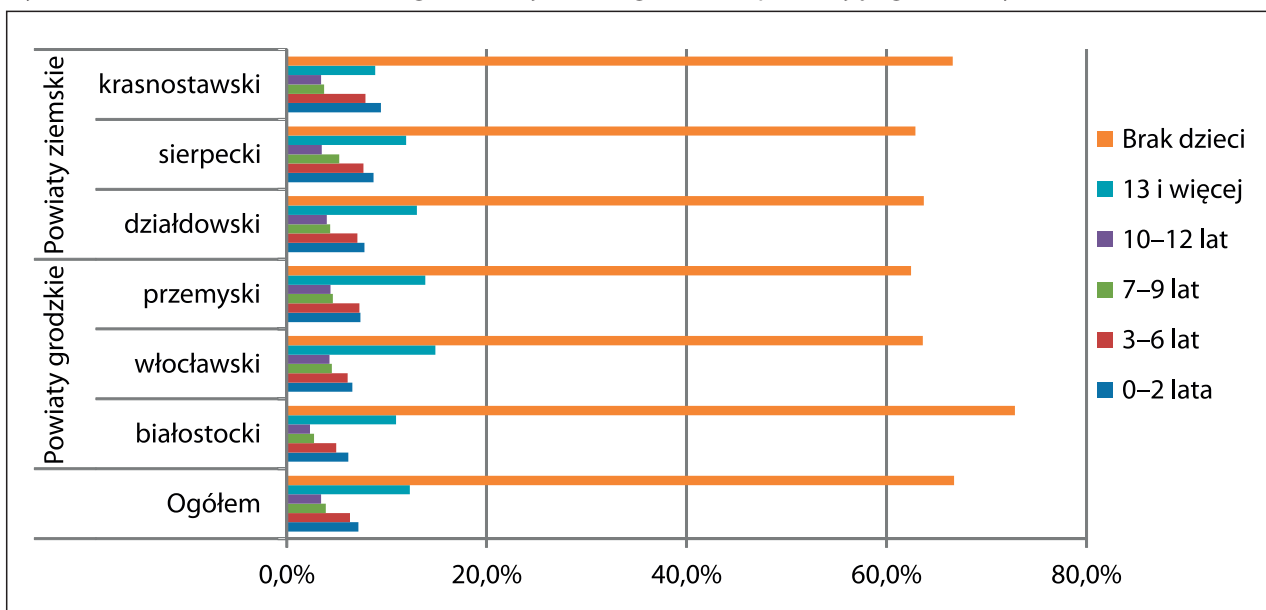
Interesujących informacji dostarcza rozkład bezrobotnych posiadających dzieci według wieku najmłodszego dziecka. Największe były odsetki bezrobotnych mających najmłodsze dzieci, w wieku 0–2 lata i 3–6 lat, oraz w wieku 13 lat i więcej. W pierwszym przypadku byli to bezrobotni z młodszych grup wiekowych obciążeni znacznymi obowiązkami opiekuńczymi, w drugim zaś bezrobotni starsi, których kłopoty ze znalezieniem pracy wiązały się z zaawansowanym wiekiem. Bezrobotni z najmłodszym dzieckiem w wieku 0–6 lat stanowili prawie 41% posiadających dzieci, natomiast bezrobotni mający na utrzymaniu najmłodsze dziecko w wieku 13 i więcej lat ponad 37% tej populacji. Wśród bezrobotnych posiadających dzieci w najmłodszym wieku przeważały kobiety (44% kobiet wobec 32% mężczyzn), natomiast dzieci w wieku 13 i więcej lat częściej mieli mężczyźni (44% mężczyzn wobec 35% kobiet).

Wykres 8.4. Badani bezrobotni według liczby dzieci na utrzymaniu

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 8.5. Badani bezrobotni według wieku najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu

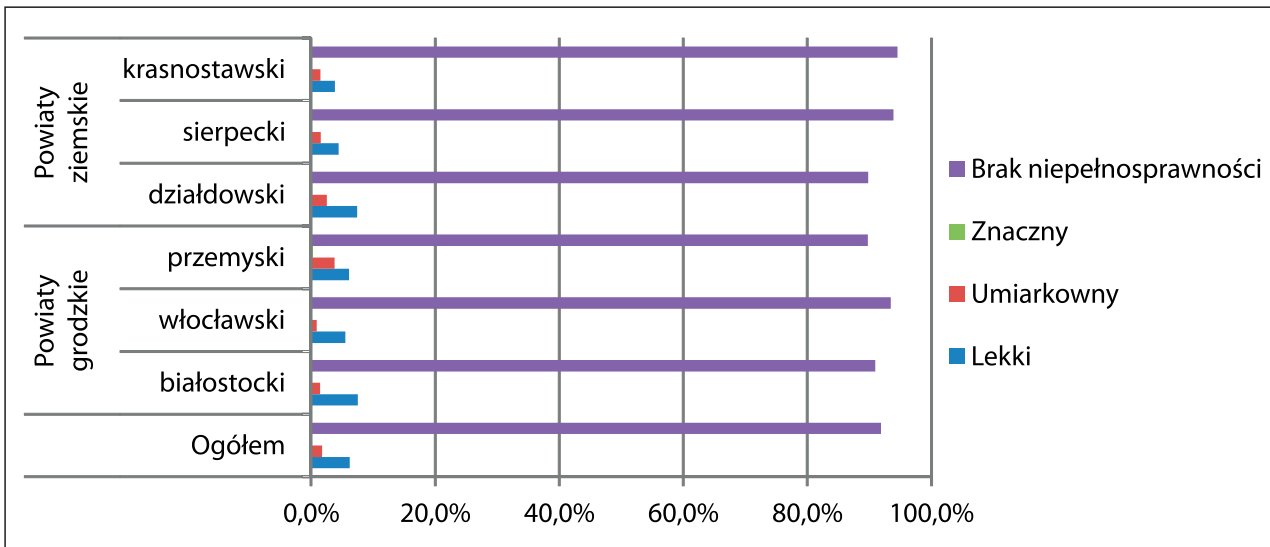

Źródło: opracowanie własne.

8.2.3. Niepełnosprawność

Osoby niepełnosprawne stanowiły 8,1% zarejestrowanych bezrobotnych pobranych do badania. Najczęściej była to niepełnosprawność w stopniu lekkim (6,2% bezrobotnych). Znacznie rzadziej występowała niepełnosprawność w stopniu umiarkowanym (1,8%), a sporadycznie w stopniu znacznym (0,1%). Stopień niepełnosprawności rósł wraz z wiekiem zarejestrowanych bezrobotnych. Wśród najmłodszych udział niepełnosprawnych kształtował się na poziomie około 2%, a wśród najstarszych rósł do poziomu ponad 20%. Natężenie i stopień niepełnosprawności nie wykazywały różnicowania w zależności od płci badanych, natomiast malały wraz ze wzrostem poziomu ich wykształcenia.

Wykres 8.6. Badani bezrobotni według stopnia niepełnosprawności

Źródło: opracowanie własne.

8.2.4. Przygotowanie zawodowe badanych bezrobotnych

Badani bezrobotni charakteryzowali się stosunkowo niskim poziomem wykształcenia. Wykształcenie gimnazjalne i niższe posiadało ponad 27% badanych, zasadnicze zawodowe ponad 24%. Łącznie więc wykształcenie nie wyższe niż zasadnicze zawodowe miało prawie 52% badanej populacji, wykształceniem średnim legitymowało się ponad 33%, a wyższym poniżej 15% badanych. Poziom wykształcenia, co zrozumiałe, obniżał się wraz z rosnącym wiekiem bezrobotnych. W grupie 25–29 lat wykształcenie nie wyższe niż zasadnicze zawodowe miało około 30% osób, a wykształcenie wyższe prawie 35%, natomiast w grupach najstarszych wykształcenie nie wyższe niż zasadnicze zawodowe uzyskało około 70% osób, a wykształcenie wyższe około 4–5% osób. Wyższym poziomem wykształcenia charakteryzowały się bezrobotne kobiety (wykształcenie wyższe posiadało 18,7% kobiet wobec 10,5% mężczyzn, a nie wyższe niż zasadnicze zawodowe odpowiednio 43% i 61%). Poziom wykształcenia bezrobotnych był niższy niż poziom wykształcenia ludności Polski w wieku 13 lat i więcej, a także znacznie niższy niż poziom wykształcenia ludności pracującej. Należy jednak zauważyć, że wraz z upływem czasu i wzrostem poziomu wykształcenia ludności rośnie również poziom wykształcenia bezrobotnych, a ryzyko bezrobocia dla osób z wyższym wykształceniem jest znacznie większe niż jeszcze kilka czy kilkanaście lat temu, a tempo jego wzrostu jest szybsze od tempa wzrostu poziomu wykształcenia ludności.

Istotnym składnikiem kwalifikacji jest doświadczenie zawodowe. Jest ono jednym z czynników silnie wpływających na możliwości znalezienia pracy przez osoby młode. Doświadczenie zawodowe skorelowane jest ze stażem pracy. W badanej populacji 28,8% stanowiły osoby nieposiadające doświadczenia zawodowego. Osób nieustabilizowanych, o stażu pracy do 2 lat, było niewiele mniej, bo prawie 26%, natomiast osoby z ugruntowanym doświadczeniem zawodowym (10 lat i więcej) stanowiły czwartą część badanych.

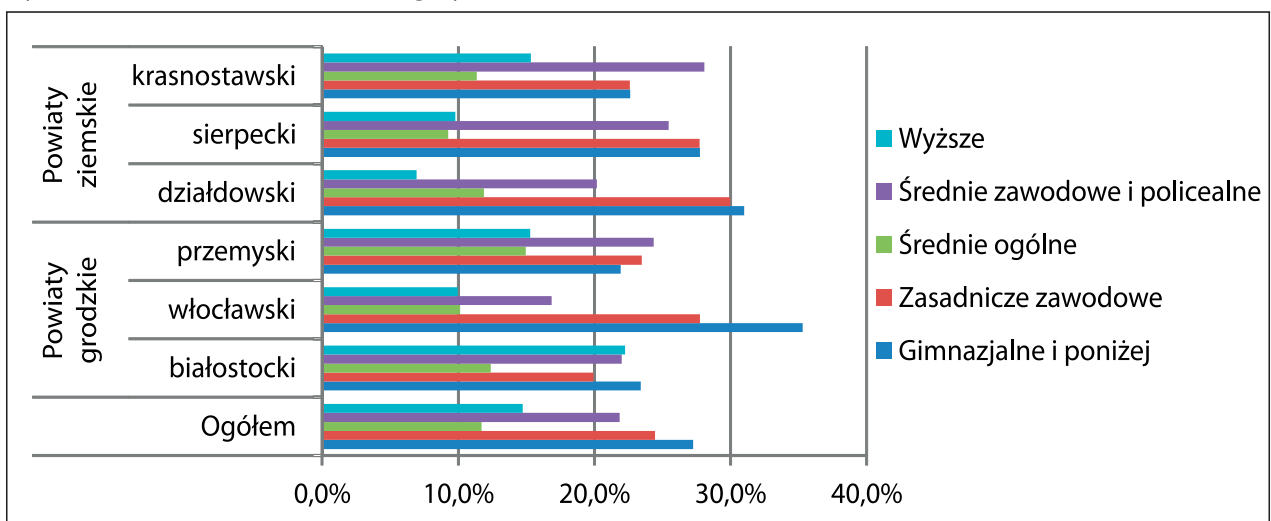
Tabela 8.3. Badani bezrobotni według wykształcenia (w odsetkach)

Wykształcenie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Gimnazjalne i poniżej	27,2	23,4	35,3	21,9	31,0	27,8	22,6
Zasadnicze zawodowe	24,5	19,9	27,7	23,5	30,0	27,7	22,6
Średnie ogólne	11,7	12,4	10,1	15,0	11,9	9,3	11,4
Średnie zawodowe i policealne	21,8	22,0	16,9	24,4	20,2	25,5	28,1
Wyższe	14,7	22,3	10,0	15,3	6,9	9,8	15,3

Źródło: opracowanie własne.

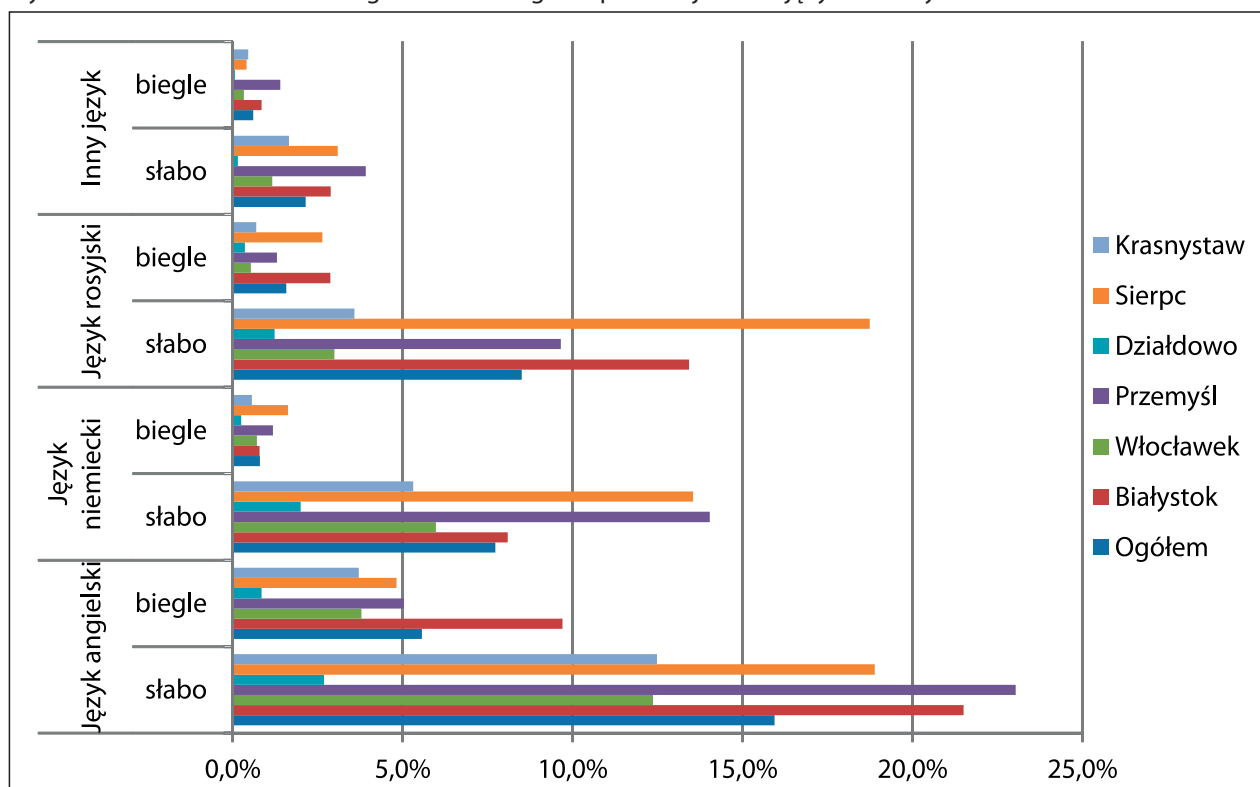
Czynnikami, który może wpływać na możliwości znalezienia pracy w dzisiejszym globalizującym się świecie, jest znajomość języków obcych. Znajomość ta ma tendencję rosnącą, wciąż jednak nie jest duża. Około 18% bezrobotnych deklaroowało znajomość języka angielskiego, 10% rosyjskiego, 9% niemieckiego i 3% znajomość innych języków obcych. Nie była to jednak najczęściej znajomość biegła. Biegłą znajomość języka angielskiego deklaroowało 5,6% bezrobotnych, rosyjskiego 1,6%, niemieckiego 0,8% i innych 0,6%.

Wykres 8.7. Badani bezrobotni według wykształcenia

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 8.8. Badani bezrobotni wg deklarowanego stopnia znajomości języków obcych

Źródło: opracowanie własne.

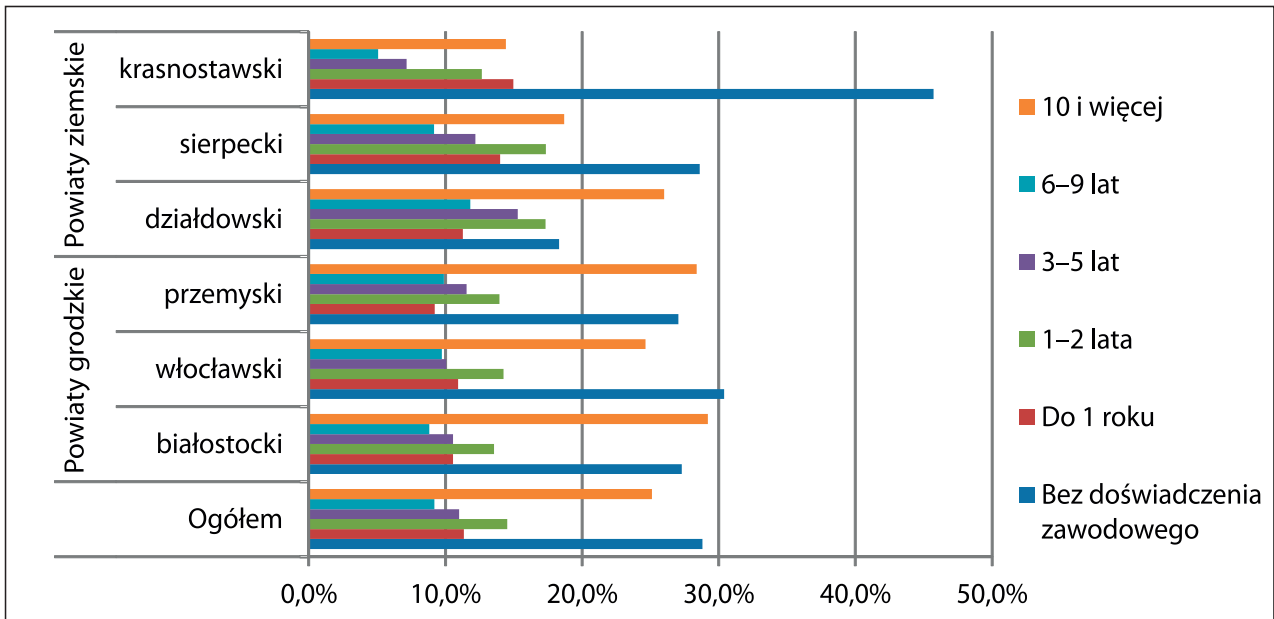
Tabela 8.4. Badani bezrobotni według stażu pracy (w odsetkach)

Staż pracy	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Bez doświadczenia zawodowego	28,8	27,3	30,4	27,0	18,3	28,6	45,7
Do 1 roku	11,4	10,5	10,9	9,2	11,3	14,0	15,0
1–2 lata	14,5	13,6	14,2	13,9	17,3	17,4	12,7
3–5 lat	11,0	10,6	10,1	11,5	15,3	12,2	7,1
6–9 lat	9,2	8,8	9,7	9,9	11,8	9,2	5,1
10 i więcej	25,1	29,2	24,6	28,4	26,0	18,7	14,4

Źródło: opracowanie własne.

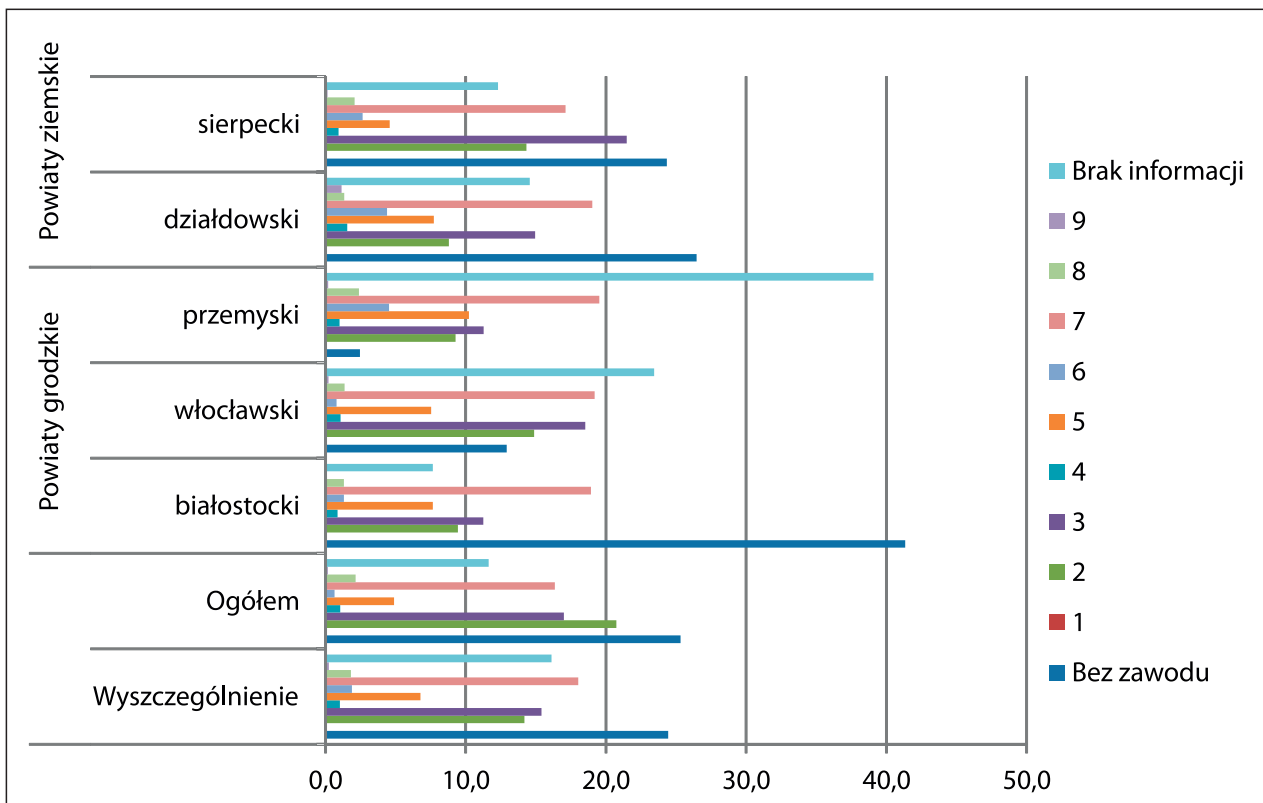
Analiza struktury bezrobotnych według zawodu wyuczonego i wykonywanego została przeprowadzona na poziomie grup wielkich. Jeśli chodzi o zawód wyuczony, 16,1% badanych nie udzieliło informacji na ten temat, a 24,5% zadeklarowało brak takiego zawodu. Największe grupy stanowili bezrobotni zakwalifikowani do następujących grup zawodowych: robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (18,0%), technicy i inny średni personel (15,4%) oraz specjaliści (14,2%).

Wykres 8.9. Badani bezrobotni według stażu pracy

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 8.10. Badani bezrobotni wg zawodu wyuczonego

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 8.5. Badani bezrobotni według zawodu wyuczonego i wykonywanego (w odsetkach)

Wielkie grupy zawodowe*	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Zawód wyuczony							
Bez zawodu	24,4	25,3	41,3	12,9	2,5	26,5	24,3
1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
2	14,2	20,7	9,5	14,9	9,3	8,8	14,3
3	15,4	17,0	11,3	18,5	11,3	15,0	21,5
4	1,0	1,1	0,9	1,1	1,0	1,6	0,9
5	6,8	4,9	7,7	7,5	10,2	7,7	4,6
6	1,9	0,7	1,3	0,8	4,5	4,4	2,6
7	18,0	16,3	18,9	19,2	19,5	19,0	17,1
8	1,8	2,2	1,3	1,4	2,4	1,3	2,1
9	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	1,2	0,2
Brak informacji	16,1	11,7	7,7	23,4	39,1	14,6	12,3
Zawód wykonywany							
Bez zawodu	2,3	2,0	0,7	1,1	2,9	0,6	8,3
1	0,5	0,4	1,0	0,3	0,4	0,5	0,2
2	3,7	6,5	2,9	3,0	1,9	1,7	1,1
3	5,2	6,8	4,3	7,0	4,8	4,1	1,7
4	5,5	7,1	5,4	7,3	3,4	5,3	1,8
5	20,0	19,0	20,0	23,6	22,1	25,7	11,2
6	0,7	0,3	0,6	0,2	2,5	0,6	0,4
7	18,1	18,1	22,3	14,9	19,9	20,3	8,7
8	6,1	8,0	5,0	5,9	7,0	4,4	2,9
9	12,9	12,5	15,6	9,9	15,0	11,6	10,3
Brak informacji	25,0	19,3	22,2	26,6	20,0	25,3	53,4

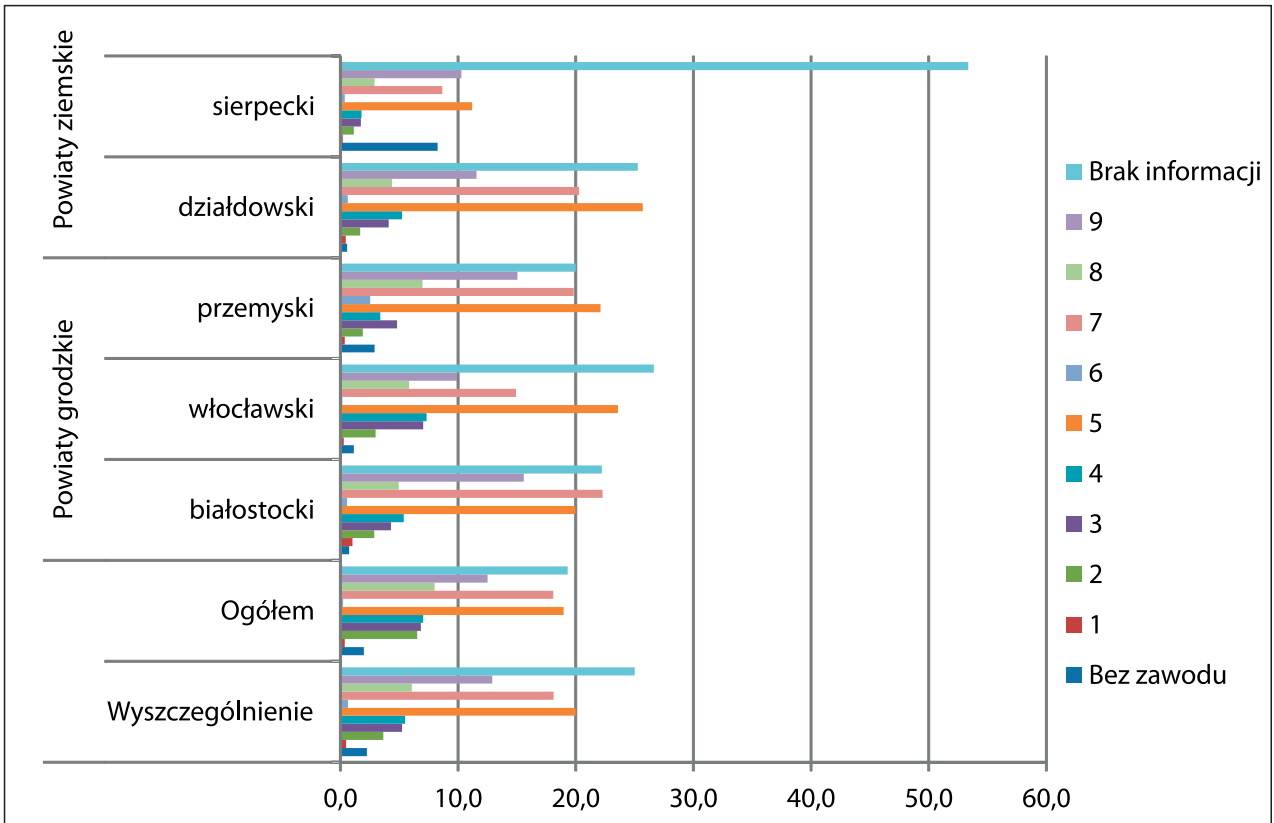
*1 – przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy; 2 – specjaliści; 3 – technicy i inny średni personel; 4 – pracownicy biurowi; 5 – pracownicy usług osobistych i sprzedawcy; 6 – rolnicy, ogrodnicy, rybacy i leśnicy; 7 – robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy; 8 – operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń; 9 – pracownicy przy pracach prostych.

Źródło: opracowanie własne.

Informacji na temat zawodu wykonywanego nie podało 25,0% badanych, a 2,3% zgłosiło brak jakiegokolwiek zawodu. Bezrobotni najczęściej jako zawód wykonywany wymieniali zawody należące do następujących grup wielkich: pracowników usług osobistych i sprzedawców (20,0%), robotników przemysłowych i rzemieślników (18,1%), pracowników przy pracach prostych (12,9%), operatorów i monterów maszyn i urządzeń (6,1%). Inne grupy zawodowe były już rzadziej wymieniane.

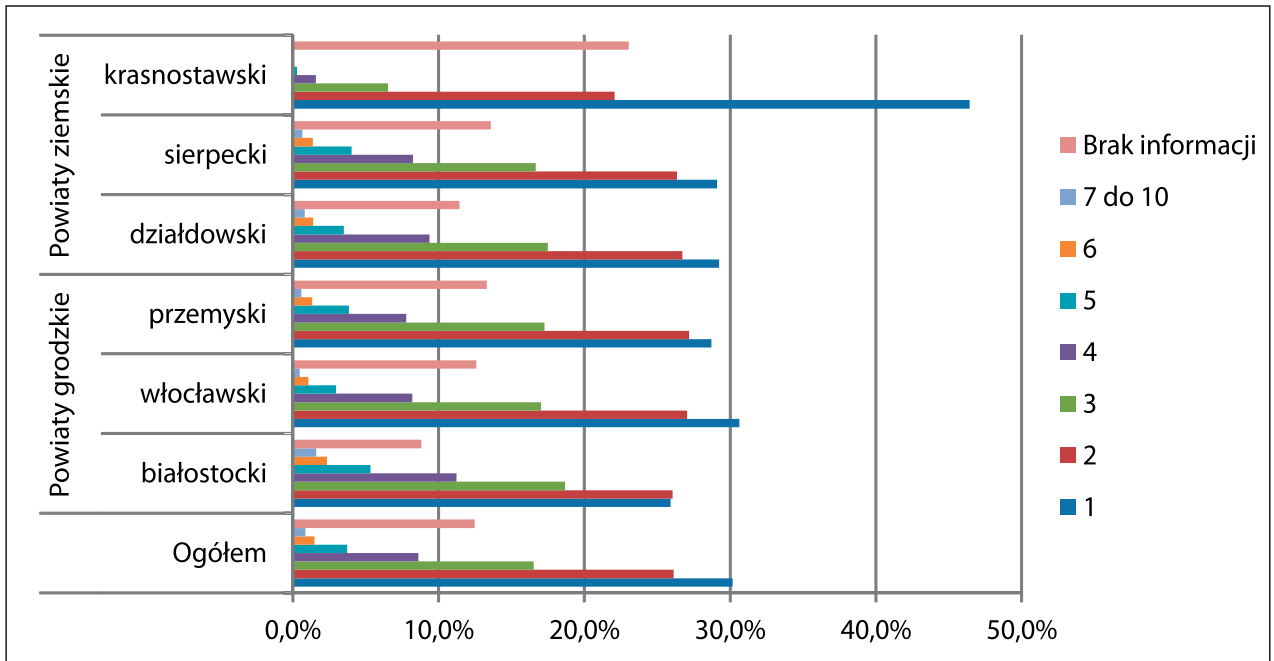
Na możliwości znalezienia pracy wpływa też umiejętność wykonywania pracy w różnych zawodach. W badanej populacji do pracy tylko w jednym zawodzie przygotowanych było 30,2% bezrobotnych, możliwość wykonywania dwóch zawodów deklarowało 26,1%, trzech 16,5%, czterech 8,6% osób, a 6,1% gotowych było do wykonywania pracy w więcej niż czterech zawodach. Informacji na ten temat nie udzieliło 12,5% indagowanych.

Wykres 8.11. Badani bezrobotni wg zawodu wykonywanego

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 8.12. Badani bezrobotni wg deklarowanej liczby zawodów, w których mogliby podjąć pracę

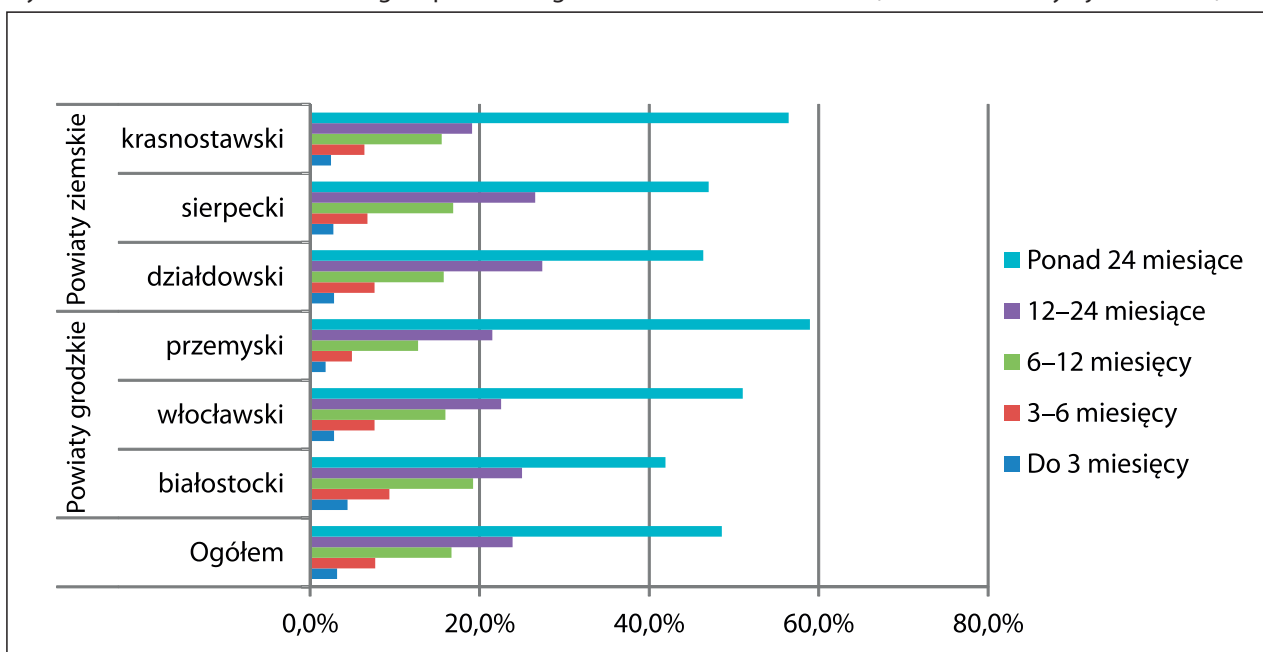

Źródło: opracowanie własne.

8.2.5. Czas trwania bezrobocia

Badana populacja charakteryzowała się długim trwaniem bezrobocia. Dla 72,5% ogółu tej grupy czas od ostatniej rejestracji do wyrejestrowania przekroczył 12 miesięcy, w tym dla 48,6% był dłuższy niż 24 miesiące. Tylko 3,2% bezrobotnych udało się wyrejestrowywać w ciągu 3 pierwszych miesięcy trwania bezrobocia. Dłużej poza strefą zatrudnienia przebywały kobiety – dla 78,2% z nich okres bezrobocia obejmował ponad 12 miesięcy, a dla 56,2% więcej niż 24 miesiące. Dla mężczyzn odsetki te były znacznie niższe, wynosiły odpowiednio 66,3% i 40,4%. Znacznie więcej mężczyzn wyrejestrowano w pierwszych 3 miesiącach trwania bezrobocia – 4,3% wobec 2,2% kobiet. Długość okresu pozostawania bez pracy była skorelowana z wykształceniem bezrobotnych. Im wyższy był poziom wykształcenia, tym okres pozostawania bez pracy był krótszy. Aż 77,5% osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym pozostawało w rejestrach urzędu pracy dłużej niż 12 miesięcy, wśród osób o wyższym poziomie wykształcenia odsetek ten wynosił 64,3%.

Wykres 8.13. Badani bezrobotni wg nieprzerwanego czasu trwania bezrobocia (do momentu wyrejestrowania)

Źródło: opracowanie własne.

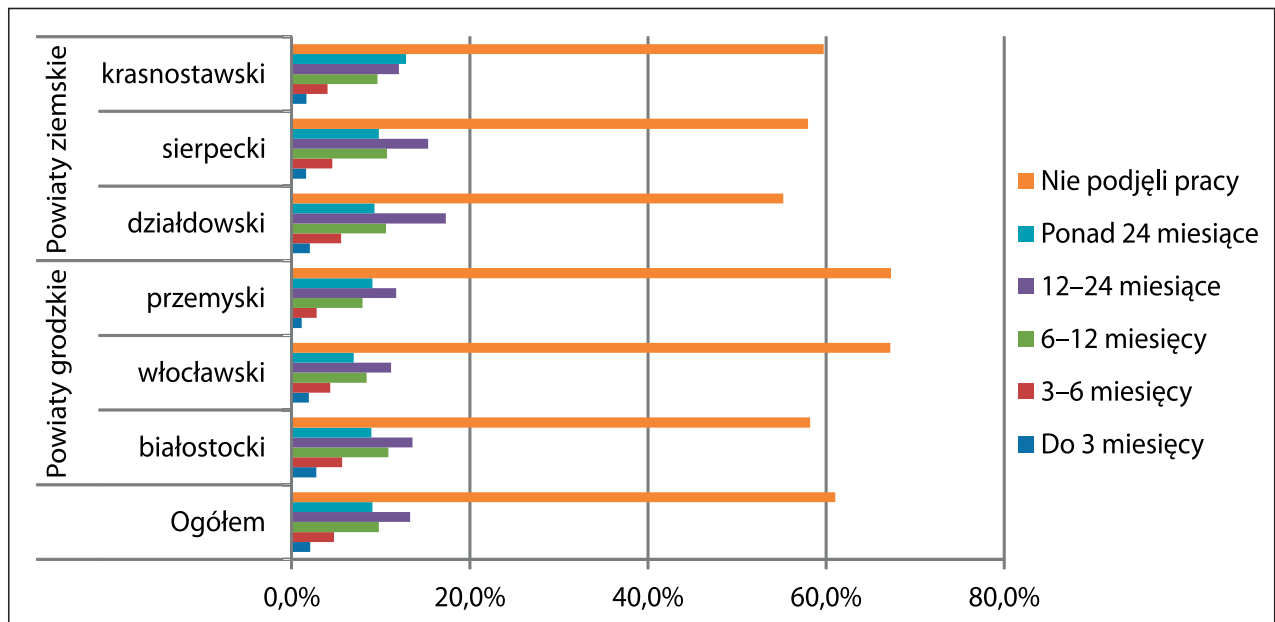
Jednym z powodów wyrejestrowania bezrobotnego jest podjęcie przez niego zatrudnienia. Nie zawsze urzędy pracy są o tym informowane i odpowiednia statystyka nie jest precyzyjna. Dostępne dane wskazują jednak, że czas od ostatniej rejestracji do wyrejestrowania z powodu podjęcia pracy był jeszcze dłuższy. Dla 61% badanych nie można było go określić, ponieważ nadal figurowali w rejestrach bezrobotnych. Dla 22,4% czas poszukiwania pracy był dłuższy niż 12 miesięcy, a tylko 2,1% znajdowało pracę przed upływem 3 miesięcy. Zróżnicowanie czasu potrzebnego na znalezienie pracy według płci i wykształcenia bezrobotnych kształtowało się podobnie jak czas trwania bezrobocia według tych cech.

Tabela 8.6. Badani bezrobotni według czasu trwania bezrobocia (w odsetkach)

Czas trwania bezrobocia	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Okres od ostatniego zarejestrowania do momentu wyrejestrowania							
Do 3 miesięcy	3,2	4,4	2,8	1,9	2,8	2,8	2,5
3–6 miesięcy	7,7	9,4	7,6	4,9	7,6	6,8	6,4
6–12 miesięcy	16,7	19,2	16,0	12,8	15,8	16,9	15,5
12–24 miesiące	23,9	25,0	22,5	21,5	27,4	26,6	19,1
ponad 24 miesiące	48,6	41,9	51,1	59,0	46,4	47,0	56,5
Okres od ostatniego zarejestrowania do momentu wyrejestrowania z powodu podjęcia pracy							
Nie podjęli pracy	61,0	58,2	67,2	67,3	55,2	58,0	59,8
Do 3 miesięcy	2,1	2,8	1,9	1,1	2,1	1,6	1,7
3–6 miesięcy	4,7	5,7	4,3	2,8	5,5	4,6	4,0
6–12 miesięcy	9,8	10,9	8,4	7,9	10,6	10,7	9,6
12–24 miesiące	13,3	13,6	11,2	11,7	17,3	15,3	12,0
Ponad 24 miesiące	9,1	9,0	7,0	9,1	9,3	9,8	12,9

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 8.14. Badani bezrobotni wg długości czasu poszukiwania pracy

Źródło: opracowanie własne.

8.2.6. Oczekiwania wobec pracy

Bezrobotni w zdecydowanej większości deklarowali gotowość podjęcia każdej sensownej pracy (87,2%). Nie wielkie zróżnicowanie miało tu związek z płcią bezrobotnych; nieco większą gotowość pod tym względem wykazywały kobiety. Skłonność do podejmowania każdej pracy malała wraz ze wzrostem wykształcenia bezrobotnych: wśród osób o najniższym poziomie wykształcenia 91% podjęłoby każdą pracę, natomiast wśród osób z wyższym wykształceniem 82%. Na skłonność tę nie wpływał natomiast wiek.

Na temat ewentualnej zmianowości pracy nie wypowiedziało się 66,5% badanych. Pracę jednozmianową preferowało 16,0%, a dwuzmianową dopuszczało 12,3% osób z tej populacji.

Jeśli chodzi o możliwe dojazdy do pracy, informacji na ten temat nie zapisano w rejestrach 68,8% bezrobotnych. Zgodę na dojazd trwający do 30 minut w jedną stronę deklarowało 17,5% badanych, od 60 do 120 minut – 10,5%, a dłuższych niż 120 minut jedynie 0,6% osób.

Rozdział 9

METODA SONDAŻOWEGO BADANIA DŁUGOTRWALE BEZROBOTNYCH

9.1. Uwagi metodyczne

Celem przeprowadzonych badań sondażowych było zgromadzenie danych o tych cechach bezrobotnych, które w świetle literatury przedmiotu i wyników badań jakościowych wpływają na ryzyko długotrwałego bezrobocia, ale nie są objęte bieżącą obserwacją i w związku z tym nie są uwzględnione w systemie informatycznym Publicznych Służb Zatrudnienia Syriusz^{STD}.

Sondaż to metoda służąca zazwyczaj do badania dużych populacji. Polega na przebadaniu, przy użyciu wysoce standaryzowanego narzędzia (najczęściej kwestionariusza wywiadu lub ankiety), odpowiednio wyselekcjonowanej z populacji próby respondentów. Zastosowanie odpowiednich metod doboru próby pozwala na uzyskanie wyników reprezentatywnych dla całej interesującej badacza populacji. Cechą badań sondażowych jest więc to, że dotyczą stosunkowo dużych zbiorowości, wykorzystuje się w nich wysoce standaryzowane narzędzia badawcze, do kontaktu między badaczem a respondentem dochodzi za pośrednictwem ankietera bądź kwestionariusza ankiety, jest to kontakt krótkotrwały, wypowiedzi badanych przyjmuje się za wskaźniki jego rzeczywistych zachowań, przekonań, opinii itp., a uzyskane dane można poddać analizie ilościowej. Etapy projektowania badań sondażowych przedstawiono na rysunku 9.1.

Właściwe badania sondażowe są niekiedy poprzedzane badaniami pilotażowymi. Badania pilotażowe (inaczej: wstępne, próbne) przeprowadza się zazwyczaj na niewielkich próbkach, a ich celem jest poprawa efektywności badania głównego, np. dzięki uzyskaniu pewnej wstępnej wiedzy o badanej zbiorowości, która może dostarczyć założeń do dalszych pytań, lub sprawdzeniu przydatności i poprawności przygotowanych narzędzi badawczych (Nowak 2007). Na potrzeby profilowania bezrobotnych przeprowadzono badanie wstępne na próbce 35 przypadkowo dobranych respondentów, a analiza zebranego w pilotażu materiału pozwoliła na dopracowanie narzędzia badawczego wykorzystanego w badaniu zasadniczym.

Próba do badań sondażowych

Wielkość próby w badaniach sondażowych zależy od czterech czynników (Szreder 2004): rodzaju szacowanego parametru populacji, zadanego kryterium wiarygodności lub precyzji wnioskowania, zastosowanej techniki doboru jednostek do próby oraz rozkładu badanej cechy w populacji. Najbardziej uniwersalną formułą pozwalającą wyliczyć minimalną liczebność próby dla oszacowania frakcji w populacji generalnej jest:

$$n = \frac{z_{\alpha/2}^2 \cdot 0,25}{d^2} \quad (1)$$

gdzie:

n – liczebność próby,

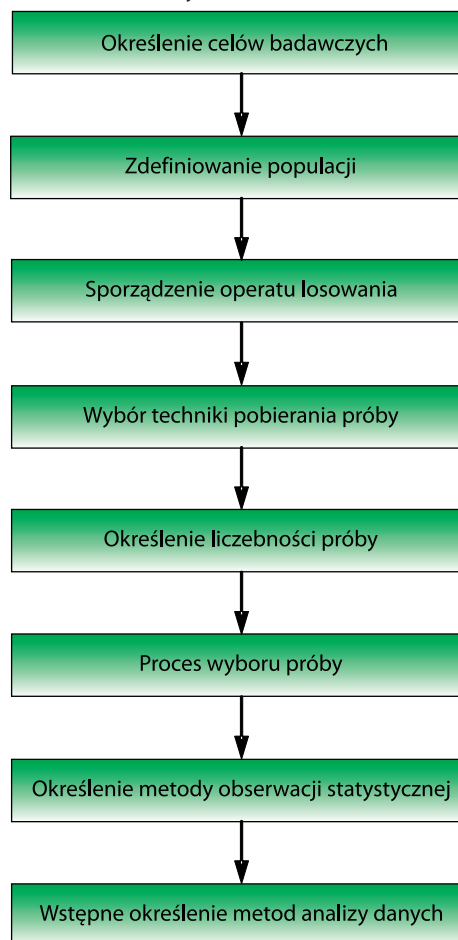
z – wartość zmiennej standaryzowanej w rozkładzie normalnym dla poziomu istotności $= \alpha$,

d – żądana precyzja szacunku (maksymalny błąd szacunku).

Dodać należy, że przy frakcji w populacji generalnej różnej od 0,5, przy przyjętym poziomie istotności próba o liczebności określonej w powyższy sposób da mniejszy statystyczny błąd wyników.

Zastosowanie formuły (1), przy przyjęciu współczynnika ufności na poziomie 0,95 i statystycznego błędu wyników w wysokości 7%, określa liczebność próby na około 200 jednostek. Liczebność taka jest jednocześnie wystarczająca, według metodologii przyjętej w procedurze konstruowania modeli ekonometrycznych, dla oszacowania parametrów budowanych modeli ekonometrycznych.

Rysunek 9.1. Proces projektowania badań sondażowych

Źródło: M. Szreder, *Metody i techniki sondażowych badań opinii*, PWE, Warszawa 2004, s. 31.

Technika badania

Sondaż został przeprowadzony przez pracowników powiatowych urzędów pracy, którzy jako jedyni mają prawo wglądu w dane teleadresowe bezrobotnych. W odniesieniu do respondentów nadal bezrobotnych jako technikę badania zastosowano wywiad bezpośredni (*face to face*). Zastosowanie takiej formy pomiaru daje następujące korzyści (Szreder 2004):

- sposobność bieżącego wyjaśniania pojawiających się w trakcie wywiadu wątpliwości i niejasności,
- możliwość zadania respondentowi większej niż w przypadku innych technik pomiaru liczby pytań (bardziej rozbudowany kwestionariusz),

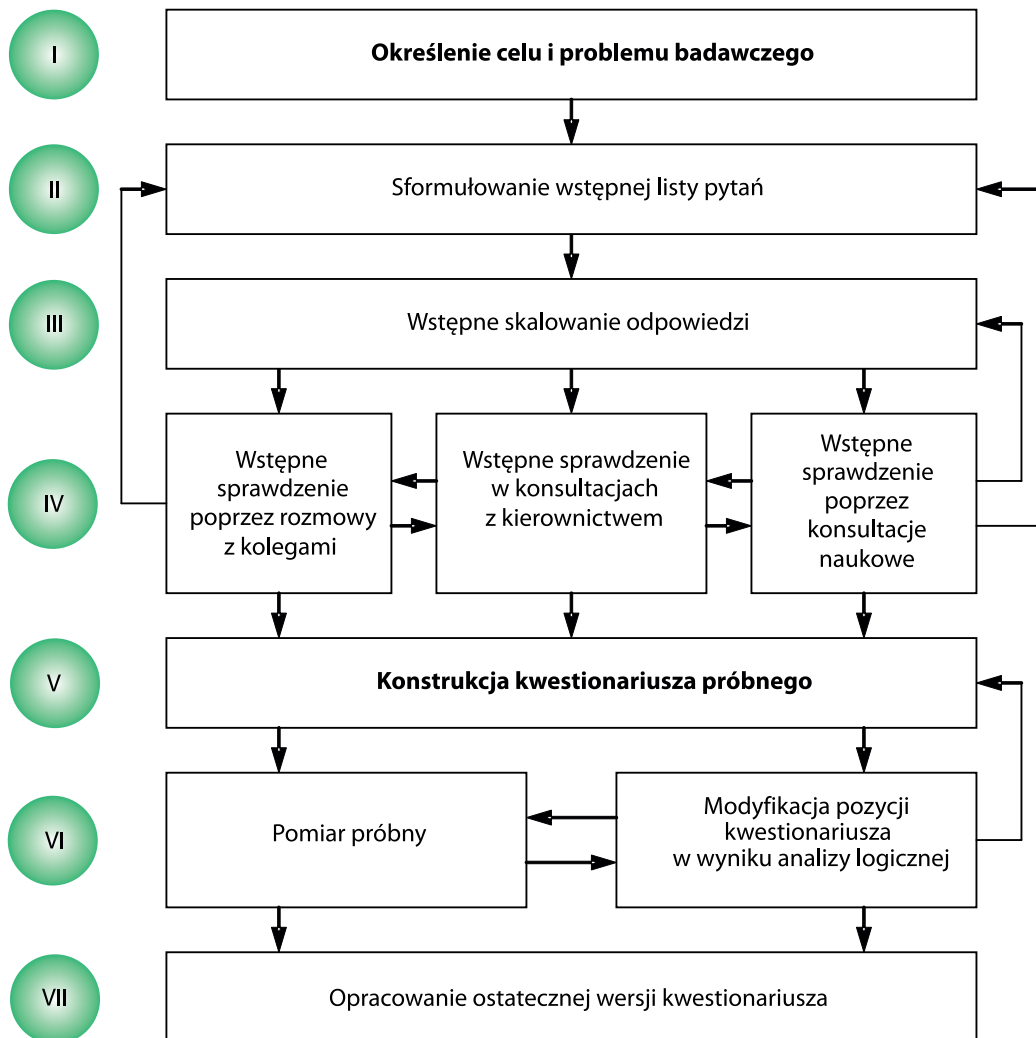
- możliwość bezwzględnego wychwycenia przez osobę przeprowadzającą wywiad nieścisłości w odpowiedziach udzielanych przez respondenta, a także odpowiedzi wzajemnie wykluczających się,
- wyższą skuteczność (w porównaniu do innych technik obserwacji statystycznych) nakłaniania respondenta do wyrażenia zgody na udział w badaniu,
- sposobność pokazania respondentowi różnorodnych przedmiotów związanych z przeprowadzanym badaniem.

W przypadku respondentów, z którymi kontakt bezpośredni nie był możliwy (najczęściej były to osoby pracujące), zastosowano technikę wywiadu telefonicznego.

Kwestionariusz wywiadu

Bardzo ważnym elementem w projektowaniu badań sondażowych jest prawidłowa konstrukcja instrumentu pomiarowego, jakim w opisywanym przypadku był kwestionariusz wywiadu. Kaczmarczyk i Pałgan (2005) zalecają, aby budowa kwestionariusza przebiegała w siedmiu etapach, które przedstawiono na rysunku 9.2. Niezbędnym uzupełnieniem prawidłowo zaprojektowanego kwestionariusza jest instrukcja jego wypełniania. Ma ona najczęściej postać wskazówek. Ich celem jest wyjaśnienie treści poszczególnych pytań oraz kierowanie procesem pomiaru i podtrzymywanie zainteresowania respondenta.

Rysunek 9.2. Siedmioetapowy proces budowy kwestionariusza

9.2. Dobór próby

Zgodnie z opisanymi w poprzednim podrozdziale założeniami, próba przyjęta do badań sondażowych powinna liczyć 1200 jednostek, po 200 bezrobotnych z każdego z sześciu objętych badaniem lokalnych rynków pracy.

Operatem losowania był odpersonalizowany wykaz bezrobotnych zarejestrowanych w wybranych do badania PUP w dniu 31 grudnia 2010 r. Następnie, na podstawie historii bezrobocia tych bezrobotnych pobranej z Syriusza^{STD} w momencie pobrania operatu losowania, to jest w listopadzie–grudniu 2012 r., ustalono nieprzerwany czas trwania bezrobocia. Dla osób, które w tym momencie były nadal nieprzerwanie bezrobotne, czas trwania bezrobocia określono jako okres od momentu rejestracji do momentu pobrania operatu. Operat losowania został uporządkowany według okresu trwania bezrobocia w dniach, a następnie ponumerowany. Uporządkowanie bezrobotnych według czasu trwania bezrobocia zapewnia otrzymanie próby o takiej samej strukturze według okresu trwania bezrobocia, jak sondowanej populacji bezrobotnych w badanym powiecie. Zastosowano losowanie systematyczne, ponieważ przy dużych populacjach uporządkowanych według cechy (okres trwania bezrobocia) mającej bezpośredni związek z innymi badanymi cechami zapewnia ono wysoką reprezentatywność badania. Pierwsza jednostka została wybrana z pierwszego interwału losowania w drodze losowania z zastosowaniem generatora liczb losowych, a następane przez dodanie interwału losowania do numeru porządkowego przypisanego pierwszej wylosowanej jednostce.

W rzeczywistości, wskutek zaokrąglenia interwałów losowania w dół do liczb całkowitych, liczebność wylosowanych prób z poszczególnych powiatów była nieco większa i w sumie wylosowana próba liczyła 1226 jednostek.

Tabela 9.1. Schemat doboru jednostek do próby

Powiat	Liczba bezrobotnych	Interwał losowania	Numer wylosowanej jednostki z pierwszego interwału	Liczba wylosowanych jednostek
Białostocki miejski	14367	71	32	202
Włocławski miejski	9881	49	41	201
Przemyski miejski	5135	25	6	206
Działdowski ziemski	5843	29	28	201
Sierpecki ziemski	4171	20	15	208
Krasnostawski ziemski	4574	22	9	208

Źródło: opracowanie własne.

Z różnych powodów nie wszystkie wylosowane do próby jednostki biorą udział w sondażu, dlatego, aby zapewnić reprezentatywność uzyskanych wyników, skonstruowano próbę rezerwową. Próbę rezerwową utworzono w ten sposób, że każdej jednostce wylosowanej do próby przyporządkowano jednostki rezerwowe o numerach o jeden mniejszym i o jeden większym niż numer wylosowanej jednostki w operacji losowania. Zapewnia to przebadanie, w razie konieczności, jednostki rezerwowej o takim samym lub zbliżonym nieprzerwanym czasie trwania bezrobocia.

9.3. Narzędzie badawcze

Narzędzie badawcze w postaci ośmiostronicowego kwestionariusza, wykorzystane podczas sondażowego badania opinii osób zarejestrowanych w sześciu powiatowych urzędach pracy w Polsce, złożone było z czterech głównych bloków pytań. Blok pierwszy, składający się z dwudziestu pytań, skierowany był do wszystkich badanych. Dziewięć pytań z bloku drugiego zadawanych było respondentom, którzy w dniu przeprowadzenia badania byli bezrobotni. Blok trzeci zawierał pięć pytań dla respondentów, którzy podczas przeprowadzania badania zostali zaliczeni do grona pracujących. Na pytania umieszczone w ostatnim bloku odpowiadali ankieterzy. Byli nimi byli pracownicy powiatowych urzędów pracy, które zostały wytypowane do badania na podstawie metodologii przedstawionej w rozdziale 6 niniejszego opracowania. Dla lepszego rozróżnienia po-

szczególnych bloków kwestionariusza badawczego, pytania oznaczono dodatkowo literami: blok pierwszy – A, drugi – B (bezrobotni), trzeci – P (pracujący), czwarty – D. Do kwestionariusza dołączona została instrukcja przeprowadzenia badania, w której zawarto szczegółowe wytyczne dla osób prowadzących sondaż odnośnie do sposobu wypełniania kwestionariuszy wywiadu.

Na początku pierwszego bloku pytań, wspólnego dla wszystkich respondentów, umieszczono kalendarzyk. Na jego podstawie weryfikowano dane umieszczone w Syriuszu^{STD} na temat statusu respondenta w miesiącach poprzedzających badanie oraz przeprowadzano segmentację respondentów do grup bezrobotnych i pracujących. Kolejne pytania w tym bloku dotyczyły typu gospodarstwa domowego respondenta oraz źródła i poziomu jego dochodów. W następnej części bloku A poruszono kwestie związane z wpływem konieczności sprawowania opieki nad dziećmi i innymi osobami zależnymi na podejmowanie bądź wykonywanie pracy przez respondenta. Pytano także o możliwość kontaktu telefonicznego z respondentem i poziom jego umiejętności w zakresie wykorzystania internetu jako cennego potencjalnego źródła poszukiwań ofert pracy. W bloku A znalazły się również pytania dotyczące subiektywnego postrzegania własnego stanu zdrowia przez respondenta, jego karalności, elastyczności oraz mobilności zawodowej i przestrzennej. W ostatniej części tego bloku umieszczono szereg stwierdzeń, do których respondent miał się ustosunkować. Na ich podstawie, używając czterostopniowej skali (dla osób, które nie potrafiły dokonać samooceny przewidziano piąty wariant odpowiedzi: trudno powiedzieć), oceniano następnie właściwości i zachowania respondentów związane z aktywnością zawodową.

Blok drugi, przeznaczony dla bezrobotnych, rozpoczynało pytanie, którego celem było określenie głównego powodu pozostawiania respondenta bez pracy. W dalszej części bloku B zadawane były szczegółowe pytania na temat przeszłości zawodowej respondenta (m.in. pytano o charakter ostatniej pracy, wymiar czasu pracy i zawód wykonywany w ostatnim miejscu pracy). Ostatnie trzy pytania w bloku B dotyczyły aktywnych działań (poza rejestracją w powiatowym urzędzie pracy), jakie podejmował bezrobotny w celu znalezienia zatrudnienia, a także wymagań, jakie ma on względem przyszłej pracy.

W bloku trzecim (P), zawierającym pytania dla pracujących, poruszone zostały kwestie związane z określeniem źródła znalezienia obecnej pracy. Pytano także o charakter, zasady i jakość aktualnego miejsca pracy.

Ostatni blok pytań (D) skierowany był do ankierów – pracowników powiatowych urzędów pracy, którzy przeprowadzali badanie. Pytania w nim zawarte miały na celu identyfikację dodatkowych, trudno bądź zupełnie niemierzalnych czynników, które w ocenie ankierów determinowały ryzyko długotrwałego bezrobocia (np. motywacja, samoocena, prezencja, problemy rodzinne itp.). W bloku tym przewidziano miejsce na pisemne wypowiedzi ankierów, w których przekazywali oni swoje uwagi i spostrzeżenia na temat zachowania respondentów podczas wywiadu czy wypowiedziane przez nich komentarze.

Zebrane podczas badania sondażowego informacje o respondentach zostały połączone z pobranymi z Syriusza^{STD} danymi na ich temat. Połączenia dokonano na podstawie numeru ewidencyjnego bezrobotnego. Dzięki temu udało się uzyskać kompleksową charakterystykę respondentów.

9.4. Realizacja badań w terenie

Wywiady kwestionariuszowe zrealizowano w badanych powiatach w okresie od połowy listopada do końca grudnia 2012 r., a w powiecie krasnostawskim – w styczniu 2013 r. Wywiady z wybranymi do badania bezrobotnymi przeprowadzili, zgodnie z przygotowaną instrukcją, pracownicy powiatowych urzędów pracy. Założono, że w zależności od dostępności respondenta, ankierzy mogą przeprowadzić wywiad bezpośredni (*face to face*) lub telefoniczne. Metodę wywiadu telefonicznego wykorzystywano najczęściej w przypadku osób pracujących, z którymi kontakt bezpośredni nie był możliwy.

Dla przetestowania narzędzia badawczego badanie zasadnicze poprzedzono pilotażem. Objęto nim 35 respondentów, dobranych w sposób przypadkowy. Przyjęto przy tym założenie, że będą to osoby, których pierwsza rejestracja miała miejsce przed styczniem 2012 r. Pilotażem objęto zarówno osoby bezrobotne, jak i pracujące w momencie badania (wyłączono natomiast z badania tych, którzy w momencie realizacji pilotażu uczyli się lub studiowali w trybie dziennym, przeszli na emeryturę, rentę lub nabyli prawo do świadczenia przedemerytalnego, pobierali zasiłek stały z pomocy społecznej, a także nie mieli pracy, ale jej nie szukali i/lub nie zamierzali podjąć). Pilotaż zrealizowano na początku listopada 2012 r. w trzech powiatach: ziemskim sierpeckim, miejskim przemyskim oraz miejskim włocławskim. Wywiady, zgodnie z przygotowaną instrukcją,

przeprowadzili pracownicy powiatowych urzędów pracy oraz, w powiecie wrocławskim, członkowie zespołu badawczego. Analiza zebranego w pilotażu materiału pozwoliła na dopracowanie narzędzia badawczego wykorzystanego w badaniu zasadniczym.

Należy nadmienić, że w trakcie realizacji badań sondażowych zespół badawczy napotkał pewne trudności. Na początkowym etapie, pomimo wcześniejszej zgody na uczestnictwo w projekcie, wycofały się z niego dwa z sześciu pierwotnie wytypowanych powiatowych urzędów pracy. W tej sytuacji dokonano doboru uzupełniającego: wśród wybranych lokalnych rynków pracy znalazły się powiaty krasnostawski i sierpecki. Dodatkowo, już podczas realizacji badań jakościowych poprzedzających sondaż, z udziału w badaniach zrezygnował kolejny urząd pracy. Dokonano zatem ponownie doboru uzupełniającego i badaniem objęto powiat miejski białostocki. Kolejne trudności w realizacji badań sondażowych spowodowane zostały opóźnieniami w udostępnieniu danych z systemu Syriusz^{STD} przez jeden z powiatowych urzędów pracy biorących udział w badaniach. Wprawdzie w wyniku negocjacji z dyrekcją urzędu potrzebne dane ostatecznie uzyskano, lecz wszystkie perturbacje spowodowały opóźnienia w realizacji badań sondażowych na lokalnych rynkach pracy.

9.5. Proces opracowania danych

Dane z badania sondażowego były wprowadzane do bazy systemu MS Access 2010. Aby ułatwić wprowadzanie tych danych przygotowano formularz elektroniczny (rysunek 9.3). Kafeterie pytań z kwestionariusza były umieszczone także w tym formularzu, co ułatwiało wizualną ocenę poprawności wprowadzenia danych, a także uniemożliwiało omyłkowe wpisanie odpowiedzi spoza kafeterii. Kolejnym ułatwieniem były automatyczne przejścia do odpowiednich sekcji formularza z pominięciem pytań, które nie dotyczyły danego respondenta.

Rysunek 9. 3. Formularz do wprowadzania danych z kwestionariuszy ankietowych

The screenshot shows a Microsoft Access 2010 form titled "Sondaż PROFILOWANIE". The form is used for entering survey data. It features a navigation pane on the left with a "Pytania" (Questions) section. The main area contains various input fields, dropdown menus, and a grid for historical data. The data grid shows years from 2010 to 2012 and months from 01 to 12. The form includes a "Nowa ankieta" (New survey) button at the bottom right.

Rok	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
2010	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1
2011	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2012	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1

Źródło: opracowanie własne

Dane pozyskane z Syriusza^{STD} oraz dane z badania sondażowego zostały połączone w jedną bazę danych. Aby dla każdego przypadku uzyskać komplet wartości zmiennych potrzebnych do konstrukcji modeli ekonometrycznych, z całej bazy 43 971 osób wybrano 1217, dla których były dostępne dane pochodzące z badania sondażowego. Jako identyfikatory pozwalające na połączenie danych posłużyły: numer ewidencyjny osoby w PUP oraz nazwa powiatu.

Dane pochodzące z systemu Syriusz^{STD} zostały zestawione w tab. 8.1, natomiast szczegółowy wykaz danych pozyskanych w trakcie badań sondażowych, które okazały się istotne i zostały wykorzystane w opracowanych kwestionariuszach (lub przynajmniej jednym z nich), przedstawiono w tab. 9.2.

Tabela 9.2. Dane pozyskane w drodze badań sondażowych

Nazwa zmiennej	Pytanie	Sposób kodowania zmiennej
Gospodarstwo domowe	Jak najtrafniej można określić Pana(i) gospodarstwo domowe? 1. jednoosobowe gospodarstwo domowe 2. dwuosobowe gospodarstwo domowe: Pan(i) i współmałżonek(a)/partner(ka) 3. wieloosobowe gospodarstwo domowe, które składa się z Pana(i), współmałżonka(i)/partnera(ki) oraz dziecka (dzieci) 4. wieloosobowe gospodarstwo domowe, które składa się z Pana(i), współmałżonka(i)/partnera(ki), dzieci i/lub innych członków rodziny 5. osoba samotnie wychowująca dziecko (dzieci) 6. inne gospodarstwo domowe, jakie?	<ul style="list-style-type: none"> • 1-osobowe – odpowiedź 1 • 2-osobowe – odpowiedź 2 • wieloosobowe – odpowiedzi 3, 4, 5, 6
Minimalna płaca netto	Za jakie minimalne wynagrodzenie miesięczne netto był(a)by Pan(i) skłonny(a) podjąć pracę?	<ul style="list-style-type: none"> • do 1000 zł • 1000 do 1500 zł • 1500 do 2000 zł • 2000 do 3000 zł • 3000 i więcej
Internet	Czy korzysta Pan(i) z Internetu? 1. tak, samodzielnie 2. tak, przy pomocy innych 3. nie	<ul style="list-style-type: none"> • tak, samodzielnie – odpowiedź 1 • tak, przy pomocy innych – odpowiedź 2 • nie – odpowiedź 3
Stan zdrowia	Jak Pana(i) ocenia: czy Pana(i) stan zdrowia uniemożliwia lub znacząco utrudnia podjęcie i/lub wykonywanie pracy? 1. tak, całkowicie uniemożliwia mi podjęcie i/lub wykonywanie pracy 2. tak, znacząco utrudnia mi podjęcie i/lub wykonywanie pracy 3. tak, trochę utrudnia mi podjęcie i/lub wykonywanie pracy 4. nie, nie ma wpływu na podjęcie i/lub wykonywanie pracy	<ul style="list-style-type: none"> • utrudnia podjęcie pracy – odpowiedzi 1, 2, 3 • nie utrudnia – odpowiedź 4

Cd. tab. 9.2

Nazwa zmiennej	Pytanie	Sposób kodowania zmiennej
Niska motywacja	Jakie czynniki, Pana(i) zdaniem, utrudniają/ utrudniały respondentowi znalezienie pracy? 1. niska motywacja do poszukiwania pracy 2. niska samoocena 3. słaba prezencja 4. problemy psychiczne 5. przeżycia traumatyczne (np. ofiary przemocy domowej, ofiary wykorzystywania seksualnego) 6. alkohol, narkotyki 7. inne, jakie?	<ul style="list-style-type: none"> • tak – odpowiedź 1 • nie – odpowiedzi 2, 3, 4, 5, 6, 7
Słaba prezencja	Jakie czynniki, Pana(i) zdaniem, utrudniają/ utrudniały respondentowi znalezienie pracy? 1. niska motywacja do poszukiwania pracy 2. niska samoocena 3. słaba prezencja 4. problemy psychiczne 5. przeżycia traumatyczne (np. ofiary przemocy domowej, ofiary wykorzystywania seksualnego) 6. alkohol, narkotyki 7. inne, jakie?	<ul style="list-style-type: none"> • tak – odpowiedź 3 • nie – odpowiedzi 1, 2, 4, 5, 6, 7
Inne (subiektywne)	Jakie czynniki, Pana(i) zdaniem, utrudniają/ /utrudniały respondentowi znalezienie pracy? 1. niska motywacja do poszukiwania pracy 2. niska samoocena 3. słaba prezencja 4. problemy psychiczne 5. przeżycia traumatyczne (np. ofiary przemocy domowej, ofiary wykorzystywania seksualnego) 6. alkohol, narkotyki 7. inne, jakie?	<ul style="list-style-type: none"> • tak – odpowiedzi 2, 4, 5, 6, 7 • nie – odpowiedzi 1, 3
Sprawowanie opieki	Czy obowiązek sprawowania nad kimś opieki (np. dziećmi, wnukami, rodzicami, dalszymi krewnymi, osobami niespokrewnionymi, itp.) ma wpływ na podjęcie i/lub wykonywanie przez Pana(Panią) pracy? 1. tak, całkowicie uniemożliwia mi podjęcie pracy i/lub wykonywanie pracy 2. tak, znacząco utrudnia mi podjęcie pracy i/lub wykonywanie pracy 3. tak, trochę utrudnia mi podjęcie pracy i/lub wykonywanie pracy 4. nie, nie ma wpływu na podjęcie pracy i/lub wykonywanie pracy 5. nie, nie muszę sprawować nad nikim opieki	<ul style="list-style-type: none"> • tak – odpowiedzi 1,2,3 • nie – odpowiedzi 4,5
Telefon	Czy posiada Pan(i) telefon? 1. tak 2. nie	<ul style="list-style-type: none"> • tak – odpowiedź 1 • nie – odpowiedź 2

Cd. tab. 9.2

Nazwa zmiennej	Pytanie	Sposób kodowania zmiennej
Ocena dochodów gospodarstwa domowego	<p>Jak ocenia Pan(i) poziom dochodów swojego gospodarstwa domowego?</p> <ol style="list-style-type: none"> nie wystarczają na zaspokojenie podstawowych potrzeb, nawet przy oszczędnym wydawaniu wystarczają na zaspokojenie tylko najważniejszych potrzeb przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi wystarczają na zaspokojenie najważniejszych potrzeb bez specjalnego oszczędzania wystarczają na zaspokojenie wszystkich potrzeb, ale konieczne jest oszczędne gospodarowanie posiadanymi środkami wystarczają na zaspokojenie wszystkich potrzeb bez specjalnego oszczędzania 	<ul style="list-style-type: none"> nie wystarczają na podstawowe potrzeby – odpowiedź 1 tylko najważniejsze potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu – odpowiedź 2 tylko najważniejsze potrzeby bez specjalnego oszczędzania – odpowiedź 3 wszystkie potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu – odpowiedź 4 pozwalają na wszystkie potrzeby bez specjalnego oszczędzania – odpowiedź 5
Ocena stanu zdrowia	<p>Jak ocenia Pan(i) swój stan zdrowia?</p> <ol style="list-style-type: none"> bardzo dobrze dobrze tak sobie (ani dobrze, ani źle) źle bardzo źle 	<ul style="list-style-type: none"> bardzo dobrze – odpowiedź 1 dobrze – odpowiedź 2 tak sobie – odpowiedź 3 źle – odpowiedzi 4 i 5

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział 10

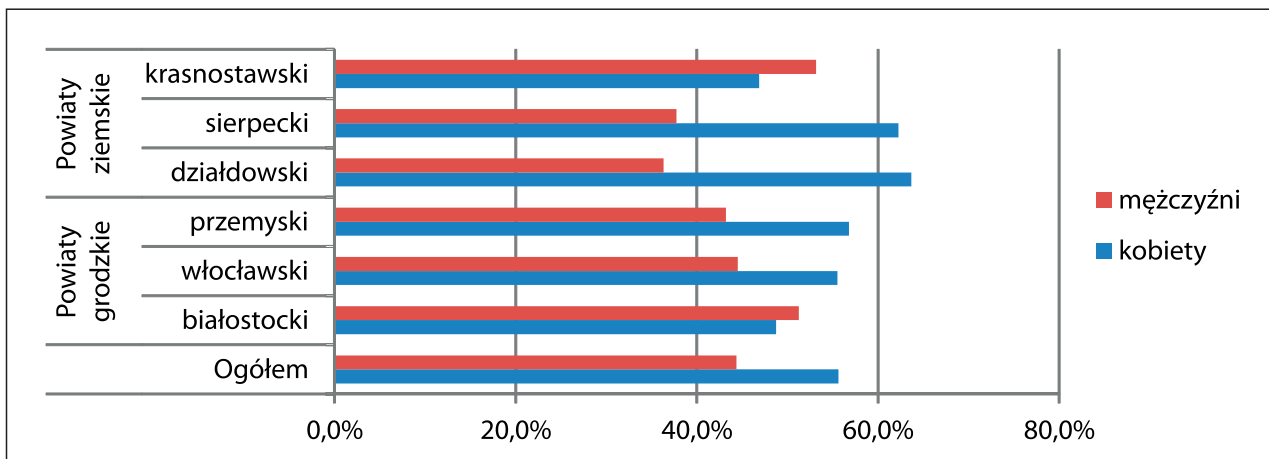
CECHY I DZIAŁANIA BEZROBOTNYCH WPŁYWAJĄCE NA ICH ZATRUDNIALNOŚĆ W ŚWIETLE BADAŃ SONDAŻOWYCH

10.1. Struktura demograficzna i społeczno-zawodowa respondentów

Zbiorowość próbna pobrana do badania z sześciu powiatów reprezentujących różne typy gospodarki liczyła 1219 osób i była o 19 osób większa od zakładanej. Wynikało to z zaokrągleń interwału doboru jednostek do próby. Z każdego powiatu pobrano zbliżoną liczbę jednostek (200 lub nieco więcej osób).

Większość badanych stanowiły kobiety (55,6%). Na 100 mężczyzn w badanej populacji przypadało 125 kobiet. Stopień feminizacji w poszczególnych powiatach był zróżnicowany. W Białymstoku i powiecie krasnostawskim przeważali mężczyźni, w pozostałych powiatach kobiety, a szczególnie sfeminizowane były powiaty ziemskie: działdowski i sierpecki, w których na 100 mężczyzn przypadało aż około 170 kobiet. Oceniając strukturę próby według płci na tle całej populacji bezrobotnych w badanych powiatach, trzeba stwierdzić nadreprezentację kobiet w próbie, poza powiatem krasnostawskim, w którym wystąpiła sytuacja odwrotna.

Wykres 10.1. Badani bezrobotni według płci

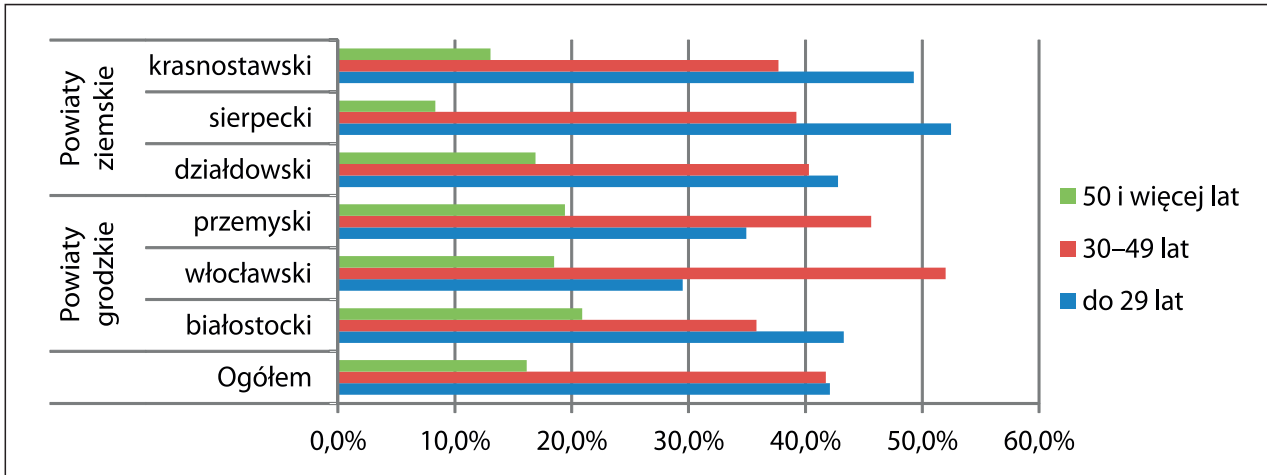

Źródło: opracowanie własne.

Bezrobocie dotyka przede wszystkim osób młodych: bezrobotni w wieku do 29 lat stanowili 42,1% badanej próby. Nieco mniejszy był udział osób dojrzałych – 41,8%, a najmniejszy starszych, w wieku 50 i więcej lat – 16,2% badanej populacji. Najmłodszy i najstarszy bezrobotni mieszkający w powiatach ziemskich, znacznie starszą strukturą wieku charakteryzowali się bezrobotni we Włocławku i Przemysłu, natomiast w Białymstoku wystąpili przede wszystkim najmłodszy i najstarszy bezrobotni. Wylosowani do próby byli nieco młodsi niż bezrobotni w badanych powiatach ogółem. Młodsze były pozostające bez pracy kobiety, ale takie zróżnicowanie struktury

ry wieku według płci mogło wynikać z wyższej granicy wieku emerytalnego dla mężczyzn i w związku z tym większej liczby osób starszych pobranych do próby spośród bezrobotnych mężczyzn.

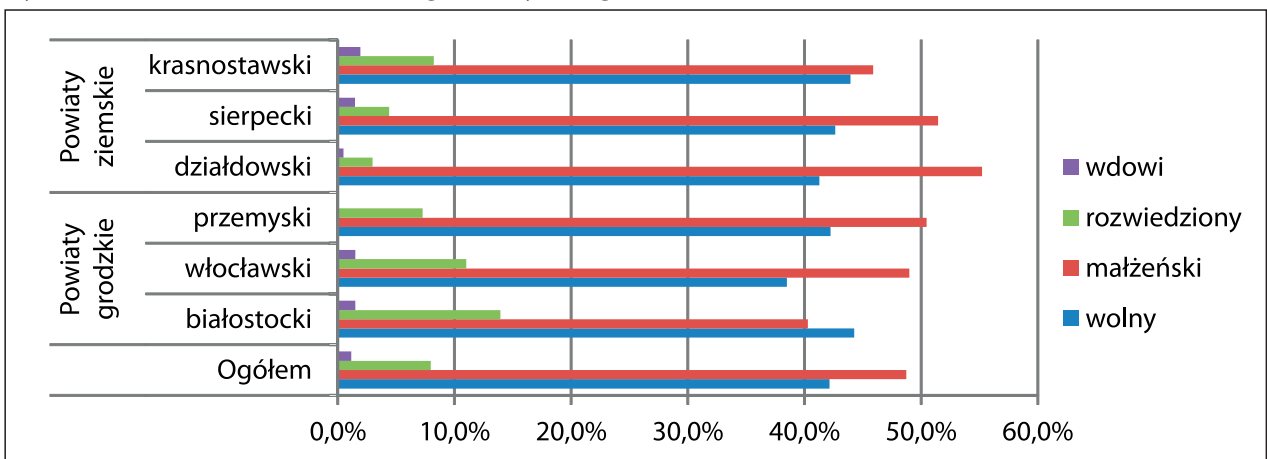
Wykres 10.2. Badani bezrobotni według wieku

Źródło: opracowanie własne.

W badanej populacji dominowały osoby w stanie małżeńskim (48,7%), ale niewiele ustępował im udział osób w stanie wolnym (42,2%). Młody wiek badanych sprawiał, że niewielki był odsetek osób w stanie wdowim (około 1%). Różnicowania kulturowe i regionalne powodowały, że w powiatach ziemskich częściej występowały osoby w stanie małżeńskim, natomiast w miastach – rozwiedzione. Można było zauważyć charakterystyczne różnicowanie stanu cywilnego według płci i wieku badanych. Mężczyźni wyraźnie częściej pozostawali kawalerami, znacznie większy ich odsetek stanowili rozwodnicy. Wśród kobiet natomiast znacznie częściej występowały osoby w stanie małżeńskim, więcej było też wśród nich wdów. W starszych grupach przeważali małżonkowie, a w miarę starzenia się badanych rósł udział osób rozwiedzionych i w stanie wdowim. Struktura próby pod względem stanu cywilnego nie różniła się od struktury całej populacji według tej cechy.

Wykres 10.3. Badani bezrobotni według stanu cywilnego

Źródło: opracowanie własne.

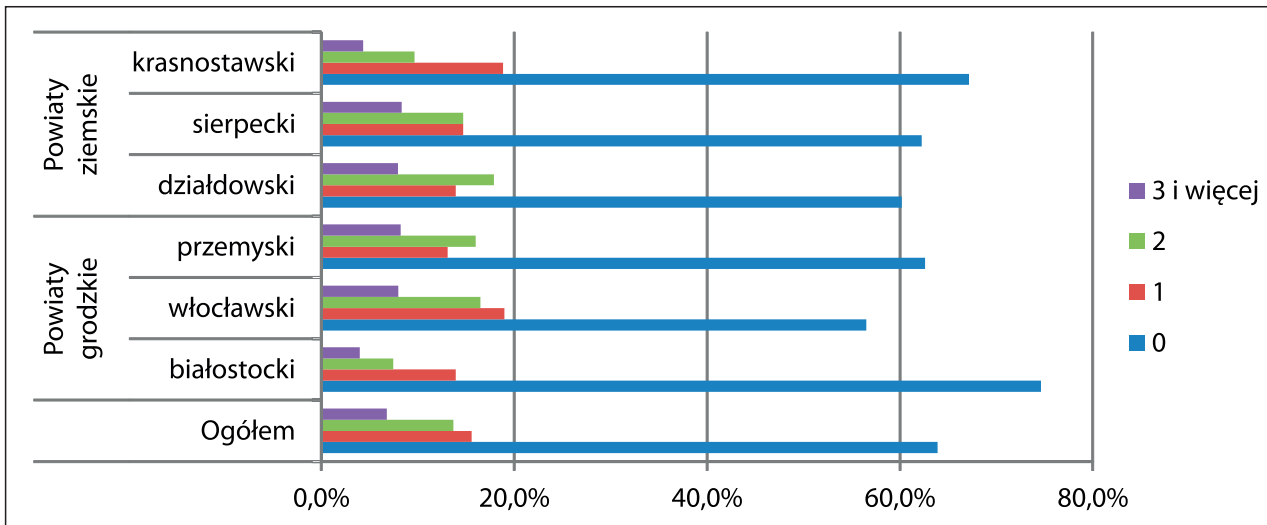
Tabela 10.1. Wybrane charakterystyki demograficzne respondentów

Wyszczególnienie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Liczba bezrobotnych	1219	201	200	206	201	204	207
w tym: kobiety w odsetkach	55,6	48,8	55,5	56,8	63,7	62,3	46,9
Wiek w odsetkach							
do 29 lat	42,1	43,3	29,5	35,0	42,8	52,5	49,3
30–49 lat	41,8	35,8	52,0	45,6	40,3	39,2	37,7
50 i więcej lat	16,2	20,9	18,5	19,4	16,9	8,3	13,0
Stan cywilny w odsetkach							
Wolny	42,2	44,3	38,5	42,2	41,3	42,6	44,0
Małżeński	48,7	40,3	49,0	50,5	55,2	51,5	45,9
Rozwiedziony	8,0	13,9	11,0	7,3	3,0	4,4	8,2
Wdowi	1,1	1,5	1,5	0,0	0,5	1,5	1,9
Liczba dzieci w odsetkach							
0	63,9	74,6	56,5	62,6	60,2	62,3	67,1
1	15,6	13,9	19,0	13,1	13,9	14,7	18,8
2	13,7	7,5	16,5	16,0	17,9	14,7	9,7
3 i więcej	6,8	4,0	8,0	8,3	8,0	8,3	4,3
Wiek najmłodszego dziecka w odsetkach							
0–6 lat	14,0	10,4	11,5	17,0	14,9	14,7	15,5
7–12 lat	9,1	3,0	13,5	9,2	10,0	11,8	7,2
13 i więcej	14,3	12,9	20,0	12,6	15,9	11,8	12,6
Nie dotyczy	62,6	73,6	55,0	61,2	59,2	61,8	64,7

Źródło: opracowanie własne.

Respondenci z reguły nie mieli dzieci (63,9%). Jeśli je posiadali, to najwyżej jedno lub dwoje; wielodzietność (troje i więcej dzieci) była stosunkowo rzadka (6,8%). Najmniej dzieci odnotowano w Białymstoku – bezrobotni z tego miasta najczęściej byli bezdzietni (prawie trzy czwarte) i najrzadziej posiadali dwoje lub więcej dzieci. W pozostałych powiatach trudno zauważyć jakieś prawidłowości kształtujące przestrzenne zróżnicowanie posiadania dzieci przez bezrobotnych. Dziećmi obarczone były przede wszystkim kobiety; ponad połowa kobiet miała przynajmniej jedno dziecko na utrzymaniu. Wśród mężczyzn dominowali bezdzietni, stanowili oni ponad 82% męskiej populacji. Wśród posiadających dzieci na utrzymaniu najliczniejsi byli bezrobotni w wieku 30–49 lat. Najmłodszy bezrobotni nie podjęli jeszcze obowiązków rodzicielskich, a dzieci najstarszych bezrobotnych opuszczają już gniazdo rodzinne i odsetki mających dzieci na utrzymaniu w tej grupie maleją. Bezdzietność jest domeną osób w stanie wolnym, aczkolwiek zmieniająca się obyczajowość i stosunek do małżeństwa powoduje, że ponad 11% badanych w stanie wolnym zadeklarowało posiadanie dzieci na utrzymaniu.

Wykres 10.4. Badani bezrobotni według liczby dzieci pozostających na ich utrzymaniu

Źródło: opracowanie własne.

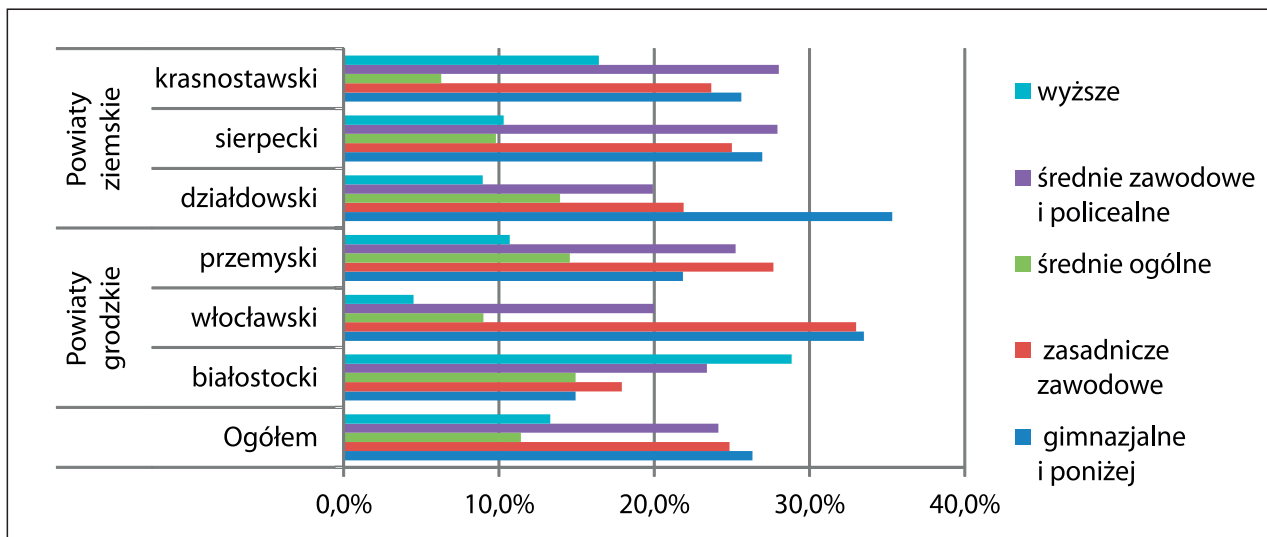
Tabela 10.2. Badani bezrobotni według wykształcenia (w odsetkach)

Wykształcenie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Gimnazjalne i poniżej	26,3	14,9	33,5	21,8	35,3	27,0	25,6
Zasadnicze zawodowe	24,9	17,9	33,0	27,7	21,9	25,0	23,7
Średnie ogólne	11,4	14,9	9,0	14,6	13,9	9,8	6,3
Średnie zawodowe i policealne	24,1	23,4	20,0	25,2	19,9	27,9	28,0
Wyższe	13,3	28,9	4,5	10,7	9,0	10,3	16,4

Źródło: opracowanie własne.

Badana populacja charakteryzowała się stosunkowo wysokim poziomem wykształcenia, co związane było zapewne z jej młodym wiekiem. Co drugi bezrobotny miał wykształcenie nieprzekraczające poziomu zasadniczego zawodowego, ale częściej niż co ósmy legitymował się już wykształceniem wyższym. W miarę wzrostu poziomu wykształcenia społeczeństwa udział bezrobotnych z wykształceniem wyższym będzie zapewne wzrastał. Obrazuje to skalę społecznego marnotrawstwa pracy złożonej, na przygotowanie której wyłożone zostały znaczne środki, zarówno publiczne, jak i prywatne. Najwyższy poziom wykształcenia charakteryzował bezrobotnych w Białymstoku, najniższy we Włocławku i w powiecie działdowskim, przy czym trudno ocenić, czy wynikało to ze struktury wykształcenia ludności, czy z chłonności gospodarki na kadry wysoko kwalifikowane. Poziom wykształcenia bezrobotnych w próbie nie odbiegał od wartości tej cechy dla ogółu bezrobotnych w badanych powiatach.

Wykres 10.5. Badani bezrobotni według wykształcenia

Źródło: opracowanie własne.

Znacznie wyższym poziomem wykształcenia charakteryzowały się bezrobotne kobiety; wykształcenie średnie lub wyższe posiadało 56% kobiet wobec niespełna 40% mężczyzn. Duże zróżnicowanie poziomu wykształcenia bezrobotnych według płci wynikało z dwóch czynników: wyższego poziomu wykształcenia ludności płci żeńskiej oraz znacznie trudniejszej sytuacji kobiet poszukujących zatrudnienia. Poziom wykształcenia obniżał się wraz ze wzrostem wieku bezrobotnych. Wśród bezrobotnych w wieku do 29 lat odsetki osób z wykształceniem wyższym były prawie trzykrotnie większe niż wśród bezrobotnych w wieku 30–49 lat i ponad siedmiokrotnie większe niż w grupie wiekowej powyżej 50 lat. Obok rosnącego trendu wykształcenia, w położeniu najmłodszych znaczną rolę odgrywał brak doświadczenia zawodowego oraz poszukiwanie swojego miejsca w życiu i pracy zawodowej.

Tabela 10.3. Doświadczenie zawodowe badanych bezrobotnych (w odsetkach)

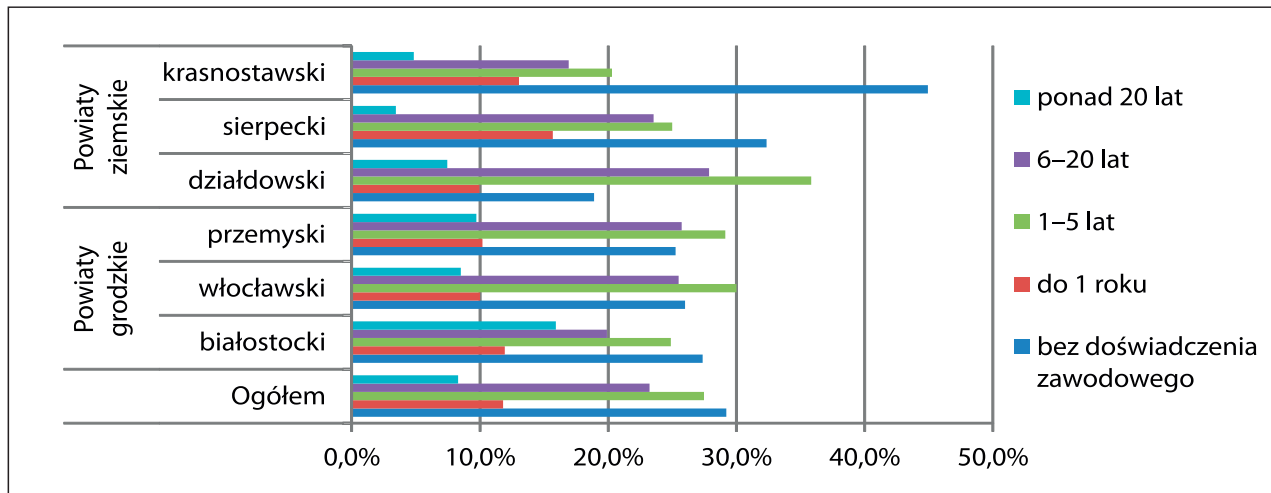
Staż pracy	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Bez doświadczenia zawodowego	29,2	27,4	26,0	25,2	18,9	32,4	44,9
Do 1 roku	11,8	11,9	10,0	10,2	10,0	15,7	13,0
1–5 lat	27,5	24,9	30,0	29,1	35,8	25,0	20,3
6–20 lat	23,2	19,9	25,5	25,7	27,9	23,5	16,9
Ponad 20 lat	8,3	15,9	8,5	9,7	7,5	3,4	4,8

Źródło: opracowanie własne.

Czynnikiem zwiększającym szanse na podjęcie pracy była znajomość języków obcych. W badanej próbie 21,6% osób zadeklarowało jakąkolwiek znajomość języka angielskiego, a 20,6% znajomość jakiegoś innego języka obcego (rosyjski, niemiecki lub inny). Znajomość języka obcego cechowała przede wszystkim osoby młode, w wieku poniżej 30 lat. Częściej znajomość języka obcego deklarowały kobiety. Odsetki znających język obcy rosły również w miarę wzrostu poziomu wykształcenia: wśród bezrobotnych z wykształceniem nie wyższym niż gimnazjalne było to kilka procent osób, w grupie mających wykształcenie wyższe deklarację znajomości języka angielskiego złożyło aż 60% badanych, a jakiegoś innego 40%. Niestety najczęściej nie była to znajomość biegła. Natężenie znajomości języków obcych w próbie pobranej do badań sondażowych nie odbiegało od podawanej w populacji bezrobotnych w analizowanych powiatach. Lepszą znajomość języków ob-

cych deklarowali respondenci zamieszkujący powiaty grodzkie, chociaż wyróżniał się wśród nich negatywnie Włocławek. Wśród powiatów ziemskich najstabszą znajomość języków obcych zgłaszali bezrobotni z powiatu działdowskiego. Stopień znajomości języków obcych w poszczególnych powiatach był pochodną przestrzennego zróżnicowania poziomu wykształcenia bezrobotnych.

Wykres 10.6. Badani bezrobotni według stażu pracy

Źródło: opracowanie własne.

Deklarowane przez respondentów posiadanie doświadczenia zawodowego również kształtowało się podobnie jak wśród bezrobotnych w badanych powiatach. Ponad 29% bezrobotnych nie posiadało doświadczenia zawodowego, a prawie 12% doświadczenie krótkie, nieprzekraczające jednego roku. Niewątpliwie był to czynnik utrudniający znalezienie pracy. Znacznie mniejsze doświadczenie miały bezrobotne kobiety oraz, co należy kojarzyć z młodszym wiekiem, osoby w stanie wolnym. Ciekawe były zależności pomiędzy długością stażu pracy a poziomem wykształcenia badanych. Największe doświadczenie zawodowe wyrażone długością stażu pracy posiadały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Wśród reprezentujących pozostałe poziomy wykształcenia odsetek osób bez doświadczenia zawodowego był mniej więcej wyrównany. W grupie bezrobotnych z wykształceniem wyższym znacznie większe były odsetki osób o krótkim stażu pracy, natomiast znacznie mniejsze o najdłuższym stażu, co świadczy o stosunkowo wysokiej ich pozycji na rynku pracy i ustabilizowanej pozycji w zakładach pracy. Najdłuższy przeciętny staż pracy mieli bezrobotni z powiatu działdowskiego, a najkrótszy z powiatu krasnostawskiego.

Duży udział osób z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym i średnim ogólnokształcącym spowodował, że prawie 40% badanych nie posiadało żadnego zawodu wyuczonego. Wśród mających zawód wyuczony najczęściej reprezentowani byli technicy i inny średni personel (17,4%) oraz robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (17,2%), a rzadziej specjaliści (12,2%) i pracownicy usług osobistych i sprzedawcy (8,0%). Kobiety znacznie częściej posiadały zawody z grupy 2 i 5, a więc wymagające nieco wyższego poziomu wykształcenia, natomiast mężczyźni z grupy 7. Struktura badanych według zawodu wyuczonego różniła się również przestrzennie. W Białymstoku znacznie częściej niż w innych powiatach reprezentowane były zawody wymagające wykształcenia wyższego i średniego, natomiast we Włocławku zawody robotnicze.

Brak zawodu wykonywanego deklarowało już znacznie mniej osób, chociaż wystąpiło tu duże zróżnicowanie między powiatami. Szczególnie duży odsetek bezrobotnych niemających zawodu wykonywanego – ponad dwukrotnie wyższy niż w innych powiatach – odnotowano w powiecie krasnostawskim. W konsekwencji struktura bezrobotnych według zawodu wykonywanego w powiecie krasnostawskim układa się odmiennie niż w innych badanych powiatach. Wśród zawodów wykonywanych najczęściej w próbie reprezentowani byli pracownicy usług osobistych i sprzedawcy (23,5%), robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (16,8%) oraz pracownicy przy pracach prostych (12,2%). Kobiety znacznie częściej wykonywały zawody zaliczane do grupy piątej, a mężczyźni do grupy siódmej. Zróżnicowanie struktury badanych bezrobotnych według zawodu wyuczonego i wykonywanego pokazało skalę niewykorzystania kwalifikacji, zdobywanych przez bezrobotnych przy zaangażowaniu nie tylko potencjału fizycznego i intelektualnego, ale i znacznych często nakładów finansowych.

Tabela 10.4. Badani bezrobotni według zawodu wyuczonego i wykonywanego (w odsetkach)

Wielkie grupy zawodowe*	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Zawód wyuczony							
Bez zawodu	39,7	30,3	44,0	37,4	44,8	46,6	35,3
1	–	–	–	–	–	–	–
2	12,2	25,4	4,5	10,7	10,0	8,8	14,0
3	17,4	21,9	15,5	18,9	11,4	14,2	22,2
4	1,1	1,5	0,5	0,5	2,0	1,5	0,5
5	8,0	7,0	12,0	9,2	9,0	7,8	2,9
6	2,9	1,0	2,0	1,9	5,5	3,9	2,9
7	17,2	11,4	21,0	19,4	15,4	16,7	19,3
8	1,5	1,5	0,5	1,9	2,0	0,0	2,9
9	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0
Zawód wykonywany							
Bez zawodu	28,6	21,4	19,0	23,8	22,9	27,9	56,0
1	0,4	1,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,5
2	2,1	5,5	1,0	2,4	2,0	1,0	1,0
3	5,3	9,5	5,5	6,3	6,0	2,5	1,9
4	5,6	7,5	4,5	8,7	3,5	7,8	1,4
5	23,5	20,9	26,5	27,2	25,9	29,4	11,6
6	0,8	0,0	1,5	0,0	2,5	0,5	0,5
7	16,8	16,4	24,5	16,5	13,9	17,2	12,6
8	4,6	5,0	6,0	4,9	5,5	2,5	3,9
9	12,2	12,9	10,5	10,2	17,9	11,3	10,6

*1 – Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy; 2 – specjaliści; 3 – technicy i inny średni personel; 4 – pracownicy biurowi; 5 – pracownicy usług osobistych i sprzedawcy; 6 – rolnicy, ogrodnicy, rybacy i leśnicy; 7 – robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy; 8 – operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń; 9 – pracownicy przy pracach prostych.

Źródło: opracowanie własne.

Jako przejaw faktycznego poszukiwania zatrudnienia może być traktowana deklarowana możliwość wykonywania pracy w wielu zawodach. Co czwarty badany zgłaszał możliwość wykonywania pracy w dwóch zawodach, ponad 16% w trzech i prawie 15% w czterech i więcej zawodach. Omawiane zjawisko było zróżnicowane przestrzennie. Najmniejszą wielozawodowość deklarowali respondenci z powiatu krasnostawskiego, co wiązało się zapewne z ich małym doświadczeniem zawodowym, największą natomiast bezrobotni zamieszkujący Białystok.

10.2. Charakterystyka gospodarstw domowych respondentów

W badanej populacji najczęściej reprezentowane były „rodzinne” (w rozumieniu rodziny dwupokoleniowej: małżeństwo z dziećmi) gospodarstwa domowe – prowadziła je jedna trzecia badanych. Liczne były gospodarstwa domowe jednoosobowe oraz dwuosobowe, składające się ze współmałżonków lub partnerów. Gospo-

darstwa obejmujące poza małżonkami i dziećmi innych członków rodziny były już znacznie rzadsze. Aż 5% stanowiły gospodarstwa domowe samotnych rodziców z dziećmi. Dość znaczne było przestrzenne zróżnicowanie struktury gospodarstw domowych według wyodrębnionych typów. W Białymstoku najczęściej występowały gospodarstwa jednoosobowe lub dwuosobowe (małżonków/partnerów); najrzadziej tego typu gospodarstwa można było spotkać w Przemyślu i w powiecie działdowskim. Gospodarstwa małżonków z dziećmi najczęściej były reprezentowane we Włocławku, Przemyślu i w powiecie działdowskim. W Przemyślu częściej niż w innych powiatach prowadzono gospodarstwa wieloosobowe z innymi członkami rodziny. W powiatach grodzkich częściej występowały gospodarstwa samotnych rodziców z dziećmi, przy czym zdecydowanie najczęściej we Włocławku. Inne niż wymienione wyżej typy gospodarstw dominowały w Przemyślu.

Mężczyźni częściej niż kobiety tworzyli jednoosobowe gospodarstwa domowe, natomiast kobiety znacznie częściej wchodziły w skład wieloosobowych gospodarstw domowych z dziećmi. Zwraca uwagę, że gospodarstwa domowe samotnego rodzica z dziećmi były z reguły prowadzone przez kobiety. Znamienne było również zróżnicowanie typów gospodarstw domowych w zależności od wieku respondentów. Gospodarstwa jedno- i dwuosobowe najczęściej występowały wśród osób najstarszych (50 lat i więcej), gospodarstwa małżonków z dziećmi i samotnych rodziców – wśród osób w średnim wieku (30–49 lat), a inne wśród osób najmłodszych (do 29 lat).

Tabela 10.5. Typ i wielkość gospodarstw domowych respondentów (w odsetkach)

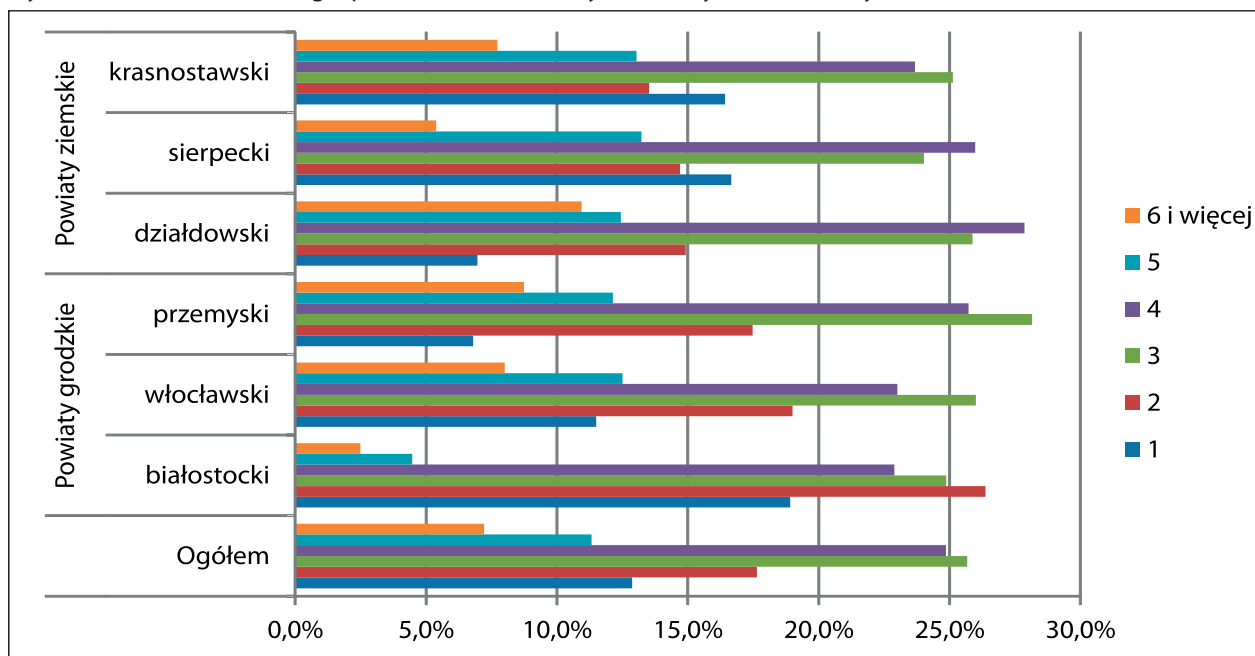
Wyszczególnienie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Typ gospodarstwa domowego							
Jednoosobowe gospodarstwo domowe	12,9	18,9	11,5	6,8	7,0	16,7	16,4
Dwuosobowe gospodarstwo domowe: współmałżonków/partnerów	11,6	18,9	12,0	9,7	10,9	11,3	6,8
Wieloosobowe gospodarstwo domowe, składające się ze współmałżonków/partnerów oraz dzieci	33,4	27,4	41,0	36,4	37,3	32,4	26,1
Wieloosobowe gospodarstwo domowe, składające się ze współmałżonków/partnerów, dzieci i/lub innych członków rodziny	17,6	15,9	15,5	23,8	14,9	19,1	15,9
Osoba samotnie wychowująca dzieci	4,9	5,5	8,5	5,8	3,5	3,4	2,9
Inne gospodarstwo domowe	19,6	13,4	11,5	17,5	26,4	16,7	31,9
Wielkość gospodarstwa domowego (liczba osób)							
1	12,9	18,9	11,5	6,8	7,0	16,7	16,4
2	17,6	26,4	19,0	17,5	14,9	14,7	13,5
3	25,7	24,9	26,0	28,2	25,9	24,0	25,1
4	24,9	22,9	23,0	25,7	27,9	26,0	23,7
5	11,3	4,5	12,5	12,1	12,4	13,2	13,0
6 i więcej	7,2	2,5	8,0	8,7	10,9	5,4	7,7

Źródło: opracowanie własne.

Gospodarstwa domowe były raczej niewielkie. Najczęściej składały się z trzech, czterech osób (po około 25%). Gospodarstw dużych, liczących więcej niż pięciu członków było niewiele (7,2%). Najmniej liczne gospodarstwa były charakterystyczne dla Białegostoku, dużego ośrodka miejskiego. Najbardziej liczne gospodarstwa domowe występowały natomiast w Przemyślu i w powiecie działdowskim. Wielkość gospodarstwa nie

wykazywała związku z płcią badanych. Najmniej liczne gospodarstwa tworzyli natomiast bezrobotni z najstarszej omawianej grupy wieku.

Wykres 10.7. Liczba osób w gospodarstwach domowych badanych bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 10.6. Główne źródło utrzymania i ocena dochodów gospodarstw domowych respondentów (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włodawski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Główne źródło utrzymania gospodarstwa domowego							
Gospodarstwo rolne	3,3	0,0	0,0	0,5	2,5	5,9	10,6
Stała praca najemna	40,9	46,8	25,5	41,3	42,8	54,4	34,3
Działalność gospodarcza	3,2	8,0	0,5	0,5	4,0	2,9	3,4
Emerytura	6,1	7,5	7,5	10,2	4,0	0,5	6,8
Renta	5,3	2,0	4,5	10,2	7,0	3,4	4,3
Prace interwencyjne lub publiczne	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5
Prace sezonowe lub dorywcze	8,3	7,5	2,5	10,2	6,5	4,4	18,4
Zasiłek dla bezrobotnych	3,0	1,0	0,5	1,0	7,5	5,9	1,9
Zasiłki z opieki społecznej	11,6	10,9	22,5	9,2	6,0	6,9	14,0
Pomoc od rodziny lub znajomych	4,2	7,5	0,5	1,9	4,5	7,4	3,4
Inne	4,2	4,0	3,0	7,3	5,0	4,4	1,4
Brak odpowiedzi	10,0	5,0	33,0	7,8	10,4	3,4	1,0

Cd. tab. 10.6

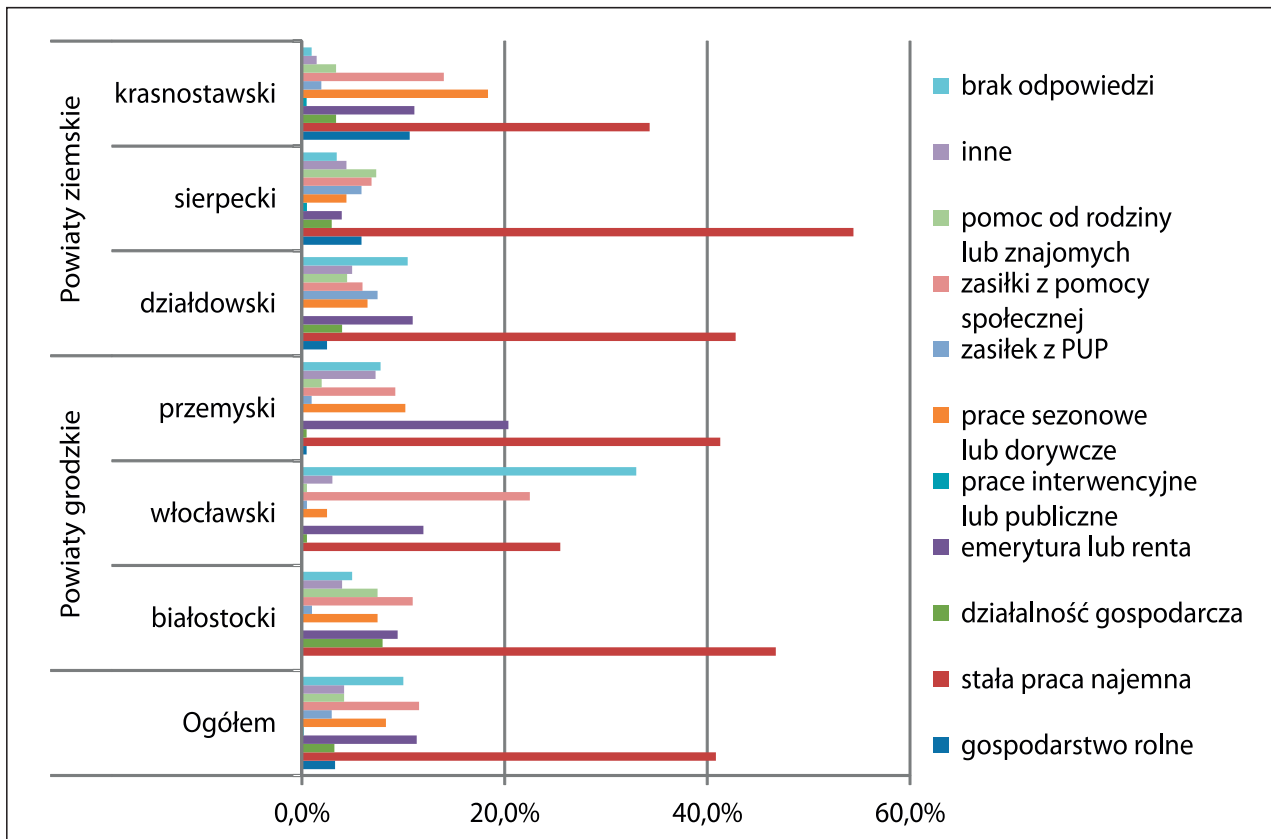
Dochód na osobę w gospodarstwie domowym w zł							
Do 200	11,6	8,0	11,0	16,5	13,4	11,3	9,2
200 do 400	28,7	18,4	41,0	30,6	29,4	24,5	28,5
400 do 600	19,4	15,4	20,5	16,0	17,9	24,5	21,7
600 do 800	13,5	14,9	13,0	16,0	14,9	10,3	11,6
800 do 1000	11,0	16,9	7,5	7,8	10,4	9,8	13,5
1000 do 1500	8,4	13,9	4,0	8,3	7,5	7,4	9,7
ponad 1500	3,5	6,5	3,0	1,5	3,0	3,9	3,4
Brak odpowiedzi	3,9	6,0	0,0	3,4	3,5	8,3	2,4
Samoocena dochodów gospodarstwa domowego							
Nie wystarczają na zaspokojenie podstawowych potrzeb, nawet przy oszczędnym wydawaniu	36,9	25,4	56,0	44,7	33,3	40,7	21,7
Wystarczają tylko na zaspokojenie najważniejszych potrzeb przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi	41,2	42,8	38,5	36,4	38,3	42,6	48,3
Wystarczają tylko na zaspokojenie najważniejszych potrzeb bez specjalnego oszczędzania	8,0	13,9	1,5	6,8	10,0	6,4	9,2
Wystarczają na zaspokojenie wszystkich potrzeb, ale konieczne jest oszczędne gospodarowanie posiadanymi środkami	10,0	14,4	0,5	6,8	14,4	7,4	16,4
Wystarczają na zaspokojenie wszystkich potrzeb bez specjalnego oszczędzania	2,5	2,0	2,5	3,4	3,0	2,0	1,9
Brak odpowiedzi	1,5	1,5	1,0	1,9	1,0	1,0	2,4

Źródło: opracowanie własne.

Gospodarstwa domowe, których członkami byli badani bezrobotni dysponowały różnymi źródłami dochodów. Na 100 gospodarstw domowych przypadało 166 źródeł utrzymania, można byłoby więc w uproszczeniu powiedzieć, że dwie trzecie gospodarstw domowych dysponowało dwoma źródłami dochodów. Najczęściej jako źródło dochodów podawano stałą pracę najemną (47,1%). Na drugim miejscu wymieniano już jednak zasiłki z pomocy społecznej (33,8%). Prace sezonowe lub dorywcze stanowiły źródła dochodu dla co piątego gospodarstwa i mniej więcej z taką samą częstością wymieniano rentę lub emeryturę. Dość istotną pozycję zajmowały jeszcze: pomoc od rodziny lub znajomych (13,9%), inne źródła dochodu (11,1%) oraz zasiłek z PUP (7,6%). Znacznie rzadziej wymieniano dochody z gospodarstwa rolnego lub z działalności gospodarczej, a marginalnie otrzymane kredyty lub pożyczki oraz dochody z tytułu prac interwencyjnych lub robót publicznych.

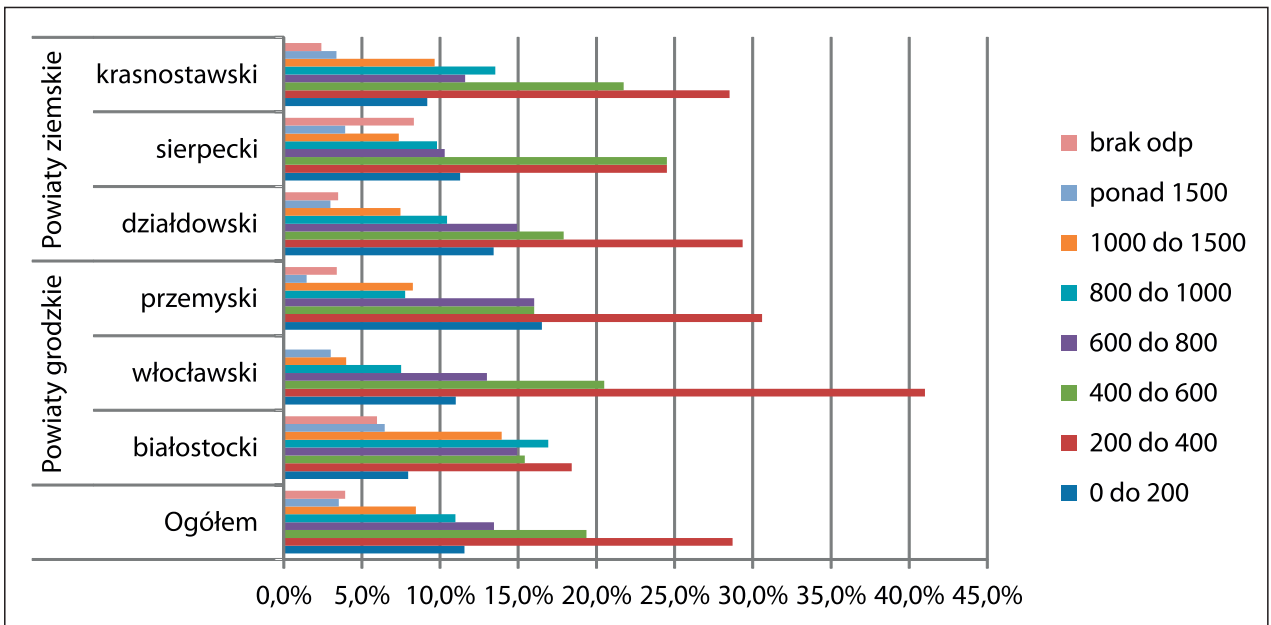
Nieco inaczej wyglądała struktura gospodarstw domowych według głównego źródła dochodu. Wprawdzie na pierwszym miejscu, chociaż z mniejszą częstością, wymieniano również stałą pracę najemną (40,9%), ale pozostałe źródła dochodów były wskazywane już znacznie rzadziej. Na drugim miejscu znalazły się zasiłki z pomocy społecznej (11,6%), a tuż za nimi emerytury i renty (11,4%). Co dziesiąty respondent nie udzielił na ten temat odpowiedzi. Struktura gospodarstw domowych według głównego źródła utrzymania układała się odmiennie w poszczególnych powiatach. W Białymstoku i w powiecie sierpeckim częściej niż w innych powiatach głównym źródłem utrzymania była stała praca najemna, we Włocławku zasiłki z opieki społecznej i nieujawnione źródła dochodu, w Przemyślu renty i emerytury, w powiecie krasnostawskim dochody z gospodarstwa rolnego oraz z prac sezonowych i dorywczych, w powiecie działowskim zasiłki dla bezrobotnych. W gospodarstwach domowych najmłodszych respondentów głównym źródłem utrzymania była stała praca najemna. W miarę starzenia się respondentów coraz częściej pojawiały się jako główne niezarobkowe źródła dochodu: emerytury i renty oraz zasiłki z pomocy społecznej. Im wyższy poziom wykształcenia charakteryzował badanych, tym częściej głównym źródłem utrzymania była stała praca najemna. Zasiłki z pomocy społecznej stanowiły główne źródło utrzymania przede wszystkim osób z wykształceniem nie wyższym niż zasadnicze zawodowe.

Wykres 10.8. Główne źródła dochodów gospodarstw domowych badanych bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 10.9. Miesięczny dochód w zł na osobę w gospodarstwach domowych badanych bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne.

Badane gospodarstwa domowe deklarowały niskie dochody w przeliczeniu na osobę. Rozkład dochodów charakteryzował się dodatnią i dość silną asymetrią. Dominowały dochody z przedziału 200–400 zł na osobę miesięcznie (28,7%). Dochody przekraczające 1000 zł miesięcznie na osobę uzyskiwano tylko w 11,9% gospodarstw domowych. W Białymstoku poziom dochodów był wyraźnie wyższy niż w pozostałych powiatach – po-

nad 20% gospodarstw uzyskiwało dochody przekraczające 1000 zł. Najniższe dochody miały gospodarstwa bezrobotnych z wykształceniem nie wyższym niż zasadnicze zawodowe, nieco wyższe gospodarstwa respondentów z wykształceniem średnim, najwyższe zaś gospodarstwa osób z wykształceniem wyższym. Najniższymi dochodami dysponowały gospodarstwa domowe osób w stanie cywilnym rozwiedzionym i wdowim, najwyższymi natomiast gospodarstwa osób stanu wolnego. Najwyższe dochody posiadały małe gospodarstwa domowe, jedno- i dwuosobowe, natomiast zdecydowanie najniższe, nieprzekraczające generalnie 600 zł na osobę (91,7%), były cechą charakterystyczną gospodarstw domowych osób samotnie wychowujących dzieci. Najniższe dochody w przeliczeniu na osobę występowały w gospodarstwach domowych mających głównie niezarobkowe źródła utrzymania.

Przedstawione wyżej wskaźniki zyskały uogólnienie w dokonanej przez respondentów bardzo niskiej samoocenie sytuacji dochodowej gospodarstw domowych. Najczęściej dochody wystarczały tylko na zaspokojenie najważniejszych potrzeb przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi (41,2%). Nieco tylko rzadziej respondenci oceniali, że dochody nie wystarczały na zaspokojenie podstawowych potrzeb, nawet przy oszczędnym wydawaniu posiadanych środków (36,9%). Zaspokoić wszystkie potrzeby bez specjalnego oszczędzania mogło tylko 2,5% gospodarstw. Najgorzej sytuację dochodową swoich gospodarstw domowych oceniali respondenci we Włocławku i tylko nieco lepiej w Przemyślu, najlepiej natomiast w Białymstoku i – na tle badanych powiatów zupełnie nieźle – w powiecie krasnostawskim. Samoocena sytuacji dochodowej poprawiała się, zgodnie z oczekiwaniami, wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia respondentów i wzrostem dochodów na osobę. Najlepszą ocenę wyrażali respondenci z gospodarstw domowych dwuosobowych, a najgorszą osoby samotnie wychowujące dzieci.

10.3. Obowiązki opiekuńcze

Posiadanie małych dzieci, a także konieczność sprawowania obowiązków opiekuńczych nad innymi członkami rodziny lub osobami niespokrewnionymi może utrudniać podjęcie lub wykonywanie zatrudnienia. W badanej populacji 61,4% osób deklarowało, że nie musi sprawować nad nikim opieki, a 20,4% – że obowiązki opiekuńcze nie miały wpływu na podjęcie lub wykonywanie przez nich pracy zawodowej. Obowiązki opiekuńcze wobec małych dzieci lub innych osób utrudniały, w zróżnicowanym stopniu, podjęcie lub wykonywanie pracy zawodowej nieco ponad 18% respondentów. Dotyczyło to przede wszystkim kobiet; ograniczenia tego rodzaju napotykało 27,1% kobiet i 6,3% mężczyzn. Częstokroć było to niewielkie obciążenie, ale aż 8,6% badanych bezrobotnych obowiązki opiekuńcze znacząco utrudniały (6,1%) lub nawet całkowicie uniemożliwiały (2,5%) podjęcie lub wykonywanie pracy. Wynikające ze sprawowania obowiązków opiekuńczych ograniczenia znacznie utrudniające lub wręcz uniemożliwiające wykonywanie pracy zawodowej dotyczyły również przede wszystkim kobiet (13,8% wobec 2,0% mężczyzn). Obowiązki opiekuńcze w największym stopniu utrudniały szukanie i podejmowanie pracy osobom dojrzałym (w wieku 30–48 lat), a w najmniejszym osobom najstarszym (50 i więcej lat). Osoby z najmłodszej wyodrębnionej grupy wieku obarczone były przede wszystkim obowiązkami opiekuńczymi wobec małych dzieci, natomiast osoby dojrzałe w większym stopniu opieką nad osobami niepełnosprawnymi lub przewlekłe chorymi. Utrudnienia związane z obowiązkami opiekuńczymi nie wykazywały związku z przynależnością badanych do określonych jednostek terytorialnych.

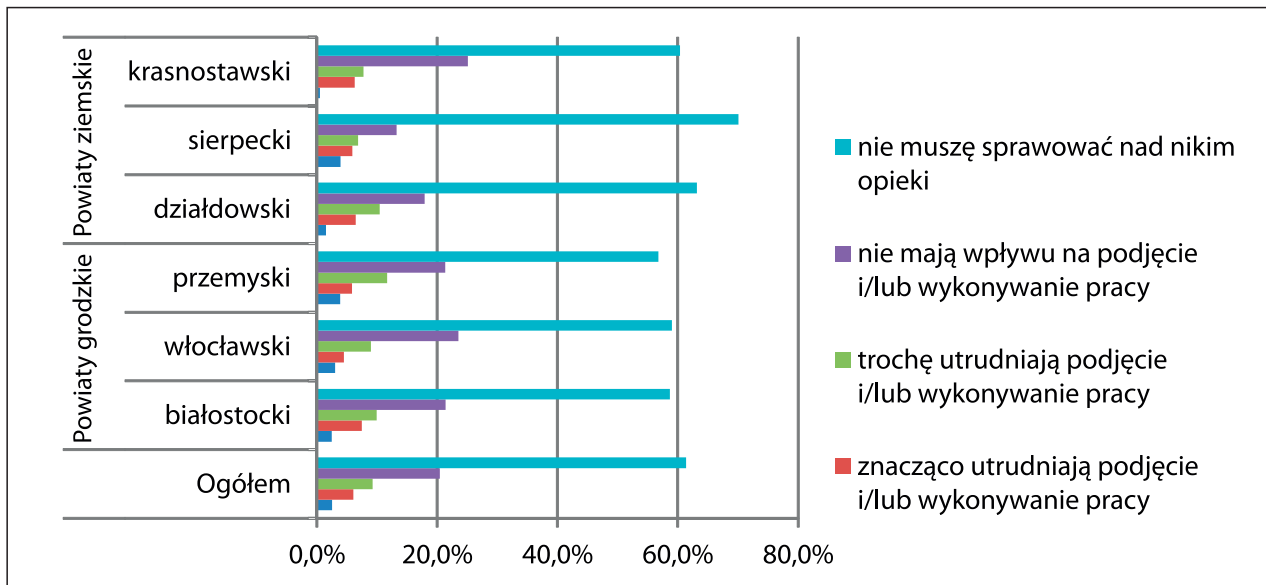
Niespełna 23% badanych posiadało dzieci w wieku do 7 lat (prawie 31% kobiet i 13% mężczyzn). Dzieciom tym w różny sposób zapewniano opiekę. Najczęściej korzystano z regularnej pomocy rodziny (46,0% posiadających potomstwo w tym wieku) i zajmowano się dziećmi samodzielnie (42,4%). Znacznie rzadziej wykorzystywano zorganizowane formy opieki (19,8%). Z odpłatnej pomocy prywatnej korzystano sporadycznie (1,1%). Dodatkowo 22,3% badanych miało w odwodzie rodzinę, która służyła pomocą i opieką w wyjątkowych sytuacjach. Formy zapewnienia opieki małym dzieciom były zróżnicowane w zależności od płci badanych. Kobiety najczęściej zajmowały się nimi samodzielnie (51,7%), mężczyźni regularnie korzystali z pomocy rodziny (73,9%). Częstość korzystania ze zorganizowanych form pomocy przez mężczyzn i kobiety była podobna, natomiast wyłącznie kobiety powierzały opiekę nad dzieckiem prywatnej niani. Zróżnicowanie w spełnianiu obowiązków opiekuńczych wobec małych dzieci wyraźnie pokazuje większe zaangażowanie kobiet w ten proces. Potwierdza też obiegowe opinie na ten temat, a ponadto zwiększa trudności żeńskiej siły roboczej na rynku pracy.

Tabela 10.7. Obowiązki opiekuńcze respondentów w stosunku do małych dzieci lub innych członków rodziny a możliwość podjęcia i/lub wykonywania pracy (w odsetkach)

Stopień wpływu obowiązków opiekuńczych na możliwość podjęcia pracy	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Całkowicie uniemożliwiają podjęcie/ /wykonywanie pracy	2,5	2,5	3,0	3,9	1,5	3,9	0,5
Znacząco utrudniają podjęcie/wykonywanie pracy	6,1	7,5	4,5	5,8	6,5	5,9	6,3
Trochę utrudniają podjęcie/ wykonywanie pracy	9,3	10,0	9,0	11,7	10,4	6,9	7,7
Nie mają wpływu na podjęcie/wykonywanie pracy	20,4	21,4	23,5	21,4	17,9	13,2	25,1
Nie mam obowiązków opiekuńczych	61,4	58,7	59,0	56,8	63,2	70,1	60,4
Brak odpowiedzi	0,3	0,0	1,0	0,5	0,5	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 10.10. Wpływ obowiązków opiekuńczych na możliwość podjęcia lub wykonywania pracy przez badanych bezrobotnych

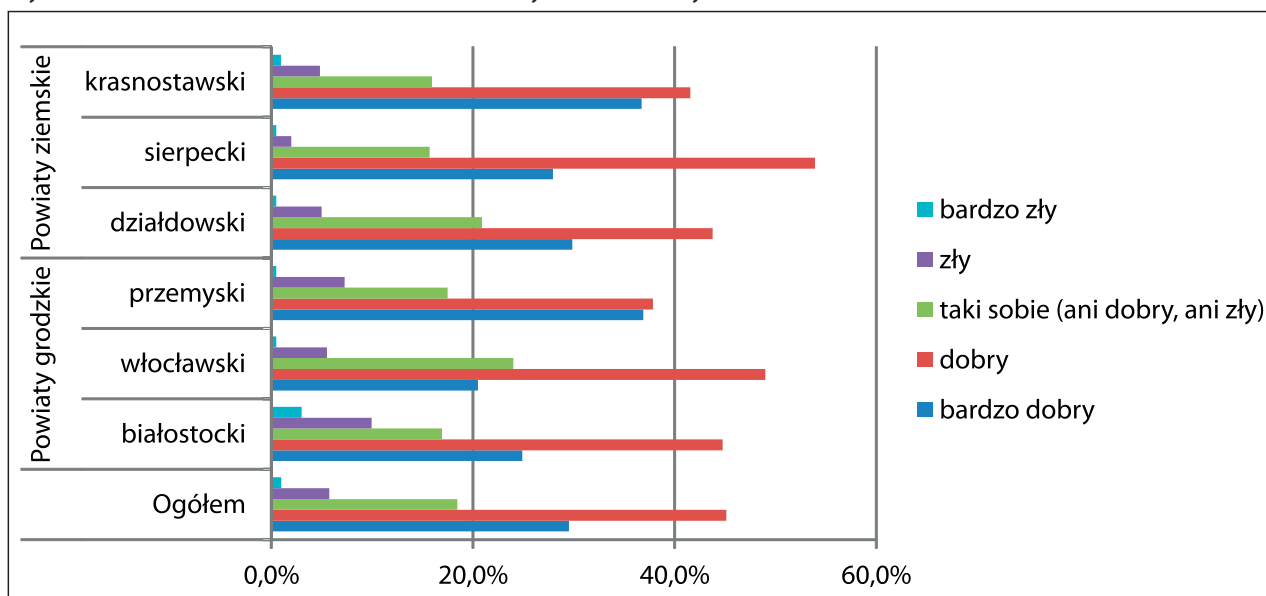
Źródło: opracowanie własne.

Około 10% badanych miało w rodzinie osoby wymagające stałej opieki z powodu niepełnosprawności lub przewlekłej choroby. Również w tym przypadku częściej obowiązkami opiekuńczymi obciążone były kobiety (10,8% kobiet i 8,5% mężczyzn), co przyczyniało się zapewne do pogorszenia ich sytuacji na rynku pracy. Prawie trzy czwarte badanych zapewniało opiekę samodzielnie, około 45% przy pomocy rodziny (prawie co czwarty badany regularnie). Ze zorganizowanych form opieki korzystano bardzo rzadko (2,5%), a z usług opiekunów prywatnych sporadycznie (0,8%). Formy sprawowanej opieki nie były zróżnicowane w zależności od płci badanych.

10.4. Stan zdrowia

Badani cieszyli się stosunkowo dobrym stanem zdrowia. Na zły lub bardzo zły stan zdrowia wskazywało 6,7% badanych, najczęściej w Białymstoku, a najrzadziej w powiecie sierpeckim. Na gorszy stan zdrowia uskarżali się mężczyźni, bezrobotni o stosunkowo niższym poziomie wykształcenia, osoby rozwiedzione oraz wdowcy i wdowy, a także zgodnie z oczekiwaniami osoby starsze.

Wykres 10.11. Samoocena stanu zdrowia badanych bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne.

Zła samoocena stanu zdrowia znajdowała w wielu przypadkach potwierdzenie w postaci orzeczenia o niepełnosprawności. Dokument taki posiadało 6,7% badanych bezrobotnych, przy czym najczęściej było to orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności (5,5%). Najczęściej orzeczenia o niepełnosprawności prawnej posiadali badani bezrobotni w powiecie działdowskim, a najrzadziej w powiecie sierpeckim, w którym samoocena stanu zdrowia była najlepsza. Nieco częściej orzeczeniem o niepełnosprawności legitymowały się kobiety, a także osoby z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym i zasadniczym zawodowym.

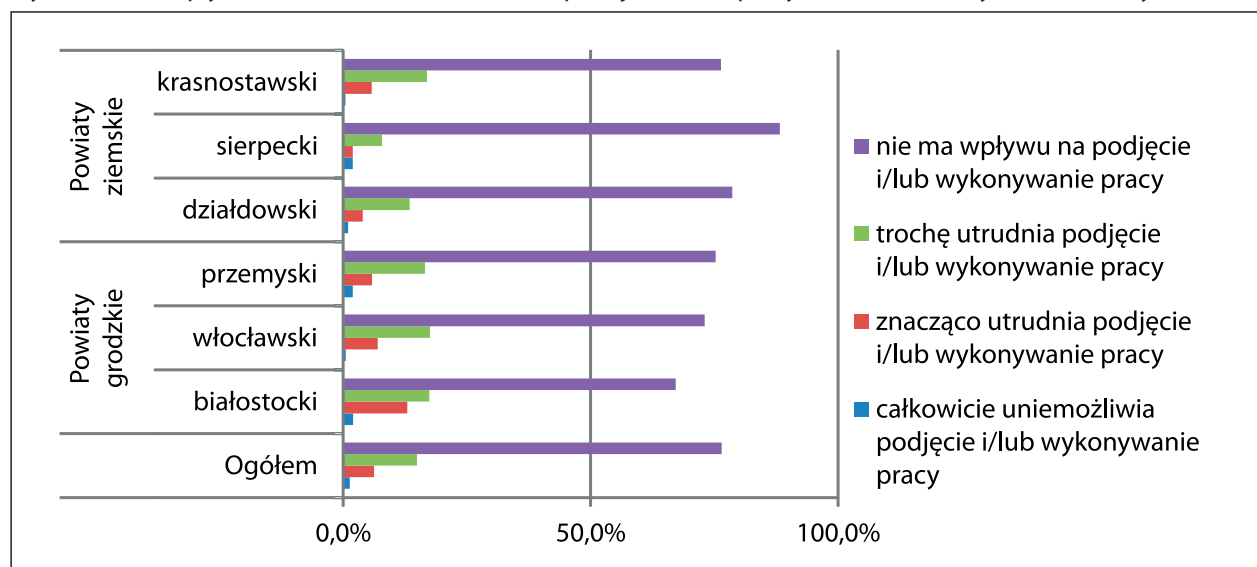
Na ogół stan zdrowia badanych nie uniemożliwiał ani znacząco nie utrudniał im znalezienia zatrudnienia (92,5%). Największe trudności w podjęciu i wykonywaniu pracy z powodu złego stanu zdrowia mieli w swojej opinii mieszkańcy Białegostoku, znaczne mieszkańcy pozostałych powiatów grodzkich, mniejsze mieszkańcy powiatów ziemskich, a najmniejsze powiatu sierpeckiego. Częściej na zły stan zdrowia jako przeszkodę w znalezieniu i podjęciu pracy wskazywali mężczyźni, osoby stosunkowo starsze oraz rozwiedzione, a także respondenci o stosunkowo niższym poziomie wykształcenia.

Tabela 10.8. Poziom niepełnosprawności prawnej i stan zdrowia w opinii respondentów (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Niepełnosprawność							
Brak orzeczenia o niepełnosprawności	93,3	91,5	93,5	91,3	91,0	97,1	95,2
Lekki stopień niepełnosprawności	5,5	7,0	6,0	6,8	8,0	2,0	3,4
Umiarkowany stopień niepełnosprawności	1,2	1,5	0,5	1,9	1,0	1,0	1,4
Samoocena stanu zdrowia							
Bardzo dobry	29,5	24,9	20,5	36,9	29,9	27,9	36,7
Dobry	45,1	44,8	49,0	37,9	43,8	53,9	41,5
Taki sobie (ani dobry, ani zły)	18,5	16,9	24,0	17,5	20,9	15,7	15,9
Zły	5,7	10,0	5,5	7,3	5,0	2,0	4,8
Bardzo zły	1,0	3,0	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0
Samoocena wpływu stanu zdrowia na możliwość podjęcia pracy							
Całkowicie uniemożliwia podjęcie i/lub wykonywanie pracy	1,3	2,0	0,5	1,9	1,0	2,0	0,5
Znacząco utrudnia podjęcie i/lub wykonywanie pracy	6,2	12,9	7,0	5,8	4,0	2,0	5,8
Trochę utrudnia podjęcie i/lub wykonywanie pracy	14,9	17,4	17,5	16,5	13,4	7,8	16,9
Nie ma wpływu na podjęcie i/lub wykonywanie pracy	76,5	67,2	73,0	75,2	78,6	88,2	76,3
Brak odpowiedzi	1,1	0,5	2,0	0,5	3,0	0,0	0,5

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 10.12. Wpływ stanu zdrowia na możliwość podejmowania pracy w ocenie badanych bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne.

10.5. Elastyczność i mobilność badanych

Prawie wszystkie badane osoby posiadały telefon (94,3%), a więc możliwy był stosunkowo szybki kontakt z nimi. Powszechnie posiadali telefon bezrobotni z Białegostoku (99,0%). Częstość posiadania telefonów przez badanych mieszkańców pozostałych powiatów, poza krasnostawskim, oscylowała wokół przeciętnej. Wyraźnie mniejsza była natomiast częstość korzystania z telefonu przez mieszkańców tradycyjnie rolniczego powiatu krasnostawskiego; przyczyny mogły tkwić w ich mentalności, być związane z poziomem ich zamożności, ale mogły też być przynajmniej w części skutkiem (braku) dostępu do infrastruktury i sieci telekomunikacyjnej. Dostęp do telefonu był wyraźnie zróżnicowany w zależności od wielu cech demograficzno-społecznych badanych. Przemiany cywilizacyjne znacznie szybciej docierają i są przyswajane przez ludzi młodych i lepiej wykształconych. Znacznie częściej zatem posiadali telefon bezrobotni z najmłodszej grupy wiekowej (98,1%) niż w wieku 30–49 lat (94,1%) oraz najstarsi (84,8%). Częstość posiadania telefonów również wyraźnie wzrastała wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia: od 86,6% wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym do 99,4% wśród osób z wykształceniem wyższym. Telefonem dysponowało 96,9% kobiet wobec 90,9% mężczyzn, co miało niewątpliwie związek z tym, że kobiety w badanej próbie były młodsze i znacznie lepiej wykształcone.

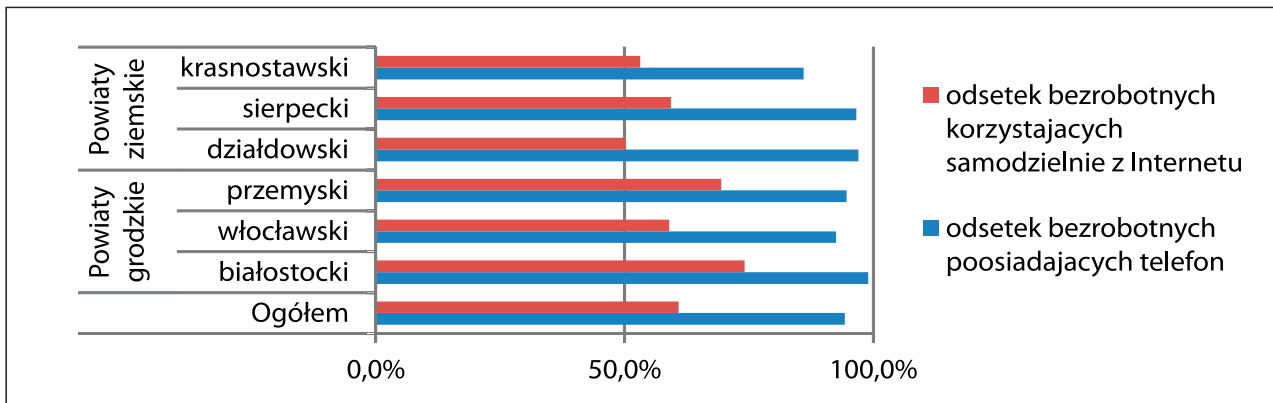
Tabela 10.9. Możliwości komunikacyjne respondentów

Wyszczególnienie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włodawski	przemyski	działowski	sierpecki	krasnostawski
Odsetek osób posiadających telefon	94,3	99,0	92,5	94,7	97,0	96,6	86,0
Odsetek osób korzystających z internetu							
samodzielnie	60,9	74,1	59,0	69,4	50,2	59,3	53,1
przy pomocy innych	10,9	7,5	12,5	14,1	10,0	10,8	10,6
Możliwość wykorzystania różnych środków transportu w celu dojazdu do pracy (w odsetkach)							
– samochód osobowy	35,4	29,9	19,5	29,6	38,3	52,9	42,0
– motor lub rower	16,9	12,9	13,0	1,5	29,9	31,9	12,6
– pociąg, autobus	72,0	73,1	82,0	83,0	66,2	54,4	73,4
– inny środek transportu	2,3	8,0	1,0	1,0	0,5	3,4	0,0
– brak możliwości dojazdu	1,2	0,5	1,5	0,5	2,0	1,0	1,9

Źródło: opracowanie własne.

Znakiem czasu jest coraz szersza możliwość, a także umiejętność korzystania z internetu. Prawie 61% badanych czyni to samodzielnie, a ponadto prawie 11% przy pomocy innych osób. Częściej z tej zdobyczy cywilizacyjnej korzystali raczej mieszkańcy miast, ale mieszkańcy wsi nie pozostawali daleko w tyle. Najczęściej internetem posługiwali się, podobnie jak telefonem, mieszkańcy Białegostoku, a najrzadziej badani w powiecie działowskim. Stopień wykorzystania internetu, podobnie jak telefonu, różnił się zależnie od płci, wieku i wykształcenia, przy czym w odniesieniu do internetu różnice były znacznie większe. W sieci samodzielnie poruszało się 80,3% najmłodszych, 53,6% dojrzałych i tylko niespełna 29% najstarszych badanych. Samodzielnie korzystało z internetu 36,8% osób o najniższym poziomie wykształcenia, 47,2% z wykształceniem zasadniczym zawodowym, 70,7% z wykształceniem średnim zawodowym, 84,2% z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i aż 96,3% z wykształceniem wyższym. Młodszy wiek i stosunkowo wyższy poziom wykształcenia sprzyjał znacznie wyższej częstotliwości posługiwania się internetem przez kobiety (63,6%) niż przez mężczyzn (57,5%). Przedstawione dane potwierdziły informatyczne zapóźnienie osób starszych i o stosunkowo niższym poziomie wykształcenia, wskazując jednocześnie na kolejną przyczynę większych trudności tych kategorii osób na coraz bardziej z informatyzowanym rynku pracy.

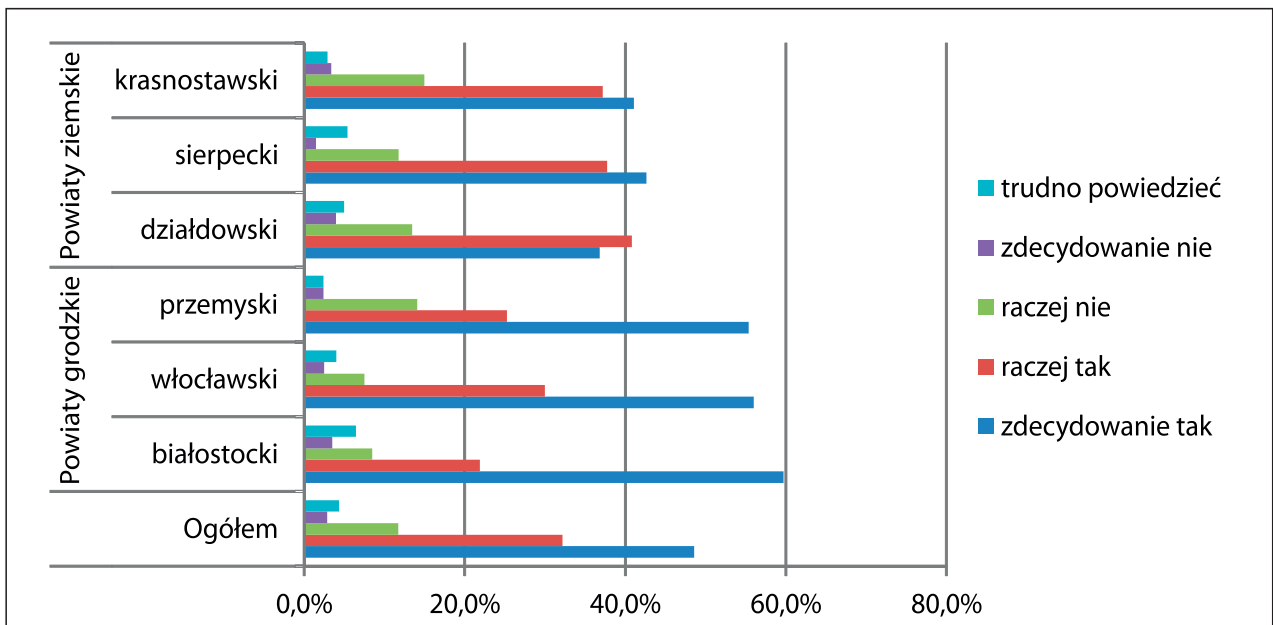
Wykres 10.13. Możliwości komunikacyjne badanych bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne.

Generalnie badani bezrobotni mogli dojeżdżać do pracy. Zdecydowana większość mogłaby poruszać się w tym celu publicznymi środkami transportu (72,0%), ponad jedna trzecia prywatnym samochodem osobowym, a prawie 17% motocyklem lub rowerem. Tylko nieliczni (1,2%) nie mieli możliwości dotarcia do pracy poza miejscem swojego zamieszkania. W miastach znacznie częściej można było skorzystać z komunikacji publicznej, w powiatach wiejskich z samochodu osobowego, motocykla lub roweru. W powiatach wiejskich znacznie częściej wskazywano na brak możliwości dojazdu do pracy. Kobiety znacznie częściej deklarowały możliwość dojazdu środkami komunikacji publicznej (77,4%), mężczyźni – samochodem osobowym (42,5%), a także motocyklem lub rowerem (21,3%). Starsi częściej wymieniali komunikację publiczną oraz motocykl lub rower, młodszy zaś stosunkowo częściej samochód osobowy jako środek transportu umożliwiający dojazd do pracy. W miarę wzrostu poziomu wykształcenia bezrobotnych malał odsetek deklarujących możliwość wykorzystania w celu dojazdu do pracy jedynie środków komunikacji publicznej, motocykla lub roweru, a zwiększał się udział dysponujących samochodem osobowym.

Wykres 10.14. Skłonność badanych bezrobotnych do podnoszenia, uzupełniania lub uaktualniania kwalifikacji zawodowych, w ramach posiadanego zawodu

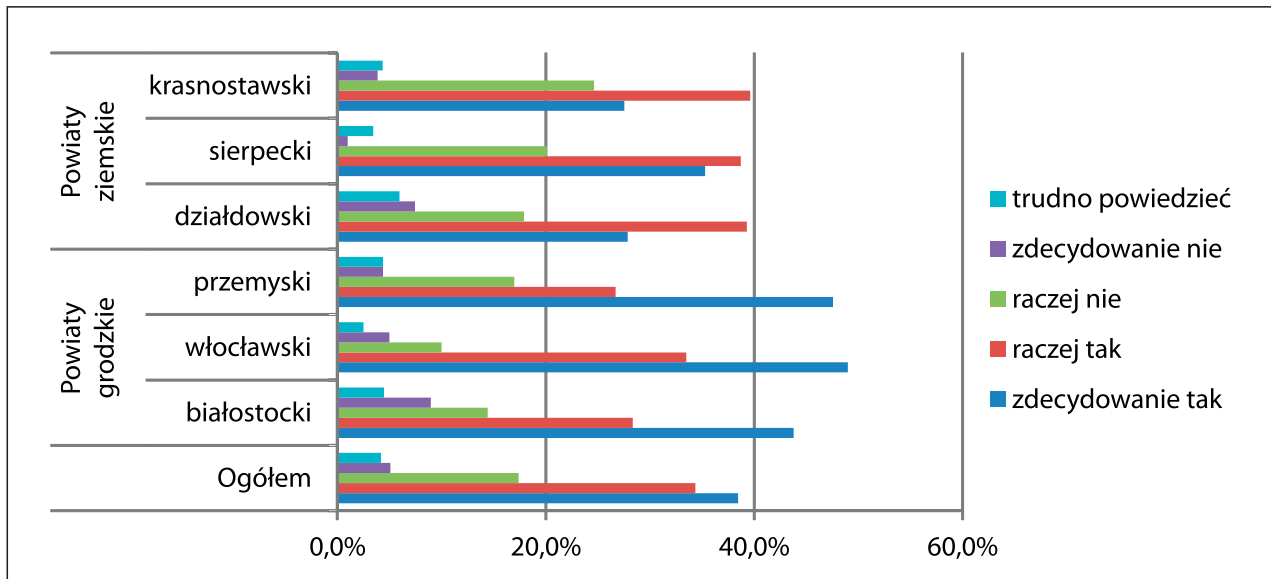

Źródło: opracowanie własne.

Badano również skłonność bezrobotnych do mobilności zawodowej i przestrzennej w przypadku uzyskania zatrudnienia. Respondenci wykazywali znaczną skłonność do mobilności zawodowej. Do podniesienia, uzupełnienia lub uaktualnienia kwalifikacji zawodowych, ale bez zmiany zawodu, gotowych było 80,8% ba-

danych – częściej młodszych oraz o relatywnie wyższym poziomie wykształcenia. Rzadziej już deklarowano gotowość do zmiany zawodu i przekwalifikowania się (72,9%); częściej skłonne były do tego kobiety (o około 7 punktów procentowych), osoby młode i w średnim wieku, a także mające wykształcenie średnie ogólnokształcące i wyższe. Częściej niż trzy na cztery badane osoby deklarowały gotowość podjęcia pracy niezgodnej z kwalifikacjami; częściej czyniły to kobiety, a także osoby młodsze oraz osoby z wykształceniem średnim i zasadniczym zawodowym. Badani z wykształceniem wyższym, których zdobycie określonych kwalifikacji kosztowało więcej wysiłku fizycznego i finansowego, byli mniej skłonni do podejmowania pracy niezgodnej z kwalifikacjami, chociaż odsetek wyrażających zgodę na takie rozwiązania był wśród nich również wysoki (72,2%).

Wykres 10.15. Skłonność badanych bezrobotnych do zmiany zawodu i przekwalifikowania się

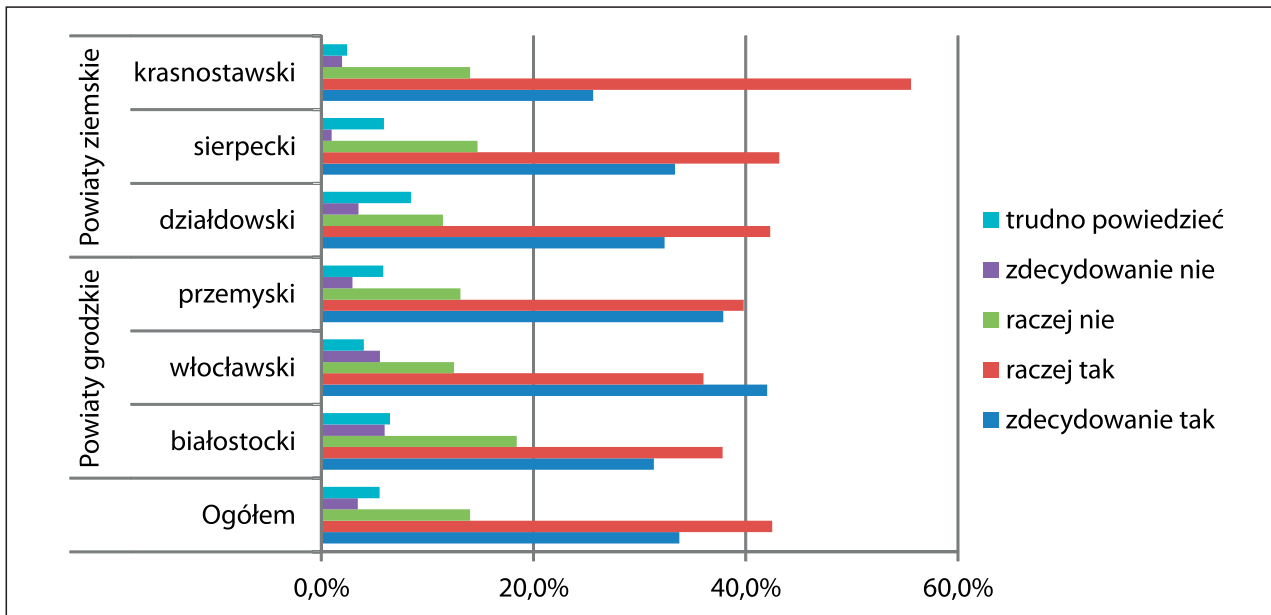
Źródło: opracowanie własne.

Tabela 10.10. Badani bezrobotni według rodzajów działań, jakie skłonni byłiby podjąć w celu uzyskania zatrudnienia (w odsetkach)

Rodzaj działania	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Podniesienie, uzupełnienie lub uaktualnienie kwalifikacji zawodowych bez zmiany zawodu	48,6	32,2	11,7	2,9	4,6
Zmiana zawodu, przekwalifikowanie się	38,5	34,4	17,4	5,1	4,7
Podjęcie pracy niezgodnej z kwalifikacjami	33,7	42,5	14,0	3,4	6,3
Dojeżdżanie do pracy dłużej niż godzinę w jedną stronę	11,5	32,8	33,4	13,9	8,5
Przeprowadzenie się do innej miejscowości	8,4	17,4	27,2	40,2	6,7
Wyjazd do innego kraju	10,3	15,8	22,3	41,3	10,3

Źródło: opracowanie własne.

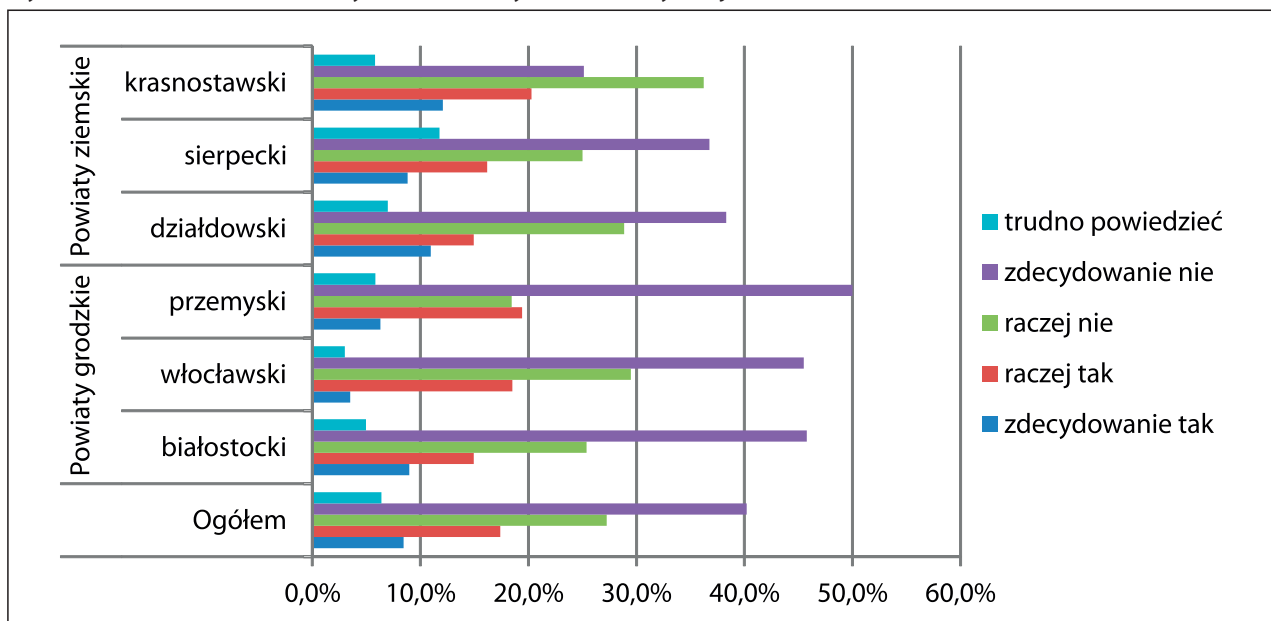
Wykres 10.16. Skłonność badanych bezrobotnych do podejmowania pracy niezgodnej ze swoimi kwalifikacjami

Źródło: opracowanie własne.

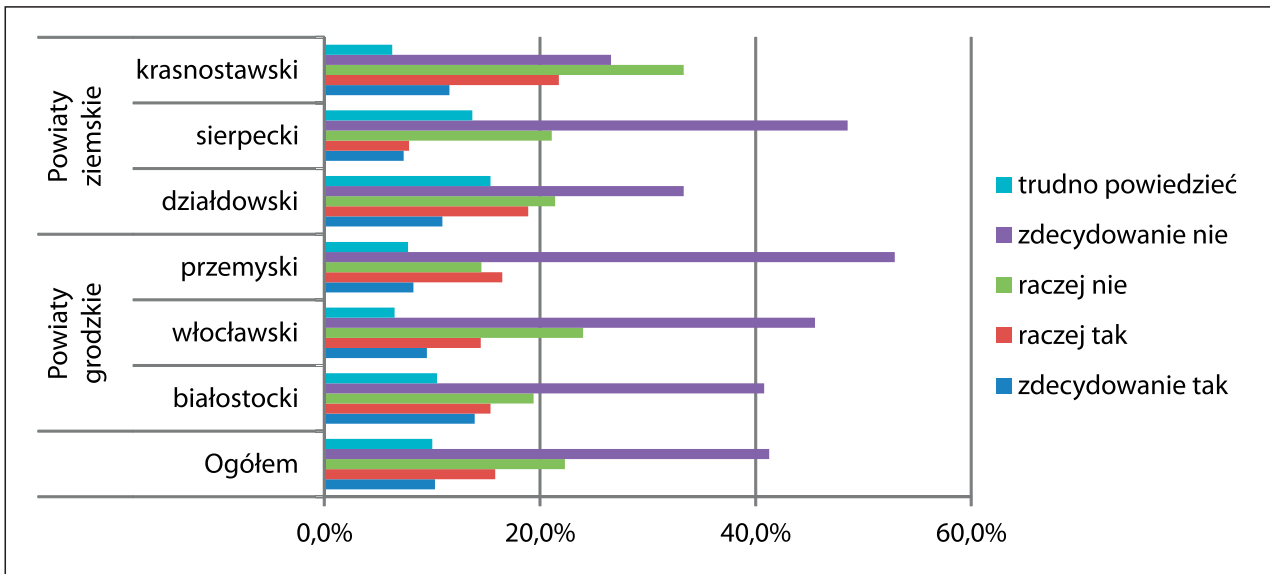
Respondenci wykazywali znacznie mniejszą skłonność do mobilności przestrzennej. Być może osoby, które miały możliwości zmiany miejsca zamieszkania w poszukiwaniu pracy już to uczyniły, a zarejestrowani bezrobotni związani byli więzami rodzinnymi, majątkowymi, mieszkaniem itp. z miejscem zamieszkania. Przeprowadzenie się do innej miejscowości dopuszczało 25,8% badanych. Częściej byli to mężczyźni, osoby młode oraz w stanie cywilnym wolnym, a także respondenci z wykształceniem wyższym i średnim ogólnokształcącym. Wyjazd do innego kraju w poszukiwaniu pracy dopuszczało około 26% badanych; znacznie częściej byli to mężczyźni, osoby młode, kawalerowie i panny, z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i nieco częściej z wykształceniem wyższym.

Wykres 10.17. Skłonność badanych bezrobotnych do zmiany miejsca zamieszkania

Źródło: opracowanie własne.

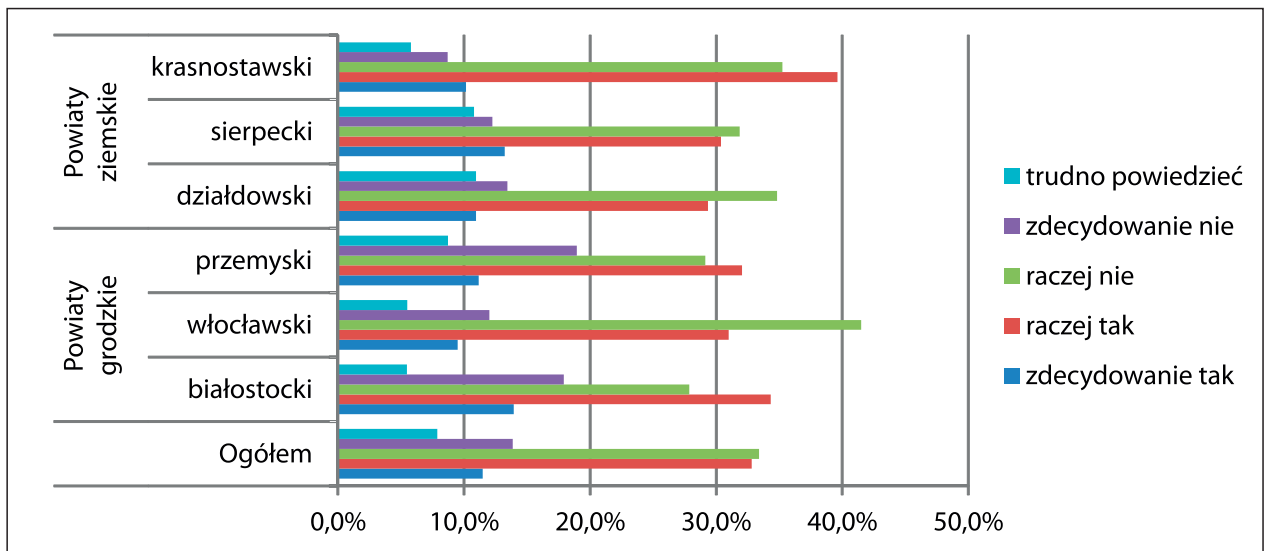
Wykres 10.18. Skłonność badanych bezrobotnych do wyjazdu zagranicę

Źródło: opracowanie własne.

Niechętnie natomiast respondenci byli nastawieni do dłuższych codziennych dojazdów do pracy. Na dojazdy trwające ponad godzinę w jedną stronę zdecydowanie godziło się 11,5% badanych, a możliwość taką dopuszczało 32,8% osób. Możliwość długotrwałych dojazdów do pracy deklarowali zarówno zdecydowanie, jak i raczej znacznie częściej mężczyźni, dopuszczały je natomiast znacznie częściej osoby młode, będące w stanie wolnym i co ciekawe – z wykształceniem wyższym. Być może respondenci z wykształceniem wyższym traktowaliby konieczność długich dojazdów do pracy jako stan przejściowy do migracji stałej.

Wykres 10.19. Skłonność badanych bezrobotnych do dojazdów do pracy trwających dłużej niż 60 minut w jedną stronę

Źródło: opracowanie własne.

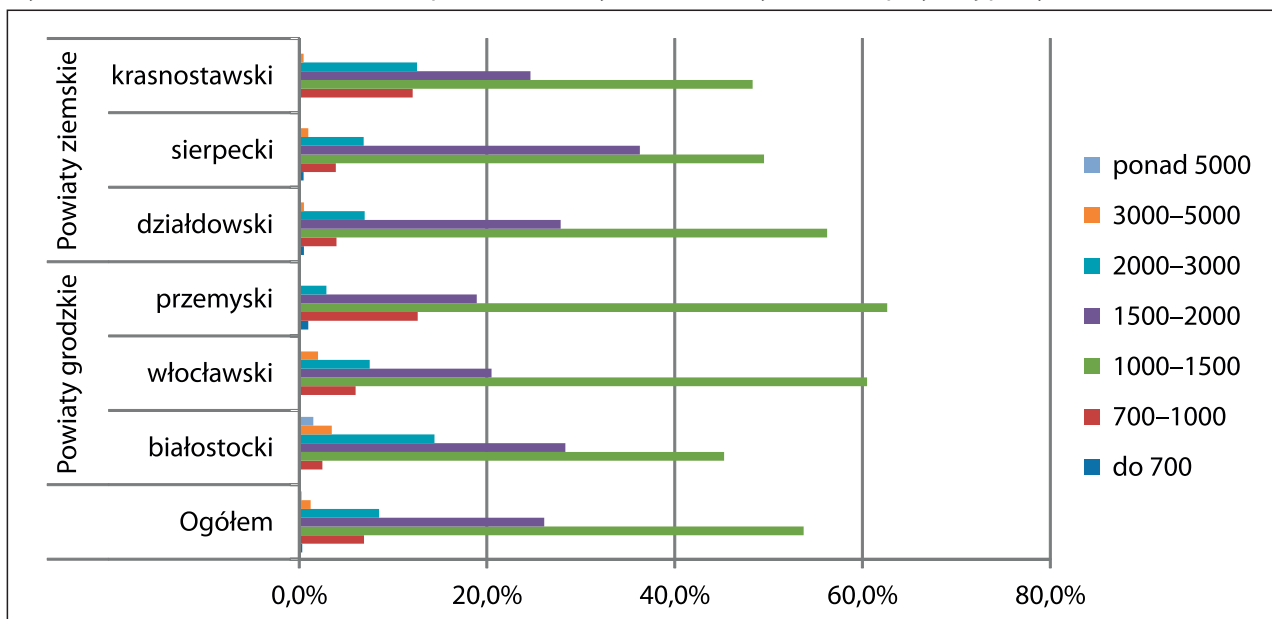
Tabela 10.11. Respondenci według minimalnego wynagrodzenia miesięcznego netto, za które skłonni byłiby podjąć pracę (w odsetkach)

Wysokość wynagrodzenia miesięcznego netto w zł	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Do 700	0,3	0,0	0,0	1,0	0,5	0,5	0,0
700–1000	6,9	2,5	6,0	12,6	4,0	3,9	12,1
1000–1500	53,7	45,3	60,5	62,6	56,2	49,5	48,3
1500–2000	26,1	28,4	20,5	18,9	27,9	36,3	24,6
2000–3000	8,5	14,4	7,5	2,9	7,0	6,9	12,6
3000–5000	1,2	3,5	2,0	0,0	0,5	1,0	0,5
Ponad 5000	0,2	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Brak odpowiedzi	3,0	4,5	3,5	1,9	4,0	2,0	1,9

Źródło: opracowanie własne.

Badani bezrobotni nie mieli wygórowanych oczekiwań płacowych, mediana minimalnej płacy netto, która skłoniłaby ich do podjęcia pracy, wynosiła około 1400 zł. Ponad połowa respondentów (53,7%) zatrudniłaby się za wynagrodzenie netto w wysokości 1000–1500 zł, co oznacza, że gotowa byłaby pracować za wynagrodzenie minimalne lub niewiele od niego wyższe. Nieco częściej niż co czwarty bezrobotny oczekiwał wynagrodzenia netto w wysokości 1500–2000 zł, co oznaczało, że jego płaca brutto zawierałaby się w przedziale 2000–3000 zł. Tylko 8,5% badanych zdecydowałoby się podjąć pracę za minimalne wynagrodzenie brutto oscylujące wokół płacy przeciętnej. Najwyższego poziomu wynagrodzenia oczekiwali mieszkańcy Białegostoku, najniższego mieszkańcy Przemyśla i Włocławka, najbardziej zróżnicowane wskazania co do wynagrodzeń zgłosili mieszkańcy powiatu krasnostawskiego. Wydaje się, że poziom oczekiwań płacowych określała struktura gospodarki powiatu, sytuacja na rynku pracy, poziom wynagrodzeń na lokalnym rynku pracy oraz możliwości uzyskania dodatkowego dochodu.

Wykres 10.20. Minimalne oczekiwania płacowe badanych bezrobotnych wobec przyszłej pracy (w zł)

Źródło: opracowanie własne.

Wyższych wynagrodzeń oczekiwali częściej mężczyźni. Średnie wynagrodzenie minimalne netto, za które mężczyźni podjąłby pracę, wynosiło około 1550 zł i było o około 230 zł wyższe od odpowiedniej płacy dla kobiet. Wiek nie różnicował w większym stopniu oczekiwań płacowych, zaobserwowano natomiast niewielką ich korelację ze stanem cywilnym. Badani w stanie wolnym mieli większe oczekiwania płacowe od osób reprezentujących pozostałe kategorie stanu cywilnego; z kolei respondenci obciążeni obowiązkami rodzinnymi i odpowiedzialnością za innych skłonni byli pracować nawet za niższe wynagrodzenie. Występowała również wyraźna dodatnia korelacja między dochodem na osobę w gospodarstwie domowym a oczekiwanym poziomem wynagrodzenia. Najwyższego wynagrodzenia, które skłaniałoby do podejmowania pracy, oczekiwały osoby z wykształceniem wyższym, nieco niższego z wykształceniem średnim zawodowym i zasadniczym zawodowym, a najniższego z wykształceniem gimnazjalnym i niższym.

Na elastyczność i mobilność bezrobotnych na rynku pracy mogła wpływać również ich karalność. Według deklaracji, 90,1% badanych nigdy nie zostało skazanych w procesie sądowym. Do otrzymania kiedykolwiek wyroku skazującego przyznało się 6,9% respondentów, a pozostali odmówili odpowiedzi, co może sugerować, że kiedyś weszli jednak w konflikt z prawem i otrzymali stosowny wyrok sądowy. Dlatego charakterystyka zostanie przeprowadzona na podstawie deklaracji o niekaralności. Odsetki osób niekaranych były zbliżone w poszczególnych powiatach. Różnicowanie przestrzenne nie było więc czynnikiem różnicującym karalność. Wyraźna była natomiast jej zależność od płci. Znacznie rzadziej karane były kobiety; niekaralność zadeklarowało 96,8% badanych kobiet, podczas gdy wśród mężczyzn odpowiedni odsetek był o 15 punktów procentowych niższy i wyniósł 81,7%. Wiek w niewielkim tylko stopniu różnicował stopień karalności. Odmienna okazała się jej relacja z wykształceniem. Karalność dotyczyła przede wszystkim osób o najniższym poziomie wykształcenia, tj. nie wyższym niż zasadnicze zawodowe. Wśród respondentów z wykształceniem gimnazjalnym i niższym niekarani stanowili 81,0%, wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym – około 87%, z wykształceniem średnim – 94%–97%, a wśród badanych mających wykształcenie wyższe aż 98,1% (przy czym do karalności przyznało się 0,6%, a pozostali odmówili odpowiedzi).

10.6. Czas trwania bezrobocia

W badanej populacji 901 osób pozostawało w zasobie bezrobotnych dłużej niż 12 miesięcy od ostatniej rejestracji. Stanowiły one 73,9% ogółu respondentów. Wiadomo, że czas trwania bezrobocia zdeterminowany jest różnymi właściwościami bezrobotnych. W tab. 10.12 zostały zamieszczone warianty cech demograficznych charakteryzujących respondentów oraz ich różnicowanie według okresu trwania bezrobocia. Sytuacje, w których odsetek długookresowo bezrobotnych jest większy od przeciętnego, wskazują warianty sprzyjające wydłużaniu czasu bezrobocia i „wpychające” bezrobotnych w bezrobocie długookresowe.

Zaliczeniu do populacji długookresowo bezrobotnych sprzyjała niewątpliwie płeć żeńska. Wśród kobiet odsetek długotrwanie bezrobotnych był o 11 punktów procentowych wyższy niż wśród mężczyzn. Drugim czynnikiem, który przyczyniał się do popadania w bezrobocie długookresowe był starszy wiek bezrobotnych, szczególnie przekroczenie 50. roku życia. Osoby w tym wieku rzadziej były skłonne do podnoszenia lub zmiany kwalifikacji, mniej elastyczne i dyspozycyjne, bardziej natomiast zagrożone wystąpieniem choroby. Również stan cywilny i sytuacja rodzinna miały wpływ na długość okresu pozostawania bez pracy. Największe szanse na wyjście ze stanu bezrobocia, a więc na skrócenie czasu jego trwania mieli kawalerowie i panny. Pozostałe kategorie stanu cywilnego sprzyjały raczej wydłużaniu okresu poszukiwania pracy.

Na znaczenie dyspozycyjności dla przyszłych pracodawców wskazywało różnicowanie okresu trwania bezrobocia w zależności od sytuacji rodzinnej bezrobotnych. Posiadanie dwojga lub więcej dzieci przyczyniało się w wyraźny sposób do wydłużenia czasu pozostawania bez pracy; w grupie rodziców mających co najmniej dwoje dzieci odsetek długotrwanie bezrobotnych był o 11–12 punktów procentowych wyższy niż wśród osób bezdzietnych lub z jednym dzieckiem. Wiek najmłodszego dziecka będącego na utrzymaniu bezrobotnego, wskazujący na większy lub mniejszy zakres obowiązków opiekuńczych, nie różnicował okresu trwania bezrobocia. Pracodawcy wybierali osoby bezdzietne zakładając, że posiadanie dziecka może spowodować zmniejszenie dyspozycyjności kandydata do pracy. Subiektywne przekonanie, że obowiązki opiekuńcze utrudniają i/lub uniemożliwiają w mniejszym bądź większym zakresie podjęcie i/lub wykonywanie pracy, także częściej sytuowało bezrobotnych w gronie długotrwanie pozostających bez zatrudnienia. Mogło to wynikać z mniej lub bardziej świadomej niechęci do podejmowania obowiązków zawodowych. Jednak nawet wśród osób deklarujących, że obowiązki opiekuńcze nie mają wpływu na podjęcie i/lub wykonywanie pracy, odsetki długotrwanie

bezrobotnych były wyższe od przeciętnego. Wynika z tego, że w świadomości pracodawców nawet ewentualność powstania takich obowiązków, w związku np. z posiadaniem dziecka, zmniejszała szanse kandydata na rynku pracy. Jedynie osoby w pełni dyspozycyjne, które nie musiały sprawować nad nikim opieki, rzadziej niż przeciętnie były zagrożone długotrwałym pozostawaniem bez pracy.

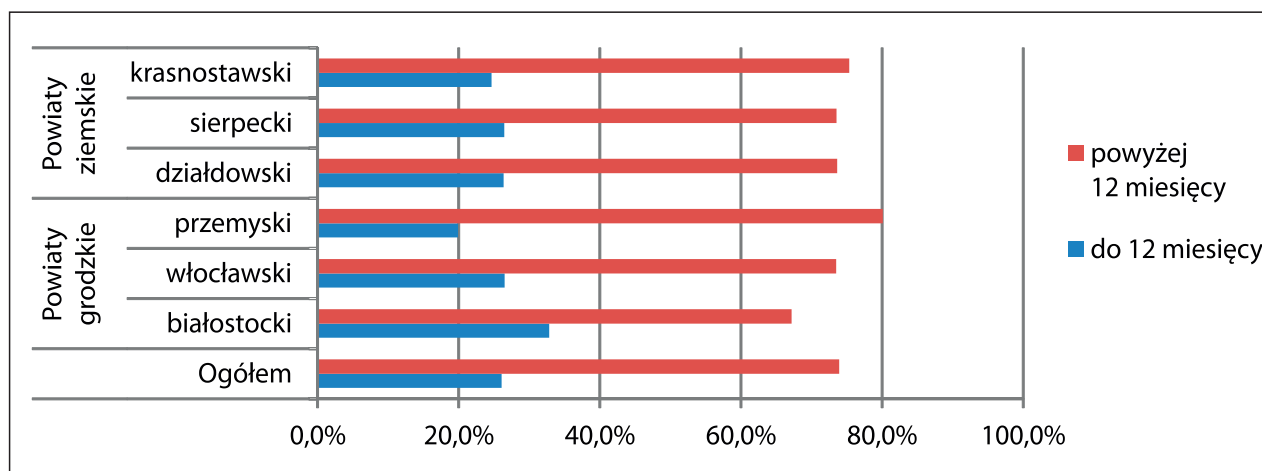
Tabela 10.12. Charakterystyki społeczno-demograficzne bezrobotnych według czasu trwania bezrobocia

Wyszczególnienie	Czas trwania bezrobocia	
	do 12 miesięcy	ponad 12 miesięcy
Liczba badanych bezrobotnych	318	901
Struktura badanych bezrobotnych w odsetkach		
Ogółem	26,1	73,9
Płeć		
mężczyzna	32,2	67,8
kobieta	21,2	78,8
Wiek		
do 29 lat	30,6	69,4
30–49 lat	25,7	74,3
50 i więcej lat	15,2	84,8
Stan cywilny		
wolny	29,2	70,8
małżeński	23,7	76,3
rozwódziony	24,7	75,3
wdowi	21,4	78,6
Liczba dzieci na utrzymaniu		
0	28,1	71,9
1	28,9	71,1
2	18,0	82,0
3 i więcej	16,9	83,1
Wiek najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu		
0–6 lat	21,1	78,9
7–12 lat	23,4	76,6
13 i więcej	23,0	77,0
nie dotyczy (osoby bezdzietne)	28,3	71,7

Źródło: opracowanie własne.

Długość okresu bezrobocia pozostawała w ścisłym związku z kwalifikacjami bezrobotnych. Im wyższe kwalifikacje, tym mniejsze było zagrożenie bezrobociem długookresowym. Odsetki długotrwanie bezrobotnych były znacznie wyższe wśród bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym niż wśród osób o relatywnie wyższym poziomie wykształcenia, a w najmniejszym stopniu zagrożone długo trwającym bezrobociem były osoby z wykształceniem wyższym. Również brak doświadczenia zawodowego lub bardzo krótki staż pracy sprzyjały wydłużaniu okresu bezrobocia. W najlepszej sytuacji były osoby posiadające stosunkowo krótki staż pracy (1–5 lat), ale dysponujące już doświadczeniem zawodowym, młode, żądne sukcesu, szukające swojej pozycji zawodowej, stwarzające perspektywy na przyszłość i przysparzające najwięcej korzyści pracodawcom. Również znajomość języków obcych znacząco przyczyniała się do skracania czasu pozostawania bez pracy.

Wykres 10.21. Badani bezrobotni według czasu trwania bezrobocia

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 10.13. Kwalifikacje respondentów a okres trwania bezrobocia (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Czas trwania bezrobocia	
	do 12 miesięcy	ponad 12 miesięcy
Wykształcenie		
– gimnazjalne i poniżej	18,4	81,6
– zasadnicze zawodowe	25,1	74,9
– średnie ogólnokształcące	25,2	74,8
– średnie zawodowe i policealne	31,3	68,7
– wyższe	34,6	65,4
Staż pracy		
– bez doświadczenia zawodowego	17,1	82,9
– do 1 roku	25,7	74,3
– 1–5 lat	33,7	66,3
– 6–20 lat	27,9	72,1
– ponad 20 lat	27,7	72,3
Znajomość języka angielskiego	36,5	63,5
Znajomość innego języka obcego	32,3	67,7

Źródło: opracowanie własne.

Najbardziej zagrożone długim pozostawaniem w populacji bezrobotnych były osoby nieposiadające żadnego wyuczonego zawodu oraz pracownicy biurowi, najmniej natomiast specjaliści oraz technicy i inny średni personel. W przypadku bezrobotnych według ostatnio wykonywanego zawodu najwięcej długotrwałe bezrobotnych było wśród osób bez zawodu, a także wykonujących zawody rolników i ogrodników oraz pracowników przy pracach prostych (grupy 6 i 9). Najmniej zagrożone długotrwałym bezrobociem były osoby, które przed zarejestrowaniem się wykonywały zawody techników i innego średniego personelu, specjalistów, a także należące do grup wielkich 5, 7 i 8. Ceniona przez pracodawców była wielozawodowość. Osoby potrafiące wykonywać pracę w kilku zawodach (najlepiej czterech i więcej) miały znacznie większe szanse na rynku pracy i mniejsze szanse popadnięcia w długotrwałe bezrobocie niż osoby bez zawodu lub deklarujące przygotowanie do pracy w jednym zawodzie.

Zły stan zdrowia i niepełnosprawność przyczyniały się w sposób istotny do wydłużenia okresu bezrobocia. Wśród osób z lekkim stopniem niepełnosprawności odsetek długookresowo bezrobotnych wynosił 86,6% i wzrastał aż do 93,3% wśród mających umiarkowany stopień niepełnosprawności. Oznaczało to, że niepełnosprawni, szczególnie o większym stopniu niepełnosprawności, mają znikome szanse na znalezienie pracy.

Również znacznie mniejsze były szanse osób, które nie oceniały swojego zdrowia jako bardzo dobre lub dobre. Różnica między osobami o dobrym i o złym stanie zdrowia wynosiła nawet kilkanaście punktów procentowych.

Tabela 10.14. Stan zdrowia i stopień niepełnosprawności respondentów a okres trwania bezrobocia (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Czas trwania bezrobocia	
	do 12 miesięcy	ponad 12 miesięcy
Stopień niepełnosprawności		
– lekki	13,4	86,6
– umiarkowany	6,7	93,3
– brak niepełnosprawności	27,1	72,9
Samooceń stanu zdrowia		
– bardzo dobry	29,7	70,3
– dobry	27,8	72,2
– taki sobie (ani dobry, ani zły)	19,6	80,4
– zły	15,7	84,3
– bardzo zły	16,7	83,3

Źródło: badania własne.

Zaobserwowano również wydłużanie się okresu pozostawania bez pracy wraz z obniżaniem się zdolności komunikacyjnych bezrobotnych. Bezrobotni nieposiadający telefonu znacznie częściej należeli do najdłużej bezrobotnych (91,3%) niż dysponujący telefonem (72,9%). Także nieumiejętność lub niemożliwość samodzielnego korzystania z internetu znacznie upośledzała szanse na szybkie wyjście ze stanu bezrobocia. Wśród osób korzystających z internetu odsetek długotrwale bezrobotnych nie sięgał 70% i był o ponad 10 p. p. niższy niż wśród osób pozbawionych takich możliwości.

Karalność nie wpływała na wydłużenie okresu bezrobocia. Jednak zauważono, że wśród osób odmawiających odpowiedzi na to pytanie było znacznie więcej bezrobotnych dłużej niż 12 miesięcy niż wśród pozostałych. Być może osoby, które straciły szanse na podjęcie pracy w wyniku ujawnienia karalności, później próbują ją zatajać.

Większa ruchliwość zawodowa i przestrzenna sprzyjały skróceniu okresu bezrobocia. Samo jednak podniesienie i uaktualnianie kwalifikacji zawodowych, bez zmiany zawodu, nie wystarczało – nawet okazanie niechęci wobec propozycji zmiany mogło skutkować wydłużeniem czasu bezrobocia. Natomiast gdy pojawiała się możliwość zmiany zawodu i przekwalifikowania się, podejmowania pracy niezgodnej z kwalifikacjami, dłuższych dojazdów do pracy, migracji definitywnej lub czasowej na dłuższą odległość – wyrażenie zdecydowanego oporu (odpowiedź „zdecydowanie nie”) powodowało znaczne wydłużenie okresu pozostawania bez zatrudnienia.

Największy był udział długookresowo bezrobotnych w grupie osób, które podjęłyby pracę przy wynagrodzeniu nie niższym niż w granicach minimalnego wynagrodzenia obowiązującego w gospodarce. W grupie dopuszczających mniejsze zarobki, a szczególnie w grupie oczekujących wyższych zarobków odsetki bezrobotnych dłużej niż 12 miesięcy były niższe. Osoby przystające na mniejsze zarobki miały szanse na znalezienie pracy właśnie z tego powodu, natomiast osoby oczekujące wyższego wynagrodzenia stanowiły zapewne bardziej cenną siłę roboczą, świadomą swoich kompetencji. Ponadto nie wiadomo, czy ich oczekiwania płacowe nie były obniżane w miarę wydłużania się okresu poszukiwania pracy.

Zamieszczone w tab. 10.15 informacje obrazujące strukturę krótko- i długookresowo bezrobotnych według wariantów badanych cech demograficznych i społeczno-zawodowych potwierdzają omówiony wcześniej ich wpływ na długość okresu bezrobocia.

Omawiano dotąd wpływ różnych cech demograficznych i społeczno-zawodowych na zróżnicowanie czasu trwania bezrobocia w układach dwuwymiarowych. Łatwo zauważyć, że oddziaływanie niektórych cech kumuluje się, np. obowiązki opiekuńcze przypisywane są kobietom, wiek kojarzony może być ze stanem cywilnym i rodzinnym, wykształceniem dyspozycyjnością i rzutkością, wykształcenie ze znajomością języków obcych, zawodem wyuczonym i wykonywanym itp. W konsekwencji kumulowały się u tych samych osób syndromy cech oddziałujących w określonym kierunku na czas trwania bezrobocia.

Tab. 10.15. Struktura krótko- i długookresowych bezrobotnych według cech demograficznych i społeczno-zawodowych (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Czas trwania bezrobocia	
		do 12 miesięcy	ponad 12 miesięcy
Płeć			
– mężczyźni	44,4	54,7	40,7
– kobiety	55,6	45,3	59,3
Wiek			
– do 29 lat	42,1	49,4	39,5
– 30–49 lat	41,8	41,2	42,0
– 50 i więcej lat	16,2	9,4	18,5
Stan cywilny			
– wolny	42,2	47,2	40,4
– małżeński	48,7	44,3	50,3
– rozwiedziony	8,0	7,5	8,1
– wdowi	1,1	0,9	1,2
Liczba dzieci na utrzymaniu			
0	63,9	68,9	62,2
1	15,6	17,3	15,0
2	13,7	9,4	15,2
3 i więcej	6,8	4,4	7,7
Wiek najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu			
0–6 lat	14,0	11,3	15,0
7–12 lat	9,1	8,2	9,4
13 i więcej	14,3	12,6	14,9
nie dotyczy	62,6	67,9	60,7
Wykształcenie			
– gimnazjalne i poniżej	26,3	18,6	29,1
– zasadnicze zawodowe	24,9	23,9	25,2
– średnie ogólne	11,4	11,0	11,5
– średnie zawodowe i policealne	24,1	28,9	22,4
– wyższe	13,3	17,6	11,8
Staż pracy			
– bez stażu	29,2	19,2	32,7
– do 1 roku	11,8	11,6	11,9
– 1–5 lat	27,5	35,5	24,6
– 6–20 lat	23,2	24,8	22,6
– ponad 20 lat	8,3	8,8	8,1
Znajomość języków obcych			
– język angielski	21,6	30,2	18,5
– inny język	20,6	25,5	18,9

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział 11

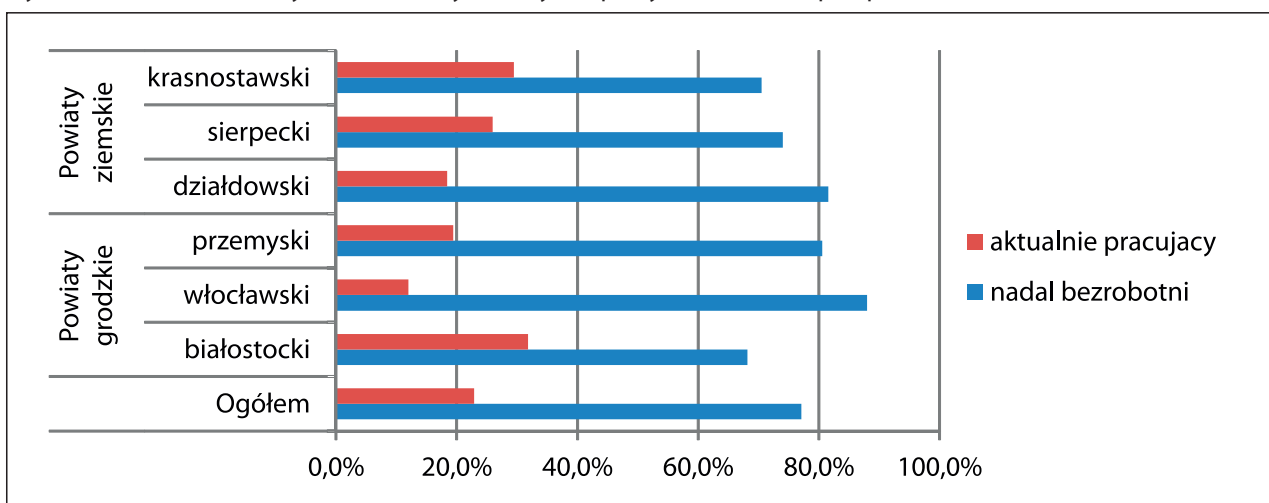
DETERMINANTY PODEJMOWANIA PRACY PRZEZ BEZROBOTNYCH

11.1. Cechy demograficzne i społeczno-zawodowe sprzyjające podejmowaniu pracy

Można by przypuszczać, że cechy bezrobotnych o stosunkowo krótszym okresie przebywania poza sferą zatrudnienia sprzyjały podejmowaniu przez nich pracy. Przeprowadzone badania generalnie potwierdziły to założenie, z wieloma jednak zastrzeżeniami. Operat losowania został ustalony według stanu bezrobocia w dniu 31 grudnia 2010 r. Badania sondażowe na pobranej z niego próbie przeprowadzono w grudniu 2012 r., a w powiecie krasnostawskim w styczniu 2013 r. Na tej podstawie zestawiono listę bezrobotnych, którzy do momentu sondażu zmienili swój status na rynku pracy i w czasie jego przeprowadzania pracowali. Osoby z tej listy nazwano „aktualnie pracującymi”, natomiast osoby, które nie zmieniły statusu na rynku pracy – „nadal bezrobotnymi”. Następnie przyjęto, że cechy demograficzne i społeczno-zawodowe aktualnie pracujących sprzyjały podejmowaniu pracy i zbadano, jak różniła się struktura obu populacji pod względem tych cech.

W badanej populacji było 279 osób aktualnie pracujących (22,9%) i 940 osób nadal bezrobotnych (77,1%). Najczęściej podejmowano pracę w Białymstoku (31,8%), a także w powiatach krasnostawskim (29,5%) i sierpeckim (26,0%). Negatywnie wyróżniał się Włocławek, w którym pracę podjęło tylko 12,0% badanych.

Wykres 11.1. Status badanych bezrobotnych na rynku pracy w momencie przeprowadzenia sondażu

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 11.1. Cechy demograficzne respondentów a ich szanse na podjęcie pracy (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Nadal bezrobotni	Aktualnie pracujący
Płeć		
– mężczyźni	76,9	23,1
– kobiety	77,3	22,7
Wiek		
– do 29 lat	68,4	31,6
– 30–49 lat	82,1	17,9
– 50 i więcej lat	86,8	13,2
Stan cywilny		
– wolny	73,3	26,7
– małżeński	78,1	21,9
– rozwiedziony	90,7	9,3
– wdowi	78,6	21,4
Liczba dzieci na utrzymaniu		
– 0	73,3	26,7
– 1	78,1	21,9
– 2	90,7	9,3
– 3 i więcej	78,6	21,4
Wiek najmłodszego dziecka pozostającego na utrzymaniu		
– 0–6 lat	83,0	17,0
– 7–12 lat	85,6	14,4
– 13 i więcej	83,9	16,1
Osoby bezdzietne	73,0	27,0

Źródło: opracowanie własne.

Badania pokazały, że płeć nie różnicowała natężenia podejmowania pracy. Nieco większy odsetek pracujących odnotowano wśród mężczyzn, ale ich przewaga nad kobietami była minimalna (0,4 punktu procentowego). Zatrudnieniu sprzyjał młody wiek. Częstość podejmowania pracy przez najmłodszych bezrobotnych (31,6%) była znacznie wyższa niż wśród dojrzałych (17,9%) i w starszym wieku (13,2%). Z płcią męską i młodym wiekiem badanych można skojarzyć wariant trzeciej cechy demograficznej, a mianowicie stan cywilny wolny (26,7%). Najgorzej na rynku pracy radziły sobie osoby rozwiedzione, spośród których pracowało tylko 9,3%.

Stan rodzinny również różnicował zdolności zatrudnieniowe badanych, wpływając na wydłużanie czasu bezrobocia. Zdecydowanie większe szanse na zatrudnienie mieli bezdzietni respondenci (około 27%). Posiadanie jednego dziecka zmniejszało je o około 5 punktów procentowych, a większej liczby dzieci jeszcze bardziej. Wiek posiadanych dzieci nie różnicował natomiast tych szans w większym stopniu.

Widoki na zatrudnienie mieli przede wszystkim bezrobotni z wykształceniem wyższym (54,3%), dużo mniejsze mający wykształcenie średnie (24–28%), a minimalne z pozostałym wykształceniem (9–14%). Ciekawe jest oddziaływanie doświadczenia zawodowego. Najczęściej zatrudniani występowali wśród osób o bardzo krótkim stażu pracy, do roku (27,8%), często wśród osób o najdłuższym stażu pracy, powyżej 20 lat (24,8%), a także nieco częściej niż przeciętnie wśród osób bez doświadczenia zawodowego (23,0%). Ewidentnie sprzyjała zatrudnieniu znajomość języka angielskiego (35,4%) lub jakiegoś innego języka obcego (32,7%). Największe szanse na zatrudnienie mieli bezrobotni z zawodem wyuczonym specjalisty (51,0%), pracownika biurowego (38,5%) oraz technika i innego średniego personelu (30,2%). Najbardziej predestynował do zatrudnienia ostatnio wykonywany zawód pracownika biurowego (41,2%), technika i innego średniego personelu (29,7%) oraz specjalisty (26,9%).

Tabela 11.2. Kwalifikacje respondentów a szanse na podjęcie przez nich pracy (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Nadal bezrobotni	Aktualnie pracujący
Wykształcenie		
– gimnazjalne i poniżej	90,3	9,7
– zasadnicze zawodowe	85,8	14,2
– średnie ogólne	75,5	24,5
– średnie zawodowe i policealne	71,8	28,2
– wyższe	45,7	54,3
Staż pracy		
– bez doświadczenia zawodowego	77,0	23,0
– do 1 roku	72,2	27,8
– 1–5 lat	77,6	22,4
– 6–20 lat	79,9	20,1
– ponad 20 lat	75,2	24,8
Znajomość języka angielskiego	64,6	35,4
Znajomość innego języka obcego	77,1	22,9

Źródło: opracowanie własne.

Znaczący wpływ na możliwości podjęcia pracy miała długość okresu bezrobocia. Badania pokazały, że największe szanse na zatrudnienie miały osoby krótko (do roku) przebywające poza rynkiem pracy (44,3%). Im dłużej trwał etap bezrobocia, tym gorsze były perspektywy znalezienia pracy (15,3% pracujących wśród osób pozostających w rejestrach powyżej 12 miesięcy). Można zaryzykować stwierdzenie, że osoby długo przebywające poza sferą pracy były wręcz skazane na bezrobocie i miały niewielkie szanse na wyjście z tego stanu o własnych siłach, bez zdecydowanych działań pomocowych.

Tabela 11.3. Stopień niepełnosprawności i stan zdrowia respondentów a szanse na podjęcie przez nich pracy (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Nadal bezrobotni	Aktualnie pracujący
Stopień niepełnosprawności		
– lekki	82,1	17,9
– umiarkowany	86,7	13,3
– brak niepełnosprawności	76,7	23,3
Samoocena stanu zdrowia		
– bardzo dobry	69,7	30,3
– dobry	75,8	24,2
– taki sobie (ani dobry, ani zły)	86,7	13,3
– zły	90,0	10,0
– bardzo zły	100,0	0,0

Źródło: opracowanie własne.

Osoby niepełnosprawne miały znacznie mniejsze szanse znalezienia zatrudnienia. Malały one w miarę wzrostu stopnia niepełnosprawności. Zatrudnieniu sprzyjało natomiast posiadanie bardzo dobrego lub dobrego stanu zdrowia (odpowiednio: 30,3% i 24,2% aktualnie pracujących).

Wyraźnie widoczny wpływ na szanse zatrudnieniowe wywierała możliwość nawiązania kontaktu telefonicznego. Wśród osób nieposiadających telefonu zatrudnienie znalazło tylko 2,9% osób. Podobnie oddziaływała możliwość korzystania z internetu. Wśród korzystających z tej zdobyczy cywilizacji zatrudnienie znalazło 31,5% badanych, natomiast w grupie pozbawionych takiej możliwości tylko około 9%.

Bardzo niskie szanse na znalezienie pracy miały osoby karane (6,0%) – czterokrotnie niższe niż niekarane (24,3%). Przeszłość kryminalna niewątpliwie ograniczała perspektywy pomyślnej resocjalizacji i utrudniała powrót do samodzielnego życia na wolności. W relatywnie korzystnym położeniu były natomiast osoby, które odmówiły odpowiedzi na pytanie o karalność (20,6%), chociaż to mogło sugerować, że weszły w przeszłości w konflikt z prawem. Być może ukrycie tego faktu zwiększyło ich szanse na podjęcie pracy.

Większa ruchliwość zawodowa i przestrzenna zwiększała generalnie szanse na podjęcie pracy. W przybliżeniu liniowa zależność między tymi zmiennymi dotyczyła podnoszenia i uaktualniania kwalifikacji zawodowych, ale bez zmiany zawodu i przeprowadzenia się do innej miejscowości. Relacja bardziej skomplikowana występowała w pozostałych przypadkach. Szanse zatrudnieniowe zwiększała często postawa nie do końca zdecydowana (raczej tak lub raczej nie) co do zmiany zawodu i przekwalifikowania się, podejmowania pracy niezgodnej z kwalifikacjami oraz długich dojazdów do pracy. Jeśli chodzi o propozycje wyjazdu do innego kraju, najwięcej zatrudnionych było wśród raczej niezdecydowanych, a także wśród zdecydowanie dopuszczających taką możliwość.

Ze zgromadzonych danych wynika również, że większe szanse na zatrudnienie miały osoby skłonne podjąć pracę za wyższe wynagrodzenie. W grupie żądających przy podjęciu pracy wynagrodzenia netto przekraczającego 2 tys. zł (płaca brutto w okolicach średniej krajowej lub wyższa) zatrudnienie znalazło około 40% badanych, spośród oczekujących od 1,5 tys. zł do 2 tys. zł – 31,1%, a wśród godzących się na netto 1 tys. do 1,5 tys. zł (płaca brutto w granicach płacy minimalnej) tylko 16,3%. Jeżeli przyjmie się, że wysokość żądanego wynagrodzenia związana była z posiadanymi kwalifikacjami, to przedstawiona sytuacja pokazuje, że pracodawcy gotowi byli zatrudniać osoby z wysokimi kwalifikacjami i więcej im płacić.

Trzeba sobie oczywiście zdawać sprawę, że częstokroć, podobnie jak w przypadku długotrwałości okresu bezrobocia, występował zbieg (kumulacja) wielu wariantów cech, które tworzyły syndrom cech wzajemnie zwiększających szanse zatrudnieniowe lub je osłabiających.

11.2. Przeszłość zawodowa „nadal bezrobotnych”

Nadal bezrobotni w analizowanych powiatach jako główną przyczynę pozostawania bez zatrudnienia najczęściej wskazywali, poza brakiem odpowiednich ofert pracy, brak kwalifikacji poszukiwanych przez pracodawców (tab. 11.4). W grupie bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnym takie przekonanie wyraziło 36,2% osób, wśród mających wykształcenie gimnazjalne i niższe – 35,9%, a w grupach osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym oraz średnim zawodowym – po około 30%. Zaznaczyła się wyraźna zależność pomiędzy odsetkiem wskazań na brak kwalifikacji przyczyniających się do problemów ze znalezieniem pracy a wiekiem. Spośród osób młodych (do 29 roku życia) tę barierę wskazało aż 41,3% bezrobotnych, 30,9% w przedziale wiekowym 30–49 lat oraz zaledwie 18,1% osób mających więcej niż 50 lat.

Tabela 11.4. Główny powód (poza brakiem odpowiednich ofert) pozostawania bez pracy

Powód	Procent „nadal bezrobotnych”
Brak kwalifikacji poszukiwanych na rynku pracy	32,4
Zbyt niskie wynagrodzenie	7,1
Kłopotliwe dojazdy do pracy	3,6
Niepełnosprawność, kłopoty zdrowotne	7,9
Uzależnienia (alkohol, narkotyki)	0,4
Powody rodzinne	7,2
Inne powody	13,2
Brak innych powodów	16,8
Brak odpowiedzi	11,3

Źródło: badania własne.

W grupie składającej się z osób nadal bezrobotnych 16,8% respondentów nie wskazało innego poza niedoborem odpowiednich ofert pracy powodu pozostawania bez zatrudnienia. Na brak właściwych ofert zwróciło uwagę 18,7% kobiet i 14,4% mężczyzn. Zaznaczała się wyraźna zależność pomiędzy upatrywaniem w braku odpowiednich ofert jedynej przyczyny pozostawania bez pracy a poziomem wykształcenia. Im nadal bezrobotni posiadali wyższe wykształcenie, tym częściej wskazywali na brak innych powodów poza niedostateczną ilością ofert pracy. Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym wyrażających takie przekonanie sięgał 14,8%, zasadniczym zawodowym i średnim ogólnym – 16,2%, średnim zawodowym i policealnym – 17,5%, wyższym – 25,7%.

Powody rodzinne, zbyt niskie oferowane wynagrodzenie, niepełnosprawność i kłopoty zdrowotne jako przyczyny niemożności podjęcia pracy wskazało około 7% nadal bezrobotnych w badanych powiatach. Kłopotliwe dojazdy do pracy oraz uzależnienie stanowiły marginalną przeszkodę w podjęciu zatrudnienia.

Najczęściej wskazywanymi przez nadal bezrobotnych przyczynami utraty ostatniego zatrudnienia było zakończenie pracy na czas określony, wykonanie czynności o charakterze dorywczym oraz likwidacja zakładu lub stanowiska pracy (tab. 11.5).

Tabela 11.5. Powody utraty ostatniego zatrudnienia (w odsetkach)

Przyczyna	Ogółem	Kobieta	Mężczyzna
Likwidacja zakładu lub stanowiska pracy	17,0	14,7	20,0
Niezadawalające warunki finansowe	4,6	2,7	7,0
Niezadawalające warunki pracy, inne niż finansowe	3,0	2,1	4,1
Zakończenie pracy na czas określony, dorywczej	38,5	38,0	39,2
Względy rodzinne	3,5	4,4	2,4
Choroba, niepełnosprawność	3,9	4,2	3,6
Podjęcie nauki	0,2	0,2	0,2
Inny powód	10,1	10,5	9,6
Nigdy nie pracowałem	16,7	20,8	11,5
Brak odpowiedzi	2,4	2,5	2,4

Źródło: badania własne.

Powody ustania ostatniego stosunku pracy są różne u respondentów różnej płci. Kobiety częściej wskazywały na względy rodzinne, natomiast znacznie rzadziej w porównaniu do mężczyzn na niezadawalające warunki pracy.

Trzecia co do częstości wskazań grupa nie była w stanie podać przyczyny zwolnienia z ostatnio zajmowanego stanowiska pracy z tego powodu, że nie miała doświadczenia zawodowego (16,7%). Średnio co piąta kobieta i co dziewiąty mężczyzna podał, że nigdy nie pracował. Naturalną tendencją, potwierdzoną w badaniu empirycznym, jest dominacja wśród bezrobotnych bez doświadczenia zawodowego osób młodych, do 29 roku życia. Odsetek niemających doświadczenia zawodowego w tej grupie wiekowej wynosił 33,9%, przy 7,4% w grupie wiekowej 30–49 lat oraz 4,1% wśród respondentów powyżej 50. roku życia. Nieliczni badani wskazywali jako powód utraty ostatniego zatrudnienia: niezadawalające warunki pracy, w tym finansowe, chorobę i niepełnosprawność, względy rodzinne, podjęcie nauki oraz inne przyczyny.

Umowa o pracę na czas określony była dominującą formą regulującą ostatni stosunek pracy osób nadal bezrobotnych mających doświadczenie zawodowe (tab. 11.6).

Nadal bezrobotni w poprzednim miejscu pracy byli najczęściej zatrudnieni na podstawie umowy na czas określony. Badania empiryczne wykazały, że bezrobotni z wyższym wykształceniem częściej niż pozostałe grupy prowadzili działalność gospodarczą. Bez jakiegokolwiek umowy ostatnio wykonywały obowiązki zawodowe głównie osoby z wykształceniem na poziomie gimnazjalnym i niższym; najmniejszy odsetek bezrobotnych wcześniej pracujących w tej formie odnotowano wśród osób z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym oraz wyższym. Osoby z wyższym wykształceniem mające doświadczenie zawodowe najrzadziej w porównaniu do innych grup świadczyły stosunek pracy w ostatnim miejscu zatrudnienia na podstawie umowy na czas nieokreślony. Natomiast osoby z wykształceniem średnim ogólnym często w porównaniu do pozostałych grup realizowały zadania w ramach umowy o dzieło i zlecenia.

Tabela 11.6. Forma ostatniego zatrudnienia osób nadal bezrobotnych posiadających doświadczenie zawodowe

Forma ostatniego zatrudnienia	Procent „nadal bezrobotnych”
Umowy o pracę na czas nieokreślony	21,4
Umowy o pracę na czas określony	54,3
Umowy o dzieło, zlecenia	14,4
Bez jakiegokolwiek umowy o pracę	3,6
Własna działalność gospodarcza bez wsparcia w formie dotacji z urzędu pracy	4,0
Inne zasady	2,5

Źródło: badania własne.

Tabela 11.7. Poziom wykształcenia nadal bezrobotnych posiadających doświadczenie zawodowe a forma ostatniego zatrudnienia (w odsetkach)

Forma ostatniego zatrudnienia	Poziom wykształcenia				
	Gimnazjalne i poniżej	Zasadnicze zawodowe	Średnie ogólne	Średnie zawodowe i policealne	Wyższe
Umowy o pracę na czas nieokreślony	21,6	25,0	18,4	19,3	14,5
Umowy o pracę na czas określony	53,4	52,5	50,0	59,0	56,5
Umowy o dzieło, zlecenia	13,8	13,3	21,1	14,5	12,9
Bez jakiegokolwiek umowy o pracę	6,0	3,8	2,6	1,2	1,6
Własna działalność gospodarcza bez wsparcia w formie dotacji z urzędu pracy	3,0	3,8	2,6	4,8	8,1
Inne zasady	2,2	1,7	5,3	1,2	6,5

Źródło: badania własne.

Jeśli chodzi o czas pracy obowiązujący bezrobotnego na ostatnio zajmowanym stanowisku, w badanej populacji dominował pełny wymiar czasu pracy. Niemal 90% osób posiadających doświadczenie zawodowe w ostatnim miejscu pracy było zatrudnionych w pełnym wymiarze. Zaobserwowano istotne zróżnicowanie tego czynnika ze względu na płeć. Kobiety znacznie częściej zatrudnione były w niepełnym wymiarze czasu pracy (15,4%) niż mężczyźni (5,9%).

Wśród nadal bezrobotnych, którzy posiadali doświadczenie zawodowe najliczniej występowały osoby, które ostatnio wykonywały zawód zaklasyfikowany do 5 grupy wielkiej – pracownicy usług i sprzedawcy (tab. 11.8).

W klasyfikacji zawodów i specjalności z 2010 roku wyżej wymienione zawody scharakteryzowano w sposób następujący: „wymagające wiedzy, umiejętności i doświadczenia usług ochrony, usług osobistych związanych z między innymi podróżą, prowadzeniem gospodarstwa, dostarczaniem żywności, opieką osobistą, a także usług sprzedaży i demonstracji towarów w sklepach hurtowych i detalicznych”. W grupie 5 sprzedawcy i pokrewni stanowili ponad 55% tych bezrobotnych, którzy w ostatnim miejscu pracy zatrudnieni byli jako pracownicy usług i sprzedawcy. Pracownicy usług osobistych stanowili drugą co do liczebności podgrupę w piątej grupie wielkiej zawodów. Pracownicy opieki osobistej i pokrewnej oraz usług ochrony występowali sporadycznie. Drugą pod względem udziału była 9 grupa wielka, tj. pracownicy przy pracach prostych. Licznie reprezentowana była również 7 grupa – robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy.

Tabela 11.8. Ostatnie miejsce pracy nadal bezrobotnych według klasyfikacji zawodów i specjalności (w odsetkach)

Numer wielkiej grupy	Nazwa grupy wielkiej	Procent „nadal bezrobotnych”
1	Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	1,2
2	Specjaliści	2,4
3	Technicy i inny średni personel	5,8
4	Pracownicy biurowi	5,9
5	Pracownicy usług i sprzedawcy	31,5
6	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	2,6
7	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	21,3
8	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	5,5
9	Pracownicy przy pracach prostych	23,8
0	Siły zbrojne	0

Źródło: badania własne.

11.3. Aktywność w poszukiwaniu pracy przez „nadal bezrobotnych”

Badania empiryczne wykazały, że w analizowanych powiatach trzema najczęściej praktykowanymi sposobami poszukiwania pracy było: przeglądanie ogłoszeń (24,4%), poszukiwanie pracy przez krewnych i znajomych (21,7%) oraz korzystanie z internetu (17,0%). Młodzi preferowali metody wymagające większego zaangażowania. Wśród respondentów wskazujących konkretną metodę bezrobotni do 29 roku życia najczęściej zamieszcza (47,7%) i odpowiadali na ogłoszenia (50,3%) oraz uczestniczyli w testach i rozmowach kwalifikacyjnych (59,6%). Badani w przedziale wiekowym 30–49 lat najczęściej wykorzystywali kontakty zawodowe (45,6%) i rodzinne oraz wśród znajomych (47,0%), podejmowali ponadto starania o własne miejsce pracy (47,8%). Osoby w wieku 50 lat i więcej nie dominowały w posługiwaniu się którąkolwiek z objętych badaniem metod poszukiwania pracy. Młodzi, poza stosowaniem metod wymagających aktywności, korzystali z szerszego wachlarza sposobów poszukiwania pracy. Średnio osoby młode, w wieku do 29 lat, używały 3,1 metod, natomiast osoby starsze, mające 50 lat i więcej – 2,5 metody.

Płeć znacząco wpływała na bierność zachowań. Wśród osób deklarujących niepodejmowanie żadnych dodatkowych starań poza rejestracją w urzędzie pracy dominowały kobiety (64,9%). Wykształcenie mocno korelowało z aktywnością w poszukiwaniu zatrudnienia. Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia odsetek osób, które deklarowały niepodejmowanie dodatkowych starań malał: wśród respondentów z gimnazjalnym i niższym wykształceniem było ich 7,7%, natomiast z wyższym – 2,7%. Odsetek wskazań dotyczących odpowiadania na oferty i zamieszczania ich oraz uczestnictwa w rozmowach kwalifikacyjnych w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym wynosił odpowiednio 5,4%, 2,0% i 2,7%, natomiast bezrobotnych z wykształceniem wyższym 10,4%, 4,4% i 7,1%.

Najbardziej pożądaną formą regulującą świadczenie przyszłej pracy była umowa o pracę na czas nieokreślony (49,0%). Na kolejnych pozycjach pod względem wskazań respondentów znalazły się umowa o pracę na czas określony (28,2%) oraz umowa o dzieło i zlecenie (13,8%). Najrzadziej zgłaszano gotowość do zatrudnienia bez jakiegokolwiek umowy (5,0%) i zainteresowanie prowadzeniem własnej działalności gospodarczej (4,0%). Do wykonywania obowiązków zawodowych bez jakiegokolwiek umowy byli bardziej skłonni mężczyźni. Odsetek mężczyzn deklarujących gotowość do wykonywania zajęcia nierejestrowanego wynosił 6,5%, natomiast kobiet – 3,9%. Wraz ze wzrostem wykształcenia bezrobotnych malało zainteresowanie świadczeniem pracy bez umowy. Wyjątek stanowiły osoby z wyższym wykształceniem – 5,4% respondentów z tej grupy wybrało zatrudnienie nierejestrowane jako formę przyszłej pracy. Odsetek osób deklarujących chęć prowadzenia działalności gospodarczej był wyższy wśród bezrobotnych z wyższym wykształceniem (tab. 11.9).

Tabela 11.9. Poziom wykształcenia nadal bezrobotnych a poszukiwana forma zatrudnienia (w odsetkach)

Forma zatrudnienia	Wykształcenie				
	gimnazjalne i poniżej	zasadnicze zawodowe	średnie ogólne	średnie zawodowe i policealne	wyższe
Umowa o pracę na czas nieokreślony	85,5	83,8	84,8	83,9	81,1
Umowa o pracę na czas określony	47,9	48,5	55,2	43,6	54,1
Umowa o dzieło, zlecenia	26,6	23,8	25,7	19,9	20,3
Bez umowy o pracę	12,1	10,0	7,6	3,8	5,4
Prowadzenie własnej działalności gospodarczej	6,9	6,2	5,7	6,6	12,2

Źródło: badania własne.

Wiek znacząco wpływał na chęć prowadzenia działalności gospodarczej. Bezrobotni do 29 lat (8,0%) oraz w przedziale wiekowym 30–49 (7,7%) częściej deklarowali chęć samozatrudnienia niż osoby powyżej 50 roku życia (2,9%).

Największą popularnością cieszyło się zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu pracy (52,9%). Respondenci rzadziej zainteresowani byli znalezieniem pracy w jakimkolwiek wymiarze (41,8%) i sporadycznie poszukiwali zatrudnienia tylko w niepełnym wymiarze (4,3%). W miarę starzenia się zasobu nadal bezrobotnych rosło zainteresowanie jakimkolwiek wymiarem czasu pracy. Wśród osób młodych, do 29 roku życia, deklaracje takie złożyło 39,6% badanych, w przedziale wiekowym 30–49 lat – 41,44%, natomiast w grupie wiekowej 50 lat i więcej – 47,4%. Najczęściej zatrudnieniem w niepełnym wymiarze czasu pracy były zainteresowane osoby starsze, mające 50 lat i więcej (5,3%). Ten wymiar czasu pracy był mniej atrakcyjny dla osób młodych, do 29 lat (4,3%), oraz osób w przedziale wiekowym 30–49 (3,8%). Badania empiryczne wykazały ponadto, że bezrobotne kobiety (7,1%) znacznie częściej zainteresowane były podjęciem przyszłej pracy w niepełnym wymiarze czasu niż mężczyźni (0,7%). Świadczyć to może o potrzebie łączenia obowiązków zawodowych z rodzinnymi. Bezpośrednią konsekwencją jest większy udział wskazań na pełny wymiar czasu pracy przez mężczyzn (57,7%), wobec preferencji kobiet (49,0%).

11.4. Sytuacja zawodowa aktualnie pracujących

Wśród respondentów, którzy w momencie badania byli zatrudnieni, najwięcej osób znalazło pracę dzięki kontaktom osobistym (28,7%). Duże znaczenie miały ponadto: skierowania przez powiatowy urząd pracy (16,8%), poszukiwanie pracy przez internet (13,6%), zgłoszenie się respondenta bezpośrednio do firmy (12,9%), samodzielne zorganizowanie sobie miejsca pracy (11,1%) oraz wykorzystanie ogłoszenia pracodawcy (10,0%).

Dzięki kontaktom rodzinnym i znajomym zatrudnienie częściej znajdowały kobiety (31,8%) niż mężczyźni (25,0%). Powiatowy urząd pracy wydał skierowania do pracy tej samej liczbie kobiet i mężczyzn. Z internetu skutecznie częściej korzystali mężczyźni (16,1% mężczyzn i 11,7% kobiet). Więcej pracujących mężczyzn niż kobiet założyło własną działalność gospodarczą – odpowiednio 13,7% i 9,1%.

Przez kontakty osobiste pracę najczęściej znajdowały osoby starsze (42,3% pracujących respondentów w wieku 50 lat i więcej), trzydziesto- i czterdziestolatkowie nieco rzadziej (30,8%), a tylko co czwarty pracujący w wieku do 29 lat. Przez pup zostało skierowanych proporcjonalnie najwięcej osób najstarszych (30,8% wszystkich w wieku 50 lat i starszych, którzy w momencie badania pracowali). Z internetu skutecznie korzystał co szósty pracujący w wieku 30–49 lat oraz 13,0% najmłodszych. Własnej działalności gospodarczej nie rozpoczął nikt z grupy wiekowej 50 lat i więcej, a w grupach młodszych co ósmy badany.

Tabela 11.10. Struktura aktualnie pracujących w badanych powiatach według sposobu znalezienia pracy (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
	białostocki	włodawski	przemyski	działowski	sierpecki	krasnostawski
Zostałem(łam) skierowany(a) przez urząd pracy	12,5	4,2	27,5	24,3	15,1	16,4
Przez wykorzystanie ogłoszenia pracodawcy	15,6	0,0	15,0	10,8	9,4	8,2
Dzięki własnemu ogłoszeniu	6,3	4,2	5,0	5,4	1,9	8,2
Przez internet	23,4	20,8	17,5	10,8	5,7	6,6
Przez prywatne biuro pośrednictwa pracy	0,0	0,0	0,0	2,7	0,0	0,0
Przez agencję pracy tymczasowej	3,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dzięki bezpośredniemu zgłoszeniu się do firmy	3,1	12,5	12,5	10,8	13,2	11,5
Dzięki kontaktom zawodowym	9,4	20,8	5,0	0,0	1,9	8,2
Dzięki kontaktom osobistym (rodzina, znajomi)	32,8	33,3	22,5	29,7	26,4	27,9
Z inicjatywy pracodawcy	1,6	4,2	10,0	8,1	7,5	8,2
Przez samodzielne zorganizowanie miejsca pracy	10,9	16,7	2,5	2,7	18,9	13,1
Przez wejście do rodzinnej firmy lub gospodarstwa rolnego	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	6,6
Inny sposób	1,6	4,2	12,5	5,4	5,7	1,6

Wyniki w kolumnach nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: badania własne.

Kontakty osobiste najczęściej pomagały znaleźć pracę respondentom z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym (38,6%), a także osobom bez wykształcenia (32,3%). Relatywnie najrzadziej skutecznie korzystali z tej formy pracujący z wykształceniem średnim ogólnym (20,6%) i wyższym (21,6%). Z pośrednictwa powiatowych urzędów pracy najczęściej skutecznie skorzystali badani z wykształceniem zasadniczym zawodowym (co czwarty), a najrzadziej ze średnim zawodowym (13,3%) i wyższym (14,8%). Bezpośrednie zgłoszenie do pracodawcy przyniosło oczekiwany skutek najczęściej wśród osób bez wykształcenia. Internet wykorzystali do znalezienia pracy głównie najlepiej wykształceni (co piąty pracujący badany z wyższym wykształceniem). Własna działalność gospodarcza okazała się sposobem na aktywizację 9–12% osób w każdej grupie wykształcenia. Samodzielnie przygotowane ogłoszenia z ofertą podjęcia pracy stały się skutecznym sposobem przeważnie dla osób z wykształceniem średnim ogólnym (14,7% osób w tej grupie wykształcenia), a kontakty zawodowe – dla absolwentów techników i szkół pomaturalnych (14,5%).

Pracujący w badanych powiatach podejmowali zatrudnienie przede wszystkim na podstawie umowy o pracę na czas określony (60,2% ogółu pracujących respondentów) lub nieokreślony (16,8%). Co dziesiąty pracujący został zatrudniony w formie umowy cywilnoprawnej, a własną działalność bez wsparcia środkami z urzędu pracy założyło 7,9% badanych pracujących. Umowy na czas nieokreślony podpisała większa część mężczyzn niż kobiet (odpowiednio: 20,0% i 14,3%), podobnie jak pracę w formie samozatrudnienia (11,2% mężczyzn i 5,2% kobiet). Mniej trwałe umowy nieco częściej zawierano z kobietami: umowy o pracę na czas określony podpisało 64,3% kobiet i 55,2% mężczyzn, a umowy o dzieło lub zlecenia 11,0% kobiet i 8,8% mężczyzn.

Tabela 11.11. Struktura aktualnie pracujących w badanych powiatach według formy zatrudnienia (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
	białostocki	włodawski	przemyski	działkowski	sierpecki	krasnostawski
Na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony	21,9	20,8	25,0	8,1	9,4	16,4
Na podstawie umowy o pracę na czas określony	54,7	54,2	60,0	67,6	71,7	54,1
Na podstawie umowy o dzieło, zlecenia	10,9	4,2	10,0	18,9	7,5	8,2
Pracują bez jakiegokolwiek umowy o pracę	0,0	4,2	0,0	0,0	0,0	1,6
Prowadzą własną działalność gospodarczą bez wsparcia w formie dotacji z urzędu pracy	7,8	4,2	2,5	5,4	5,7	16,4
Inne zasady	3,1	12,5	2,5	0,0	5,7	3,3

Źródło: badania własne.

Umowę o pracę na czas nieokreślony udało się podpisać prawie co piątemu pracującemu w wieku do 29 lat i 16,5% trzydziesto- i czterdziestolatków, podczas gdy w najstarszej grupie wiekowej umowy bezterminowe miało zaledwie 3,8%. Z kolei umowy cywilnoprawne najczęściej podpisywano z osobami w wieku 50 lat i więcej (19,2%) i z co dziesiątym młodym pracującym. W grupie wiekowej 30–49 lat umowy zlecenia i o dzieło podpisało 6,6% badanych. Własną działalność rozpoczął podobny odsetek osób najmłodszych i w średnim wieku, a w grupie 50 lat i więcej – nikt.

W trakcie prowadzonych badań udało się zebrać informacje na temat wymiaru czasu pracy 273 aktualnie pracujących. Na mniej niż cały etat było zatrudnionych 13,6% z nich. Częściej podejmowały taką pracę kobiety (17,3% kobiet i 8,9% mężczyzn). Różnice w częstości występowania pracy w niepełnym wymiarze czasu w poszczególnych grupach wiekowych okazały się znikome: wśród najmłodszych było to 13,2%, w grupie 30–49 lat – 14,4%, a wśród osób w wieku 50 lat i więcej – 12,5%. Zatrudnienie na część etatu było relatywnie najbardziej popularne wśród badanych z wykształceniem zasadniczym zawodowym (co piąty), a najrzadziej występowało pośród osób pracujących legitymujących się wykształceniem średnim zawodowym lub podyplomowym (7,5%). Pracę w niepełnym wymiarze podjęło 28% pracujących mających dwoje dzieci, 13,9% osób bezdzietnych, 5,7% mających jedno dziecko i ani jedna osoba posiadająca co najmniej troje dzieci. Na część etatu pracowały zbliżone grupy osób bezdzietnych i rodziców (posiadających co najmniej jedno dziecko – 12,7%).

Tabela 11.12. Aktualnie pracujący w badanych powiatach według wymiaru czasu pracy (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
	białostocki	włodawski	przemyski	działkowski	sierpecki	krasnostawski
W pełnym wymiarze czasu pracy	81,0	90,9	77,5	88,6	90,6	91,7
W niepełnym wymiarze czasu pracy	19,0	9,1	22,5	11,4	9,4	8,3

Źródło: badania własne.

Pośród aktualnie pracujących najwięcej – 44,4% – było zatrudnionych przez ponad rok; niemal co czwarty przez 6 do 12 miesięcy, kolejne 17,9% przez 3 do 6 miesięcy, a co siódmy pracujący respondent w momencie badania był zatrudniony nie dłużej niż kwartał. Przeciętnie okres zatrudnienia kobiet był krótszy: 37,0% kobiet pracowało nie dłużej niż 6 miesięcy, mężczyzn zaś jedna czwarta.

Tabela 11.13. Struktura aktualnie pracujących w badanych powiatach według długości ostatniego zatrudnienia (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
	białostocki	włodawski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
0–3 miesiące	9,4	12,5	12,5	13,5	13,2	21,3
3–6 miesięcy	15,6	12,5	10,0	5,4	35,8	19,7
6–12 miesięcy	21,9	29,2	27,5	35,1	24,5	13,1
12 i więcej	53,1	45,8	50,0	45,9	26,4	45,9

Źródło: badania własne.

Spośród aktualnie pracujących respondentów we wszystkich badanych powiatach łącznie najwięcej osób znalazło pracę w zawodzie sprzedawcy (12,3%), sprzątaczkę/sprzątacza (4,3%), pracownika biurowego (3,6%), przedstawiciela handlowego/ handlowca (3,2%) i magazyniera (2,9%). Jedynie dwie osoby zostały zatrudnione w zawodach kierowniczych (1 grupa wielka zawodów) – po jednej w powiecie krasnostawskim i sierpeckim. Tylko 7,9% aktualnie pracujących (22 osoby) było zatrudnionych w charakterze specjalisty (2 grupa wielka zawodów). Licznie reprezentowani byli nauczyciele i wychowawcy (grupa 23) oraz specjaliści ds. ekonomicznych i zarządzania (grupa 24). W momencie badania 14,0% (39 osób) pracowało w 3 grupie wielkiej zawodów jako „technicy i średni personel”, w tym połowa jako średni personel ds. biznesu i administracji (grupa 33 – głównie powiat białostocki i przemyski). W dalszej kolejności wystąpili reprezentanci średniego personelu ds. zdrowia (grupa 32 – głównie powiat działdowski i krasnostawski) oraz średniego personelu z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewni (grupa 34 – głównie powiat przemyski). Co dziesiąty aktualnie pracujący znalazł zatrudnienie jako pracownik biurowy (wielka grupa 4); były to głównie sekretarki, operatorzy urządzeń biurowych i pokrewni (grupa 41 – przede wszystkim powiat sierpecki) i pracownicy do spraw finansowo-statystycznych i ewidencji materiałowej (grupa 43 – w większości powiat krasnostawski, przemyski i sierpecki). Zapotrzebowanie na pracowników biurowych było widoczne we wszystkich analizowanych powiatach; największy ich udział odnotowano w powiecie sierpeckim.

Aż 28,0% aktualnie pracujących respondentów znalazło pracę w wielkiej grupie 5 zawodów jako „pracownicy usług i sprzedawcy”, w tym dwie trzecie jako sprzedawcy (grupa 52), a jedna czwarta jako pracownicy usług osobistych. Byli to przede wszystkim poprzednio bezrobotni z powiatu krasnostawskiego, sierpeckiego oraz białostockiego (łącznie dwie trzecie wszystkich pracujących w grupie 5). Zaledwie pięć osób (przede wszystkim w powiecie krasnostawskim) zatrudniono w 6 grupie wielkiej zawodów, tj. „jako rolników, ogrodników, leśników i rybaków”. Ponadto 13,3% badanych pracujących reprezentowało zawody grupy 7 wielkiej, czyli byli zatrudnieni jako „robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy”. Zapotrzebowanie na ich pracę pojawiło się głównie w powiecie sierpeckim oraz białostockim, choć w pozostałych regionach objętych badaniem ich reprezentanci także wystąpili. Najliczniejsi są przedstawiciele grupy 71 – tj. robotnicy budowlani i pokrewni z wyłączeniem elektryków, a także 72 – robotnicy obróbki metali, mechanicy maszyn i urządzeń i pokrewni (łącznie ponad 70% całej grupy 7).

Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń (8 grupa wielka zawodów) stanowili niespełna 7% aktualnie pracujących badanych. Co trzeci z nich pochodził z powiatu białostockiego, a co piąty z krasnostawskiego. Ostatnia, 9 grupa wielka zawodów to pracownicy przy pracach prostych. Zawody tej grupy reprezentowało 14,3% aktualnie pracujących. Dominowali robotnicy pomocniczy w górnictwie, przemyśle, budownictwie i transporcie (grupa 93 – przede wszystkim w powiecie krasnostawskim i sierpeckim) oraz pomoce domowe i sprzątaczkę (grupa 91 – głównie powiat białostocki i przemyski).

11.5. Niemierzalne czynniki utrudniające bezrobotnym znalezienie pracy

Na ogółem 1219 badanych (łącznie: aktualnie bezrobotnych i pracujących) we wszystkich powiatach, u niemal co czwartego respondenta (24,3%) urzędnik powiatowego urzędu pracy odnotował występowanie dodatkowych cech potencjalnie utrudniających znalezienie pracy.

Cechy takie wskazywano równie często u mężczyzn (23,7%) i u kobiet (24,8%), choć występowały znaczne różnice w poszczególnych powiatach w przekroju według płci. Najmniejszy odsetek kobiet o takich cechach miały powiaty przemyski i krasnostawski (odpowiednio 16,2 i 16,5%), a największy sierpecki – aż 31,5%. Wśród mężczyzn najrzadziej takie charakterystyki wskazano u respondentów z powiatu sierpeckiego (11,7%), a najczęściej z włocławskiego (30,3%).

Tabela 11.14. Częstość występowania u respondentów niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy według powiatów

Powiat	Odsetek respondentów
Białostocki miejski	25,9
Włocławski miejski	26,4
Przemyski miejski	21,7
Działdowski ziemski	18,9
Sierpecki ziemski	24,0
Krasnostawski ziemski	29,0

Źródło: badania własne.

Generalnie wraz z rosnącym poziomem wykształcenia respondentów maleje udział badanych mających niemierzalne cechy potencjalnie utrudniające znalezienie pracy (tab. 11.15). We wszystkich powiatach najwięcej jest takich osób wśród badanych bez wykształcenia, a najmniej – z wykształceniem wyższym (z wyjątkiem powiatu krasnostawskiego, gdzie w ogóle nie było takich osób wśród respondentów mających wykształcenie średnie ogólne).

Tabela 11.15. Częstość występowania u respondentów niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy według poziomu wykształcenia i powiatów (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Gimnazjalne i poniżej	38,9	43,3	44,8	33,3	40,8	30,9	39,6
Zasadnicze zawodowe	24,4	36,1	25,8	15,8	22,7	25,5	24,5
Średnie ogólne	17,3	20,0	22,2	13,3	21,4	20,0	0,0
Średnie zawodowe i policealne	19,0	23,4	17,5	17,3	15,0	21,1	19,0
Wyższe	10,5	15,5	0,0	9,1	11,1	14,3	2,9

Źródło: badania własne.

W badanej populacji odsetek osób o omawianych cechach był największy w grupie respondentów w wieku 50 lat i więcej (42,6%), a około połowy mniejszy wśród młodszych – trzydziesto- i czterdziestolatków (23,4%) i do 29 roku życia (18,1%) (tab. 11.16). Taki obraz uzyskano we wszystkich analizowanych powiatach z wyjątkiem włocławskiego, gdzie osób charakteryzujących się cechami potencjalnie utrudniającymi znalezienie pracy było nieznacznie więcej w grupie najmłodszej.

Tabela 11.16. Częstość występowania u respondentów niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy według wieku i powiatów (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Do 29 lat	18,1	19,5	25,4	15,3	15,1	20,6	14,7
30–49 lat	23,4	25,0	22,1	16,0	25,9	28,8	24,4
50 lat i więcej	42,6	40,5	54,1	32,5	55,9	23,5	40,7

Źródło: badania własne.

Wśród 940 bezrobotnych z sześciu wybranych powiatów w momencie badania 30,6% miało cechy potencjalnie utrudniające znalezienie pracy, przy czym częściej występowały one u osób dłużej pozostających bez zatrudnienia (tab. 11.17). W dość podobnym stopniu cechy te dotyczyły pozostających bez pracy powyżej roku (od 27,7% w powiecie przemyskim do 35,9% w działdowskim), natomiast ogromnie różniło się ich natężenie wśród bezrobotnych do 12 miesięcy – w powiecie przemyskim w ogóle takich osób nie było, w białostockim stanowili za to aż 46,6%.

Tabela 11.17. Częstość występowania u bezrobotnych niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy według długości pozostawania bez pracy i powiatów (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Bezrobotni ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Do 12 miesięcy	23,7	46,4	25,0	0,0	9,1	37,9	23,1
Powyżej 12 miesięcy	32,2	32,1	34,3	27,7	35,9	31,1	32,5

Źródło: badania własne.

Liczba dzieci jest zmienną dodatnio skorelowaną z częstością występowania cech potencjalnie utrudniających rodzicom znalezienie pracy. Wśród bezrobotnych bezdzietnych cechy te występują częściej niż u respondentów mających niewielkie rodziny (tab. 11.18).

Tabela 11.18. Częstość występowania u bezrobotnych niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy według liczby posiadanych dzieci i powiatów (w odsetkach)

Wyszczególnienie	Bezrobotni ogółem	Powiaty grodzkie			Powiaty ziemskie		
		białostocki	włocławski	przemyski	działdowski	sierpecki	krasnostawski
Osoby bezdzietne	32,2	35,7	33,3	27,0	31,3	30,7	35,1
Osoby posiadające 1 dziecko	25,8	22,7	30,3	20,8	16,7	38,5	23,1
Osoby posiadające 2 dzieci	27,5	54,5	25,0	7,7	39,4	27,3	22,2
Osoby posiadające 3 i więcej dzieci*	35,2	33,3	46,7	31,3	27,3	40,0	25,0

*dla tej kategorii udziały analizowane osobno w poszczególnych powiatach mają ograniczoną wartość poznawczą ze względu na nieliczne reprezentacje

Źródło: badania własne.

Częstość występowania u bezrobotnych niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy jest umiarkowanie dodatnio skorelowana ze stażem pracy. Jedynie w grupie osób mających staż pracy od roku do pięciu lat odsetek osób z takimi cechami jest wyraźnie niższy, choć nadal problemy te dotyczą niemal co czwartego badanego (tab. 11.19).

Tabela 11.19. Częstość występowania u bezrobotnych niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy według stażu pracy (w odsetkach)

Staż pracy	Odsetek respondentów
Bez stażu	32,1
Do 1 roku	32,7
1–5 lat	23,8
6–20 lat	33,6
Ponad 20 lat	36,8

Źródło: badania własne.

Czynnikami utrudniającymi znalezienie pracy, na które najczęściej wskazywali doradcy w odniesieniu do respondentów w badanych powiatach, były: niska motywacja do poszukiwania pracy (51,7%), słaba prezenacja (33,8%) i niska samoocena (25,0%). Ponadto determinantami ograniczającymi szanse podjęcia pracy przez bezrobotnych były zdaniem pracowników PUP problemy zdrowotne (5,7%) oraz konieczność sprawowania opieki nad członkiem rodziny (5,1%).

Pracowników powiatowych urzędów pracy objętych badaniem poproszono też o intuicyjne, oparte na ich doświadczeniu, określenie rzeczywistych powodów zarejestrowania się aktualnie bezrobotnych w urzędzie. Na pierwszym miejscu wymienili oni ubezpieczenie zdrowotne (dla ponad połowy bezrobotnych miała to być jedna z kilku przyczyn), następnie możliwość korzystania ze wsparcia pomocy społecznej (co siódmy bezrobotny), a ponadto możliwość uczestnictwa w programach podnoszących kwalifikacje. Dla co dwudziestego bezrobotnego prawdopodobną motywacją rejestracji była możliwość uzyskania zasiłku dla bezrobotnych, a dla co pięćdziesiątego – środków na podjęcie działalności gospodarczej.

Rozdział 12

EKONOMETRYCZNA IDENTYFIKACJA DETERMINANT DŁUGOTRWAŁEGO BEZROBOCIA W POLSCE NA PODSTAWIE INFORMACJI Z SYRIUSZA^{STD}

12.1. Dobór zmiennych

W celu identyfikacji czynników wpływających na zwiększenie ryzyka długookresowego bezrobocia w Polsce na podstawie informacji pozyskanych z systemu informatycznego Publicznych Służb Zatrudnienia Syriusz^{STD} posłużono się szeregiem modeli logitowych oraz drzewami klasyfikacyjnymi. W modelach logitowych zmienna objaśniana przyjmuje wartość 1 lub 0, według następującej zależności:

- y = 1 – gdy dana osoba jest długotrwale bezrobotna,
- y = 0 – w przeciwnym przypadku.

W niniejszym opracowaniu przyjęto, że długotrwale bezrobotny to osoba, która przez co najmniej rok była nieprzerwanie zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotna. Ze względu na sposób doboru próby do badań, czas trwania bezrobocia został wyznaczony od daty ostatniej rejestracji sprzed 31 grudnia 2010 r. do końca 2010 r.

Wszystkie zmienne objaśniające wykorzystane w modelowaniu opartym na danych pozyskanych z Syriusza^{STD} miały charakter jakościowy (binarny). Analizie poddano piętnaście kategorii zmiennych. Obejmowały one:

- cechy społeczno-demograficzne badanych osób (płeć, wiek, stan cywilny),
- informacje opisujące uwarunkowania rodzinne (liczba posiadanych dzieci, wiek najmłodszego dziecka),
- cechy obrazujące jakość kapitału ludzkiego (wykształcenie, znajomość języka obcego, doświadczenie zawodowe mierzone stażem pracy, liczba posiadanych zawodów, zawód wykonywany i zawód wyuczony, stan zdrowia),
- zmienną charakteryzującą elastyczność zawodową danej osoby (zgoda na każdą pracę),
- oraz zmienne opisujące rodzaj zamieszkiwanej gminy i powiatu.

Zestawienie wszystkich zmiennych wraz z ich opisami przedstawiono w tabeli 12.1.

W modelach logitowych, w odniesieniu do zmiennych podzielonych na warianty lub grupy wyznaczono kategorie bazowe, które stanowiły kategorie odniesienia dla dokonywanych w analizie porównań. Jako kategorie bazowe wybierano najczęściej te zmienne, które w świetle dotychczasowych badań nad czynnikami zwiększającymi prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia najbardziej zapobiegały temu zjawisku. W modelach logitowych oszacowanych dla subpopulacji mężczyzn i kobiet pominięto zmienną związaną z płcią (PLEC).

Analizę wyników estymacji modeli logitowych przeprowadzono w oparciu o ilorazy szans. Szansa jest liczona jako stosunek prawdopodobieństwa tego, że dane zdarzenie wystąpi, do prawdopodobieństwa tego, że zdarzenie to nie wystąpi. Ilorazy szans oznaczają procentowy wpływ jednostkowej zmiany wartości zmiennej objaśniającej na szansę. Należy jednak pamiętać, że podane interpretacje są ważne tylko w danym zestawie zmiennych objaśniających i przy założeniu zasady *ceteris paribus*. Oznacza to, że w każdym przypadku mówimy o dwóch osobach, które posiadają jednakowe wartości zmiennych objaśniających poza tą jedną zmienną, którą objaśniamy (Gruszczynski red. 2010, s. 68).

Tabela 12.1. Definicje zmiennych objaśniających

Symbol zmiennej	Opis zmiennej
PLEC	(mężczyzna=0), kobieta=1
WIEK	wiek w latach
WIEK_DO29	29 lat i mniej
WIEK_OD30DO49	(30–49 lat)
WIEK_OD50	50 lat i więcej
SC	stan cywilny
SC_ZO_ME	(żonaty/mężatka)
SC_WA_WB	wdowiec/wdowa
SC_RA_RY_SM_SK	rozwódzony/rozwódzona/w separacji
SC_WY_WO_KA_PA	wolny/wolna/kawaler/panna
LD	liczba dzieci
LD_BRAK	(brak dzieci)
LD12	1 lub 2 dzieci
LD3	co najmniej 3 dzieci
WIEK_D	wiek najmłodszego dziecka
WIEK_D_BRAK	(brak dzieci)
WIEK_D_OD0DO6	do 6 lat
WIEK_D_OD7DO12	7–12 lat
WIEK_D_OD13	13 lat i więcej
STAN_ZDROWIA	(zdrowy = 0), orzeczenie o niepełnosprawności=1
WYKSZ	wykształcenie
WYKSZ_WY	(wyższe)
WYKSZ_SO	średnie ogólnokształcące
WYKSZ_ZZ	zasadnicze zawodowe
WYKSZ_BW_PO_GM	gimnazjalne, podstawowe, brak wykształcenia
WYKSZ_SZ_LZ_PP	policealne, średnie zawodowe, liceum zawodowe
JEZYK	(znajomość języka obcego = 0), brak znajomości języka obcego = 1
STAZ	dotychczasowy staż pracy w latach
STAZ_BRAK	brak stażu pracy
STAZ_DO1ROKU	do 1 roku
STAZ_OD1DO5lat	1–5 lat
STAZ_OD5DO20lat	(5–20 lat)
STAZ_OD20lat	ponad 20 lat
ELAS_ZAW	elastyczność zawodowa, (zgoda na każdą pracę = 0), brak zgody na każdą pracę = 1
LZ	liczba posiadanych zawodów
LZ_0	brak
LZ_12	1 lub 2
LZ_34	3 lub 4
LZ_5	(5 i więcej)
ZAW_W	zawód wykonywany
ZAW_W0	brak
ZAW_W1	należy do pierwszej wielkiej grupy zawodów

Cd. tab. 12.1

Symbol zmiennej	Opis zmiennej
ZAW_W2	(należy do drugiej wielkiej grupy zawodów)
ZAW_W3	należy do trzeciej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W4	należy do czwartej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W5	należy do piątej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W6	należy do szóstej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W7	należy do siódmej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W8	należy do ósmej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W9	należy do dziewiątej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U	zawód wyuczony
ZAW_U0	brak zawodu wyuczonego
ZAW_U1	należy do pierwszej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U2	(należy do drugiej wielkiej grupy zawodów)
ZAW_U3	należy do trzeciej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U4	należy do czwartej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U5	należy do piątej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U6	należy do szóstej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U7	należy do siódmej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U8	należy do ósmej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U9	należy do dziewiątej wielkiej grupy zawodów
RG	rodzaj gminy
RG_M	(miejska)
RG_W	wiejska
RG_MW	miejsko-wiejska
RODZAJ	rodzaj powiatu
RODZAJ_1	przemysłowy i suburbia (Włocławek)
RODZAJ_2	przemysłowy o przestarzałej strukturze gospodarki (Przemysł)
RODZAJ_3	rolniczo-przemysłowy o przestarzałej strukturze gospodarczej (Sierpc)
RODZAJ_4	(nowoczesny, postindustrialny (Białystok))
RODZAJ_5	przemysłowo-rolniczy o rozwoju względnie zrównoważonym (Działdowo)
RODZAJ_6	tradycyjny rolniczy z niedorozwojem usług (Krasnystaw)

Kategorie bazowe pogrubiono i podano w nawiasach.

W ramach zmiennej „stan cywilny” kategoria wolny/wolna obejmuje prawdopodobnie osoby żyjące w związkach partnerskich.

Źródło: opracowanie własne.

12.2. Modele logitowe

Analiza wyników estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia dla osób zarejestrowanych we wszystkich sześciu badanych powiatowych urzędach pracy w Polsce (tabela 12.2.) pokazała, że każda zmienna objaśniająca uwzględniona w modelu istotnie wpływała na ryzyko długiego pozostawania bez pracy. Do zmiennych tych należały: płeć, wiek, wykształcenie, stan cywilny, liczba potomstwa, wiek najmłodszego dziecka, stan zdrowia, znajomość języka obcego, staż pracy, zawód wykonywany i wyuczony, liczba posiadanych zawodów, elastyczność zawodowa oraz rodzaj zamieszkiwanego powiatu i gminy.

Tabela 12.2. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych w Polsce (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-1,1446	0,0586	-19,5299	0,0000	
WIEK_DO29	-0,8021	0,0283	-28,3365	0,0000	0,4484
WIEK_OD50	0,5958	0,0319	18,6952	0,0000	1,8144
WIEK_D_OD0DO6	0,9400	0,1091	8,6136	0,0000	2,5599
WIEK_D_OD7DO12	0,6511	0,1177	5,5312	0,0000	1,9176
WIEK_D_OD13	0,5474	0,1155	4,7405	0,0000	1,7288
PLEC	0,4377	0,0237	18,4699	0,0000	1,5492
STAN_ZDROWIA	0,1546	0,0379	4,0833	0,0000	1,1672
STAZ_BRAK	0,2137	0,0367	5,8279	0,0000	1,2382
STAZ_OD1DO5lat	0,0892	0,0280	3,1909	0,0014	1,0933
STAZ_OD20lat	-0,2767	0,0375	-7,3688	0,0000	0,7583
SC_RA_RY_SM_SK	-0,0802	0,0358	-2,2389	0,0252	0,9229
WYKSZ_BW_PO_GM	0,1158	0,0309	3,7485	0,0002	1,1227
WYKSZ_SZ_LZ_PP	-0,0974	0,0412	-2,3630	0,0181	0,9072
JEZYK	0,1834	0,0161	11,3737	0,0000	1,2013
ZAW_W3	0,2052	0,0479	4,2791	0,0000	1,2277
ZAW_W4	0,3670	0,1056	3,4752	0,0005	1,4433
ZAW_W5	0,2192	0,0454	4,8324	0,0000	1,2451
ZAW_W6	0,2048	0,0780	2,6264	0,0086	1,2273
ZAW_W7	0,1006	0,0338	2,9755	0,0029	1,1058
ZAW_W8	0,2341	0,0776	3,0174	0,0025	1,2637
ZAW_U0	0,4783	0,0436	10,9611	0,0000	1,6133
ZAW_U3	0,2580	0,0510	5,0615	0,0000	1,2943
ZAW_U4	0,2477	0,0497	4,9878	0,0000	1,2811
ZAW_U5	0,0967	0,0339	2,8498	0,0044	1,1015
ZAW_U6	0,5207	0,1293	4,0268	0,0001	1,6832
ZAW_U8	0,1168	0,0467	2,4975	0,0125	1,1238
ZAW_U9	0,0827	0,0363	2,2793	0,0226	1,0862
LZ_0	0,6380	0,0636	10,0374	0,0000	1,8927
LZ_12	0,6367	0,0459	13,8590	0,0000	1,8903
LZ_34	0,3243	0,0463	7,0035	0,0000	1,3830
RG_W	0,2587	0,0327	7,9206	0,0000	1,2952
RG_MW	0,5224	0,0662	7,8869	0,0000	1,6860
ELAS_ZAW	0,2056	0,0325	6,3274	0,0000	1,2283
LD12	-0,5185	0,1115	-4,6503	0,0000	0,5954
LD3	-0,4186	0,1169	-3,5797	0,0003	0,6580
RODZAJ_1	0,1997	0,0283	7,0486	0,0000	1,2211
RODZAJ_2	0,5643	0,0341	16,5304	0,0000	1,7582
RODZAJ_3	0,1609	0,0402	4,0014	0,0001	1,1746
RODZAJ_5	-0,2320	0,0404	-5,7441	0,0000	0,7930

Cd. tab. 12.2

Trafność prognozowania:	
Wartości $Y = 1$	58,4 %
Wartości $Y = 0$	67,0 %
Łącznie (R-kwadrat)	62,9 %
IT (iloraz trafień)	2,8541174
ROC	0,6272

Źródło: obliczenia własne.

Pierwszym czynnikiem istotnie determinującym ryzyko długotrwałego bezrobocia w Polsce była płeć. Wartość ilorazu szans pokazuje, że kobiety były o około 55% bardziej zagrożone długim pozostawaniem bez pracy niż mężczyźni. Trudniejsza sytuacja kobiet na rynku pracy wiąże się zapewne z ich częstszą i dłuższą niż u mężczyzn biernością zawodową. Jest ona najczęściej wynikiem konieczności wypełniania obowiązków macierzyńskich, opiekuńczych, rodzinnych i domowych. Natomiast ciągle zmieniające się wymagania współczesnego rynku pracy powodują, że bardzo szybko dochodzi do dezaktualizacji posiadanych kwalifikacji zawodowych, a każda przerwa w karierze zawodowej pogłębia jeszcze tę lukę. Także pracodawcy podchodzą do zatrudniania kobiet z większą rezerwą, uważając że, w porównaniu z mężczyznami, są one znacznie mniej dyspozycyjne właśnie z powodu większego obciążenia obowiązkami rodzicielskimi i opiekuńczymi.

Ryzyko długotrwałego bezrobocia w Polsce uzależnione było również od wieku. Najbardziej zagrożone były osoby ponad 50-letnie. W porównaniu do osób w wieku 30–49 lat, prawdopodobieństwo długiego pozostawania bez pracy było u osób starszych o ponad 80% większe. Natomiast osoby młode (do 29 roku życia) były w stosunkowo najlepszej sytuacji. W ich przypadku szanse na długotrwałe bezrobocie były o ponad 50% mniejsze niż u osób w *prime age*. Może to być wynikiem mniejszych wymagań młodych co do warunków pracy i większą ich otwartością na nietypowe formy zatrudnienia. Innym potencjalnym wytłumaczeniem takiej zależności może być większa mobilność zawodowa i przestrzenna osób młodych, której dodatkowo sprzyja brak obciążeń rodzinnych. Wobec poważnego w ostatnim czasie problemu wysokiego bezrobocia wśród osób młodych uzyskane wyniki mogą jednak nieco dziwić. Dlatego należy pamiętać, że ze względu na sposób doboru próby do badań, dane o bezrobotnych pobrane z Syriusza^{STD} pochodzą z 2010 r.

Kolejnym czynnikiem istotnie różnicującym ryzyko długiego pozostawania poza sferą zatrudnienia było wykształcenie. Zakończenie edukacji na poziomie co najwyżej gimnazjalnym zwiększało zagrożenie długotrwałym bezrobociem. Natomiast osoby legitymujące się wykształceniem policealnym, średnim zawodowym lub licealnym zawodowym charakteryzowały się większymi szansami zdobycia zatrudnienia. Uzyskana zależność pozytywnie weryfikuje teorię kapitału ludzkiego, która determinanty stopnia zagrożenia bezrobociem i szans znalezienia pracy upatruje w poziomie posiadanych kwalifikacji. Im wyższy jest zasób kapitału, tym wyższe jest prawdopodobieństwo podjęcia pracy, to zaś przekłada się na mniejsze ryzyko długookresowego pozostawania bez pracy.

Z kategorii zmiennych opisujących stan cywilny istotny okazał się jedynie wariant: rozwiedziony, rozwiedziona, w separacji. U osób takich zaobserwowano mniejsze prawdopodobieństwo długookresowego bezrobocia. Może to wynikać z faktu, że po rozpadzie związku małżeńskiego, wobec braku alternatywnego źródła dochodu od współmałżonka, osoby takie są bardziej skłonne do podejmowania zatrudnienia, aby zapewnić utrzymanie sobie i dzieciom, które pozostały pod ich opieką.

Prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia w Polsce zależne było również od obydwu zmiennych opisujących uwarunkowania rodzinne. Posiadanie co najmniej jednego dziecka zmniejszało ryzyko długiego pozostawania bez pracy o około 40%. Może to być spowodowane zwiększoną motywacją i determinacją do podejmowania aktywności zawodowej (jednego z) rodziców, którzy chcą stworzyć swoim dzieciom jak najlepsze warunki życia. Analiza wpływu drugiej zmiennej pokazała, że im młodsze dziecko posiada bezrobotny, tym bardziej jest on zagrożony długotrwałym bezrobociem. W porównaniu do osób bezdzietnych ryzyko to było około półtora razy wyższe w przypadku posiadania najmłodszego dziecka w wieku do sześciu lat, o około 100% wyższe – gdy dziecko było w wieku 7–12 lat, i o około 70% wyższe – gdy dziecko miało więcej niż 13 lat. Uzyskane wyniki mogą świadczyć o tym, że część rodziców, głównie matek, ze względu na zobowiązania opiekuńcze wobec dzieci nie jest gotowa na podjęcie zatrudnienia. Sytuacji takiej sprzyja, niestety, nieadekwatna do istniejącego zapotrzebowania sieć placówek zajmujących się opieką nad małymi dziećmi.

Z grupy istotnych cech obrazujących jakość kapitału ludzkiego, obok wykształcenia, które zostało omówione wyżej, znaczny wpływ na ryzyko długotrwałego bezrobocia wywierał też staż pracy. Brak jakiegokolwiek

doświadczenia zawodowego lub staż pracy od roku do pięciu lat zwiększał ryzyko długiego pozostawania bez pracy. Odwrotny wpływ wywierał natomiast długi, ponad 20-letni staż pracy. Może to być spowodowane preferencjami pracodawców, którzy posiadanie doświadczenia zawodowego traktują jako jedno z głównych kryteriów przy rekrutacji i selekcji potencjalnych kandydatów do pracy. Gdy istnieje znaczna nadwyżka podaży pracy nad popytem, do pracy w pierwszej kolejności przyjmowane są takie osoby, które obok kwalifikacji formalnych mają także praktyczne umiejętności wykonywania zawodu i doświadczenie zawodowe.

Kolejną zmienną istotnie determinującą ryzyko długotrwałego bezrobocia był stan zdrowia. Osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności były o 16% bardziej narażone na długie pozostawanie bez pracy niż osoby zdrowe. Może to świadczyć o tym, że udzielana niepełnosprawnym bezrobotnym pomoc w formie zatrudnienia wspieranego jest mało efektywna, jak również o braku miejsc pracy odpowiadającym potrzebom tej grupy osób.

Wpływ na prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia miała także znajomość języka obcego. W porównaniu do osób potrafiących się posługiwać co najmniej jednym językiem obcym, osoby bez znajomości jakiegokolwiek języka obcego były o 20% bardziej narażone na długie przebywanie poza sferą zatrudnienia.

Następną zmienną determinującą długotrwałe bezrobocie, z grupy cech opisujących jakość kapitału ludzkiego, była liczba posiadanych zawodów. Wszystkie warianty tej zmiennej istotnie modelowały ryzyko długiego pozostawania bez pracy. Najbardziej zagrożone były osoby nieposiadające żadnego zawodu. W porównywalnej sytuacji znajdowały się osoby posiadające jeden lub dwa zawody. Mniejsze ryzyko długotrwałego bezrobocia dotyczyło osób posiadających uprawnienia do wykonywania trzech lub czterech zawodów. Najmniej zagrożone były osoby deklarujące posiadanie co najmniej pięciu zawodów. Na tej podstawie można domniemywać, że wielozawodowość w Polsce jest czynnikiem zmniejszającym możliwość długotrwałego bezrobocia.

Prawdopodobieństwo długiego przebywania poza sferą zatrudnienia związane było także z czynnikami dotyczącymi zawodu. Bezrobotni nieposiadający wyuczonego zawodu, a więc *de facto* bez formalnych kwalifikacji niezbędnych do podjęcia jakiegokolwiek pracy, byli bardziej narażeni na długie pozostawanie bez pracy. Podobny wpływ wywierało posiadanie zawodu wyuczonego¹² lub wykonywanego¹³ z prawie wszystkich wielkich grup zawodów (w analizie pominięto grupę pierwszą – parlamentarzystów, wyższych urzędników i kierowników). Uzyskane wyniki prawdopodobnie odzwierciedlają pogarszającą się sytuację na rynku pracy w Polsce w badanym okresie. Wobec braku ofert pracy, nawet posiadanie zawodu i odpowiednich kwalifikacji zawodowych nie gwarantowało szybkiego zatrudnienia, zwiększając tym samym ryzyko długotrwałego bezrobocia.

Na stopień zagrożenia długim pozostawaniem bez pracy wpływała także elastyczność zawodowa bezrobotnego. Wartość ilorazu szans pokazuje, że brak zgody na podjęcie każdej pracy zwiększał to zagrożenie o około 22%.

W Polsce wysokość ryzyka długotrwałego bezrobocia determinowana była także miejscem zamieszkania bezrobotnego. Jeżeli weźmiemy pod uwagę typ powiatu, to wyższe prawdopodobieństwo długiego pozostawania bez pracy notowano w powiatach o charakterze: przemysłowym i suburbia, przemysłowym o przestarzałej strukturze gospodarki, rolniczo-przemysłowym o przestarzałej strukturze gospodarczej. Natomiast bezrobotni z powiatów przemysłowo-rolniczych o rozwoju względnie zrównoważonym byli mniej zagrożeni długim pozostawaniem bez pracy. Na poziomie gminnym, najmniej na długotrwałe bezrobocie byli narażeni mieszkańcy miast. W porównaniu do nich, mieszkańcy gmin miejsko-wiejskich byli o 68%, a gmin wiejskich o około 30% bardziej zagrożeni długim pozostawaniem bez pracy. Jedną z możliwych przyczyn takiej zależności jest prawdopodobnie mniejsza liczba ofert pracy na terenach pozamiejskich. Inną przesłanką może być utrudniony dostęp osób z terenów wiejskich do środków transportu, który przekłada się na niewielką mobilność przestrzenną bezrobotnych z tych obszarów.

Aby zidentyfikować różnice w cechach determinujących zagrożenie długotrwałym bezrobociem w przekroju płci, zdecydowano się na oszacowanie odrębnych modeli dla kobiet (tabela 12.3.) i mężczyzn (tabela 12.4.). Wyniki estymacji tych modeli pokazały podobne zależności, jakie zanotowano w modelu dla całej badanej populacji bezrobotnych w Polsce.

¹² Poza grupą drugą (specjaliści), która była zmienną referencyjną i grupą siódmą (robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy), która okazała się nieistotna statystycznie.

¹³ Poza grupą drugą (specjaliści), która była zmienną referencyjną i grupą dziewiątą (pracownicy przy pracach prostych), która okazała się nieistotna statystycznie. Nieistotny wpływ na ryzyko długotrwałego bezrobocia miał także brak zawodu wykonywanego.

Tabela 12.3. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych kobiet w Polsce (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-1,0004	0,0895	-11,1783	0,0000	
WIEK_DO29	-0,6094	0,0403	-15,1083	0,0000	0,5437
WIEK_OD50	0,4445	0,0473	9,3910	0,0000	1,5597
WIEK_D_OD0DO6	0,9176	0,1236	7,4247	0,0000	2,5033
WIEK_D_OD7DO12	0,5975	0,1339	4,4617	0,0000	1,8175
WIEK_D_OD13	0,5717	0,1313	4,3542	0,0000	1,7712
STAZ_BRAK	0,2122	0,0500	4,2415	0,0000	1,2364
STAZ_OD1DO5lat	0,1291	0,0392	3,2904	0,0010	1,1378
STAZ_OD20lat	-0,3036	0,0564	-5,3851	0,0000	0,7381
WYKSZ_SO	0,1040	0,0471	2,2083	0,0272	1,1096
WYKSZ_BW_PO_GM	0,1788	0,0487	3,6717	0,0002	1,1957
JEZYK	0,1683	0,0209	8,0426	0,0000	1,1833
ZAW_W3	0,2359	0,0459	5,1387	0,0000	1,2661
ZAW_W4	0,2369	0,1123	2,1096	0,0349	1,2673
ZAW_W5	0,2561	0,0513	4,9914	0,0000	1,2918
ZAW_W6	0,2545	0,0945	2,6937	0,0071	1,2898
ZAW_W7	0,0976	0,0564	1,7319	0,0833	1,1025
ZAW_W8	0,3690	0,1241	2,9732	0,0029	1,4463
ZAW_U0	0,4612	0,0547	8,4364	0,0000	1,5860
ZAW_U3	0,2397	0,0604	3,9669	0,0001	1,2709
ZAW_U4	0,3240	0,0588	5,5105	0,0000	1,3827
ZAW_U6	0,3697	0,1674	2,2091	0,0272	1,4473
ZAW_U9	0,1139	0,0481	2,3667	0,0179	1,1206
LZ_0	0,7097	0,0982	7,2239	0,0000	2,0334
LZ_12	0,6707	0,0742	9,0353	0,0000	1,9556
LZ_34	0,3636	0,0752	4,8379	0,0000	1,4385
RG_W	0,2243	0,0420	5,3346	0,0000	1,2514
RG_MW	0,4723	0,0746	6,3332	0,0000	1,6037
ELAS_ZAW	0,2591	0,0458	5,6565	0,0000	1,2957
LD12	-0,3666	0,1257	-2,9166	0,0035	0,6931
LD3	-0,2329	0,1328	-1,7544	0,0794	0,7922
RODZAJ_1	0,3276	0,0385	8,5066	0,0000	1,3876
RODZAJ_2	0,6272	0,0475	13,1950	0,0000	1,8723
RODZAJ_3	0,3191	0,0526	6,0724	0,0000	1,3759
SC_ZO_ME	0,1441	0,0335	4,3006	0,0000	1,1549
SC_RA_RY_SM_SK	-0,1066	0,0568	-1,8758	0,0607	0,8989
Trafność prognozowania:					
Wartości Y=1	73,1 %				
Wartości Y=0	50,7 %				
Łącznie (R-kwadrat)	62,9 %				
IT (iloraz trafień)	2,7941266				
ROC	0,6190				

Źródło: obliczenia własne.

W przypadku żeńskiej populacji bezrobotnych ryzyko długiego pozostawania bez pracy zwiększało pozostawanie w związku małżeńskim. Można to z jednej strony tłumaczyć większymi zobowiązaniami rodzinnymi mężatek, które zmniejszają ich dyspozycyjność. Z drugiej strony kobiety takie może charakteryzować niższa niż u panien presja ekonomiczna na podejmowanie pracy. Można domniemywać, że w rodzinach takich dochody współmałżonka są w stanie zaspokoić potrzeby materialne wszystkich domowników. W modelu dla kobiet istotne okazało się również posiadanie wykształcenia średniego ogólnokształcącego. Kobiety z takim wykształceniem były bardziej narażone na długotrwałe bezrobocie.

W przypadku męskiej populacji bezrobotnych zaobserwowano przeciwny niż w modelu ogólnym wpływ stanu cywilnego: rozwiedziony, rozwiedziona, w separacji, na ryzyko długotrwałego bezrobocia. Mężczyźni po rozwodzie lub w separacji charakteryzowali się wyższym prawdopodobieństwem popadnięcia w długookresowe bezrobocie. Można to próbować wytłumaczyć faktem, że po rozpadzie związku małżeńskiego dzieci najczęściej zostają przy matce, która bierze na siebie ciężar ich utrzymania. Mężczyźni, pozbawieni takich obciążeń, są mniej skłonni do podejmowania zatrudnienia. Podobne uwarunkowania leżą także prawdopodobnie u podstaw większego zagrożenia długotrwałym bezrobociem kawalerów i mężczyzn pozostających w stanie zadeklarowanym jako wolny. W modelu dla mężczyzn, podobnie jak w modelu dla kobiet, istotne okazało się posiadanie wykształcenia średniego ogólnokształcącego, jednakże w tym przypadku zmniejszało ono ryzyko długotrwałego bezrobocia. Kolejną różnicą była istotność zmiennej związanej z zawodem wyuczonym z siódmej (robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy) wielkiej grupy zawodów, która także ograniczała ryzyko długotrwałego bezrobocia.

Procentowa trafność prognozowania przedstawionych trzech modeli logitowych dla bezrobotnych w Polsce jest zbliżona i kształtuje się na poziomie 63%. Model dla całej badanej populacji poprawnie prognozuje prawdopodobieństwo bycia długotrwałe bezrobotnym w ponad 58% przypadków (trafność prognozowania zer wynosi 67%), a model dla kobiet – w ponad 73% przypadków (zera – ok. 51%). W przypadku modelu dla mężczyzn trafność prognozowania zer jest wyższa i wynosi prawie 79% (jedynki – 44%). Iloraz trafień we wszystkich modelach zbliża się do trzech. Oznacza to, że klasyfikacja uzyskana na podstawie modeli jest lepsza od tej, której można by oczekiwać od całkowicie przypadkowej. W każdym z trzech modeli ROC wynosi ponad 0,6, co wskazuje, że mają one moc predykcyjną.

Podsumowując, do czynników najbardziej determinujących ryzyko długotrwałego bezrobocia w Polsce zaliczyć można:

- płeć żeńską,
- wiek powyżej 50 lat,
- wykształcenie co najwyżej gimnazjalne,
- posiadanie dziecka w wieku do 6 lat,
- niepełnosprawność,
- brak doświadczenia zawodowego mierzonego stażem pracy,
- brak znajomości jakiegokolwiek języka obcego,
- wykonywanie zawodu należącego do czwartej wielkiej grupy zawodów (pracownicy biurowi),
- zawód wyuczony należący do szóstej wielkiej grupy zawodów (rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy),
- brak jakiegokolwiek zawodu,
- brak elastyczności zawodowej, który wyraża się brakiem zgody na podjęcie każdej pracy,
- zamieszkiwanie na terenie gminy miejsko-wiejskiej,
- zamieszkiwanie w powiecie z grupy określonej jako powiaty przemysłowe i suburbia.

W modelu dla kobiet ryzyko długookresowego bezrobocia zwiększał także stan małżeński, wykonywanie zawodu należącego do ósmej, a nie czwartej, wielkiej grupy zawodów (operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń) oraz brak zawodu wyuczonego. Wyniki estymacji modelu dla mężczyzn pokazały, że prawdopodobieństwo długookresowego bezrobocia zwiększa u nich stan cywilny wolny, posiadanie nieco starszego dziecka (7–12 lat), a także posiadanie jednego lub dwóch zawodów.

Tabela 12.4. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych mężczyzn w Polsce (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-1,0115	0,0764	-13,2410	0,0000	
WIEK_DO29	-1,0467	0,0429	-24,4208	0,0000	0,3511
WIEK_OD50	0,6769	0,0435	15,5624	0,0000	1,9677
WIEK_D_OD0DO6	0,8769	0,2430	3,6082	0,0003	2,4034
WIEK_D_OD7DO12	1,0374	0,2592	4,0031	0,0001	2,8220
WIEK_D_OD13	0,9309	0,2552	3,6473	0,0003	2,5368
STAN_ZDROWIA	0,2849	0,0517	5,5113	0,0000	1,3296
STAZ_BRAK	0,1348	0,0530	2,5460	0,0109	1,1443
STAZ_OD20lat	-0,2189	0,0499	-4,3858	0,0000	0,8034
SC_RA_RY_SM_SK	0,0972	0,0535	1,8185	0,0690	1,1021
SC_WY_WO_KA_PA	0,3147	0,0408	7,7161	0,0000	1,3699
WYKSZ_SO	-0,1354	0,0565	-2,3980	0,0165	0,8733
WYKSZ_SZ_LZ_PP	-0,1925	0,0707	-2,7227	0,0065	0,8249
JEZYK	0,2095	0,0244	8,5823	0,0000	1,2331
ZAW_W3	0,1312	0,0773	1,6964	0,0898	1,1401
ZAW_W4	0,7801	0,2309	3,3780	0,0007	2,1817
ZAW_U0	0,4070	0,0604	6,7337	0,0000	1,5023
ZAW_U3	0,1919	0,0799	2,4029	0,0163	1,2116
ZAW_U5	0,1502	0,0515	2,9155	0,0036	1,1620
ZAW_U6	0,5875	0,1981	2,9650	0,0030	1,7994
ZAW_U7	-0,0785	0,0386	-2,0362	0,0417	0,9245
LZ_0	0,5191	0,0868	5,9810	0,0000	1,6805
LZ_12	0,6195	0,0590	10,4917	0,0000	1,8579
LZ_34	0,3268	0,0593	5,5122	0,0000	1,3865
RG_W	0,2655	0,0429	6,1949	0,0000	1,3040
RG_MW	0,5084	0,1060	4,7954	0,0000	1,6626
ELAS_ZAW	0,1212	0,0442	2,7425	0,0061	1,1289
LD12	-0,9086	0,2505	-3,6272	0,0003	0,4031
LD3	-0,7817	0,2593	-3,0148	0,0026	0,4576
RODZAJ_2	0,5077	0,0465	10,9183	0,0000	1,6615
RODZAJ_5	-0,4827	0,0613	-7,8772	0,0000	0,6171
Trafność prognozowania:					
Wartości Y=1	44,2 %				
Wartości Y=0	78,9 %				
Łącznie (R-kwadrat)	64,4 %				
IT (iloraz trafień)	2,968079				
ROC	0,6156				

Źródło: obliczenia własne.

12.3. Drzewa klasyfikacyjne

Wyniki analizy opartej o metodę drzew klasyfikacyjnych pokazują, że w Polsce najsilniej na prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia wpływają następujące cechy:

- wiek powyżej 44 lat,
- brak jakiegokolwiek zawodu lub posiadanie co najwyżej dwóch zawodów,
- brak zawodu wyuczonego, zawód wyuczony z trzeciej, czwartej lub szóstej wielkiej grupy zawodów,
- zamieszkiwanie w powiecie należącym do innego typu niż powiaty nowoczesne, postindustrialne,
- płeć męska,
- zamieszkiwanie w gminie miejsko-wiejskiej lub wiejskiej.

W porównaniu z wynikami estymacji modeli logitowych zasadnicza rozbieżność dotyczy płci. Wynika to prawdopodobnie z tego, że płeć była dopiero piątym kryterium podziału. W tak okrojonej populacji okazało się, że to właśnie mężczyźni są bardziej zagrożeni długim pozostawaniem bez pracy. Odwrotny do zależności wynikającej z modelowania logitowego jest także wpływ zamieszkiwania na terenie powiatu przemysłowo-rolniczego o rozwoju względnie zrównoważonym. Dzięki drzewu udało się natomiast ustalić, że zamieszkiwanie na terenie powiatu o charakterze tradycyjnym rolniczym z niedorozwojem usług podnosi ryzyko długookresowego bezrobocia.

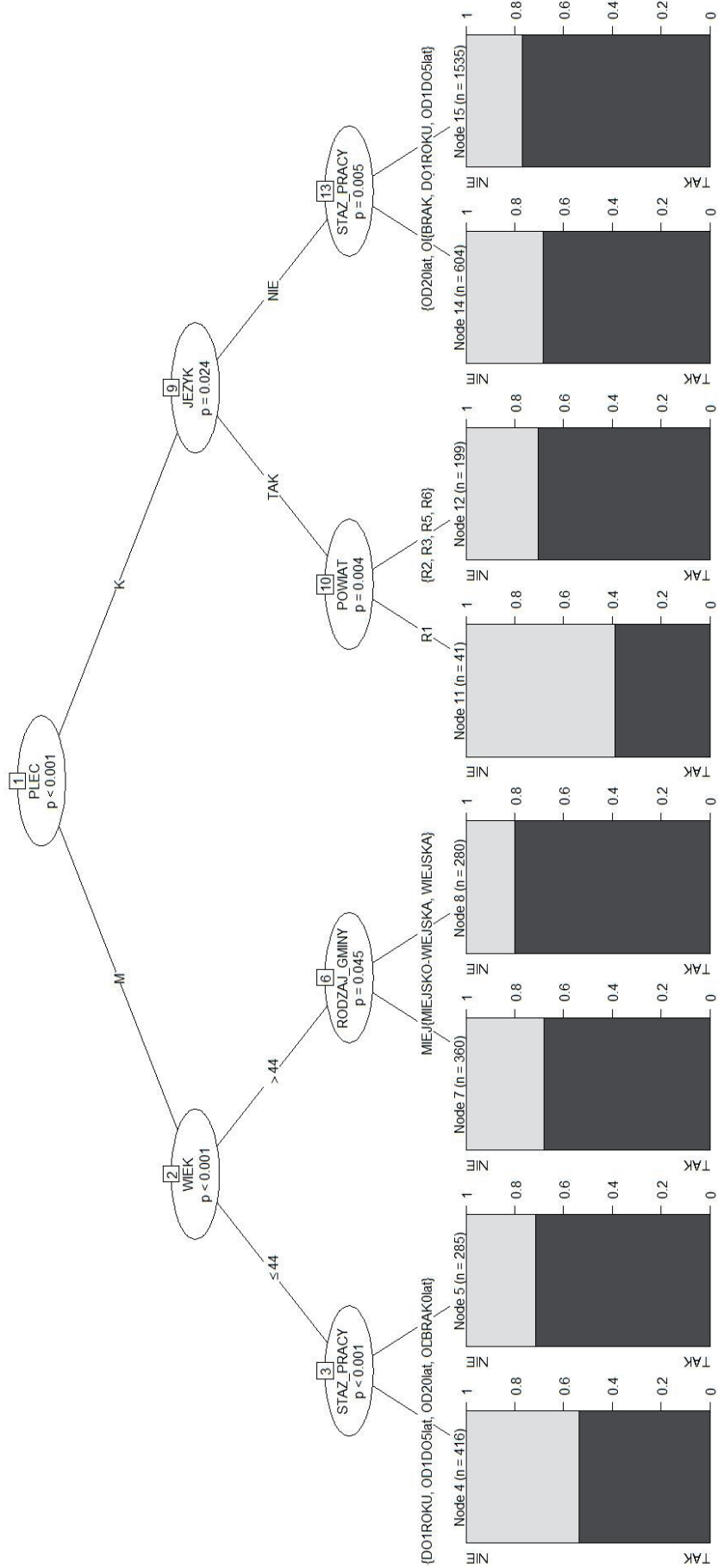
Analiza wyników uzyskanych przy użyciu metody drzew klasyfikacyjnych uwidoczniała jeszcze jeden zbiór cech, które z prawie taką samą siłą jak wymienione powyżej, wpływały na zagrożenie długotrwałym bezrobociem. Zaliczają się do nich:

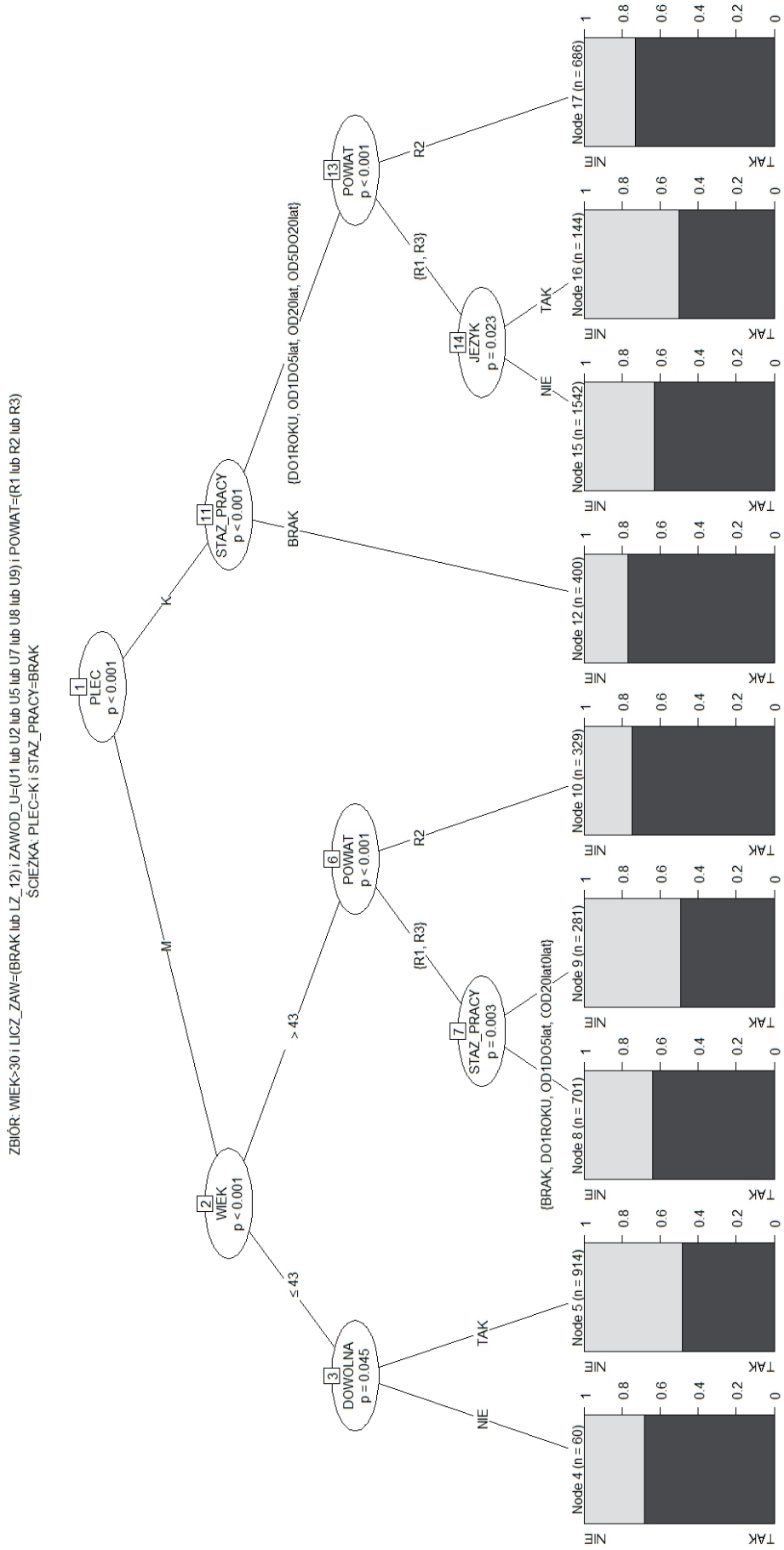
- wiek powyżej 30 lat,
- brak jakiegokolwiek zawodu lub posiadanie co najwyżej dwóch zawodów,
- zawód wyuczony z pierwszej, drugiej, piątej, siódmej, ósmej lub dziewiątej wielkiej grupy zawodów,
- zamieszkiwanie na terenie powiatu przemysłowego i suburbia, przemysłowego o przestarzałej strukturze gospodarki lub rolniczo-przemysłowego o przestarzałej strukturze gospodarczej,
- płeć żeńska,
- brak jakiegokolwiek doświadczenia zawodowego.

Tym razem uzyskane wyniki są w zasadzie zgodne z wynikami estymacji modeli logitowych. Uwagę zwraca jedynie niższy próg wieku (30 lat) zwiększający ryzyko długotrwałego bezrobocia. Nie pozostaje to jednak w sprzeczności z wynikami modelowania logitowego, które pokazały, że najmniej narażone na długie pozostawanie bez pracy są osoby w wieku do 29 lat. Osoby starsze charakteryzowały się większym prawdopodobieństwem długotrwałego bezrobocia, które było najwyższe w grupie osób powyżej 50 lat. Dzięki tej gałęzi drzewa udało się natomiast dodatkowo ustalić, że posiadanie zawodu z pierwszej, drugiej i siódmej wielkiej grupy zawodów powiększało ryzyko długiego przebywania poza sferą zatrudnienia.

Procentowa trafność prognozowania przedstawionego drzewa kształtuje się na poziomie prawie 64%. Drzewo poprawnie prognozuje prawdopodobieństwo długookresowego bezrobocia w prawie 61% przypadków. Trafność prognozowania zer jest nieco wyższa i wynosi 66,1%. Iloraz trafień wynosi 3,04, co wskazuje, że klasyfikacja uzyskana na podstawie drzewa jest lepsza od tej, której można oczekiwać od całkowicie przypadkowej. ROC wynosi ponad 0,63. Oznacza to, że przedstawione drzewo ma moc predykcyjną.

ZBIÓR: WIEK<30 i LICZ_ZAW=(BRAK lub L3_12) i ZAWOD_U=(U0 lub U3 lub U4 lub U6) i POWAT=R1 lub R2 lub R3 lub R5 lub R6)
 ŚCIEŻKA: PLEC=M i WIEK<44 i RODZAJ_GMINY=(MIEJSKO-WIEJSKA lub WIEJSKA)

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział 13

EKONOMETRYCZNA IDENTYFIKACJA DETERMINANT DŁUGOTRWAŁEGO BEZROBOCIA W POLSCE NA PODSTAWIE DANYCH Z BADAŃ SONDAŻOWYCH

13.1. Dobór zmiennych

Aby rozszerzyć katalog czynników determinujących ryzyko długotrwałego bezrobocia, listę zmiennych utworzonych na podstawie informacji wyeksportowanych z systemu informatycznego Publicznych Służb Zatrudnienia Syriusz^{STD} uzupełniono o nowe zmienne, które zdefiniowano w oparciu o dane uzyskane w trakcie badań sondażowych. W celu określenia wpływu rozszerzonej listy zmiennych na badane zjawisko (ryzyko długookresowego bezrobocia), ponownie posłużono się modelami logitowymi oraz drzewami klasyfikacyjnymi.

Wszystkie nowo utworzone zmienne miały charakter jakościowy (binarny) i obejmowały:

- informacje opisujące typ i dochody gospodarstwa domowego respondenta (typ gospodarstwa domowego, dochód netto na osobę w gospodarstwie domowym, liczbę źródeł utrzymania, subiektywną ocenę poziomu dochodów gospodarstwa domowego),
- zmienną rozszerzającą opis uwarunkowań rodzinnych (obowiązek sprawowania opieki),
- dodatkowe cechy obrazujące jakość kapitału ludzkiego (subiektywna ocena stanu zdrowia, ocena stanu zdrowia w kontekście podejmowania/wykonywania pracy, czynniki niemierzalne utrudniające znalezienie pracy wskazywane przez pracownika powiatowego urzędu pracy),
- zmienne rozszerzające informację na temat elastyczności zawodowej (minimalne wynagrodzenie składające się do podjęcia pracy, mobilność zawodowa, mobilność przestrzenna) i opisujące dostęp bezrobotnego do środków transportu,
- zmienną opisującą możliwość kontaktu z bezrobotnym (posiadanie telefonu),
- zmienną obrazującą umiejętności respondenta w zakresie wykorzystania internetu jako potencjalnego źródła poszukiwań ofert pracy (korzystanie z internetu przez respondenta),
- oraz zmienną związaną z karalnością respondenta.

Zestawienie wszystkich nowych zmiennych wraz z ich opisami przedstawiono w tabeli 13.1.

Podobnie jak w analizach dokonywanych wyłącznie na podstawie danych pobranych z Syriusza^{STD}, w przedstawionych poniżej modelach logitowych szacowanych na bazie rozszerzonej listy zmiennych, w odniesieniu do zmiennych podzielonych na warianty lub grupy wyznaczono kategorie bazowe. Stanowiły one kategorie odniesienia dla dokonywanych w analizie porównań. Jako kategorie bazowe wybierano najczęściej te zmienne, które uznano za najmniej sprzyjające długotrwałemu bezrobociu. W modelach logitowych oszacowanych dla subpopulacji mężczyzn i kobiet znów pominięto zmienną związaną z płcią (PLEC).

Tabela 13.1. Definicje dodatkowych zmiennych objaśniających

Symbol zmiennej	Opis zmiennej
A2	typ gospodarstwa domowego bezrobotnego
A2_1OS	jednoosobowe gospodarstwo domowe
A2_2OS	(dwuosobowe gospodarstwo domowe)
A2_WOS	wieluosobowe gospodarstwo domowe
A2_INNE	pozostałe typy gospodarstw domowych
A4	dochód netto na osobę w gospodarstwie domowym bezrobotnego
A4_0DO200	0 do 200 zł
A4_200DO400	200 do 400 zł
A4_400DO600	400 do 600 zł
A4_600DO800	600 do 800 zł
A4_800DO1000	800 do 1000 zł
A4_1000DO1500	(1000 do 1500 zł)
A4_OD1500	1500 zł i więcej
LZU	liczba źródeł utrzymania w gospodarstwie domowym bezrobotnego
LZU_1	jedno źródło utrzymania
LZU_OD2	(przynajmniej dwa źródła utrzymania)
A7	ocena poziomu dochodów gospodarstwa domowego dokonana przez bezrobotnego
A7_1	nie wystarczają na podstawowe potrzeby, nawet przy oszczędnym wydawaniu
A7_2	tylko najważniejsze potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi
A7_3	tylko najważniejsze potrzeby bez specjalnego oszczędzania
A7_4	wszystkie potrzeby, ale konieczne jest oszczędne gospodarowanie posiadanymi środkami
A7_5	(wszystkie potrzeby bez specjalnego oszczędzania)
A8	wpływ obowiązku sprawowania opieki np. nad dziećmi, osobami starszymi, na podejmowanie i/lub wykonywanie pracy przez bezrobotnego
A8_TAK	tak, wpływa
A8_NIE	nie, nie wpływa
A8_NIEM	(brak obowiązku sprawowania opieki)
TELEFON	posiadanie telefonu; (tak=0), nie=1
A12	korzystanie z Internetu przez bezrobotnego
A12_1	(tak, samodzielnie)
A12_2	tak, przy pomocy innych
A12_3	nie korzystam
A13	subiektywna ocena własnego stanu zdrowia dokonana przez bezrobotnego
A13_1	(bardzo dobra)
A13_2	dobra
A13_3	taka sobie – ani dobra, ani zła
A13_4	zła i bardzo zła

Cd. tab. 13.1

Symbol zmiennej	Opis zmiennej
A14	ocena stanu zdrowia dokonana przez bezrobotnego w kontekście podejmowania/wykonywania pracy
A14_TAK	tak, stan zdrowia utrudnia podejmowanie/wykonywanie pracy
A14_NIE	(nie, stan zdrowia nie utrudnia podejmowania/wykonywania pracy)
A19	minimalne wynagrodzenie netto skłaniające bezrobotnego do podjęcia pracy
A19_DO1000	do 1000 zł
A19_1000DO1500	(od 1000 do 1500 zł)
A19_1500DO2000	od 1500 do 2000 zł
A19_2000DO3000	od 2000 do 3000 zł
A19_OD3000	powyżej 3000 zł
MZ	mobilność zawodowa; (tak=0), nie=1
MP	mobilność przestrzenna; (tak=0), nie=1
KARALNOŚĆ	karalność; (niekarany=0), bezrobotny był skazany=1
SRTR	dostęp respondenta do środków transportu
SRTR_BRAK	brak dostępu do środków transportu
SRTR_NIEBRAK	(posiadanie dostępu do środków transportu)
D1	niemierzalne czynniki utrudniające respondentowi znalezienie pracy – subiektywna ocena dokonywana przez pracownika powiatowego urzędu pracy
D1_1	zauważalne
D1_2	(brak)

Kategorie bazowe pogrubiono i podano w nawiasach.

Źródło: opracowanie własne.

13.2. Modele logitowe

W tej części opracowania zostały przedstawione wyniki analizy wpływu czynników na ryzyko długotrwałego bezrobocia w Polsce, której dokonano w oparciu o informacje pochodzące z badań sondażowych zrealizowanych w sześciu wylosowanych powiatach. Ze względu na podobne wnioski dotyczące wpływu podstawowych charakterystyk bezrobotnych na prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy wynikające z badań przeprowadzonych na danych pozyskanych z systemu Syriusz^{STD}, dokładnej interpretacji poddano tylko zmienne dodatkowo uwzględnione w analizie, rozszerzające listę potencjalnych czynników, które w założeniu mogły oddziaływać na badane zjawisko.

Na podstawie wyników estymacji modeli logitowych objaśniających prawdopodobieństwo długookresowego pozostawania bez pracy bezrobotnych w Polsce uzyskanych na podstawie danych z sondażu stwierdzono, że spośród zmiennych dodatkowo uwzględnionych w modelu nieistotny statystycznie wpływ na ryzyko długotrwałego bezrobocia wywierały zmienne: liczba źródeł utrzymania, obowiązek sprawowania opieki nad dziećmi i ludźmi starszymi, ocena stanu zdrowia dokonana przez respondenta w kontekście podejmowania pracy, mobilność zawodowa i przestrzenna oraz karalność. Bez znaczenia okazało się również posiadanie telefonu, korzystanie przez respondenta z internetu, a także posiadanie dostępu do środka transportu.

Do zmiennych istotnych należały natomiast zmienne obrazujące: typ gospodarstwa domowego, dochody i subiektywną ocenę ich poziomu w gospodarstwie domowym oraz elastyczność zarobkową respondenta wyrażającą się minimalną wysokością wynagrodzenia netto skłaniającą do podjęcia pracy. Istotne okazały się również zmienne odnoszące się do subiektywnej oceny własnego stanu zdrowia dokonanej przez respondenta oraz do oceny niemierzalnych czynników utrudniających bezrobotnemu podjęcie pracy wystawionej przez pracownika danego powiatowego urzędu pracy.

Tabela 13.2. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych w Polsce – dane z sondażu (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-0,5989	0,3438	-1,7423	0,0815	
A2_WOS	-0,5546	0,1664	-3,3324	0,0009	0,5743
A4_0DO200	2,2598	0,3617	6,2484	0,0000	9,5815
A4_200DO400	1,9361	0,3057	6,3343	0,0000	6,9319
A4_400DO600	1,9067	0,3032	6,2886	0,0000	6,7308
A4_600DO800	1,3896	0,3037	4,5755	0,0000	4,0133
A4_800DO1000	0,9346	0,3132	2,9841	0,0028	2,5463
A7_1	-1,0971	0,2860	-3,8356	0,0001	0,3338
A7_2	-1,1102	0,2563	-4,3309	0,0000	0,3295
A7_3	-1,2721	0,3335	-3,8147	0,0001	0,2802
A13_2	0,2707	0,1598	1,6939	0,0903	1,3109
A13_3	0,6999	0,2199	3,1821	0,0015	2,0135
A19_DO1000	-0,6776	0,2679	-2,5295	0,0114	0,5078
D1_1	0,3397	0,1705	1,9920	0,0464	1,4046
WIEK_DO29	-0,6310	0,1840	-3,4298	0,0006	0,5320
WIEK_OD50	0,4609	0,2274	2,0272	0,0426	1,5856
PLEC	0,7829	0,1580	4,9540	0,0000	2,1879
SC_WY_WO_KA_PA	-0,3148	0,1850	-1,7017	0,0888	0,7299
ZAW_U3	-0,6557	0,3238	-2,0251	0,0429	0,5191
ZAW_U5	-0,3895	0,1851	-2,1044	0,0353	0,6774
ZAW_U7	-0,7213	0,2160	-3,3401	0,0008	0,4861
ZAW_U8	-0,6123	0,3580	-1,7104	0,0872	0,5421
LZ_0	0,7969	0,2663	2,9928	0,0028	2,2186
LZ_12	0,3279	0,1648	1,9900	0,0466	1,3880
RG_MW	-0,6814	0,3446	-1,9774	0,0480	0,5059
LD3	-0,5258	0,2909	-1,8076	0,0707	0,5911
RODZAJ_2	0,5871	0,1955	3,0038	0,0027	1,7988
Trafność prognozowania:					
Wartości Y = 1	74,1%				
Wartości Y = 0	63,3%				
Łącznie (R-kwadrat)	69,0%				
IT (iloraz trafień)	4,9481838				
ROC	0,6873				

Źródło: obliczenia własne.

Czynnikiem różnicującym długotrwałe bezrobocie jest typ gospodarstwa domowego. Bezrobotni tworzący wieloosobowe gospodarstwa domowe byli w mniejszym stopniu zagrożeni długotrwałym pozostawianiem poza sferą zatrudnienia niż żyjący w gospodarstwach jednoosobowych lub dwuosobowych. Dla tej grupy ryzyko długookresowego bezrobocia było niższe o prawie 43%. Prawdopodobnie może to być spowodowane, po pierwsze, korzyściami wynikającymi z dzielenia się obowiązkami rodzinnymi, co stanowi zazwyczaj mocną stronę funkcjonowania gospodarstwa wieloosobowego, oraz, po drugie, tendencją tych gospodarstw do dy-

wersyfikacji źródeł uzyskiwanych dochodów. Mniejsze obciążenie bezrobotnych tworzących wieloosobowe gospodarstwa domowe czyni ich bowiem bardziej dyspozycyjnymi, zwiększając w ten sposób szanse na podjęcie zatrudnienia. Ponadto wobec pogarszającej się sytuacji na rynku pracy, oznaczającej trudniejsze warunki ekonomiczne gospodarstw domowych, wzrasta presja ekonomiczna na uzyskiwanie jakichkolwiek dochodów, co może wyrażać się w większej skłonności bezrobotnych żyjących w wieloosobowych gospodarstwach do podejmowania pracy, która zagwarantuje jakiś, chociażby niewielki, dochód.

Ryzyko długotrwałego pozostawania bez pracy uzależnione jest również od sytuacji materialnej bezrobotnych. Największe ryzyko dotyczyło osób osiągających dochody nieprzekraczające 200 zł na osobę w gospodarstwie domowym, a następnie osób o dochodach mieszczących się w przedziale od 200 do 400 oraz od 400 do 600 zł na osobę w gospodarstwie domowym. Dla tej pierwszej grupy w stosunku do osób w relatywnie dobrej sytuacji materialnej prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia było dziewięć razy wyższe, natomiast dla dwóch kolejnych sześć razy wyższe. Widać wyraźnie, że im niższy poziom osiąganych dochodów na osobę w gospodarstwie domowym, tym zdecydowanie wyższe zagrożenie długotrwałym bezrobociem. Niskie dochody bezrobotnych uniemożliwiają niejednokrotnie finansowanie intensywnych poszukiwań pracy, co prowadzi do wydłużania czasu trwania bezrobocia. Brak dochodów lub ich niski poziom jest zatem ważnym czynnikiem, który determinuje długotrwałe bezrobocie.

W zupełnie odwrotny sposób oddziaływały zmienne odnoszące się do subiektywnego postrzegania przez bezrobotnych ich sytuacji materialnej. Najmniej narażone na pozostawanie bez pracy ponad dwanaście miesięcy były osoby, które uznały, że dochody wystarczają im tylko na zaspokojenie najważniejszych potrzeb bez specjalnego oszczędzania. Niższe, w porównaniu z osobami postrzegającymi swoje warunki materialne jako dobre, prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia groziło bezrobotnym, którzy ocenili swoją sytuację materialną źle, tj. uzyskiwane dochody nie wystarczają im na podstawowe potrzeby lub wystarczają tylko na najważniejsze przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi. Oznacza to prawdopodobnie, że bezrobotni uznający swoje warunki materialne za trudne, nie akceptując tego stanu rzeczy, wykazują prawdopodobnie większą motywację i aktywność w poszukiwaniu pracy. Są zatem prawdopodobnie bardziej skłonni do zaakceptowania każdej oferty pracy, która zagwarantuje im jakiś dochód. Może to skutkować skróceniem czasu pozostawania poza sferą zatrudnienia, zmniejszając tym samym ryzyko popadnięcia w długotrwałe bezrobocie.

Subiektywna ocena własnego stanu zdrowia dokonana przez respondenta była kolejnym czynnikiem wpływającym na ryzyko długookresowego pozostawania bez pracy. W porównaniu z bezrobotnymi oceniającymi swój stan zdrowia jako bardzo dobry, największe ryzyko długotrwałego bezrobocia dotyczyło osób, które nie potrafiły w sposób jednoznaczny ocenić swojego stanu zdrowia, określając go po prostu jako „taki sobie”, a w dalszej kolejności osób, które uznały go za dobry. Oznacza to prawdopodobnie, że bezrobotni, którzy nie są pewni swojej kondycji zdrowotnej, są jednocześnie mniej skłonni do podjęcia każdej pracy, ze względu chociażby na warunki pracy, na przykład: pracę w terenie, zmianowość, występowanie czynników szkodliwych itp. Skutkuje to ograniczeniem puli ofert pracy zaspokajających oczekiwania tej kategorii bezrobotnych, wydłużając tym samym czas poszukiwania odpowiedniej pracy.

Cechą warunkującą długookresowe bezrobocie jest również elastyczność zarobkowa określona minimalnym poziomem wynagrodzenia netto skłaniającym bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia. Mniejszemu zagrożeniu długotrwałym bezrobociem sprzyjała gotowość respondentów do przyjęcia pracy za wynagrodzenie nieprzekraczające 1 tys. zł netto. Niskie oczekiwania płacowe zmniejszyły prawdopodobieństwo popadnięcia w długookresowe bezrobocie prawie o 50%.

Ostatnią, spośród dodatkowych, zmienną istotną statystycznie okazała się zmienna odnosząca się do oceny niemierzalnych czynników utrudniających bezrobotnemu podjęcie pracy, której dokonał pracownik danej powiatowego urzędu pracy. Chodzi tutaj najczęściej o cechy takie jak: niska motywacja do poszukiwania pracy, niska samoocena, słaba prezencja, alkoholizm, niska komunikatywność bezrobotnych. Osoby, u których stwierdzono występowanie takich czynników, były bardziej zagrożone długotrwałym bezrobociem niż osoby, u których czynników tych nie zauważono. Dla wskazanej grupy ryzyko długotrwałego pozostawania poza sferą zatrudnienia było wyższe o 40%. Wynik ten potwierdza istotny wpływ na analizowane zjawisko czynników indywidualnych, które trudno jest badać i mierzyć, szczególnie w realiach funkcjonowania publicznych służb zatrudnienia.

W celu określenia różnicowania wpływu dodatkowych czynników na zagrożenie długookresowym bezrobociem w przekroju płci oszacowano odrębne modele dla kobiet (tab. 13.3) i mężczyzn (tab. 13.4). Zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn uzyskane wyniki pokazują podobne oddziaływanie większości analizowanych zmiennych na prawdopodobieństwo stania się długookresowo bezrobotnym, jakie wykazano w modelu oszacowanym dla całej populacji badanych bezrobotnych.

Tabela 13.3. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych kobiet w Polsce – dane z sondażu (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-1,8559	0,5462	-3,3977	0,0007	
A2_1OS	0,9537	0,4645	2,0534	0,0400	2,5953
A2_WOS	-0,5351	0,2449	-2,1846	0,0289	0,5856
A4_0DO200	3,1743	0,5878	5,4001	0,0000	23,9098
A4_200DO400	2,7675	0,5139	5,3856	0,0000	15,9180
A4_400DO600	2,8144	0,5116	5,5015	0,0000	16,6838
A4_600DO800	2,5828	0,5139	5,0262	0,0000	13,2335
A4_800DO1000	1,7599	0,5078	3,4655	0,0005	5,8116
A4_OD1500	1,6093	0,6606	2,4362	0,0148	4,9991
LZU_1	0,3770	0,2003	1,8825	0,0598	1,4579
A7_1	-1,1252	0,3956	-2,8444	0,0044	0,3246
A7_2	-1,2722	0,3517	-3,6171	0,0003	0,2802
A7_3	-2,0132	0,4454	-4,5198	0,0000	0,1336
A19_DO1000	-0,7583	0,3570	-2,1240	0,0337	0,4685
WIEK_DO29	-0,4399	0,2331	-1,8877	0,0591	0,6441
WIEK_OD50	0,7534	0,3447	2,1857	0,0288	2,1241
ZAW_U0	0,6565	0,2834	2,3163	0,0205	1,9280
ZAW_U9	0,8518	0,3261	2,6116	0,0090	2,3438
LZ_0	1,3299	0,4359	3,0507	0,0023	3,7806
LZ_12	0,6374	0,2399	2,6567	0,0079	1,8915
RODZAJ_2	0,5360	0,2695	1,9893	0,0467	1,7092
SC_ZO_ME	0,5440	0,2435	2,2343	0,0255	1,7229
Trafność prognozowania:					
Wartości Y = 1	84,5%				
Wartości Y = 0	50,4%				
łącznie (R-kwadrat)	70,9%				
IT (iloraz trafień)	5,530094				
ROC	0,6745				

Źródło: obliczenia własne.

W żeńskiej subpopulacji bezrobotnych większe ryzyko długotrwałego pozostawania poza sferą zatrudnienia dotyczyło kobiet tworzących jednoosobowe gospodarstwa domowe oraz samotnie wychowujących dzieci. Brak możliwości dzielenia się obowiązkami rodzinnymi czy opiekuńczymi wobec posiadanego potomstwa czyni takie kobiety mniej dyspozycyjnymi i znacznie obniża ich gotowość do podjęcia zatrudnienia. Ponadto w grupie bezrobotnych kobiet cechą sprzyjającą pozostawaniu bez pracy ponad dwanaście miesięcy było posiadanie jednego źródła utrzymania. Warto również zauważyć, że w przypadku żeńskiej populacji bezrobotnych prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia zwiększała nie tylko relatywnie słaba sytuacja materialna, ale również – choć w mniejszym stopniu – dobra sytuacja materialna, oznaczająca uzyskiwanie dochodów przekraczających 1500 zł netto na osobę w gospodarstwie domowym. Dobre warunki ekonomiczne oddziałują negatywnie na motywację kobiet do podjęcia zatrudnienia. Zatem pozostawanie w systemie ewidencji kobiet będących w relatywnie dobrej sytuacji materialnej może wyłącznie oznaczać chęć uzyskania ubezpieczenia zdrowotnego.

Tabela 13.4. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych mężczyzn w Polsce – dane z sondażu (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-0,8164	0,4090	-1,9962	0,0459	
A2_WOS	-0,5998	0,2202	-2,7238	0,0065	0,5489
A4_0DO200	1,2325	0,3513	3,5082	0,0005	3,4299
A4_200DO400	1,1026	0,2802	3,9356	0,0001	3,0120
A4_400DO600	1,1871	0,3125	3,7993	0,0001	3,2776
A4_OD1500	-1,6996	0,8478	-2,0046	0,0450	0,1828
A7_4	1,2809	0,4100	3,1239	0,0018	3,5999
A13_3	0,7211	0,2754	2,6186	0,0088	2,0568
WIEK_DO29	-1,1996	0,2496	-4,8056	0,0000	0,3013
LZ_0	1,1686	0,4894	2,3879	0,0169	3,2175
LZ_12	0,8623	0,3931	2,1938	0,0282	2,3686
LZ_34	0,8556	0,4054	2,1107	0,0348	2,3528
RG_W	0,7077	0,3342	2,1174	0,0342	2,0293
RODZAJ_1	-0,7067	0,3144	-2,2482	0,0246	0,4933
RODZAJ_3	-1,4572	0,4448	-3,2760	0,0011	0,2329
RODZAJ_5	-1,3617	0,3867	-3,5212	0,0004	0,2562
RODZAJ_6	-1,1019	0,3750	-2,9386	0,0033	0,3322
Trafność prognozowania:					
Wartości Y = 1	59,6%				
Wartości Y = 0	75,2%				
Łącznie (R-kwadrat)	68,4%				
IT (iloraz trafień)	4,4722326				
ROC	0,6740				

Źródło: obliczenia własne.

W męskiej subpopulacji bezrobotnych czynnikiem istotnie zmniejszającym ryzyko długotrwałego pozostawania bez pracy była dobra sytuacja materialna gospodarstwa domowego. Po pierwsze, uzyskiwanie przez gospodarstwo domowe relatywnie wysokich dochodów oznacza możliwość sfinansowania poszukiwań pracy, co prawdopodobnie prowadzi do skrócenia czasu trwania bezrobocia. Po drugie, jeżeli dochody te zapewnia współmałżonka, dla mężczyzn stanowi to zazwyczaj czynnik wpływający na ambicję i motywację do szybkiego znalezienia pracy. Z drugiej strony stosunkowo dobra ocena sytuacji materialnej przez bezrobotnych mężczyzn zwiększała prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy. Bezrobotni mężczyźni postrzegający swoje warunki materialne relatywnie dobrze mieli prawdopodobnie wyższe oczekiwania płacowe i wyrażali mniejszą skłonność do zaakceptowania każdej oferty pracy, co prowadziło do wydłużania czasu trwania bezrobocia.

Procentowa trafność prognozowania zaprezentowanych modeli jest zbliżona i wynosi prawie 70%. Model oszacowany dla wszystkich bezrobotnych poprawnie prognozuje prawdopodobieństwo bycia długookresowo bezrobotnym w 74,1% przypadkach. W modelu dla kobiet trafność prognozowania jedynek jest wyższa niż zer. W modelu dla mężczyzn jest odwrotnie. Iloraz trafień przekracza cztery, a w modelu dla żeńskiej subpopulacji bezrobotnych nawet pięć, co oznacza, że klasyfikacja na podstawie modeli jest lepsza od klasyfikacji całkowicie przypadkowej. ROC wynoszący we wszystkich trzech modelach ponad 0,6 wskazuje, że mają one moc predykcyjną.

Podsumowując, na podstawie analizy przeprowadzonej w oparciu o dane pochodzące z sondażu stwierdza się, że dodatkowymi czynnikami, które najsilniej determinowały prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia były:

- bardzo zła sytuacja materialna bezrobotnych, oznaczająca osiąganie dochodów nieprzekraczających 200 zł netto na osobę w gospodarstwie domowym,
- ocena przez respondenta własnego stanu zdrowia jako „taki sobie”,
- występowanie u bezrobotnych, w opinii pracownika danego PUP, niemierzalnych czynników utrudniających podjęcie zatrudnienia.

Dodatkowo w przypadku płci żeńskiej długookresowe bezrobocie bardziej groziło kobietom tworzącym jednoosobowe gospodarstwa, natomiast w przypadku płci przeciwnej mężczyznom stosunkowo dobrze oceniającym własną sytuację materialną.

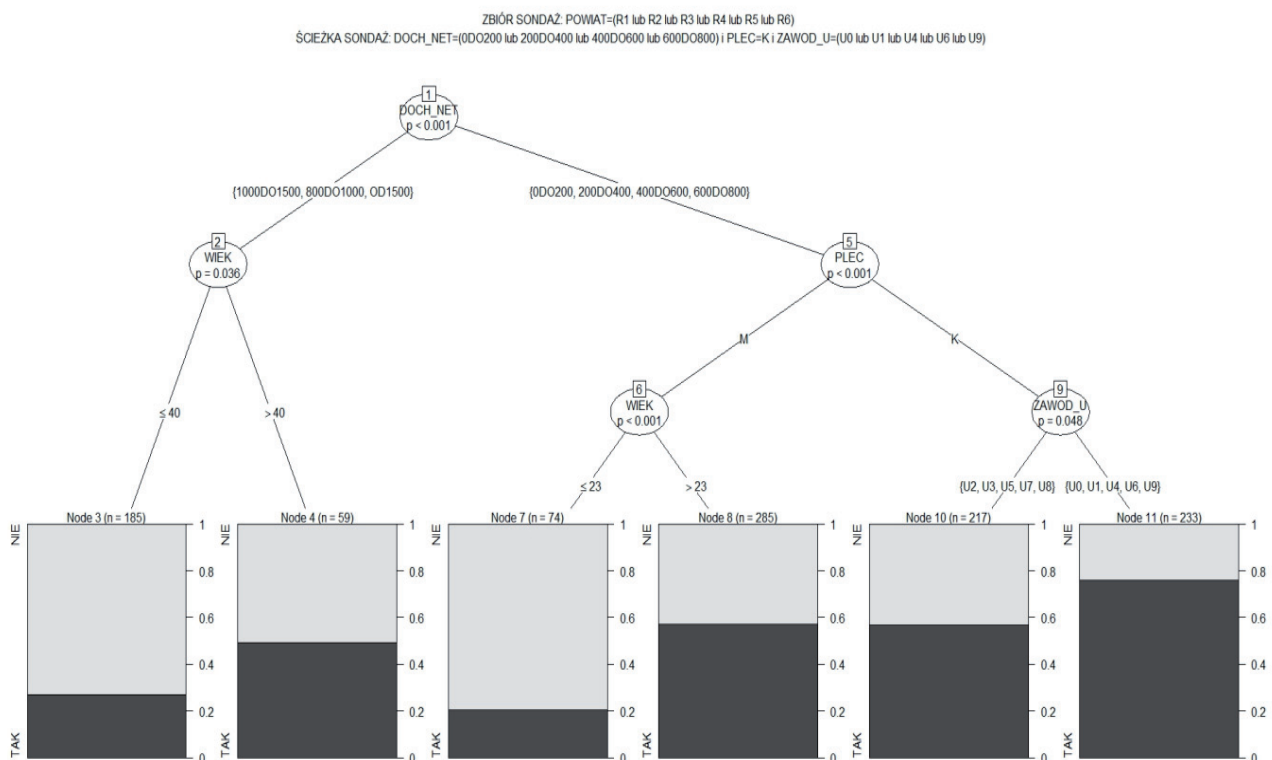
13.3. Drzewa klasyfikacyjne

Wyniki analizy uzyskane za pomocą metody drzew klasyfikacyjnych pokazują, że w Polsce największe ryzyko długotrwałego pozostawania bez pracy dotyczyło bezrobotnych o następujących cechach:

- w relatywnie słabej sytuacji materialnej oznaczającej osiąganie dochodów nieprzekraczających 800 zł netto na osobę w gospodarstwie domowym,
- płci żeńskiej,
- wyuczonych w zawodzie urzędnika, pracownika biurowego, rolnika, leśnika, pracownika przy pracach prostych lub bez wyuczonego zawodu.

W porównaniu z wynikami estymacji modeli logitowych uzyskanymi w oparciu o dane pochodzące z sondażu rozbieżności dotyczą tylko wyuczonego zawodu. Procentowa trafność prognozowania drzewa klasyfikacyjnego opracowanego dla Polski na podstawie danych z badań sondażowych wynosi 65,2%. Drzewo poprawnie przewiduje prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia w 83,1% przypadkach. Trafność prognozowania zer jest prawie dwukrotnie niższa. Iloraz trafień przekracza cztery, co oznacza, że klasyfikacja na podstawie drzewa jest lepsza od klasyfikacji całkowicie przypadkowej. ROC powyżej wartości 0,6 potwierdza moc predykcyjną zaprezentowanego drzewa klasyfikacyjnego.

Rysunek 13.1. Drzewa klasyfikacyjne dla bezrobotnych w Polsce w oparciu o wyniki badań sondażowych

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział 14

EKONOMETRYCZNA IDENTYFIKACJA DETERMINANT DŁUGOTRWAŁEGO BEZROBOCIA NA WYBRANYM LOKALNYM RYNKU PRACY – POWIAT SIERPECKI

14.1. Charakterystyka powiatu

Położenie i walory powiatu

Powiat sierpecki po raz pierwszy powstał w 1867 r. W okresie zaborów należał do guberni płockiej, a po odzyskaniu niepodległości do 1975 r. do województwa warszawskiego. Po reaktywacji w 1999 r. został włączony do województwa mazowieckiego. Leży w północno-zachodniej części województwa, w dorzeczu rzeki Skrwy. Obejmował w 2010 r. 852 km², co stanowiło 2,4% powierzchni województwa mazowieckiego. Powiat składa się z siedmiu gmin oraz 209 sołectw. Na terenie powiatu znajduje się jedno miasto – Sierpc, liczące w końcu 2010 r. 18,8 tys. mieszkańców, które stanowi gminę miejską i jest jednocześnie siedzibą władz gminy wiejskiej. Małe zanieczyszczenie środowiska, żyzne gleby i korzystny klimat stanowią bazę dla rozwoju rolnictwa. Lasy zajmują 13,5% powierzchni powiatu. Brakuje liczniejszych i większych zbiorników wodnych.

Ziemia sierpecka, a szczególnie miasto Sierpc, ma bogatą historię. Sierpc uzyskał prawa miejskie już w XIV w. W okresie średniowiecza rozwinęło się w mieście rzemiosło, w szczególności sukiennictwo i handel. W okresie zaborów należał do Rosji. W końcu XIX w. rozwinęły się w Sierpcu przemysły: piwowarski, spożywczy i materiałów budowlanych. W latach dwudziestych XX w. dotarła do powiatu kolej normalnotorowa, a Sierpc stał się węzłem kolejowym. W drugiej połowie XX w. był to ośrodek przemysłu rolno-spożywczego, materiałów budowlanych i lekkiego.

Przez teren powiatu przebiega kilka linii kolejowych, zbiegających się w Sierpcu, jednak o małym znaczeniu transportowym i komunikacyjnym. Dobrą dostępność komunikacyjną zawdzięcza powiat rozwiniętej sieci dróg z drogą krajową nr 10 i trzema drogami wojewódzkimi.

Liczba ludności powiatu wykazuje tendencje malejące. W końcu 2010 r. w powiecie mieszkało 53,9 tys. osób, a na kilometr kwadratowy przypadały 63 osoby. Ludność była w niewielkim stopniu sfeminizowana; kobiety stanowiły 50,8% mieszkańców, a na 100 mężczyzn przypadały 103 kobiety. Większość ludności stanowili mieszkańcy wsi. Ludność mieszkająca na wsi stanowiła 65% ogółu mieszkańców. W powiecie występują tendencje do demograficznego starzenia się społeczeństwa. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym jest stosunkowo niski – 62,8%. Znaczny jest odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, który wynosi 21,0%, ale duży jest też odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym – 16,2%. Taka struktura ludności wynika zapewne z natężenia ubytku wędrownego, co nie wróży dobrze przyszłości demograficznej powiatu. Przyrost naturalny w 2010 r. wykazywał niewielki poziom ujemny. Występował natomiast znaczny ubytek wędrownkowy ludności; z każdego tysiąca mieszkańców ubyły w omawianym roku 4,2 osoby.

Gospodarka

Powiat sierpecki miał i ma charakter rolniczo-przemysłowy. Na terenie powiatu istniało 4997 gospodarstw rolnych. Były to prawie wyłącznie gospodarstwa indywidualne (99,9%). Prawie wszystkie gospodarstwa rolne prowadziły działalność rolniczą (97,5%). Ponad 90% gospodarstw miało powierzchnię większą niż hektar. Gospodarstwa rolne w powiecie sierpeckim były relatywnie duże. Częściej niż co czwarte gospodarstwo rolne liczyło więcej niż 15 hektarów. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosiła 13,3 hektara, a gospodarstwa prowadzącego działalność rolniczą 13,6 hektara. W powiecie sierpeckim uprawia się przede wszystkim zboża i mieszanki zbożowe (75,9% powierzchni zasiewów), a także rośliny przemysłowe (5,1%), rzepak i rzepik (3,0%), ziemniaki (2,6%) i buraki cukrowe (1,9%). W hodowli przeważa trzoda chlewna i bydło, a także drób.

W powiecie rozwinięty jest przede wszystkim związany z rolnictwem przemysł rolno-spożywczy, odzieżowy, budownictwo oraz usługi transportowe. W końcu 2010 r. zarejestrowanych było w powiecie 3109 podmiotów gospodarczych. Na 10 tysięcy mieszkańców przypadało 589 podmiotów gospodarki narodowej. Podmioty prywatne stanowiły 94,5% ogółu zarejestrowanych jednostek. Spośród podmiotów prywatnych 84,5% było własnością osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Podmioty gospodarcze charakteryzowały się niewielką liczbą zatrudnionych. Małe firmy (do 49 zatrudnionych) stanowiły 98,7% zarejestrowanych podmiotów, w tym było 93,1% mikropodmiotów (do dziewięciu zatrudnionych). Tylko cztery podmioty zaliczono do dużych, jednak w żadnym zakładzie zatrudnienie nie przekraczało tysiąca osób.

Stosunkowo duży odsetek podmiotów gospodarczych funkcjonował w sektorze rolniczym – 8,4%. Sektor II (przemysł i budownictwo) reprezentowany był przez 21,9% wszystkich podmiotów, a do sektora usług przypisano 69,6% podmiotów. W strukturze podmiotów gospodarczych według sekcji PKD najliczniej reprezentowane były: handel i naprawy (30,9% podmiotów), budownictwo (12,6%), przetwórstwo przemysłowe (8,7%), rolnictwo (8,4%) i pozostałe usługi (6,8%).

Populację pracujących ogółem w powiecie sierpeckim w końcu 2010 r. można oszacować na poziomie 14,6 tys. osób, co stanowiło 27,0% mieszkańców powiatu. Struktura pracujących według sektorów działalności gospodarczej wskazuje na niedorozwój sfery usług. Rolnictwo absorbowało 42,8% ogółu pracujących, przemysł i budownictwo 20,4%, a usługi 36,8% zatrudnionych. Poszczególne dziedziny usług partycypowały w zatrudnieniu w różnym stopniu. W handlu i naprawach, transporcie i gospodarce magazynowej, zakwaterowaniu i gastronomii oraz informacji i komunikacji pracowało 10,7% osób, w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsłudze nieruchomości 1,9%, a w pozostałych usługach 24,3% ogółu zatrudnionych.

Rozmiary i struktura bezrobocia

W końcu 2010 r. w powiecie sierpeckim zarejestrowanych było 3921 osób bezrobotnych. Stopa bezrobocia wyniosła 21,2%. Prawo do zasiłku dla bezrobotnych przysługiwało 19,3% zarejestrowanych bezrobotnych. Bezrobotni figurujący w rejestrach powiatowego urzędu pracy stanowili 11,6% mieszkańców powiatu w wieku produkcyjnym. Bezrobotni nowo zarejestrowani (napływ) w 2010 r. stanowili 136%, a wyrejestrowani (odpływ) 130% stanu bezrobocia zarejestrowanego z końca roku poprzedniego. Stopa napływu do bezrobocia liczona jako stosunek napływu w ostatnim miesiącu badanego okresu (tj. w grudniu) do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo wynosiła 2,4%. Znaczny odsetek stanowili długotrwanie bezrobotni. Udział osób pozostających nieprzerwanie bez pracy przez okres dłuższy niż jeden rok wynosił 37,5%, a stopa bezrobocia długotrwałego 7,3%.

Wśród bezrobotnych nieco przeważały kobiety (stanowiły 51,0% bezrobotnych). Bezrobotni w powiecie charakteryzowali się młodą strukturą wieku: w wieku do 24 lat było 21,8% ogółu bezrobotnych, 35 roku życia nie przekroczyło 52,1% osób pozostających bez pracy, w wieku powyżej 55 lat było 7,5% osób poszukujących zatrudnienia. Bezrobotnych charakteryzował stosunkowo niski poziom wykształcenia. Osoby z wykształceniem co najwyżej zasadniczym zawodowym stanowiły 60,7% zaliczonych do populacji bezrobotnych, natomiast z wykształceniem wyższym 7,3%.

14.2. Modele logitowe

W wyniku estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy bezrobotnych w powiecie sierpeckim (tab. 14.2) okazało się, że zmiennymi, które nie wywierały istotnego wpływu na ryzyko długotrwałego bezrobocia są zmienne opisujące: prawie wszystkie (z wyjątkiem jednej) kategorie wykształcenia, stan cywilny oraz stan zdrowia. Bez znaczenia okazało się również posiadanie jednego lub dwojga dzieci oraz posiadanie dzieci w wieku starszym, tj. od siedmiu do dwunastu lat oraz trzynastu lat i więcej. Na ryzyko długotrwałego bezrobocia nie oddziaływała również elastyczność zawodowa obrazująca gotowość bezrobotnych do podjęcia każdej pracy. Nieistotny statystycznie wpływ wykazała większość zmiennych charakteryzujących wykonywany i wyuczony zawód. W przypadku tych pierwszych wyjątek stanowiło wykonywanie zawodu pracownika usług i sprzedawcy oraz pracownika przy pracach prostych, a w przypadku tych drugich posiadanie zawodu wywodzącego się z trzeciej i szóstej grupy wielkiej, tj. technika, rolnika, ogrodnika, leśnika, rybaka, jak również brak wyuczonego zawodu.

Zmienne istotne statystycznie obejmowały: płeć, wiek, wykształcenie średnie ogólnokształcące, staż pracy, znajomość języków obcych, rodzaj gminy określony jako wiejska, posiadanie co najmniej trójki dzieci oraz posiadanie dzieci w wieku od zera do sześciu lat. Istotny statystycznie wpływ wywierały również zmienne opisujące liczbę zawodów, jak również – o czym wspomniano powyżej – wybrane kategorie wykonywanego oraz wyuczonego zawodu.

Tabela 14.1. Definicje zmiennych objaśniających ryzyko długotrwałego bezrobocia w powiecie sierpeckim

Symbol zmiennej	Opis zmiennej
PLEC	(mężczyzna=0), kobieta=1
WIEK	wiek w latach
WIEK_DO29	29 lat i mniej
WIEK_OD30DO49	(30–49 lat)
WIEK_OD50	50 lat i więcej
SC	stan cywilny
SC_ZO_ME	(żonaty/mężatka)
SC_WA_WB	wdowiec/wdowa
SC_RA_RY_SM_SK	rozwódzony/rozwódzona/w separacji
SC_WY_WO_KA_PA	wolny/wolna/kawaler/panna
LD	liczba dzieci
LD_BRAK	(brak dzieci)
LD12	1 lub 2 dzieci
LD3	co najmniej 3 dzieci
WIEK_D	wiek najmłodszego dziecka
WIEK_D_BRAK	(brak dzieci)
WIEK_D_OD0DO6	do 6 lat
WIEK_D_OD7DO12	7–12 lat
WIEK_D_OD13	13 lat i więcej
STAN_ZDROWIA	(zdrowy = 0), orzeczenie o niepełnosprawności=1
WYKSZ	wykształcenie
WYKSZ_WY	(wyższe)
WYKSZ_SO	średnie ogólnokształcące
WYKSZ_ZZ	zasadnicze zawodowe
WYKSZ_BW_PO_GM	gimnazjalne, podstawowe, brak wykształcenia
WYKSZ_SZ_LZ_PP	policealne, średnie zawodowe, liceum zawodowe

Cd. tab. 14.1

Symbol zmiennej	Opis zmiennej
JEZYK	(znajomość języka obcego = 0) , brak znajomości języka obcego = 1
STAZ	dotychczasowy staż pracy w latach
STAZ_BRAK	brak stażu pracy
STAZ_DO1ROKU	do 1 roku
STAZ_OD1DO5lat	1–5 lat
STAZ_OD5DO20lat	(5–20 lat)
STAZ_OD20lat	ponad 20 lat
ELAS_ZAW	elastyczność zawodowa, (zgoda na każdą pracę = 0) , brak zgody na każdą pracę = 1
LZ	liczba posiadanych zawodów
LZ_0	brak
LZ_12	1 lub 2
LZ_34	3 lub 4
LZ_5	(5 i więcej)
ZAW_W	zawód wykonywany
ZAW_W0	brak
ZAW_W1	należy do pierwszej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W2	(należy do drugiej wielkiej grupy zawodów)
ZAW_W3	należy do trzeciej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W4	należy do czwartej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W5	należy do piątej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W6	należy do szóstej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W7	należy do siódmej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W8	należy do ósmej wielkiej grupy zawodów
ZAW_W9	należy do dziewiątej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U	zawód wyuczony
ZAW_U0	brak zawodu wyuczonego
ZAW_U1	należy do pierwszej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U2	(należy do drugiej wielkiej grupy zawodów)
ZAW_U3	należy do trzeciej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U4	należy do czwartej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U5	należy do piątej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U6	należy do szóstej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U7	należy do siódmej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U8	należy do ósmej wielkiej grupy zawodów
ZAW_U9	należy do dziewiątej wielkiej grupy zawodów
RG	rodzaj gminy
RG_M	(miejska)
RG_W	wiejska

Kategorie bazowe (referencyjne) pogrubiono i podano w nawiasach.

W ramach zmiennej „stan cywilny” kategoria wolny/wolna obejmuje prawdopodobnie osoby żyjące w związkach partnerskich.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 14.2. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych w powiecie sierpeckim (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-1,3521	0,1596	-8,4699	0,0000	
WIEK_DO29	-0,7062	0,0943	-7,4904	0,0000	0,4935
WIEK_OD50	0,4436	0,1109	3,9981	0,0001	1,5583
WIEK_D_OD0DO6	0,4039	0,0920	4,3904	0,0000	1,4976
PLEC	0,6293	0,0726	8,6642	0,0000	1,8763
STAZ_BRAK	0,3199	0,1582	2,0227	0,0431	1,3770
STAZ_DO1ROKU	0,3066	0,1204	2,5475	0,0108	1,3588
STAZ_OD1DO5lat	0,2218	0,1011	2,1935	0,0283	1,2483
STAZ_OD20lat	-0,2623	0,1453	-1,8051	0,0711	0,7693
WYKSZ_SO	-0,2488	0,1230	-2,0232	0,0431	0,7797
JEZYK_BRAK	0,2682	0,0485	5,5349	0,0000	1,3076
ZAW_W5	0,2577	0,1280	2,0124	0,0442	1,2939
ZAW_W9	0,7111	0,3179	2,2372	0,0253	2,0363
ZAW_U0	0,6186	0,1512	4,0923	0,0000	1,8564
ZAW_U3	0,3947	0,1679	2,3504	0,0188	1,4840
ZAW_U6	1,1370	0,4804	2,3670	0,0179	3,1175
LZ_0	0,6651	0,2082	3,1941	0,0014	1,9448
LZ_12	0,7575	0,1553	4,8785	0,0000	2,1330
LZ_34	0,4541	0,1559	2,9128	0,0036	1,5748
RG_W	0,1919	0,0699	2,7458	0,0060	1,2115
LD3	-0,2399	0,1163	-2,0620	0,0392	0,7867
Trafność prognozowania:					
Wartości Y = 1	63,1%				
Wartości Y = 0	65,9%				
Łącznie (R-kwadrat)	64,5%				
IT (iloraz trafień)	3,30450264				
ROC	0,6450				

Źródło: obliczenia własne.

W powiecie sierpeckim czynnikiem warunkującym zagrożenie długookresowym bezrobociem jest płeć. W trudniejszej sytuacji na rynku pracy znajdują się bezrobotne kobiety. Ich szanse na pozostawanie bez pracy ponad dwanaście miesięcy są o 87% wyższe niż mężczyzn. Gorsza pozycja przedstawicielek płci żeńskiej na rynku pracy ma zapewne – podobnie jak w skali ogólnopolskiej – związek z ich częstą dezaktywizacją spowodowaną zobowiązaniami opiekuńczymi wobec dzieci. Zasadniczym problemem kobiet powracających na rynek pracy jest nieprzystosowanie ich kwalifikacji do popytu na pracę, gdyż kwalifikacje, którymi dysponowały, na skutek długiej przerwy zawodowej zdezaktualizowały się. Poza tym pracodawcy niechętnie zatrudniają kobiety; twierdzą, że są one, w porównaniu z mężczyznami, mniej dyspozycyjne z powodu znacznego obciążenia obowiązkami rodzinnymi.

Ryzyko długotrwałego bezrobocia uzależnione było również od wieku, przy czym największe zagrożenie dotyczyło osób w wieku powyżej 50 lat. Natomiast młody wiek (do 29 lat) oddziaływał korzystnie na sytuację bezrobotnych na rynku pracy. W porównaniu z bezrobotnymi w wieku od 30 do 49 lat, osoby młode charakteryzowało o ponad 50% niższe prawdopodobieństwo, że staną się długookresowo bezrobotnymi. Pomimo wysokiego obecnie bezrobocia młodzieży, młody wiek nie jest zatem czynnikiem determinującym długotrwałe pozostawanie bez pracy. Osoby młode w porównaniu ze starszymi są bardziej mobilne zawodowo i przestrzennie, a to sprzyja podjęciu zatrudnienia. Warto jednak w tym miejscu przypomnieć, że badanie determi-

nant długookresowego bezrobocia przeprowadzono na podstawie informacji o bezrobotnych z 2010 r., gdy bezrobocie młodych ludzi nie stanowiło jeszcze tak poważnego problemu na rynku pracy, jaki stanowi w Polsce obecnie.

W badanym powiecie prawdopodobieństwo długookresowego bezrobocia nie było właściwie determinowane poziomem wykształcenia. Istotny wpływ na to prawdopodobieństwo wywierało tylko wykształcenie średnie ogólnokształcące, przy czym kategoria ta, w porównaniu z pozostałymi kategoriami wykształcenia, była cechą zmniejszającą ryzyko długotrwałego pozostawania poza sferą zatrudnienia. Dla tej grupy bezrobotnych było ono niższe o 22%. Może to oznaczać, że w strukturze zgłaszanych ofert pracy dominują takie, które odpowiadają przede wszystkim kwalifikacjom typowym dla tej kategorii wykształcenia.

Na zagrożenie długotrwałym bezrobociem wpływał również staż pracy. W tym powiecie zagrożenie to najbardziej zwiększał brak stażu pracy. Niekorzystnie oddziaływało również posiadanie relatywnie krótkiego stażu, nieprzekraczającego okresu jednego roku, oraz – choć w mniejszym stopniu – stażu od jednego roku do pięciu lat. Długotrwałe bezrobocie w najmniejszym stopniu groziło osobom ze stażem pracy wynoszącym ponad dwadzieścia lat. Uzyskane wyniki pokazują, że im krótszy czas pracy, tym większe ryzyko stania się długookresowo bezrobotnym. Są więc zgodne z teorią wyjaśniającą długookresowe bezrobocie.

Prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania poza sferą zatrudnienia determinowane było również czynnikami związanymi z zawodem. Największe zagrożenie długotrwałym bezrobociem w badanym powiecie dotyczyło bezrobotnych wykonujących zawód pracowników przy pracach prostych, a w dalszej kolejności pracowników usług i sprzedawców. Przyczyną tego stanu rzeczy może być brak ofert pracy odpowiadających takim kwalifikacjom zawodowym bezrobotnych lub też podejmowanie przez bezrobotnych z takimi właśnie kwalifikacjami pracy w szarej strefie. W powiecie sierpeckim długookresowemu bezrobociu w największym stopniu sprzyjało posiadanie zawodu rolnika, ogrodnika, leśnika i rybaka. Wysokie ryzyko popadnięcia w długookresowe bezrobocie dotyczyło też osób bez wyuczonego zawodu, jak również – choć nieco niższe – osób wyuczonych w zawodzie technika.

Zmienną, która w istotny sposób wpływała na prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia, jest również liczba posiadanych zawodów. Wyniki analizy pokazują, że w stosunku do bezrobotnych deklarujących posiadanie pięciu lub więcej zawodów, największe prawdopodobieństwo popadnięcia w długotrwałe bezrobocie charakteryzowało osoby z jednym lub dwoma zawodami oraz bez zawodu w ogóle, natomiast nieco mniejsze, choć nadal wysokie, posiadających trzy lub cztery zawody. Widać więc, że w badanym powiecie wielozawodowość – oznaczająca posiadanie pięciu lub więcej zawodów – oddziałuje korzystnie na sytuację bezrobotnego na rynku pracy.

W grupie bezrobotnych w powiecie sierpeckim bardziej narażone na długookresowe pozostawanie bez pracy były osoby, które nie znały żadnego języka obcego. W stosunku do bezrobotnych deklarujących posługiwanie się dowolnym językiem obcym, fakt ten zwiększał zagrożenie długotrwałym bezrobociem o 30%. W gorszej sytuacji znajdowali się również bezrobotni pochodzący z gminy wiejskiej.

Na ryzyko długotrwałego bezrobocia wpływały czynniki określające uwarunkowania rodzinne. Zdecydowanie niekorzystnie oddziaływało posiadanie potomstwa w wieku do sześciu lat. Cecha ta zwiększała szanse na długookresowe pozostawanie poza sferą zatrudnienia o 49%. Obowiązki opiekuńcze wobec małych dzieci są często główną przyczyną braku gotowości do podejmowania zatrudnienia. Czynnikiem zmniejszającym ryzyko popadnięcia w długookresowe bezrobocie okazało się posiadanie co najmniej trojga dzieci. Konieczność zapewnienia bytu i utrzymania rodzinie wielodzietnej wpływa zapewne na większą motywację i determinację do podjęcia zatrudnienia.

W celu zidentyfikowania różnic w cechach determinujących zagrożenie długookresowym bezrobociem według płci oszacowano odrębne modele dla kobiet (tab. 14.3.) i mężczyzn (tab. 14.4.). W przypadku żeńskiej subpopulacji bezrobotnych większość istotnych zmiennych wywierała podobny wpływ, jak w modelu oszacowanym dla całej populacji badanych bezrobotnych.

Tabela 14.3. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych kobiet w powiecie sierpeckim (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-1,3656	0,2824	-4,8361	0,0000	
WIEK_DO29	-0,2681	0,1327	-2,0202	0,0434	0,7649
WIEK_OD50	0,3874	0,1678	2,3092	0,0209	1,4732
WIEK_D_OD0DO6	0,4548	0,1141	3,9841	0,0001	1,5758
WIEK_D_OD13	0,3801	0,1466	2,5917	0,0096	1,4624
STAZ_BRAK	0,3802	0,2047	1,8575	0,0632	1,4626
STAZ_DO1ROKU	0,3054	0,1642	1,8599	0,0629	1,3571
STAZ_OD1DO5lat	0,2779	0,1413	1,9668	0,0492	1,3204
SC_ZO_ME	0,2298	0,1121	2,0500	0,0404	1,2583
SC_RA_RY_SM_SK	-0,3648	0,2065	-1,7664	0,0773	0,6944
JEZYK_BRAK	0,2447	0,0630	3,8819	0,0001	1,2772
ZAW_W3	0,3029	0,1355	2,2357	0,0254	1,3538
ZAW_W5	0,3752	0,1454	2,5801	0,0099	1,4552
ZAW_U0	0,5756	0,1975	2,9136	0,0036	1,7781
ZAW_U3	0,4667	0,1996	2,3380	0,0194	1,5947
ZAW_U6	1,8672	1,0565	1,7673	0,0772	6,4699
ZAW_U9	0,4145	0,1841	2,2516	0,0243	1,5136
LZ_0	1,0622	0,3148	3,3746	0,0007	2,8928
LZ_12	0,9570	0,2619	3,6542	0,0003	2,6039
LZ_34	0,5052	0,2687	1,8800	0,0601	1,6574
Trafność prognozowania:					
Wartości Y = 1	81,5%				
Wartości Y = 0	40,2%				
łącznie (R-kwadrat)	64,2%				
IT (iloraz trafień)	2,96605784				
ROC	0,6086				

Źródło: obliczenia własne.

Dodatkowo w grupie bezrobotnych kobiet popadnięciu w długookresowe bezrobocie sprzyjało pozostawanie w związku małżeńskim. Mężatki w związku z mniejszą presją ekonomiczną są po prostu słabiej zdezynonowane i mniej skłonne do podjęcia zatrudnienia. Natomiast bycie rozwiedzioną lub w stanie zadeklarowanym jako wolny zmniejszało prawdopodobieństwo pozostawania bez pracy ponad dwanaście miesięcy o 30%. Na sytuację bezrobotnych kobiet niekorzystnie oddziaływało posiadanie zarówno małych dzieci, jak i starszych, w wieku trzynastu i więcej lat. Jeżeli chodzi o zmienne charakteryzujące zawód, dodatkowym czynnikiem zwiększającym ryzyko długookresowego bezrobocia było wykonywanie zawodu pracownika usług i sprzedawcy. Ponadto w grupie kobiet na prawdopodobieństwo długookresowego pozostawania bez pracy silnie wpływało posiadanie wyuczonego zawodu, który związany był z rolnictwem. W porównaniu z innymi grupami zawodów było ono aż sześciokrotnie wyższe.

W modelu objaśniającym prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia mężczyzn większość istotnych zmiennych wywierała podobny wpływ, jak w modelu oszacowanym dla całej populacji badanych bezrobotnych. Należy jednak zauważyć, że wśród mężczyzn cechą sprzyjającą pozostawaniu bez pracy ponad dwanaście miesięcy był stan kawalerski. Bezrobotnych kawalerów lub będących w stanie zadeklarowanym jako wolny cechuje prawdopodobnie słabsza motywacja i mniejsza determinacja do podjęcia zatrudnienia, spowodowana brakiem zobowiązań związanych z utrzymaniem rodziny. Dodatkowo w grupie bezrobotnych mężczyzn czynnikiem zwiększającym ryzyko długotrwałego pozostawania poza sferą zatrudnienia było posiadanie za-

wodu pracownika usług i sprzedawcy. Ponadto długotrwałe bezrobocie bardziej groziło bezrobotnym mężczyznom z jednym lub dwojgiem dzieci. Posiadanie dzieci starszych, w wieku trzynastu i więcej lat, oddziaływało w sposób odwrotny, zmniejszając ryzyko długotrwałego bezrobocia.

Tabela 14.4. Wyniki estymacji modelu logitowego objaśniającego prawdopodobieństwo długotrwałego pozostawania bez pracy dla bezrobotnych mężczyzn w powiecie sierpeckim (model z istotnymi zmiennymi objaśniającymi, $p < 0,1$)

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	Z	Wartość p	Iloraz szans
const	-1,2495	0,1885	-6,6292	0,0000	
WIEK_DO29	-1,0999	0,1394	-7,8894	0,0000	0,3329
WIEK_OD50	0,3892	0,1475	2,6397	0,0083	1,4759
WIEK_D_OD13	-0,4026	0,2070	-1,9446	0,0518	0,6686
STAZ_OD20lat	-0,3527	0,1784	-1,9771	0,0480	0,7028
SC_WY_WO_KA_PA	0,3812	0,1254	3,0403	0,0024	1,4641
JEZYK_BRAK	0,3632	0,0771	4,7077	0,0000	1,4379
ZAW_W9	0,6211	0,3630	1,7112	0,0870	1,8610
ZAW_U0	0,9160	0,1599	5,7278	0,0000	2,4992
ZAW_U3	0,6165	0,3279	1,8802	0,0601	1,8524
ZAW_U5	0,3267	0,1333	2,4508	0,0143	1,3863
LZ_12	0,5840	0,1450	4,0277	0,0001	1,7931
LZ_34	0,3317	0,1623	2,0438	0,0410	1,3933
RG_W	0,2860	0,1034	2,7660	0,0057	1,3310
LD12	0,3217	0,1589	2,0247	0,0429	1,3794
Trafność prognozowania:					
Wartości Y = 1	45,1%				
Wartości Y = 0	80,1%				
Łącznie (R-kwadrat)	66,0%				
IT (iloraz trafień)	3,30752081				
ROC	0,6260				

Źródło: obliczenia własne.

Procentowa trafność prognozowania zaprezentowanych modeli jest zbliżona i kształtuje się na poziomie 64–66%. Model oszacowany dla wszystkich bezrobotnych poprawnie prognozuje prawdopodobieństwo bycia długookresowo bezrobotnym w 63,0% przypadkach. W modelu dla kobiet trafność prognozowania jedynek jest prawie dwukrotnie wyższa niż zer. W modelu dla mężczyzn jest odwrotnie. Iloraz trafień, z wyjątkiem modelu dla kobiet, przekracza trzy, co oznacza, że klasyfikacja na podstawie modelu jest lepsza od klasyfikacji całkowicie przypadkowej. Według kryterium ROC, najsłabszą moc predykcyjną ma model oszacowany dla subpopulacji bezrobotnych kobiet.

Podsumowując, w powiecie sierpeckim do czynników najsilniej determinujących prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia zalicza się:

- płeć żeńską,
- wiek powyżej 50 lat,
- brak stażu pracy,
- brak znajomości dowolnego języka obcego,
- wykonywanie zawodu pracownika przy pracach prostych,
- posiadanie wyuczonego zawodu związanego z rolnictwem,
- zamieszkiwanie w gminie wiejskiej,
- posiadanie dziecka w wieku do 6 lat,
- posiadanie do dwóch zawodów.

Dodatkowo długookresowemu bezrobociu kobiet sprzyjało: pozostawanie w związku małżeńskim, wykonywanie zawodu pracownika usług i sprzedawcy, posiadanie wyuczonego zawodu, który związany był z rolnictwem, jak również posiadanie dzieci w wieku trzynastu i więcej lat, natomiast dla mężczyzn ryzyko zwiększało: pozostawanie w stanie kawalerskim lub deklarowanym jako wolny, posiadanie zawodu pracownika usług i sprzedawcy oraz posiadanie jednego lub dwojga dzieci.

14.3. Drzewa klasyfikacyjne

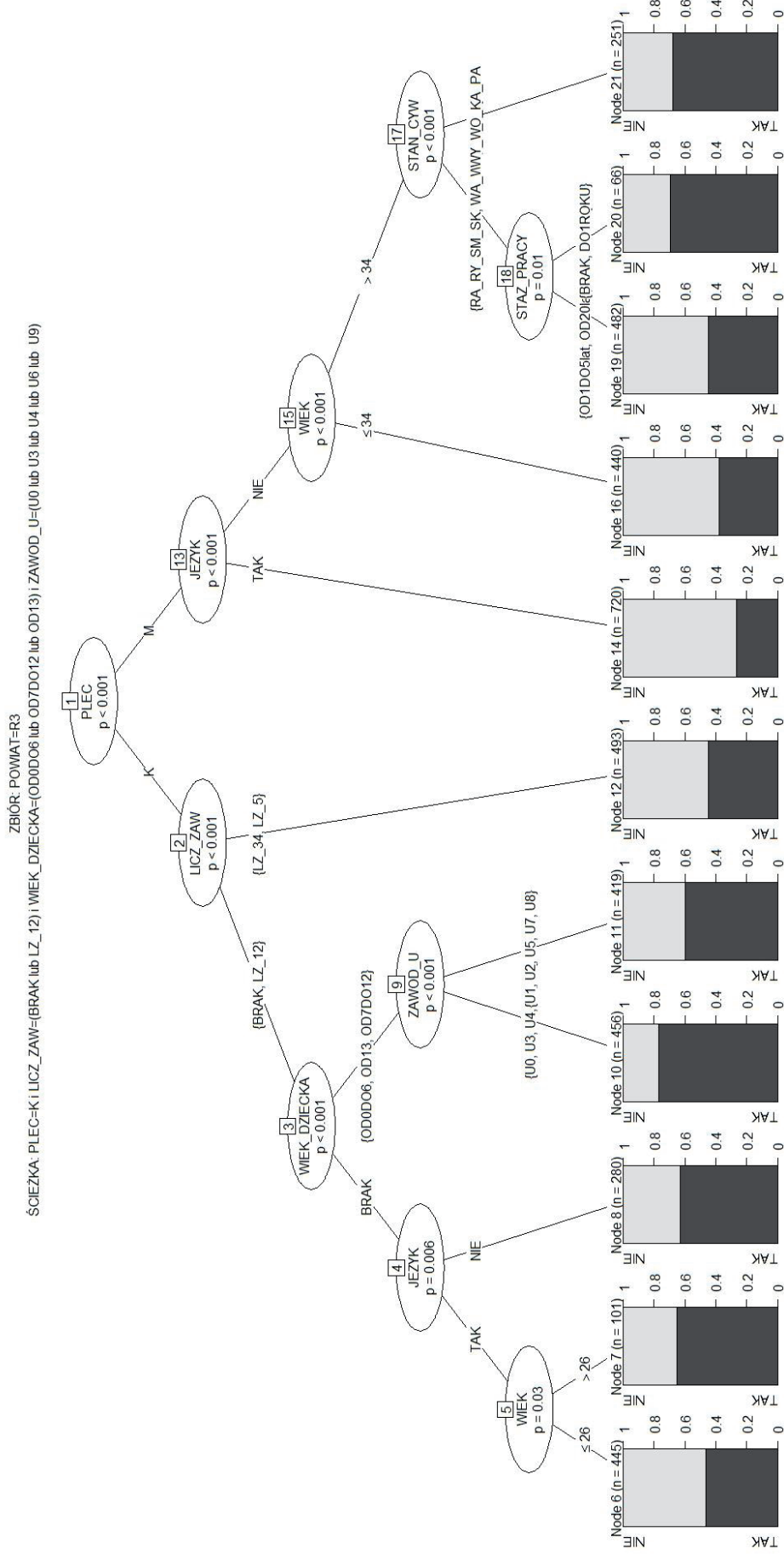
Wyniki analizy uzyskane za pomocą metody drzew klasyfikacyjnych pokazują, że w powiecie sierpeckim największe ryzyko długotrwałego pozostawania bez pracy dotyczyło bezrobotnych o następujących cechach:

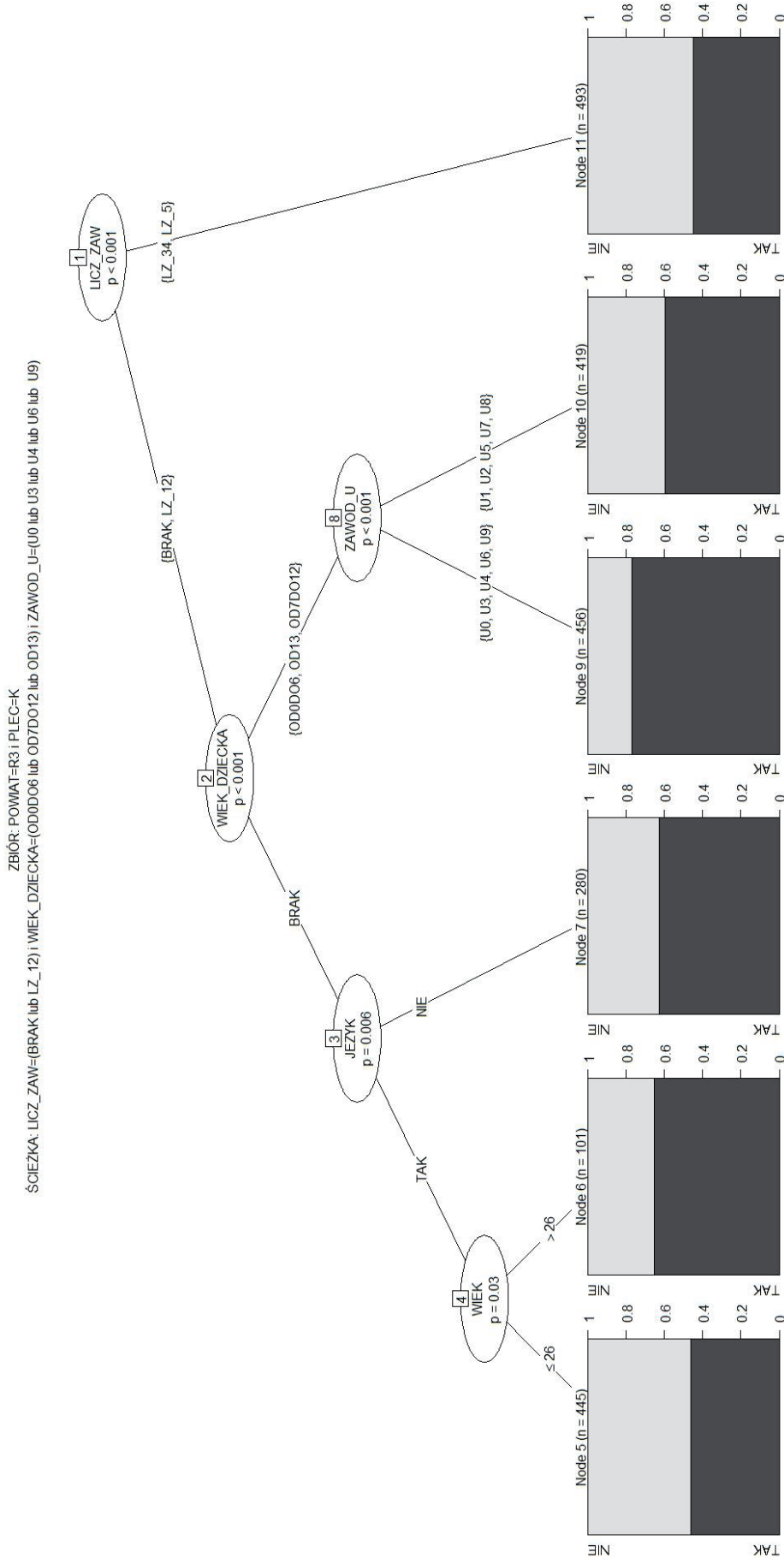
- płci żeńskiej,
- posiadających jeden, dwa zawody lub bez zawodu w ogóle,
- posiadających potomstwo w wieku młodszym, tj. od zera do sześciu lat oraz od siedmiu do dwunastu lat lub starszym, tj. w wieku trzynastu i więcej lat,
- wyuczonych w zawodzie technika, pracownika biurowego, rolnika lub pracownika przy pracach prostych.

Porównanie uzyskanych rezultatów z wynikami estymacji modeli logitowych ujawnia drobne rozbieżności dotyczące wieku potomstwa oraz wyuczonych zawodów. Okazuje się, że prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia było silnie determinowane posiadaniem nie tylko dzieci w wieku najmłodszym, tj. od zera do sześciu lat, ale również dzieci starszych, tj. w wieku od siedmiu do dwunastu lub trzynastu i więcej lat. Ponadto analiza przeprowadzona w oparciu o drzewa klasyfikacyjne pokazuje, że długookresowe pozostawanie poza sferą zatrudnienia w największym stopniu zagrażało nie tylko osobom wyuczonym w zawodzie rolnika, ale również mającym zawód technika, pracownika biurowego lub pracownika przy pracach prostych.

Procentowa trafność prognozowania drzewa klasyfikacyjnego dla powiatu sierpeckiego wynosi 63,5%. Drzewo poprawnie przewiduje prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia w 51,4% przypadkach. Trafność prognozowania zer była wyższa, wyniosła 75,5%. Iloraz trafień przekracza trzy, co oznacza, że klasyfikacja na podstawie drzewa jest lepsza od klasyfikacji całkowicie przypadkowej. ROC powyżej wartości 0,6 potwierdza moc predykcyjną zaprezentowanego drzewa klasyfikacyjnego.

Rysunek 14.1. Drzewa klasyfikacyjne dla osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sierpcu

Źródło: opracowanie własne.

CZĘŚĆ IV

METODOLOGIA PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH NA LOKALNYM RYNKU PRACY W POLSCE

ROZDZIAŁ 15

TESTOWANIE I KORYGOWANIE OPRACOWANEJ METODOLOGII

15.1. Filary metodologii profilowania bezrobotnych

Prace nad sformułowaniem systemowej koncepcji metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce przebiegały w dwóch etapach. W pierwszym z nich, na podstawie wyników rozległych studiów literatury przedmiotu, dokonano uporządkowania najistotniejszych zagadnień dotyczących wykorzystania metod, koncepcji i procedur profilowania bezrobotnych. Umożliwiło to konstrukcję dziesięciu najważniejszych kwestii związanych z przygotowaniem i implementacją tych procedur. Dały one podstawę do sformułowania wstępnej wersji koncepcji metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce.

Etap drugi objął natomiast prace związane z korygowaniem wstępnie zaproponowanej wersji metodologii. Stosownych korekt dokonano na podstawie rekomendacji płynących zarówno od pracowników powiatowych urzędów pracy testujących opracowane rozwiązania, jak i od ekspertów zaproszonych na specjalnie w tym celu zorganizowane seminarium konsultacyjne (szczegółowy przebieg testu, jego wyniki oraz otrzymane rekomendacje przedstawiono w kolejnych podrozdziałach). Niektóre zmiany wprowadzono także w wyniku wniosków i rozstrzygnięć wyprowadzonych w trakcie prac nad konstrukcją kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Finalny kształt dziesięciu filarów koncepcji metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce przedstawiono poniżej.

I. Profilowanie – pojęcie i miejsce w procesie aktywizacji bezrobotnych

W ramach projektu pn. *Analiza czynników wpływających na zwiększenie ryzyka długookresowego bezrobocia – opracowanie metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy do stosowania przez PSZ* sformułowano założenia metodologii profilowania bezrobotnych i następnie całościową koncepcję. Procedura profilowania jest tu traktowana jako niezbędny element wypracowania nowego, bardziej skutecznego systemu walki z bezrobociem (w szczególności długotrwałym) w naszym kraju. Należy podkreślić, że proponowane rozwiązania muszą być wsparte właściwymi technikami adresowania, skonstruowanymi na podstawie rzetelnych badań efektywności netto programów zatrudnienia.

II. Poziom centralizacji procedur profilowania bezrobotnych

Rekomenduje się opracowanie procedur profilowania bezrobotnych w Polsce na poziomie centralnym (krajowym). W miarę możliwości, jeśli w przyszłości będzie dostępna większa liczba obserwacji, można próbować szacować osobne modele dla poszczególnych lokalnych rynków pracy.

Konieczność uwzględnienia specyficznych uwarunkowań lokalnych rynków pracy znalazła w prezentowanym narzędziu do profilowania bezrobotnych wyraz w postaci zmiennej „powiat”. Powstała ona na podstawie

wielowymiarowej analizie dostępnych wskaźników obrazujących sytuację gospodarczą (w tym na rynku pracy) danego powiatu.

Lokalny komponent może być uwzględniony także na etapie adresowania, które obok szacunków efektywności netto mogłoby się opierać na wynikach badania zapotrzebowania na pracę wśród lokalnych pracodawców.

III. Konceptje profilowania bezrobotnych i elastyczność decyzyjna pracowników służb zatrudnienia

Zaleca się prowadzenie profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce na podstawie połączenia dwóch typów procedur: diagnozy stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem dokonywanej przez pracownika służb zatrudnienia i modelowania ekonometrycznego. Opracowane w ramach projektu kwestionariusze do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, bazujące na wynikach oszacowań modeli ekonometrycznych, mają wspomagać w codziennej pracy pracowników publicznych służb zatrudnienia, do których jednak powinna należeć ostateczna decyzja co do klasyfikacji bezrobotnego w kategoriach ryzyka długotrwałego pozostawania bez pracy (*soft profiling*).

IV. Model ekonometryczny stosowany w procedurach profilowania bezrobotnych

W ramach wspomnianego projektu posługiwano się kilkoma typami modeli ekonometrycznych. Na podstawie ich oszacowań zidentyfikowano siłę i kierunek wpływu różnorodnych zmiennych na prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia. Informacje te stanowiły następnie punkt wyjścia przy konstruowaniu narzędzi do profilowania bezrobotnych w postaci dwóch kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Statystyczna weryfikacja opracowanych kwestionariuszy nie dała jednoznacznej odpowiedzi, który z nich pozwoli trafniej określać ryzyko długiego pozostawania bez pracy. Można zatem domniemywać, że to nie postać modelu jest najważniejsza. Prawidłowe klasyfikowanie bezrobotnych w kategoriach ryzyka długotrwałego bezrobocia wymaga przede wszystkim regularnego uaktualniania parametrów używanych modeli ekonometrycznych.

V. Zakres i dostępność zmiennych objaśniających

Rekomenduje się oparcie procedur profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce na danych o bezrobotnych, które są wprowadzane do systemu informatycznego Publicznych Służb Zatrudnienia Syriusz^{STD}, wzbogaconych o informacje pochodzące z badań sondażowych.

W przyszłości dane z systemu Syriusz^{STD} mogą zostać zastąpione danymi jednostkowymi pochodzącymi z Krajowego Systemu Monitorowania Rynku Pracy.

VI. Postać narzędzia do profilowania bezrobotnych

Biorąc pod uwagę polskie uwarunkowania postanowiono, że narzędzie do profilowania bezrobotnych będzie miało formę kwestionariusza *scoringowego*. Wówczas bowiem złożony warsztat modelowania ekonometrycznego może zostać ukryty pod łatwym i prostym do wykorzystania w codziennej pracy pracowników służb zatrudnienia interfejsem. Przygotowane w ramach niniejszego projektu narzędzia funkcjonują zarówno w tradycyjnej wersji „papier-ołówek”, jak i w wersji elektronicznej.

VII. Moment i częstotliwość przeprowadzania procedury profilowania bezrobotnych

W warunkach polskich rekomenduje się przeprowadzanie procedury profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w powiatowych urzędach pracy, przez pośredników pracy, po upływie trzech miesięcy od momentu zarejestrowania się bezrobotnego. Ze względu na małą zmienność informacji zawartych w kwestionariuszach do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, rekomenduje się jednorazowe przeprowadzenie procedury profilowania. W uzasadnionych przypadkach, gdy nastąpi wyraźna zmiana któregoś z czynników uwzględnionych w kwestionariuszu (np. bezrobotny zdobył wyższy poziom wykształcenia), procedurę można powtórzyć.

VIII. Przygotowanie pracowników służb zatrudnienia do wdrożenia procedur profilowania bezrobotnych

Zaleca się prowadzenie w Polsce wśród pracowników publicznych służb zatrudnienia intensywnej polityki informacyjnej na temat proponowanych rozwiązań w zakresie profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy. Dostęp do informacji oraz zarządzanie zmianą będą przeciwdziałać oporowi wobec nowych rozwiązań i procedur, przyczynią się także do zmniejszenia obaw przed utratą pracy. Pracownicy PSZ mogą bowiem obawiać się, że wprowadzenie sformalizowanych narzędzi do profilowania bezrobotnych wykluczy ich z procesu decyzyjnego w zakresie klasyfikowania bezrobotnych w kategoriach ryzyka długotrwałego bezrobocia, co w konsekwencji może spowodować redukcję etatów PSZ. Aby ułatwić pracownikom PSZ korzystanie z opracowanych narzędzi, należy rozważyć możliwość sprzężenia ich z systemem Syriusz^{STD}.

IX. Nowoczesne technologie w procedurach profilowania bezrobotnych

Rekomenduje się jak najszersze wykorzystanie nowoczesnych technologii podczas opracowania, implementacji i użytkowania procedur profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce.

X. Partycypacja bezrobotnych w procesie profilowania

Z systemu profilowania bezrobotnych powinni korzystać wyłącznie pracownicy publicznych służb zatrudnienia. Obecnie nie zaleca się informowania bezrobotnych o uzyskanym wyniku profilowania.

W przyszłości można rozważyć wprowadzenie w Polsce systemu, który dawałby możliwość samodzielnego korzystania z narzędzi informatycznych do profilowania (np. platformy internetowej) przez poszukujących pracy, którzy tego oczekują i dysponują wystarczającymi umiejętnościami.

15.2. Przebieg i wyniki testu

Przygotowaną w ramach projektu wstępną koncepcję metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce przetestowano w sześciu powiatach: trzech grodzkich (białostockim, przemyskim i włocławskim) i trzech ziemskich (działdowskim, krasnostawskim i sierpeckim). Były to te same lokalne rynki pracy, w których przeprowadzono badania terenowe (proces wyboru powiatów szczegółowo opisano w punkcie 6.2 niniejszego opracowania).

Decyzja o wyborze tych samych powiatów uwarunkowana była doświadczeniami, jakie zespół badawczy zdobył w trakcie realizacji badań terenowych. Okazało się wówczas, że nie wszystkie powiatowe urzędy pracy są skłonne uczestniczyć w tego typu przedsięwzięciach – głównie dlatego, że wiąże się to z dodatkowymi obowiązkami. Stąd, aby zminimalizować ryzyko odmówienia udziału bądź wycofania się wytypowanego urzędu, postanowiono przeprowadzić testowanie opracowanej metodologii na terenie powiatów, które wcześniej – na etapie badań terenowych – podjęły współpracę z zespołem badawczym.

Testowaniu poddano oba przygotowane w ramach projektu kwestionariusze do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Każdy z nich przetestowano w trzech powiatach: kwestionariusz BLMP – w powiatach białostockim, przemyskim i sierpeckim, a logitowy – w działdowskim, krasnostawskim i włocławskim.

Na przyjęcie takiego rozwiązania wpływ miały zarówno względy organizacyjne, jak i merytoryczne. Przetestowanie obu kwestionariuszy przez te same osoby oznaczałoby większe obciążenie uczestniczących w teście pracowników powiatowych urzędów, wymagałoby bowiem przygotowania się osób testujących do zastosowania dwóch różniących się nieco narzędzi, z odrębnymi instrukcjami. Wprowadziłoby również zamieszanie, wynikające m.in. z porównywania przez osoby testujące różnej punktacji w obu kwestionariuszach. Także konsultacje prowadzone z pracownikami wybranych PUP przed rozpoczęciem testu wskazały, że lepszym rozwiązaniem będzie testowanie w każdym z powiatów tylko jednego z kwestionariuszy. Niemniej, nawet przy takim podejściu wiele uwag na temat testowanego narzędzia dotyczyło liczby punktów przypisanych do poszczególnych wariantów zmiennych (która, jako wynikająca z modeli ekonometrycznych, bezpośrednio nie podlegała ocenie osób testujących).

Należy także podkreślić, że test przeprowadzony wśród pracowników powiatowych urzędów pracy miał na celu przede wszystkim sprawdzenie łatwości wykorzystania przygotowanych w ramach projektu narzędzi w codziennej pracy PUP, a nie sprawdzenie ich skuteczności. Testujący narzędzia pracownicy wybranych PUP dokonywali bowiem jedynie subiektywnej oceny diagnozy uzyskanej z wykorzystaniem opracowanych kwestionariuszy. W ramach projektu przeprowadzono natomiast statystyczną weryfikację obu kwestionariuszy – wykorzystując dane znajdujących się w SI Syriusz^{STD} (aneks B). Ocena skuteczności przygotowanych narzędzi w powiatowych urzędach pracy (czyli określenie stopnia, w jakim kwestionariusze trafnie zdiagnozowały wybranych bezrobotnych jako osoby zagrożone długotrwałym bezrobociem) wymagałaby dodatkowych długotrwałych badań, na jakie nie pozwalał okres realizacji projektu. Testowanie nie miało również na celu wskazania, który z kwestionariuszy jest łatwiejszy do wykorzystania, a jedynie ustalenie, czy każde z narzędzi jest oceniane przez pracowników PUP jako łatwe (lub trudne) do zastosowania i określenie obszarów, które należy skorygować.

Do oceny testowanej metodologii profilowania bezrobotnych służył kwestionariusz ankiety, składający się z trzech części: (1) metryczki, (2) zbiorczej tabeli wyników profilowania oraz (3) oceny metodologii. Kwestionariusz ankiety nie różnił się w zależności od rodzaju testowanego kwestionariusza: zarówno w przypadku kwestionariusza BLMP, jak i logitowego testujący wypełniali takie samo narzędzie ewaluacyjne.

Część pierwsza kwestionariusza ankiety (metryczka) zawierała informacje o powiecie w którym przeprowadzono test, oraz o osobie testującej. W części drugiej umieszczono zbiorczą tabelę wyników przeprowadzonych procedur profilowania. Testujący uzupełniali w niej informacje dotyczące: daty przeprowadzenia procedury, numeru identyfikacyjnego poddawanego profilowaniu bezrobotnego, czasu wypełnienia kwestionariusza do profilowania oraz wyniku procedury w punktach. W tej części testujący odnosili się również do uzyskanego wyniku profilowania, tzn. określali, czy ich subiektywna ocena ryzyka długotrwałego bezrobocia jest zgodna z wynikiem przeprowadzonej procedury. Część trzecia zawierała pytania odnoszące się do oceny zaprezentowanej metodologii. Testujących metodologię profilowania bezrobotnych pytano m.in. o ewentualne trudności, jakie mogło sprawić wypełnienie kwestionariusza; o dodatkowe czynniki, które należałoby uwzględnić w narzędziu; o inne zmiany, jakie należałoby wprowadzić w narzędziu; a także o ewentualne bariery utrudniające wdrożenie metodologii profilowania długotrwałe bezrobotnych.

Dane zebrane w części drugiej kwestionariusza ankiety, tzn. wyniki procedur profilowania oraz ich subiektywną ocenę dokonaną przez pracowników PUP, przedstawiono w poniższym podrozdziale. Ocena opracowanej w ramach projektu metodologii, wraz z uwagami i propozycjami zmian testujących pracowników PUP, przedstawiona została natomiast w formie rekomendacji w podrozdziale 15.3.

Na każdym z wybranych lokalnych rynków pracy testowanie opracowanej metodologii przeprowadzono w okresie 3–14 czerwca 2013 r. Metodologię testowali pracownicy wybranych urzędów pracy, wskazywani przez dyrekcję tych urzędów. Zespół badawczy wyznaczył jedno kryterium doboru osób testujących, tzn. miały one na co dzień pracować z bezrobotnymi. Takie podejście pozwoliło, w sytuacji znacznego obciążenia obowiązkami pracowników urzędów pracy i napiętego harmonogramu projektu, na stosunkowo szybkie i sprawne przetestowanie opracowanej metodologii profilowania bezrobotnych. W sumie test przeprowadziły 44 osoby, głównie pośrednicy pracy (29 osób) oraz doradcy zawodowi (11 osób); pozostałe 4 osoby to kierownicy działów i specjaliści ds. szkoleń.

Tabela 15.1. Minimalna i zrealizowana liczba procedur profilowania w poszczególnych powiatach

Powiat	Minimalna liczba procedur profilowania wskazana do zrealizowania	Liczba zrealizowanych procedur profilowania
Białostocki	40	40
Działdowski	40	42
Krasnostawski	30	46
Przemyski	40	51
Sierpecki	30	30
Włocławski	40	41
Ogółem	220	250

Źródło: opracowanie własne.

W każdym z powiatów, w zależności od liczby zarejestrowanych bezrobotnych, zalecono przeprowadzenie minimum 30–40 procedur profilowania z wykorzystaniem przekazanych przez zespół badawczy kwestionariuszy. Dobór bezrobotnych do profilowania był doбором przypadkowym, opartym na dostępności próby badawczej (zob. Szreder 2004)¹⁴. W sumie przeprowadzono 250 procedur profilowania, z czego 121 z wykorzystaniem kwestionariusza BLMP, natomiast 129 – kwestionariusza logitowego.

Tabela 15.2. Stopień zagrożenia długotrwałym bezrobociem według rodzaju kwestionariusza

Zagrożenie długotrwałym bezrobociem		Liczba przeprowadzonych procedur profilowania	Procent
Kwestionariusz BLMP	Bardzo niskie	13	10,7
	Niskie	22	18,2
	Średnie	32	26,4
	Wysokie	18	14,9
	Bardzo wysokie	36	29,8
	Ogółem	121	100,0
Kwestionariusz logitowy	Bardzo niskie	6	4,7
	Niskie	17	13,2
	Średnie	13	10,1
	Wysokie	39	30,2
	Bardzo wysokie	54	41,9
	Ogółem	129	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Opracowane narzędzie okazało się, zgodnie z założeniami zespołu badawczego, niezbyt czasochłonne. Czas wypełnienia kwestionariuszy profilujących wyniósł: od 1,5 do 10 minut – w przypadku kwestionariusza BLMP oraz od 45 sekund do 10 minut – w przypadku kwestionariusza logitowego. Średni czas wypełnienia obu kwestionariuszy był podobny i wyniósł: 4,8 minuty (kwestionariusz BLMP) oraz 5,2 minuty (kwestionariusz logitowy).

Średnie rezultaty przeprowadzonych procedur profilowania były podobne dla obu rodzajów kwestionariuszy i wyniosły: 59 (kwestionariusz BLMP) oraz 56 punktów (kwestionariusz logitowy), przy czym wyniki wahały się odpowiednio: od 15 do 107 oraz od 35 do 80 punktów. Przekładając uzyskane przez bezro-

¹⁴ Podobnie jak w przypadku doboru pracowników PUP do testowania, takie podejście pozwoliło na stosunkowo szybkie i sprawne przetestowanie opracowanej metodologii profilowania bezrobotnych. Należy jednak pamiętać, że dobór przypadkowy nie pozwala na uogólnienie wyników badania na populację.

botnych punkty na stopień zagrożenia długotrwałym bezrobociem, wysokie lub bardzo wysokie zagrożenie zdiagnozowano u 55,4% bezrobotnych profilowanych z wykorzystaniem kwestionariusza BLMP oraz u 72,1% profilowanych z użyciem kwestionariusza logitowego. Bardzo niskie lub niskie zagrożenie zdiagnozowano natomiast odpowiednio u 28,9% i 17,9% bezrobotnych.

Tabela 15.3. Stopień zagrożenia długotrwałym bezrobociem według rodzaju kwestionariusza i powiatów

Zagrożenie długotrwałym bezrobociem		Liczba przeprowadzonych procedur profilowania	Procent	
Kwestionariusz BLMP	Powiat białostocki	Bardzo niskie	8	20,0
		Niskie	13	32,5
		Średnie	4	10,0
		Wysokie	9	22,5
		Bardzo wysokie	6	15,0
		Ogółem	40	100,0
	Powiat przemyski	Bardzo niskie	1	2,0
		Niskie	3	5,9
		Średnie	16	31,4
		Wysokie	6	11,8
		Bardzo wysokie	25	49,0
		Ogółem	51	100,0
	Powiat sierpecki	Bardzo niskie	4	13,3
		Niskie	6	20,0
		Średnie	12	40,0
		Wysokie	3	10,0
		Bardzo wysokie	5	16,7
		Ogółem	30	100,0
Kwestionariusz logitowy	Powiat działdowski	Bardzo niskie	5	11,9
		Niskie	5	11,9
		Średnie	7	16,7
		Wysokie	13	31,0
		Bardzo wysokie	12	28,6
		Ogółem	42	100,0
	Powiat krasnostawski	Bardzo niskie	1	2,2
		Niskie	12	26,1
		Średnie	5	10,9
		Wysokie	15	32,6
		Bardzo wysokie	13	28,3
		Ogółem	46	100,0
	Powiat wrocławski	Średnie	1	2,4
		Wysokie	11	26,8
		Bardzo wysokie	29	70,7
		Ogółem	41	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Porównując ocenę stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem uzyskaną z użyciem obu narzędzi można zauważyć, że kwestionariusz logitowy częściej diagnozował bezrobotnych jako wysoce lub bardzo wysoce

zagrożonych. Warto jednocześnie zwrócić uwagę na zróżnicowanie wyników w zależności od powiatu, w którym przeprowadzono testowanie opracowanej metodologii. Najmniej osób wysoce lub bardzo wysoce zagrożonych długotrwałym bezrobociem (37,5% bezrobotnych z powiatu) zdiagnozowano w powiecie białostockim, a więc w powiecie, który został zaklasyfikowany do grupy powiatów nowoczesnych, postindustrialnych, natomiast najwięcej zagrożonych (aż 97,5%) – w powiecie włocławskim, należącym do grupy powiatów przemysłowych o przestarzałej strukturze gospodarki (tabela 15.3).

Pracowników testujących opracowaną metodologię zapytano również o to, czy ich subiektywna ocena ryzyka długotrwałego bezrobocia jest zgodna z wynikiem przeprowadzonej procedury. Testujący w większości zgadzali się z rekomendacjami zastosowanego narzędzia: 89,2% rekomendacji było zgodnych z oceną pracowników PUP (tabela 15.4).

Tabela 15.4. Subiektywna ocena wyniku procedury profilowania pracowników PUP

Ocena wyniku procedury profilowania	Liczba przeprowadzonych procedur	Procent
Wynik zgodny z subiektywną oceną pracownika PUP	223	89,2
Wynik niezgodny z subiektywną oceną pracownika PUP	27	10,8
Ogółem	250	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Wprawdzie przypadki, w których testujący metodologię pracownicy urzędów pracy nie zgadzali się z rekomendacjami opracowanego narzędzia, stanowiły tylko 10,8% wszystkich profilowanych bezrobotnych, to analizując je, zauważyć można, że częściej brak zgody dotyczył rekomendacji wskazujących na duże zagrożenie długotrwałym bezrobociem: na 27 wszystkich przypadków, aż 20 dotyczyło wysokiego lub bardzo wysokiego stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem.

Tabela 15.5. Oceny niezgodne z rekomendacjami narzędzia według stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem i rodzaju kwestionariusza

Zagrożenie długotrwałym bezrobociem	Liczba ocen niezgodnych	
	Kwestionariusz BLMP	Kwestionariusz logitowy
Bardzo niskie	1	0
Niskie	1	2
Średnie	3	0
Wysokie	6	3
Bardzo wysokie	8	3
Ogółem	19	8

Źródło: opracowanie własne.

15.3. Rekomendacje płynące z procesu testowania

Pracownicy powiatowych urzędów pracy, którzy testowali opracowane w ramach projektu kwestionariusze do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, dokonali również oceny obu narzędzi, zgłaszając swoje uwagi. W sumie zebrano informacje od 44 pracowników z wybranych sześciu powiatowych urzędów pracy.

Ocenie poddano między innymi poziom trudności wykorzystania przygotowanego narzędzia. Analiza informacji zebranych od pracowników urzędów pracy wykazała, że większość z nich nie miała żadnych problemów z przeprowadzeniem procedury profilowania wśród bezrobotnych. Niewielkie trudności zgłosiło 12 osób, przy czym trudności te częściej wiązały się z uzyskaniem wiarygodnych informacji od osób bezrobotnych (np. dotyczących wysokości i liczby źródeł dochodów gospodarstwa domowego) niż wynikały z budowy samego narzędzia.

Pracownicy testujący przygotowane w ramach projektu narzędzie zaproponowali zmiany, które miały usprawnić przeprowadzenie procedury profilowania bezrobotnych. Część z nich wiązała się z sygnalizowanymi powyżej trudnościami związanymi z przeprowadzeniem procedury profilowania, inne dotyczyły wprowadzenia dodatkowych pytań w kwestionariuszu lub jego formy. Zgłaszane podczas testowania w powiatowych urzędach pracy problemy oraz propozycje zmian w narzędziu (kwestionariuszu lub instrukcji) dotyczyły głównie:

- *Określenia wysokości dochodów gospodarstwa domowego bezrobotnego.* Testowany kwestionariusz zawierał pytanie o dochód przypadający na 1 osobę w gospodarstwie domowym, przy czym instrukcja informowała, że jeśli osoby bezrobotne nie będą potrafiły udzielić takiej informacji, pracownik przeprowadzający procedurę profilowania powinien ustalić łączne dochody gospodarstwa domowego bezrobotnego oraz liczbę osób w tym gospodarstwie i w ten sposób pozyskać niezbędne dane. Osoby testujące kwestionariusz podkreślały jednak, że bezrobotni mieli problem nie tylko z określeniem dochodu na 1 osobę w gospodarstwie domowym, ale i z określeniem łącznego dochodu rodziny. Dodatkowo testujący podkreślali, że informacje w tym zakresie pochodzące od bezrobotnych są niewiarygodne, między innymi dlatego, że część uzyskiwanych przez nich dochodów pochodzi z pracy nierejestrowanej. Bezrobotni, z obawy przed negatywnymi konsekwencjami, nie ujawniają więc rzeczywistych dochodów. Rekomendacja pracowników powiatowych urzędów pracy: zrezygnować z umieszczania w kwestionariuszu pytania o wysokość dochodów gospodarstwa domowego.
- *Określenia liczby źródeł dochodu gospodarstwa domowego bezrobotnego.* Podobne problemy jak w przypadku określenia dochodu gospodarstwa domowego pojawiały się podczas ustalania liczby źródeł dochodu. Pracownicy przeprowadzający procedurę profilowania podkreślali, że osoby bezrobotne miały trudności z określeniem liczby tych źródeł, a uzyskane informacje nie były wiarygodne. Rekomendacja: zrezygnować z umieszczania w kwestionariuszu pytania o liczbę źródeł dochodów gospodarstwa domowego, ewentualnie stworzyć pomocniczą kafeterię do tego pytania.
- *Oceny tzw. czynników subiektywnych (poziomu motywacji, prezencji czy innych czynników subiektywnych, które mogą utrudniać podjęcie pracy, np. występowania nałogów, wysokiego poziomu agresji, zniechęcenia, nieśmiałości utrudniającej nawiązywanie kontaktów itp.).* Niektórzy pracownicy powiatowych urzędów pracy testujący kwestionariusz zwracali uwagę na trudności w ocenie czynników subiektywnych, które mogą sprzyjać długotrwałemu bezrobociu. Problem ten sygnalizowali głównie pośrednicy pracy, którzy musieli dokonać takiej oceny podczas stosunkowo krótkiej rozmowy z bezrobotnym. Rekomendacje: zrezygnować z umieszczania w kwestionariuszu pytań o czynniki subiektywne, określić kryteria oceny czynników subiektywnych.
- *Liczby zawodów.* Instrukcja do kwestionariusza nie wskazywała wyraźnie, czy należy wziąć pod uwagę zawód (zawody) wyuczone, wykonywane czy też sumę wszystkich zawodów. Rekomendacja: uzupełnić instrukcję o informację, że należy uwzględnić wszystkie zawody bezrobotnego.
- *Deklaracji podjęcia dowolnej pracy.* Pracownicy powiatowych urzędów pracy zwracali uwagę na to, że wielu bezrobotnych utożsamia termin „dowolna praca” z pracą bez zabezpieczenia społecznego, mniej stabilną, gorzej wynagradzaną, świadczoną na podstawie umów cywilnoprawnych. Rekomendacja: uzupełnić instrukcję o informację, że dowolna praca oznacza odpowiednią pracę w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.
- *Zawodu wyuczonego (w kwestionariuszu logitowym).* Pracownicy powiatowych urzędów pracy, którzy testowali kwestionariusz logitowy zwracali również uwagę na to, że w kafeterii pytania o zawód wyuczony brakuje opcji „bez wyuczonego zawodu” (dla bezrobotnych z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym, średnim ogólnym itp.). Rekomendacja: w kwestionariuszu logitowym dodać do kafeterii pytania „zawód wyuczony” dodatkową opcję „bez zawodu”.
- *Liczby zawodów wyuczonych („zawód wyuczony” w kwestionariuszu logitowym).* Testujący kwestionariusz pracownicy PUP proponowali również uwzględnienie kilku zawodów wyuczonych bezrobotnego. W kwestionariuszu należało zaznaczyć tylko jeden, z grupy zawodów o najniższym numerze według klasyfikacji zawodów i specjalności z 2010 r. Rekomendacja pracowników powiatowych urzędów pracy: w kwestionariuszu logitowym w pytaniu o zawód wyuczony umożliwić zaznaczenie kilku opcji.
- *Stażu pracy.* Osoby testujące narzędzie podkreślały, że „staż pracy powyżej 5 lat” to zbyt szeroki przedział. Rekomendacja: rozszerzyć kafeterię pytania o staż pracy.
- *Niepełnosprawności.* Testujący zwracali uwagę na to, że nie każda niepełnosprawność utrudnia znalezienie pracy (część ofert pracy kierowanych jest wyłącznie do osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności). Rekomendacja: uwzględnić fakt, że nie każda niepełnosprawność utrudnia znalezienie pracy.

Pracownicy powiatowych urzędów pracy, którzy testowali przygotowane narzędzie, rekomendowali również wprowadzenie do kwestionariusza dodatkowych czynników (pytań). Propozycje te dotyczyły najczęściej uzupełnienia kwestionariusza o następujące zmienne:

- Dodatkowe (poza zawodem) kwalifikacje i umiejętności;
- Doświadczenie w posiadanym zawodzie;
- Aktywność na rynku pracy (umiejętność poruszania się na rynku pracy, aktywność i samodzielność w poszukiwaniu pracy);
- Gotowość do skorzystania z innych form pomocy oferowanych bezrobotnym (szkoleń, stażów, pomocy w podjęciu działalności gospodarczej itd.);
- Elastyczność w zakresie podniesienia kwalifikacji lub przekwalifikowania się;
- Mobilność przestrzenną (zgoda na dojazdy, pracę w delegacjach, zgoda na wyjazd do innej miejscowości lub kraju);
- Preferencje dotyczące zatrudnienia (np. forma zatrudnienia, branża, akceptacja dojazdów do pracy lub pracy zmianowej);
- Predyspozycje bezrobotnego do pracy, której poszukuje;
- Cechy osobowościowe bezrobotnego (łatwość nawiązywania kontaktów, preferowanie pracy w grupie lub indywidualnej, reakcja na sytuacje stresowe itd.);
- Dotychczasowy okres pozostawania bez pracy, liczbę dotychczasowych rejestracji, historię bezrobotnego z ostatnich 12 miesięcy;
- Przyczynę utraty pracy;
- Rzeczywisty powód rejestracji w urzędzie pracy (poszukiwanie pracy czy inny: np. ubezpieczenie, status osoby bezrobotnej).

Osoby testujące narzędzie proponowały również wprowadzenie zmian w formie kwestionariusza. Proponowano przygotowanie narzędzia w wersji „papier-ołówek”, w tym również takiej, która umożliwiałaby samodzielne wypełnienie kwestionariusza przez osobę bezrobotną. Kilku pracowników powiatowych urzędów pracy sugerowało również podzielenie kwestionariusza na wyraźne bloki tematyczne (np. metryczka, części dotyczące wykształcenia, kwalifikacji, doświadczenia zawodowego, dochodów i źródeł utrzymania itd.).

Pozostałe uwagi zgłaszane przez przeprowadzającą procedurę profilowania osoby dotyczyły wątpliwości w zakresie liczby punktów przypisanych do poszczególnych opcji w kafeteriach (osoby testujące zastanawiały się, dlaczego przypisano np. 0 pkt. za najniższe wykształcenie, a 7 pkt. za brak zawodu) oraz prezentacji wyniku procedury (proponowano utworzenie większej liczby przedziałów stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem).

Niekiedy rekomendacje testujących pracowników PUP były sprzeczne. Niektóre osoby sugerowały uszczegółowienie narzędzia i zwiększenie liczby pytań (takie sugestie pojawiały się najczęściej ze strony doradców zawodowych), inni chwalili kwestionariusz za jego prostotę i szybkość wypełniania, a nawet proponowali ograniczenie liczby zmiennych (takie informacje zwrotne pochodziły częściej od pośredników pracy, których kontakt z osobą bezrobotną jest krótszy niż doradcy zawodowego).

Testujących narzędzie pracowników poproszono również o wskazanie ewentualnych przeszkód, które mogłyby w ich opinii utrudnić wdrożenie opracowanej metodologii w powiatowych urzędach pracy. Według 15 badanych takie przeszkody nie istnieją. Pozostałe osoby wskazywały najczęściej nieelastyczność regulacji prawnych (13 wskazań), konstrukcję systemu Syriusz^{STD} (7 wskazań) oraz inne bariery, m.in.: niechęć bezrobotnych do udzielania dodatkowych informacji poza niezbędnymi do rejestracji w urzędzie pracy, niską wiarygodność uzyskiwanych od bezrobotnych informacji (w szczególności dotyczących dochodów gospodarstwa domowego), a także wydłużenie czasu obsługi bezrobotnych (takie obawy zgłaszali pośrednicy pracy) i uwzględnienie zbyt małej liczby czynników w kwestionariuszu (na tę kwestię uwagę zwracali przede wszystkim doradcy zawodowi, którzy obawiali się, że wykorzystanie narzędzia w zaproponowanej formie oznacza „przedmiotowe traktowanie bezrobotnych” i nie pozwala na „swobodną rozmowę z klientem”).

Dodatkowo opracowaną metodologię profilowania bezrobotnych poddano konsultacjom podczas dwóch seminariów konsultacyjnych, które odbyły się w marcu i czerwcu 2013 r. Ekspertami zaproszonymi na seminarium byli m.in. przedstawiciele środowiska akademickiego, wybranych powiatowych urzędów pracy, wojewódzkich urzędów pracy oraz innych instytucji związanych z rynkiem pracy. Pierwsze seminarium miało charakter lokalny, drugie – charakter ogólnopolski.

Uwagi zgłoszone przez uczestniczących w seminariach ekspertów dotyczyły zarówno przygotowanego kwestionariusza służącego profilowaniu bezrobotnych, jak i kwestii takich jak: moment i miejsce przeprowadzenia procedury profilowania, jej częstotliwość, informowanie bezrobotnych o wynikach procedury. Należy również podkreślić, że podobnie jak podczas testowania metodologii w wybranych powiatowych urzędach

pracy, eksperci uczestniczący w seminarium wyrażali niekiedy sprzeczne opinie, a dyskutanci nie zawsze dochodzili do konsensu. W szczególności uwagi zgłaszane przez ekspertów podczas seminariów dotyczyły następujących kwestii:

- *Moment przeprowadzenia procedury profilowania.* Eksperci proponowali dwa rozwiązania: profilowanie bezrobotnych podczas rejestracji oraz po 3–6 miesiącach od momentu rejestracji. W przypadku drugiego podejścia eksperci podkreślali, że nie trzeba poddawać profilowaniu wszystkich rejestrujących się osób, a jedynie te, które w określonym czasie nie znalazły pracy. W trakcie dyskusji zwrócono też uwagę na to, że w urzędach pracy rejestruje się wielu bezrobotnych tylko po to, by uzyskać status osoby długotrwale bezrobotnej i skorzystać z przewidzianych dla tej grupy form pomocy. Często są to osoby z wyższym wykształceniem, które np. chcą, korzystając z dofinansowania, założyć własną działalność gospodarczą. W takim przypadku procedura profilowania może błędnie diagnozować te osoby jako niezagrożone długotrwałym bezrobociem, choć faktycznie będą one pozostawać w rejestrach ponad 12 miesięcy.
- *Osoba przeprowadzająca procedurę profilowania.* Eksperci proponowali różne rozwiązania, wskazując, że procedurę profilowania powinni przeprowadzać pośrednicy pracy, doradcy zawodowi lub rejestratorzy. Zwracano przy tym uwagę na rozmaite wady i zalety przyjętych rozwiązań. W przypadku pośredników pracy podkreślano głównie i tak duże obciążenia obowiązkami tych pracowników oraz wyrażano obawy związane z wydłużeniem czasu obsługi osób bezrobotnych. Jednak – przy niezbyt rozbudowanym narzędziu – wielu ekspertów uznało to za najlepszą propozycję. Podobne zastrzeżenia budził postulat przeprowadzania procedury profilowania podczas rejestracji. Eksperci zwracali uwagę na dużą liczbę różnych formularzy, które bezrobotny musi wtedy wypełnić, uznając, że dodatkowy, nawet nierozbudowany kwestionariusz, byłby przez bezrobotnych źle przyjęty. Rozwiązaniem w tym przypadku mogłoby być centralne rozbudowanie karty rejestracyjnej, dzięki czemu możliwe byłoby pozyskanie informacji koniecznych do przeprowadzenia profilowania bez znaczącego wydłużenia czasu obsługi bezrobotnych. Trzecią propozycją było przeprowadzanie procedury profilowania przez doradców zawodowych. Eksperci wskazywali, że to właśnie doradca, ze względu na posiadane kompetencje, jak również czas, jaki może poświęcić bezrobotnemu powinien przeprowadzać tę procedurę. Jednocześnie podkreślano, że przyjęcie takiego rozwiązania jest niemożliwe ze względu na ograniczenia kadrowe oraz fakt, że nie każdy bezrobotny jest do doradcy kierowany. Podczas dyskusji pojawiła się również propozycja „etapowego” profilowania, czyli profilowania przeprowadzanego przez pośredników lub rejestratorów z wykorzystaniem krótkiego, nierozbudowanego kwestionariusza (wszyscy bezrobotni), a następnie przez doradców korzystających z bardziej rozbudowanego narzędzia (bezrobotni, którzy w pewnym okresie, 3–6 miesięcy, nie znaleźli pracy).
- *Częstotliwość przeprowadzania procedury profilowania.* Eksperci proponowali dwa rozwiązania: profilowanie podczas rejestracji, a następnie po 6–9 miesiącach oraz profilowanie jednokrotne. Osoby, które optowały za drugą propozycją zwracały uwagę na to, że kwestionariusz zawiera zmienne rzadko zmieniające się w czasie, jednokrotne przeprowadzenie procedury profilowania byłoby więc wystarczające (ewentualne powtórzenie profilowania byłoby uzasadnione jedynie w przypadku zmiany któregoś z czynników uwzględnionych w kwestionariuszu, a więc np. w sytuacji, kiedy bezrobotny uzyskał wyższy poziom wykształcenia lub zmienił się jego stan cywilny).
- *Informowanie bezrobotnego o wyniku procedury profilowania.* Uczestniczący w seminarium eksperci rekomendowali różne podejścia. Część z nich proponowała, aby nie informować osób bezrobotnych o wyniku profilowania, ponieważ może je to zniechęcać („samospelniająca się prognoza”) – w przypadku wysokiego zagrożenia długotrwałym bezrobociem lub osłabiać aktywność w poszukiwaniu pracy („osiadanie na laurach”) – w przypadku zagrożenia niskiego. Inni dodawali, że wynik procedury należy wykorzystywać jedynie wspomagająco, nie może on determinować decyzji podejmowanej przez pracowników PUP. Część ekspertów sugerowała jednak, że bezrobotny powinien poznać wynik procedury. Z jednej strony dlatego, że wynik może zadecydować o tym, czy bezrobotny zostanie zakwalifikowany do określonej formy pomocy czy też nie, z drugiej może działać mobilizująco na tych, których szanse na znalezienie pracy zostaną ocenione jako znikome.
- *Forma kwestionariusza.* Eksperci rekomendowali, aby kwestionariusz był dostępny także w wersji „papier-ołówek”. Taka forma byłaby przydatna zwłaszcza wówczas, gdyby przyjąć, że bezrobotny będzie informowany o wyniku procedury. Łatwiej w takim przypadku wyjaśnić bezrobotnemu cel wypełnienia kwestionariusza i zaprezentować wynik. Odrzucono jednak sugestię płynącą z testowania metodologii w powiatowych urzędach pracy, aby forma kwestionariusza umożliwiała samodzielne jego wypełnianie przez osoby bezrobotne. Eksperci zwrócili uwagę na to, że bezrobotni często „uczą się” wypełniania

kwestionariuszy, aby osiągnąć swoje cele (np. aby zostać uznanym za osobę zagrożoną długotrwałym bezrobociem i kwalifikować się do określonej formy pomocy).

- *Zmiany w kwestionariuszach badających stopień zagrożenia długotrwałym bezrobociem.* Eksperti uczestniczący w seminariach proponowali podobne zmiany w kwestionariuszach jak pracownicy urzędów pracy, którzy je testowali. Przede wszystkim eksperci rekomendowali:
 - a) rezygnację z pytania o wysokość dochodów gospodarstwa domowego,
 - b) rezygnację z pytania o liczbę źródeł dochodów gospodarstwa domowego,
 - c) uzupełnienie kwestionariuszy o informacje dotyczące dodatkowych kwalifikacji i uprawnień (a w związku z brakiem standaryzacji tych danych w SI Syriusz^{STD} proponowano opracowanie i wprowadzenie słownika kwalifikacji i uprawnień),
 - d) uwzględnienie determinacji bezrobotnego w poszukiwaniu pracy,
 - e) uwzględnienie samodzielności bezrobotnego w poszukiwaniu pracy,
 - f) uwzględnienie historii bezrobotnego (np. liczby rejestracji),
 - g) uwzględnienie celu rejestracji (zwrócono uwagę na to, że wielu bezrobotnych wprost przyznaje, że nie szuka pracy),
 - h) skorygowanie narzędzi o informacje dotyczące sytuacji na lokalnym rynku pracy.

W trakcie seminariów zgłoszono również pewne uwagi i sugestie związane z przygotowaną metodologią profilowania bezrobotnych, choć często niezależne od działań podejmowanych przez członków zespołu badawczego. Przede wszystkim eksperci podkreślali, że wprowadzenie procedury profilowania nałoży na pracowników powiatowych urzędów pracy dodatkowe obowiązki. Ułatwieniem byłoby w tym przypadku przygotowanie narzędzia do profilowania jako „wtyczki” do SI Syriusz^{STD} lub jako dodatkowej funkcjonalności systemu. Zwrócono również uwagę na niedostosowanie obowiązujących regulacji prawnych do założeń przygotowanej metodologii. Podkreślano, że w świetle funkcjonującego prawa, nawet jeśli ryzyko długotrwałego bezrobocia będzie bardzo wysokie, nie można zaproponować bezrobotnemu wielu form pomocy, o ile nie należy do jednej z grup problemowych. Uczestniczący w seminariach eksperci obawiali się również o bezrobotnych, którzy nie zostaną zdiagnozowani jako zagrożeni długotrwałym bezrobociem: czy zostaną pozbawieni wszelkiej pomocy? Jednocześnie podkreślano, że to właśnie osoby niezagrożone są najbardziej aktywne i w ich przypadku podejmowane przez PSZ działania przynoszą największe efekty. Tym samym pojawiła się obawa, że niektórzy bezrobotni będą próbować manipulować danymi, aby osiągnąć swój cel (zostać uznanymi za zagrożonych długotrwałym bezrobociem i skierowanymi do jakiejś formy pomocy lub nie). Dodatkowe obawy wiązały się z sytuacją, w której zdecydowana większość profilowanych okazałaby się wysoce zagrożona długotrwałym bezrobociem: jak im pomagać przy ograniczonych środkach?

Ostatnia grupa uwag odnosiła się do modeli, na podstawie których przygotowano narzędzia. Eksperti podkreślali konieczność ich aktualizowania oraz uwzględniania w nich lokalnych uwarunkowań rynku pracy. Zwrócono również uwagę na to, że narzędzia dla lokalnych rynków pracy zbudowano w oparciu o model wyliczony na danych zbiorczych (pochodzących ze wszystkich badanych powiatów), sugerując jednocześnie, aby w przyszłości, w przypadku dostępności większej liczby obserwacji, szacować takie modele dla każdego lokalnego rynku pracy odrębnie.

15.4. Proces korygowania wstępnej wersji metodologii

Rekomendacje uzyskane od pracowników powiatowych urzędów pracy, którzy brali udział w procesie testowania opracowanych kwestionariuszy, oraz od ekspertów uczestniczących w seminariach konsultacyjnych, stały się podstawą do przeprowadzenia stosownej korekty wstępnej koncepcji metodologii profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce. Najwięcej zgłoszonych uwag było związanych z zakresem kwestii poruszanych w kwestionariuszach do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Wśród nich znalazły się następujące postulaty:

- 1) zrezygnować z pytania o wysokość dochodów gospodarstwa domowego,
- 2) zrezygnować z pytania o liczbę źródeł dochodów gospodarstwa domowego, ewentualnie utworzyć pomocniczą kafeterię do tego pytania,
- 3) uzupełnić instrukcje o informację, że należy uwzględnić wszystkie zawody bezrobotnego,
- 4) uzupełnić instrukcje o informację, że dowolna praca oznacza odpowiednią pracę w rozumieniu ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,

- 5) skorygować narzędzia o informacje dotyczące sytuacji na lokalnym rynku pracy,
- 6) dodać do kafeterii pytania „zawód wyuczony” w kwestionariuszu logitowym dodatkową opcję „bez zawodu”,
- 7) w pytaniu o zawód wyuczony w kwestionariuszu logitowym umożliwić zaznaczenie kilku opcji,
- 8) uzupełnić kwestionariusze o informacje dotyczące dodatkowych kwalifikacji i uprawnień,
- 9) uwzględnić w kwestionariuszach historię bezrobotnego (np. liczbę uprzednich rejestracji),
- 10) zrezygnować z umieszczania w kwestionariuszu pytań o czynniki subiektywne, określić kryteria oceny czynników subiektywnych,
- 11) uwzględnić w kwestionariuszach stopień determinacji bezrobotnego w poszukiwaniu pracy,
- 12) uwzględnić w kwestionariuszach stopień samodzielności bezrobotnego w poszukiwaniu pracy,
- 13) uwzględnić w kwestionariuszach cel rejestracji,
- 14) rozszerzyć kafeterię pytania o „staż pracy”,
- 15) uwzględnić fakt, że nie każda niepełnosprawność utrudnia znalezienie pracy,
- 16) uzupełnić kwestionariusze o szereg dodatkowych czynników (np. aktywność na rynku pracy, mobilność przestrzenną czy preferencje dotyczące zatrudnienia), które pracownicy powiatowych urzędów pracy testujący opracowane kwestionariusze do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem uznali za istotnie sprzyjające długiemu pozostawaniu bez pracy.

Wszystkie zgłoszone rekomendacje zostały wnikliwie przeanalizowane pod kątem możliwości ich uwzględnienia w finalnej wersji kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Ostatecznie w procesie korygowania kwestionariuszy udało się uwzględnić następujące postulaty:

- rekomendacje pierwszą i drugą – zrezygnowano z pytań o wysokość i źródło dochodów gospodarstwa domowego,
- rekomendację trzecią – stosowne zapisy zostały wprowadzone do instrukcji wypełniania kwestionariuszy,
- rekomendację szóstą – dodano do kafeterii pytania „zawód wyuczony” w kwestionariuszu logitowym dodatkową opcję „bez zawodu”,
- rekomendację dziewiątą – uwzględniono w kwestionariuszach historię bezrobotnego w postaci zmiennej „pierwsza rejestracja”,
- rekomendację jedenastą – stopień determinacji bezrobotnego w poszukiwaniu pracy został pośrednio uwzględniony w postaci jednej ze zmiennych dotyczącej czynników subiektywnych – „niskiej motywacji”.

Osobną kwestię stanowiła rekomendacja piąta. Ponieważ wpływ sytuacji na lokalnym rynku pracy na ryzyko długotrwałego bezrobocia był już odzwierciedlony w kwestionariuszach w postaci zmiennej „powiat” (która powstała na podstawie wielokryterialnej analizy dostępnych wskaźników obrazujących sytuację gospodarczą, w tym na rynku pracy, danego powiatu), uznano, że rekomendacja ta nie będzie rozpatrywana.

Natomiast odnośnie do rekomendacji szesnastej – okazało się, że wszystkie wymienione przez pracowników powiatowych urzędów pracy czynniki:

- zostały już pośrednio uwzględnione w kwestionariuszach (np. aktywność na rynku pracy jest pośrednio uwzględniona w zmiennej „niska motywacja”) albo
- nie mogą być włączone do analiz ze względu na brak informacji (ewentualnie brak standaryzacji wprowadzanych informacji) na ich temat w Syriuszu^{STD} (np. predyspozycje bezrobotnego do pracy, której poszukuje) albo
- nie wpływają istotnie na ryzyko długotrwałego bezrobocia (np. mobilność przestrzenna).

W procesie korygowania kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem pozostałych z wymienionych wyżej rekomendacji nie uwzględniono. Dotyczyło to w szczególności:

- rekomendacji czwartej – w procesie ponownego szacowania modeli ekonometrycznych z uwzględnieniem dodatkowych zmiennych zaproponowanych przez pracowników powiatowych urzędów pracy, którzy testowali opracowane narzędzia i ekspertów podczas drugiego seminarium konsultacyjnego okazało się, że zmienna „dowolna praca” jest nieistotna; w związku z tym nie została ona uwzględniona w ostatecznych wersjach kwestionariuszy, a przez to nie było potrzeby uzupełniania instrukcji o informację, że dowolna praca oznacza odpowiednią pracę w rozumieniu ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- rekomendacji siódmej – uznano, że uwzględnienie całej dziedziny zmienności funkcji „zawód wyuczony” zaciemni rzeczywisty wpływ tej zmiennej na ryzyko długotrwałego bezrobocia z powodu ogromnej liczby potencjalnych kombinacji wariantów posiadanych zawodów wyuczonych,
- rekomendacji ósmej – w trakcie prac nad pierwotnymi wersjami kwestionariuszy podjęto próby uwzględnienia w nich informacji dotyczących kwalifikacji i uprawnień posiadanych przez bezrobot-

- nego; jednakże w związku z brakiem jakiegokolwiek standaryzacji danych wprowadzanych na ten temat do Syriusza^{STD} nie było to możliwe,
- rekomendacji dziesiątej – ponieważ szeroko rozumiane czynniki subiektywne miały istotny wpływ na określenie poziomu ryzyka długotrwałego bezrobocia, postanowiono nie rezygnować z umieszczenia w finalnych kwestionariuszach zmiennych: „niska motywacja”, „słaba prezencja”, „inne (subiektywne)”; jednocześnie pozostawiono ich interpretację pracownikowi powiatowego urzędu pracy, który będzie przeprowadzał procedurę profilowania,
 - rekomendacji dwunastej i trzynastej – ze względu na brak informacji w Syriuszu^{STD} na temat stopnia samodzielności w poszukiwaniu pracy i rzeczywistego celu rejestracji bezrobotnego, zbadanie siły i kierunku wpływu tych zmiennych na prawdopodobieństwo długotrwałego bezrobocia, a w konsekwencji uwzględnienie tych zmiennych w modelach stanowiących podstawę konstrukcji kwestionariuszy nie było możliwe; ponadto należy mieć na względzie, że informacje na te tematy na pewno cechowałyby się wysokim stopniem niewiarygodności; warto również podkreślić, że obecnie brakuje odpowiednich przepisów prawnych, które określałyby dokładnie, jakie działania powinien podejmować bezrobotny w celu znalezienia pracy i jakie mogłyby stać się podstawą do określenia stopnia samodzielności bezrobotnego w poszukiwaniu pracy,
 - rekomendacji czternastej i piętnastej – uwzględnienie tych sugestii nie było możliwe ze względu na otrzymane wyniki estymacji modeli ekonometrycznych, na bazie których opracowano kwestionariusze do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem; wyniki te pokazały, że każdy staż pracy trwający powyżej pięciu lat, bez względu na to, czy jest to sześć, dziesięć, piętnaście, czy dwadzieścia lat, w taki sam sposób oddziałuje na ryzyko długookresowego bezrobocia; natomiast w odniesieniu do niepełnosprawności okazało się, że posiadanie orzeczenia o niepełnosprawności zwiększa prawdopodobieństwa długotrwałego pozostawania bez pracy.

W tym miejscu należy jeszcze odnieść się do wątpliwości zgłaszanej przez pracowników powiatowych urzędów pracy, a dotyczącej liczby punktów przypisanych do poszczególnych wariantów odpowiedzi w kategoriach. Już w trakcie testowania wyjaśniano osobom przeprowadzającym procedurę profilowania, że zostały one wyznaczone na podstawie wyników estymacji modeli ekonometrycznych, które stanowiły bazę do opracowania kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Z tego też powodu nie ma możliwości zmiany liczby punktów przypisanych do poszczególnych wariantów odpowiedzi.

Z kolei w odniesieniu do uwagi związanej ze zwiększeniem liczby przedziałów klasyfikacyjnych dla wyniku procedury profilowania uznano, że dotychczas wyodrębnionych pięć przedziałów, obrazujących kolejno: bardzo niski, niski, średni, wysoki i bardzo wysoki stopień zagrożenia długotrwałym bezrobociem, dobrze klasyfikuje bezrobotnych w kategoriach ryzyka długiego pozostawania bez pracy. Należy także pamiętać, że ostateczna decyzja o przyporządkowaniu bezrobotnego do danej grupy ryzyka należy do pracownika powiatowego urzędu pracy, który będzie przeprowadzał procedurę profilowania. Wobec tego w sytuacji, gdy wynik procedury profilowania będzie na pograniczu dwóch przedziałów, ma on możliwość zakwalifikowania bezrobotnego do przedziału obrazującego wyższe lub niższe ryzyko długiego pozostawania bez pracy.

Ze względu na czytelność i przejrzystość, w procesie korygowania kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem nie przychyłono się także uwagi związanej z wyodrębnieniem w nich wyraźnych bloków tematycznych (np. metryczki, części dotyczącej wykształcenia, itd.). Należy jednak podkreślić, że poszczególne kwestie (pytania) poruszane w kwestionariuszach zostały ułożone mniej więcej według kolejności wskazanej przez pracowników powiatowych urzędów pracy biorących udział w procesie testowania.

Pozostałe zgłoszone rekomendacje, sugestie i uwagi odnosiły się do dziesięciu filarów zaproponowanej wstępnej koncepcji profilowania bezrobotnych na lokalnym rynku pracy w Polsce. Na kształt treści tych filarów wpłynęły także zagadnienia, które pojawiły się podczas prac nad konstrukcją kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Poruszane kwestie dotyczyły II, IV, V, VI, VII, VIII i X filaru. Szczegółowo zostały one omówione poniżej.

II. Poziom centralizacji procedur profilowania bezrobotnych

Zasugerowano, że w przyszłości, gdyby na poziomie lokalnego rynku pracy dostępna była większa liczba obserwacji, dobrze byłoby szacować osobne modele dla każdego lokalnego rynku pracy. Wskazano także na konieczność uwzględnienia w szacowanych modelach specyficznych uwarunkowań lokalnych rynków pracy.

Uznano, że pierwsza wymieniona rekomendacja jest jak najbardziej warta rozpatrzenia, gdy spełniony zostanie warunek odnośnie do dostępności wymaganej liczby obserwacji. Z kolei specyficzne uwarunkowania lokalnych rynków pracy są uwzględnione w opracowanych kwestionariuszach do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem w postaci zmiennej „powiat”, która została zbudowana w oparciu o wielokryterialną analizę dostępnych wskaźników obrazujących sytuację gospodarczą, w tym na rynku pracy, danego powiatu.

IV. Postać modelu ekonometrycznego wykorzystywanego w procedurach profilowania bezrobotnych

Eksperci wskazali na konieczność aktualizowania parametrów szacowanych modeli ekonometrycznych.

Rekomendacja taka jest jak najbardziej słuszna. Parametry modeli ekonometrycznych, na bazie których zbudowane zostały kwestionariusze do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, trzeba będzie regularnie uaktualniać. Procedurę postępowania aktualizacyjnego, a w szczególności zakres danych niezbędnych do konstrukcji modeli, sposób budowy na ich podstawie bazy danych oraz kwestie ekonometryczne dotyczące opracowania kwestionariuszy, omówiono w rozdziale 16.

W tym miejscu należy także wspomnieć, że rozległa statystyczna weryfikacja opracowanych kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem wskazała, że nie można jednoznacznie określić, który z zastosowanych modeli ekonometrycznych, a w konsekwencji zbudowany na jego podstawie kwestionariusz, trafniej przewiduje ryzyko długotrwałego bezrobocia (por. Aneks B). Potwierdza to wnioski w tym zakresie płynące z przeglądu literatury przedmiotu.

V. Zakres i dostępność zmiennych objaśniających

W toku prac nad konstruowaniem kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem okazało się, że modele szacowane na danych z Syriusza^{STD} uzupełnionych o informacje pochodzące z badań sondażowych lepiej odzwierciedlają ryzyko długotrwałego bezrobocia niż modele szacowane wyłącznie na bazie Syriusza^{STD}.

VI. Postać narzędzia do profilowania bezrobotnych

Zgodnie z wcześniejszymi założeniami, a także rekomendacjami ekspertów, narzędzia w postaci kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, wykorzystywane do profilowania bezrobotnych, zostały przygotowane zarówno w wersji „papier-óówek”, jak i elektronicznej.

VII. Moment i częstotliwość przeprowadzenia procedury profilowania bezrobotnych

Odnośnie do momentu przeprowadzenia procedury profilowania bezrobotnych eksperci zasugerowali dwa rozwiązania: profilowanie bezrobotnych od razu podczas rejestracji lub po upływie trzech do sześciu miesięcy od tego momentu. Z kolei jako osoby odpowiedzialne za przeprowadzenie procedury wskazywani byli: pośrednicy pracy, doradcy zawodowi lub rejestratorzy. Według ekspertów procedura profilowania powinna być przeprowadzana jedno lub dwukrotnie (podczas rejestracji, a następnie po upływie sześciu do dziewięciu miesięcy).

Wszystkie możliwe kombinacje powyższych wariantów zostały bardzo wnikliwie rozpatrzone przez zespół badawczy. Skonfrontowano je także z rekomendacjami płynącymi z literatury przedmiotu. Ostatecznie skłoniono się do decyzji, aby za przeprowadzenie procedury profilowania bezrobotnych odpowiedzialni byli pośrednicy pracy, a sama procedura była przeprowadzana po upływie trzech miesięcy od momentu zarejestrowania się bezrobotnego w powiatowym urzędzie pracy. Ze względu na małą zmienność informacji zawartych w kwestionariuszu zarekomendowano jednokrotne przeprowadzenie procedury profilowania. Jednakże w uzasadnionych przypadkach, gdy nastąpi wyraźna zmiana któregoś z czynników uwzględnionych w kwestionariuszu (np. bezrobotny zdobył wyższy poziom wykształcenia), procedurę można powtórzyć.

VIII. Przygotowanie pracowników służb zatrudnienia do wdrożenia procedur profilowania bezrobotnych

Zaproszeni eksperci wyraźnie podkreślili, że wprowadzenie procedury profilowania bezrobotnych nałoży na pracowników powiatowych urzędów pracy dodatkowe obowiązki. Dlatego też może spotkać się z oporem z ich strony. Pewnym rozwiązaniem tej kwestii byłoby opracowanie narzędzia do profilowania, które funkcjonowałoby jako wtyczka lub dodatkowa funkcjonalność systemu Syriusz^{STD}.

Wyrażoną przez ekspertów obawę uznajemy za jak najbardziej uzasadnioną. Jak pokazują doświadczenia krajów wykorzystujących procedury profilowania bezrobotnych, stopień wiedzy wśród pracowników publicznych służb zatrudnienia na temat potrzeby, zasadności i przydatności profilowania jednoznacznie wpływa na powodzenie wykorzystywania samej procedury. Dlatego też zalecamy prowadzenie w Polsce intensywnej polityki informacyjnej na temat zalet proponowanych rozwiązań w zakresie profilowania bezrobotnych. Wyrażamy nadzieję, że zapobiegnie lub chociaż zminimalizuje to traktowaniu profilowania jako niepotrzebnego dodatkowego obowiązku zawodowego.

Osobną kwestią jest natomiast sprzężenie opracowanych narzędzi do profilowania bezrobotnych z systemem Syriusz^{STD}. Na pewno zmniejszyłoby to czasochłonność całej procedury profilowania. Realizacja tego postulatu leży jednak poza możliwościami i uprawnieniami naszego zespołu badawczego.

X. Partycypacja bezrobotnych w procesie profilowania

Pracownicy urzędów pracy biorący udział w testowaniu opracowanej metodologii profilowania bezrobotnych zasugerowali, aby umożliwić bezrobotnym samodzielnie wypełnianie kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. W trakcie drugiego seminarium konsultacyjnego odrzucono jednak tę sugestię. Zaproszeni eksperci zauważyli, że bezrobotni, aby osiągnąć swój „osobisty” cel rejestracji (np. móc skorzystać z określonej formy wsparcia przysługującej tylko osobom długotrwale pozostającym bez pracy), mogą „nauczyć się” takiego sposobu wypełnienia kwestionariusza, aby ten cel osiągnąć.

W obliczu powyższych sprzecznych rekomendacji zdecydowano, że to jednak pracownik powiatowego urzędu pracy powinien przeprowadzać procedurę profilowania bezrobotnych. Warto jednak w tym miejscu zaznaczyć, że zestaw zmiennych w opracowanych kwestionariuszach do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, na podstawie których określana jest wysokość ryzyka długotrwałego bezrobocia, w znacznym stopniu uniemożliwia osobie bezrobotnej celowe modyfikowanie uzyskiwanego wyniku.

Dodatkową kwestią poruszoną przez ekspertów w ramach dziesiątego filaru jest informowanie bezrobotnego o wyniku procedury profilowania. Rekomendowano tutaj różne podejścia. Zespół badawczy, ze względu na duże ryzyko wystąpienia efektu „samospełniającej się prognozy” lub „osiadania na laurach”, skłonił się jednak ku zaleceniu, aby nie informować bezrobotnych o wyniku przeprowadzonej procedury profilowania.

Rozdział 16

KWESTIONARIUSZE DO DIAGNOZOWANIA STOPNIA ZAGROŻENIA DŁUGOTRWAŁYM BEZROBOCIEM

16.1. Wprowadzenie

Opracowane narzędzia do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem przyjęły postać kwestionariuszy *scoringowych*. Powstały one na podstawie wyników estymacji modeli zmiennych jakościowych dwumianowych, które szacowano na danych pozyskanych z Syriusza^{STD} oraz w drodze badań sondażowych. Kwestionariuszom dla odróżnienia nadano następujące nazwy: BLMP i logitowy. Kwestionariusz BLMP powstał w oparciu o binarny liniowy model ekonometryczny bez wyrazu wolnego objaśniający zagrożenie długotrwałym bezrobociem. Natomiast do konstrukcji kwestionariusza logitowego wykorzystano logitowy model ekonometryczny wyjaśniający ryzyko długiego pozostawania bez pracy.

Oba opracowane kwestionariusze umożliwiają diagnozę stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Zostały przygotowane w programie Microsoft Excel i mogą być wykorzystywane przez pracowników publicznych służb zatrudnienia zarówno w tradycyjnej wersji „papier-ołówek”, jak i w wersji elektronicznej. Mają bardzo podobną formę i składają się z trzech zasadniczych części:

- pierwszej – służącej do wyboru powiatu, którego teren obsługuje dany powiatowy urząd pracy oraz do wpisywania numeru ewidencyjnego konkretnego bezrobotnego,
- drugiej – zawierającej pytania wraz z wariantami odpowiedzi oraz przyporządkowanymi poszczególnym wariantom punktami (wagami),
- trzeciej – wskazującej wynik uzyskany przez konkretnego bezrobotnego i otrzymaną na jego podstawie diagnozę stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem.

Pytania zawarte w kwestionariuszach odzwierciedlają determinanty długotrwałego bezrobocia. We wszystkich pytaniach warianty odpowiedzi są w formie zamkniętej kafeterii rozłącznej (można zaznaczyć tylko jedną odpowiedź). Każdej możliwości odpowiedzi przyporządkowano odpowiednią liczbę punktów (wag), które wskazują na siłę oddziaływania danego wariantu na stopień zagrożenia długotrwałym bezrobociem (więcej punktów oznacza większy wpływ danej cechy na prawdopodobieństwo długiego pozostawania bez pracy).

Opracowane kwestionariusze różnią się nieco zestawem zawartych w nich pytań, co jest wynikiem różnych podejść, jakie zastosowano podczas ich konstrukcji. Pytania te zasadniczo można jednak zakwalifikować do jednego z siedmiu obszarów: sytuacji na lokalnym rynku pracy, cech społeczno-demograficznych bezrobotnego, cech kapitału ludzkiego, uwarunkowań rodzinnych, charakterystyk gospodarstwa domowego, elastyczności zarobkowej i zawodowej oraz szeregu czynników subiektywnych.

Odmienne podejście do budowy kwestionariuszy znajduje swoje odzwierciedlenie także w różnej liczbie punktów przypisanych poszczególnym wariantom odpowiedzi (wskazuje to na nieco inną siłę wpływu poszczególnych czynników na ryzyko długiego pozostawania bez pracy w poszczególnych kwestionariuszach) oraz w innych granicach przedziałów klasyfikacyjnych, na podstawie których dokonuje się diagnozy stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem.

16.2. Kwestionariusz BLMP

16.2.1. Wykorzystane zmienne

Konstrukcja formularza opiera się na wiedzy teoretycznej o czynnikach wpływających na bezrobocie długo-okresowe oraz dostępności danych empirycznych dotyczących cech społeczno-demograficznych bezrobotnych, takich jak: płeć, wiek, staż pracy, stan cywilny, wykształcenie, typ miejsca zamieszkania, wiek dziecka, sprawowanie opieki nad osobami zależnymi (np. dzieci, rodzice), wielkość gospodarstwa domowego, minimalna płaca netto, za jaką bezrobotny zgodziłby się pracować, moment pierwszej rejestracji w publicznych służbach zatrudnienia, umiejętność obsługi internetu, posiadanie telefonu, posiadanie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, ocena stanu zdrowia, znajomość języka obcego, oraz czynnikach subiektywnych w ocenie pracownika publicznych służb zatrudnienia – niskiej motywacji, słabej prezencji oraz innych czynnikach subiektywnych.

Tabela 16.1. Zmienne wykorzystane w konstrukcji formularza oceny stopnia zagrożenia bezrobociem długotrwałym

Zmienna	Opis
WIEK_DO29	wiek: 29 lat i mniej
WIEK_OD30DO49	wiek: 30–49 lat
WIEK_OD50	wiek: 50 lat i więcej
PLEC	płeć; kobieta=1; mężczyzna=0
NIEPELNOSPRAWNOSC	posiadanie orzeczenia o niepełnosprawności
STAZ_BRAK	brak stażu pracy
STAZ_DO1ROKU	0 < staż pracy <= 1
STAZ_OD1DO5lat	1 < staż pracy <= 5
STAZ_OD5DO20lat	5 < staż pracy <= 20
STAZ_OD20lat	staż pracy > 20
SC_ZO_ME	stan cywilny: żonaty/mężatka
SC_WA_WB	stan cywilny: wdowiec/wdowa
SC_RA_RY_SM_SK	stan cywilny: rozwiedziony/rozwiedziona/w separacji
SC_WY_WO_KA_PA	stan cywilny: wolny/wolna/kawaler/panna
WYKSZ_WY	wykształcenie: wyższe
WYKSZ_SO	wykształcenie: średnie ogólnokształcące
WYKSZ_ZZ	wykształcenie: zasadnicze zawodowe
WYKSZ_BW_PO_GM	wykształcenie: gimnazjalne, podstawowe, brak wykształcenia
WYKSZ_SZ_LZ_PP	wykształcenie: policealne, średnie zawodowe, liceum zawodowe
JEZYK_BRAK	brak znajomości języka obcego
LZ_0	liczba zawodów: 0
LZ_12	liczba zawodów: 1 lub 2
LZ_34	liczba zawodów: 3 lub 4
LZ_5	liczba zawodów: 5 i więcej
RG_M	rodzaj gminy: miejska
RG_W	rodzaj gminy: wiejska
RG_MW	rodzaj gminy: miejsko-wiejska

Cd. tab. 16.1

Zmienna	Opis
RODZAJ_1	rodzaj powiatu: przemysłowy i suburbia
RODZAJ_2	rodzaj powiatu: przemysłowy o przestarzałej strukturze gospodarki
RODZAJ_3	rodzaj powiatu: rolniczo-przemysłowy o przestarzałej strukturze gospodarczej
RODZAJ_4	rodzaj powiatu: nowoczesny, postindustrialny
RODZAJ_5	rodzaj powiatu: przemysłowo-rolniczy o rozwoju względnie zrównoważonym
RODZAJ_6	rodzaj powiatu: tradycyjny rolniczy z niedorozwojem usług
WIEK_D_BRAK	wiek dziecka: brak dzieci
WIEK_D_OD0DO6	wiek dziecka: do 6 lat
WIEK_D_OD7DO12	wiek dziecka: 7–12 lat
WIEK_D_OD13	wiek dziecka: 13 i więcej lat
A2_1OS	jednoosobowe gospodarstwo domowe
A2_2OS	dwuosobowe gospodarstwo domowe
A2_WOS	wielosobowe gospodarstwo domowe
A8_TAK	obowiązek sprawowania nad kimś opieki: tak
A8_NIE	obowiązek sprawowania nad kimś opieki: nie
A8_NIEM	obowiązek sprawowania nad kimś opieki: nie, nie muszę
TELEFON_BRAK	brak telefonu
A12_1	korzystanie z internetu: tak, samodzielnie
A12_2	korzystanie z internetu: tak, przy pomocy innych
A12_3	korzystanie z internetu: nie
A14_TAK	stan zdrowia utrudnia/uniemożliwia: tak, utrudnia mi podjęcie pracy i/lub wykonywanie pracy
A14_NIE	stan zdrowia utrudnia/uniemożliwia: nie, nie utrudnia mi podjęcie pracy i/lub wykonywanie pracy
A19_DO1000	minimalne wynagrodzenie netto: do 1000 zł
A19_1000DO1500	minimalne wynagrodzenie netto: od 1000 do 1500 zł
A19_1500DO2000	minimalne wynagrodzenie netto: od 1500 do 2000 zł
A19_2000DO3000	minimalne wynagrodzenie netto: od 2000 do 3000 zł
A19_OD3000	minimalne wynagrodzenie netto: od 3000 zł
D1_1*	niemierzalne czynniki utrudniające znalezienie pracy: tak
D1_2	niemierzalne czynniki utrudniające znalezienie pracy: nie
WR	pierwsza rejestracja ponad trzy lata temu

* Zmienna D1_1 (wystąpienie u bezrobotnego, w ocenie pracownika służb zatrudnienia, czynników niemierzalnych utrudniających znalezienie pracy) została podzielona na trzy części: niska motywacja, słaba prezencja, inne czynniki subiektywne.

Źródło: opracowanie własne.

16.2.2. Wyniki estymacji

Ze względu na binarne przekodowanie wszystkich zmiennych objaśniających, konieczne jest przyjęcie jednej ze zmiennych opisujących daną cechę jako zmiennej bazowej, będącej punktem odniesienia dla interpre-

tacji ocen parametrów strukturalnych przy zmiennych opisujących pozostałe warianty danej cechy. Podczas estymacji modelu tak sterowano zmiennymi bazowymi, aby oszacowane parametry były dodatnie. Oznacza to, że model zawiera tylko te zmienne, które zwiększają prawdopodobieństwo bezrobocia długookresowego. Podkreślić należy, że dodatnie znaki szacunków parametrów możliwe były do uzyskania w tym układzie zmiennych – wprowadzenie do modelu kolejnej zmiennej mogło spowodować, że ocena parametru mogła być ujemna.

Na potrzeby konstrukcji kwestionariusza oszacowano liniowy model ekonometryczny bez wyrazu wolnego. Dzięki temu dolna granica punktów możliwych do uzyskania wynosi 0. Model został oszacowany na danych zebranych w badaniu sondażowym uzupełnionych danymi z systemu Syriusz^{STD}.

Dla oszacowanego modelu wykonano test statystyczny na heteroskedastyczność składnika resztowego – Breuscha-Pagana, którego wynik wskazuje, że na poziomie istotności 1% nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy o braku heteroskedastyczności składnika resztowego. Test Breuscha-Pagana należy do klasy testów mnożników Lagrange'a i zakłada, że wariancja reszt jest funkcją zmiennych objaśniających postaci:

$$\sigma_i^2 = \sigma^2 f(\alpha_0 + \alpha_1 x_{i1} + \dots + \alpha_k x_{ik}). \quad (1)$$

Hipoteza zerowa w teście głosi, że składnik losowy jest homoskedastyczny (co jest tożsame z tym, że wszystkie parametry oprócz α_0 są równe 0). Hipoteza alternatywna natomiast głosi, że składnik losowy jest heteroskedastyczny. Statystyka testowa przyjmuje postać:

$$LM = 0,5(g'X(X'X)^{-1}X'g - n), \quad (2)$$

gdzie: X jest macierzą obserwacji na zmiennych objaśniających modelu,

$$g_i = \frac{e_i^2}{\frac{\sum e_i^2}{n}}. \quad (3)$$

Statystyka LM ma asymptotyczny rozkład χ^2 o liczbie stopni swobody równej liczbie zmiennych objaśniających. Opis testu Breuscha-Pagana można znaleźć w publikacjach: Welfe (2003), Maddala (2008), Greene (2003).

Celem budowy modelu było oszacowanie parametrów i na ich podstawie wyznaczenie wag w kwestionariuszu, a nie znalezienie modelu o najlepszych właściwościach statystycznych. W oszacowanym modelu pominięto ocenę istotności parametrów, co było spowodowane dążeniem do uwzględnienia w kwestionariuszu możliwie dużej liczby zmiennych, a związku z tym zapewnienia większej elastyczności kwestionariusza w diagnozowaniu stopnia zagrożenia bezrobociem długookresowym.

Tabela 16.2. Wyniki estymacji binarnego liniowego modelu prawdopodobieństwa

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	t-Studenta	wartość p
PLEC	0,1351	0,0311	4,35	0,0000
NIEPELNOSPRAWNOSC	0,0582	0,0565	1,03	0,3031
WIEK_OD30DO49	0,1161	0,0391	2,97	0,0030
WIEK_OD50	0,2142	0,0562	3,81	0,0002
WIEK_D_OD0DO6	0,0484	0,0441	1,10	0,2732
WIEK_D_OD7DO12	0,0530	0,0518	1,02	0,3067
STAZ_BRAK	0,1368	0,0441	3,10	0,0020
STAZ_DO1ROKU	0,0614	0,0471	1,30	0,1923
STAZ_OD1DO5lat	0,0569	0,0384	1,48	0,1392
SC_ZO_ME	0,0136	0,0323	0,42	0,6742
WYKSZ_SO	0,0392	0,0461	0,85	0,3949

Cd. tab. 16.2

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	t-Studenta	wartość p
WYKSZ_ZZ	0,0779	0,0354	2,20	0,0281
WYKSZ_SZ_LZ_PP	0,0090	0,0353	0,25	0,7994
LZ_0	0,1196	0,0498	2,40	0,0165
RG_W	0,0106	0,0373	0,29	0,7756
RODZAJ_2	0,0945	0,0405	2,33	0,0200
RODZAJ_3	0,0308	0,0446	0,69	0,4908
RODZAJ_4	0,0330	0,0410	0,81	0,4208
RODZAJ_6	0,0347	0,0440	0,79	0,4309
JEZYK_BRAK	0,0289	0,0345	0,84	0,4024
A2_1OS	0,0213	0,0441	0,48	0,6295
A8_TAK	0,0458	0,0404	1,13	0,2572
A14_TAK	0,0584	0,0371	1,57	0,1158
A19_1000DO1500	0,0820	0,0357	2,30	0,0218
A19_1500DO2000	0,0421	0,0392	1,08	0,2824
A19_OD3000	0,0991	0,1188	0,83	0,4045
A12_23	0,0718	0,0324	2,21	0,0271
D1_1	0,0687	0,0339	2,03	0,0429
WR	0,0682	0,0376	1,81	0,0703
TELEFON_BRAK	0,1013	0,0638	1,59	0,1126
Średn.aryt.zm.zależnej	0,526661	Odch.stand.zm.zależnej	0,499494	
Suma kwadratów reszt	261,0885	Błąd standardowy reszt	0,468601	
Wsp. determ. R-kwadrat	0,593320	Skorygowany R-kwadrat	0,583401	
F(30, 1189)	57,82253	Wartość p dla testu F	3,2e-208	
Logarytm wiarygodności	-790,4911	Kryt. inform. Akaike'a	1640,982	
Kryt. bayes. Schwarza	1794,156	Kryt. Hannana-Quinna	1698,637	

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 16.3. Zmienne bazowe

Zmienna	Zmienna bazowa
PLEC	Wartość przyjmowana dla mężczyzn
NIEPELNOSPRAWNOSC	Brak orzeczenia o niepełnosprawności
WIEK_OD30DO49	Osoby w wieku do 30 lat
WIEK_OD50	
WIEK_D_OD0DO6	Brak dziecka lub posiadanie dziecka w wieku 13 lat i więcej
WIEK_D_OD7DO12	
STAZ_BRAK	Staż powyżej 5 lat
STAZ_DO1ROKU	
STAZ_OD1DO5lat	
SC_ZO_ME	Stan cywilny inny niż żonaty/mężatka

Cd. tab. 16.3

Zmienna	Zmienna bazowa
WYKSZ_SO	Posiadającymi wykształcenia wyższego lub gimnazjalnego bądź niższego
WYKSZ_ZZ	
WYKSZ_SZ_LZ_PP	
LZ_0	Posiadanie zawodu wyuczonego lub wykonywanego
RG_W	Zamieszkiwanie na terenie gminy miejskiej lub miejsko-wiejskiej
RODZAJ_2 (Zamieszkiwanie na terenie powiatów przemysłowych o przestarzałej strukturze gospodarki)	Zamieszkiwanie na terenie powiatów przemysłowo-rolniczych o rozwoju względnie zrównoważonym, przemysłowych i suburbiach
RODZAJ_3 (Zamieszkiwanie na terenie powiatów rolniczo-przemysłowe o przestarzałej strukturze gospodarczej)	
RODZAJ_4 (Zamieszkiwanie na terenie powiatów nowoczesnych, postindustrialnych)	
RODZAJ_6 (Zamieszkiwanie na terenie powiatów tradycyjnych rolniczych z niedorozwojem usług)	
JEZYK_BRAK	Znajomość języka obcego
A2_10S	Większe niż jednoosobowe gospodarstwo domowe
A8_TAK	Brak konieczności sprawowania opieki nad osobami zależnymi
A14_TAK	Ocena stanu zdrowia nieutrudniająca podjęcie pracy
A19_1000DO1500	Minimalne oczekiwania płacowe nie przekraczające 1000 zł netto bądź mieszczą się w przedziale 2000–3000 zł netto
A19_1500DO2000	
A19_OD3000	
A12_23	Posiadanie umiejętności samodzielnego poruszania się po zasobach Internetu
D1_1	Brak w ocenie pracownika publicznych służb zatrudnienia czynników niemierzalnych utrudniających znalezienie pracy
WR	Pierwsza rejestracja w ciągu ostatnich trzech lat
TELEFON_BRAK	Posiadanie telefonu

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 16.4. Interpretacja ocen parametrów modelu

Zmienna	Współczynnik	Interpretacja
PLEC	0,1351	Z faktu bycia kobietą wynika <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego 13,51 punktów procentowych.
NIEPELNOSPRAWNOSC	0,0582	Posiadanie orzeczenia o niepełnosprawności powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 5,82 punktów procentowych.
WIEK_OD30DO49	0,1161	Osoby w wieku 30–49 lat w porównaniu z osobami w wieku do 30 lat mają <i>ceteris paribus</i> o 11,61 punktów procentowych wyższe prawdopodobieństwo bezrobocia długookresowego.
WIEK_OD50	0,2142	Osoby w wieku 50 lat i więcej w porównaniu z osobami w wieku do 30 lat mają <i>ceteris paribus</i> o 21,42 punktów procentowych wyższe prawdopodobieństwo bezrobocia długookresowego.

Cd. tab. 16.4

WIEK_D_OD0DO6	0,0484	Posiadanie dziecka w wieku do 6 lat skutkuje <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 4,84 punktów procentowych w porównaniu z osobami nie posiadającymi dziecka bądź posiadającymi dziecko w wieku 13 lat i więcej.
WIEK_D_OD7DO12	0,0530	Posiadanie dziecka w wieku do 7–12 lat skutkuje <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 5,3 punktów procentowych w porównaniu z osobami nie posiadającymi dziecka bądź posiadającymi dziecko w wieku 13 lat i więcej.
STAZ_BRAK	0,1368	Brak stażu pracy powoduje przeciętny wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego <i>ceteris paribus</i> o 13,68 punktów procentowych w porównaniu z osobami posiadającymi staż powyżej 5 lat.
STAZ_DO1ROKU	0,0614	Posiadanie stażu pracy do 1 roku powoduje przeciętny wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego <i>ceteris paribus</i> o 6,14 punktów procentowych w porównaniu z osobami posiadającymi staż powyżej 5 lat.
STAZ_OD1DO5lat	0,0569	Posiadanie stażu pracy od roku do 5 lat powoduje przeciętny wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego <i>ceteris paribus</i> o 13,68 punktów procentowych w porównaniu z osobami posiadającymi staż powyżej 5 lat.
SC_ZO_ME	0,0136	Pozostawanie w związku małżeńskim powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 1,36 punktów procentowych.
WYKSZ_SO	0,0392	Posiadanie wykształcenia średniego ogólnokształcącego powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 3,92 punkty procentowe w porównaniu z osobami posiadającymi wykształcenie wyższe albo gimnazjalne bądź niższe.
WYKSZ_ZZ	0,0779	Posiadanie wykształcenia zasadniczego zawodowego powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 7,79 punktów procentowych w porównaniu z osobami posiadającymi wykształcenie wyższe albo gimnazjalne bądź niższe.
WYKSZ_SZ_LZ_PP	0,0090	Posiadanie wykształcenia średniego zawodowego bądź policealnego powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 0,9 punktu procentowego w porównaniu z osobami posiadającymi wykształcenie wyższe albo gimnazjalne bądź niższe.
LZ_0	0,1196	Brak zawodu wyuczonego lub wykonywanego w historii bezrobotnego skutkuje <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 11,96 punktów procentowych.
RG_W	0,0106	Zamieszkiwanie na terenie gminy wiejskiej skutkuje <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 1,06 punktu procentowego.
RODZAJ_2	0,0945	Zamieszkiwanie na terenie powiatów przemysłowych o przestarzałej strukturze gospodarki powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 9,45 punktów procentowych względem powiatów przemysłowo-rolniczych o rozwoju względnie zrównoważonym, przemysłowych i suburbiach.
RODZAJ_3	0,0308	Zamieszkiwanie na terenie powiatów rolniczo-przemysłowe o przestarzałej strukturze gospodarczej powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 3,08 punktu procentowego względem powiatów przemysłowo-rolniczych o rozwoju względnie zrównoważonym, przemysłowych i suburbiach.
RODZAJ_4	0,0330	Zamieszkiwanie na terenie powiatów nowoczesnych, postindustrialnych powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 3,08 punktu procentowego względem powiatów przemysłowo-rolniczych o rozwoju względnie zrównoważonym, przemysłowych i suburbiach.

Cd. tab. 16.4

RODZAJ_6	0,0347	Zamieszkiwanie na terenie powiatów tradycyjnych rolniczych z niedorozwojem usług powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 3,47 punktu procentowego względem powiatów przemysłowo-rolniczych o rozwoju względnie zrównoważonym, przemysłowych i suburbiach.
JEZYK_BRAK	0,0289	Brak umiejętności posługiwania się językiem obcym skutkuje <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 2,89 punktu procentowego.
A2_1OS	0,0213	Zamieszkiwanie w jednoosobowym gospodarstwie domowym skutkuje <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 2,13 punktu procentowego.
A8_TAK	0,0458	Konieczność sprawowania opieki nad osobami zależnymi powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 4,58 punktu procentowego.
A14_TAK	0,0584	Ocena stanu zdrowia utrudniająca podjęcie pracy powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 5,84 punktu procentowego.
A19_1000DO1500	0,0820	Minimalne oczekiwania płacowe netto na poziomie od 1000 do 1500 zł skutkują <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 8,2 punktu procentowego w porównaniu z osobami, których oczekiwania nie przekraczają 1000 zł netto bądź mieszczą się w przedziale 2000–3000 zł netto.
A19_1500DO2000	0,0421	Minimalne oczekiwania płacowe netto na poziomie od 1500 do 2000 zł skutkują <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 4,21 punktu procentowego w porównaniu z osobami, których oczekiwania nie przekraczają 1000 zł netto bądź mieszczą się w przedziale 2000–3000 zł netto.
A19_OD3000	0,0991	Minimalne oczekiwania płacowe netto na poziomie powyżej 3000 zł netto skutkują <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 9,91 punktu procentowego w porównaniu z osobami, których oczekiwania nie przekraczają 1000 zł netto bądź mieszczą się w przedziale 2000–3000 zł netto.
A12_23	0,0718	Brak umiejętności samodzielnego poruszania się po zasobach Internetu powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 7,18 punktu procentowego.
D1_1	0,0687	Wystąpienie w ocenie pracownika publicznych służb zatrudnienia czynników niemierzalnych utrudniających znalezienie pracy skutkuje <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 6,87 punktu procentowego.
WR	0,0682	Pierwsza rejestracja wcześniej niż w ciągu ostatnich trzech lat skutkuje <i>ceteris paribus</i> wzrostem prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego o 6,82 punktu procentowego.
TELEFON_BRAK	0,1013	Brak telefonu powoduje <i>ceteris paribus</i> wzrost prawdopodobieństwa bezrobocia długookresowego średnio o 10,13 punktów procentowych.

Źródło: opracowanie własne.

Sposobem na zbadanie jakości dopasowania modelu jest przedstawienie wyników prognozy na podstawie modelu. Prognoza opiera się na oszacowanym prawdopodobieństwie \hat{p}_i , które jest funkcją $F(x'_i\beta)$. Zazwyczaj przyjmuje się, że jeśli $F(x'_i\beta) \geq 0,5$ to prognoza jest równa $\hat{y}_i = 1$. Jeśli $F(x'_i\beta) < 0,5$ to prognoza z modelu równa się $\hat{y}_i = 0$. Na tej podstawie generowana jest tablica trafności.

Tabela 16.5. Trafność prognoz generowanych przez model z dwumianową zmienną objaśnianą

Faktyczne	Przewidywane		Razem
	$\hat{Y} = 0$	$\hat{Y} = 1$	
$Y = 0$	n_{00}	n_{01}	N_{p0}
$Y = 1$	n_{10}	n_{11}	N_{p1}
Razem	N_{f0}	N_{f1}	N

n_{00} – liczba przypadków, dla których wartość rzeczywista i przewidywana są równe 0
 n_{01} – liczba przypadków, dla których wartość rzeczywista wynosi 0, a przewidywana 1
 n_{10} – liczba przypadków, dla których wartość rzeczywista wynosi 1, a przewidywana 0
 n_{11} – liczba przypadków, dla których wartość rzeczywista i przewidywana są równe 1

Źródło: opracowanie własne.

Procentową trafność prognoz oblicza się następująco (Kufel 2011):

$$\text{łączna (ogółem): trafność prognoz} = \frac{n_{00} + n_{11}}{N} \cdot 100 \quad (4)$$

$$\text{dla } Y = 1: \text{trafność prognoz}_1 = \frac{n_{11}}{N_{p1}} \cdot 100 \quad (5)$$

$$\text{dla } Y = 0: \text{trafność prognoz}_0 = \frac{n_{00}}{N_{p0}} \cdot 100. \quad (6)$$

Tabela 16.6. Trafność prognoz generowanych przez oszacowany liniowy model prawdopodobieństwa

Faktyczne	Przewidywane		Razem	Trafność
	$\hat{Y} = 0$	$\hat{Y} = 1$		
$Y = 0$	357	220	577	61,9%
$Y = 1$	181	461	642	71,8%
Razem	538	681	1219	67,1%

Źródło: opracowanie własne.

W ponad 67% przypadków wartości rzeczywiste oraz prognozowane binarnej zmiennej opisującej długookresowe bezrobocie okazały się zgodne. Trafność wskazań wartości 1 wynosi prawie 72% a wartości 0 – prawie 62%.

16.2.3. Ostateczna wersja kwestionariusza

Poniżej przedstawiono finalną wersję kwestionariusza BLMP wraz z listą powiatów i z przypisaną punktacją odzwierciedlającą ich sytuację gospodarczą (w tym na rynku pracy) oraz szczegółową instrukcją jego wypełnienia.

Rysunek 16.1. Kwestionariusz BLMP

KWESTIONARIUSZ DO DIAGNOZOWANIA STOPNIA ZAGROŻENIA DŁUGOTRWAŁYM BEZROBOCIEM

POWIAT:

NR EWIDENCYJNY BEZROBOTNEGO:

PŁEĆ ☐ mężczyzna (0) ☐ kobieta (14)	WIEK ☐ do 29 lat (0) ☐ od 30 do 49 lat (12) ☐ 50 lat i więcej (21)	WYKSZTAŁCENIE ☐ gimnazjalne i niższe (0) ☐ zasadnicze zaw. (8) ☐ policealne i śr. zawodowe (1) ☐ śr. ogólnokształcące (4) ☐ wyższe (0)
STAN CYWILNY ☐ żonaty/mężatka (1) ☐ inny (0)	WIEK DZIECKA ☐ nie dotyczy (0) ☐ 0 do 6 lat (5) ☐ 7 do 12 lat (5) ☐ 13 i więcej lat (0)	SPRAWOWANIE OPIEKI ☐ tak (5) ☐ nie (0)
STAŻ PRACY ☐ brak (14) ☐ do 5 lat włącznie (6) ☐ powyżej 5 lat (0)	LICZBA ZAWODÓW ☐ brak (12) ☐ 1 lub 2 (0) ☐ co najmniej 3 (0)	GOSPODARSTWO DOMOWE ☐ 1-osobowe (2) ☐ 2-osobowe (0) ☐ wieloosobowe (0)
MINIMALNA PŁACA NETTO ☐ (do 1000) (0) ☐ [1000 do 1500) (8) ☐ [1500 do 2000) (4) ☐ [2000 do 3000) (0) ☐ [3000 i więcej) (10)	PIERWSZA REJESTRACJA ☐ w ciągu ostatnich 3 lat (0) ☐ ponad 3 lata temu (7)	INTERNET ☐ tak, samodzielnie (0) ☐ tak, przy pomocy innych (7) ☐ nie (7)
TELEFON ☐ tak (0) ☐ nie (10)	NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ ☐ tak (6) ☐ nie (0)	STAN ZDROWIA ☐ utrudnia podjęcie pracy (6) ☐ nie utrudnia (0)
JĘZYK OBCY ☐ tak (0) ☐ nie (3)	RODZAJ GMINY ☐ wiejska (1) ☐ inna (0)	NISKA MOTYWACJA ☐ tak (3) ☐ nie (0)
SŁABA PREZENCJA ☐ tak (2) ☐ nie (0)	INNE (SUBIEKTYWNE) ☐ tak (2) ☐ nie (0)	

WYNIK:

[38 i mniej	BARDZO NISKIE
[39 - 48]	NISKIE
[49 - 58]	ŚREDNIE
[59 - 68]	WYSOKIE
[69 i więcej]	BARDZO WYSOKIE

Ramka 16.1. Instrukcja wypełniania kwestionariusza BLMP

1. Należy otworzyć plik MsExcel o nazwie *KWESTIONARIUSZ_BLMP.xls* i włączyć makra (w zależności od ustawień komputera – klikając albo przycisk „Włącz zawartość” widniejący nad kwestionariuszem, albo przycisk „Opcje”, a następnie wybranie opcji „Włącz zawartość” i kliknięcie „OK”).
2. Wybrać z rozwijalnej listy powiatów powiat właściwy dla danego Powiatowego Urzędu Pracy.
3. Wpisać numer ewidencyjny bezrobotnego (z systemu Syriusz^{STD}), który zostanie poddany procedurze profilowania bezrobotnych.
4. W każdym z pól (pytań) należy zaznaczyć tylko jeden wariant odpowiedzi, uwzględniając poniższe objaśnienia:
 - Wiek dziecka** – oznacza wiek najmłodszego dziecka bezrobotnego.
 - Sprawowanie opieki** – oznacza konieczność sprawowania opieki zarówno nad dziećmi, jak i innymi osobami zależnymi, np. rodzicami, niepełnosprawnym członkiem rodziny itp. (należy zaznaczyć „tak” również w sytuacji, kiedy osoba, nad którą sprawowana jest opieka, nie zamieszkuje w tym samym gospodarstwie domowym, co bezrobotny).
 - Liczba zawodów** – oznacza liczbę wszystkich zawodów posiadanych przez bezrobotnego, zarówno wyuczonych, jak i wykonywanych (w przypadku osób zarejestrowanych można wykorzystać informację zawartą w systemie Syriusz^{STD}).
 - Gospodarstwo domowe** – oznacza liczbę osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie z bezrobotnym (łącznie z bezrobotnym).
 - Minimalna płaca netto** – oznacza minimalną płacę netto, za jaką bezrobotny byłby skłonny podjąć pracę.
 - Pierwsza rejestracja** – jeśli bezrobotny rejestruje się po raz pierwszy w urzędzie pracy lub pierwsza rejestracja bezrobotnego (niezależnie od liczby tych rejestracji i ewentualnych przerw w czasie trwania bezrobocia) miała miejsce w ciągu trzech ostatnich lat, należy zaznaczyć wariant „w ciągu ostatnich trzech lat”; jeśli bezrobotny rejestrował się po raz pierwszy ponad trzy lata temu, należy wybrać wariant „ponad trzy lata temu”.
 - Internet** – oznacza posiadanie przez bezrobotnego umiejętności korzystania z internetu.
 - Telefon** – oznacza posiadanie przez bezrobotnego telefonu (stacjonarnego i/lub komórkowego).
 - Niepełnosprawność** – oznacza posiadanie przez bezrobotnego orzeczenia o niepełnosprawności.
 - Stan zdrowia** – oznacza subiektywną ocenę własnego stanu zdrowia dokonaną przez bezrobotnego w kontekście podjęcia i wykonywania pracy (utrudnia lub nie utrudnia podjęcia i wykonywania pracy).
 - Język obcy** – oznacza znajomość jakiegokolwiek języka obcego (bez względu na stopień znajomości).
 - Rodzaj gminy** – oznacza rodzaj gminy, w której aktualnie zamieszkuje bezrobotny.
 - Niska motywacja** – oznacza subiektywną ocenę poziomu motywacji bezrobotnego do poszukiwania i podejmowania pracy, dokonaną przez pracownika PUP przeprowadzającego procedurę profilowania.
 - Słaba prezencja** – oznacza subiektywną ocenę prezencji bezrobotnego, dokonaną przez pracownika PUP przeprowadzającego procedurę profilowania.
 - Inne (subiektywne)** – oznacza inne czynniki, które w opinii pracownika PUP przeprowadzającego procedurę profilowania mogą utrudniać podjęcie pracy przez bezrobotnego (np. nadużywanie alkoholu, przejawiana przez bezrobotnego agresja, nadmierna nieśmiałość itp.).
5. Kwestionariusz w formie elektronicznej automatycznie sumuje punkty przypisane do poszczególnych odpowiedzi. Wynik punktowy oraz rekomendację w zakresie stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem można odczytać w prawym dolnym rogu narzędzia.
6. Przycisk „Wyczyść” usuwa wszystkie zaznaczone wcześniej informacje, np. przed rozpoczęciem kolejnej procedury profilowania.
7. Przycisk „Drukuj” pozwala wydrukować kwestionariusz.
8. Kwestionariusz można wykorzystać również w tradycyjnej formie „papier-ołówki”. W tym celu należy wydrukować pusty formularz, a po zaznaczeniu wszystkich odpowiedzi samodzielnie zliczyć punkty. Rekomendację należy odczytać z przedziałów stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, znajdujących się pod kwestionariuszem.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 16.7. Lista powiatów w Polsce wraz z przypisaną punktacją odzwierciedlającą ich sytuację gospodarczą (w tym na rynku pracy) – kwestionariusz BLMP

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
02 – DOLNOŚLĄSKIE: bolesławiecki	0	18 – PODKARPACKIE: bieszczadzki*	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: dzierzoniowski	9	18 – PODKARPACKIE: brzozowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: głogowski	0	18 – PODKARPACKIE: dębicki	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: górowski	3	18 – PODKARPACKIE: jarosławski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: jaworski	9	18 – PODKARPACKIE: jasielski*	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: jeleniogórski	9	18 – PODKARPACKIE: kolbuszowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: kamiennogórski	9	18 – PODKARPACKIE: krośnieński	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: kłodzki	9	18 – PODKARPACKIE: leski*	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: legnicki	9	18 – PODKARPACKIE: leżajski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: lubański	9	18 – PODKARPACKIE: lubaczowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: lubiński	0	18 – PODKARPACKIE: łańcucki	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: lwówecki	9	18 – PODKARPACKIE: m. Krosno	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: m. Jelenia Góra	3	18 – PODKARPACKIE: m. Przemyśl	9
02 – DOLNOŚLĄSKIE: m. Legnica	0	18 – PODKARPACKIE: m. Rzeszów	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: m. Wrocław	3	18 – PODKARPACKIE: m. Tarnobrzeg	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: milicki	0	18 – PODKARPACKIE: mielecki	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: oleśnicki	0	18 – PODKARPACKIE: niżański	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: oławski	0	18 – PODKARPACKIE: przemyski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: polkowicki	0	18 – PODKARPACKIE: przeworski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: strzeliński	0	18 – PODKARPACKIE: ropczycko-średziszowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: średzki	0	18 – PODKARPACKIE: rzeszowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: świdnicki	0	18 – PODKARPACKIE: sanocki	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: trzebnicki	0	18 – PODKARPACKIE: stalowowolski	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: wałbrzyski*	9	18 – PODKARPACKIE: strzyżowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: wołowski	9	18 – PODKARPACKIE: tarnobrzeski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: wrocławski	0	20 – PODLASKIE: augustowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: ząbkowicki	9	20 – PODLASKIE: białostocki	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: zgorzelecki	0	20 – PODLASKIE: bielski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: złotoryjski	9	20 – PODLASKIE: grajewski	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: aleksandrowski	9	20 – PODLASKIE: hajnowski	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: brodnicki	0	20 – PODLASKIE: kolneński	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: bydgoski	0	20 – PODLASKIE: łomżyński	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: chełmiński	3	20 – PODLASKIE: m. Białystok	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: golubsko- dobrzyński	3	20 – PODLASKIE: m. Łomża	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: grudziądzki	3	20 – PODLASKIE: m. Suwałki	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: inowrocławski	9	20 – PODLASKIE: moniecki	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: lipnowski	3	20 – PODLASKIE: sejneński	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: m. Bydgoszcz	3	20 – PODLASKIE: siemiatycki	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: m. Grudziądz	9	20 – PODLASKIE: sokólski	3

Cd. tab. 16.7

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: m. Toruń	3	20 – PODLASKIE: suwalski	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: m. Włocławek	0	20 – PODLASKIE: wysokomazowiecki	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: mogileński	3	20 – PODLASKIE: zambrowski	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: nakielski	3	22 – POMORSKIE: bytowski	9
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: radziejowski	3	22 – POMORSKIE: chojnicki	9
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: rypiński	3	22 – POMORSKIE: człuchowski	9
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: sępoleński	3	22 – POMORSKIE: gdański	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: świecki	9	22 – POMORSKIE: kartuski	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: toruński	0	22 – POMORSKIE: kościerski	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: tucholski	3	22 – POMORSKIE: kwidzyński	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: wąbrzeski	3	22 – POMORSKIE: lęborski	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: włocławski	3	22 – POMORSKIE: m. Gdańsk	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: żniński	9	22 – POMORSKIE: m. Gdynia	3
06 – LUBELSKIE: bialski	3	22 – POMORSKIE: m. Słupsk	3
06 – LUBELSKIE: biłgorajski	3	22 – POMORSKIE: m. Sopot	3
06 – LUBELSKIE: chełmski*	3	22 – POMORSKIE: malborski*	9
06 – LUBELSKIE: hrubieszowski	3	22 – POMORSKIE: nowodworski	9
06 – LUBELSKIE: janowski	3	22 – POMORSKIE: pucki	0
06 – LUBELSKIE: krasnostawski*	3	22 – POMORSKIE: słupski	9
06 – LUBELSKIE: kraśnicki	3	22 – POMORSKIE: starogardzki	9
06 – LUBELSKIE: lubartowski	3	22 – POMORSKIE: sztumski*	9
06 – LUBELSKIE: lubelski	3	22 – POMORSKIE: tczewski	0
06 – LUBELSKIE: łęczyński	3	22 – POMORSKIE: wejherowski	0
06 – LUBELSKIE: łukowski	3	24 – ŚLĄSKIE: będziński*	0
06 – LUBELSKIE: m. Biała Podlaska	0	24 – ŚLĄSKIE: bielski	0
06 – LUBELSKIE: m. Chełm	0	24 – ŚLĄSKIE: bieruńsko-łędziński*	0
06 – LUBELSKIE: m. Lublin	3	24 – ŚLĄSKIE: cieszyński	0
06 – LUBELSKIE: m. Zamość	3	24 – ŚLĄSKIE: częstochowski	3
06 – LUBELSKIE: opolski	3	24 – ŚLĄSKIE: gliwicki	0
06 – LUBELSKIE: parczewski	3	24 – ŚLĄSKIE: kłobucki	0
06 – LUBELSKIE: puławski	0	24 – ŚLĄSKIE: lubliniecki	0
06 – LUBELSKIE: radzyński	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Bielsko-Biała	3
06 – LUBELSKIE: rycki	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Bytom	9
06 – LUBELSKIE: świdnicki	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Chorzów	0
06 – LUBELSKIE: tomaszowski	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Częstochowa	0
06 – LUBELSKIE: włodawski	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Dąbrowa Górnicza	0
06 – LUBELSKIE: zamojski	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Gliwice	0
08 – LUBUSKIE: gorzowski	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Jastrzębie-Zdrój	0
08 – LUBUSKIE: krośnieński	9	24 – ŚLĄSKIE: m. Jaworzno	0
08 – LUBUSKIE: m. Gorzów Wielkopolski	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Katowice	3
08 – LUBUSKIE: m. Zielona Góra	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Mysłowice	0
08 – LUBUSKIE: międzyrzecki	9	24 – ŚLĄSKIE: m. Piekary Śląskie	0

Cd. tab. 16.7

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
08 – LUBUSKIE: nowosolski*	9	24 – ŚLĄSKIE: m. Ruda Śląska	0
08 – LUBUSKIE: słubicki	9	24 – ŚLĄSKIE: m. Rybnik	3
08 – LUBUSKIE: strzelecko-drezdenecki	9	24 – ŚLĄSKIE: m. Siemianowice Śląskie	0
08 – LUBUSKIE: sulęciński	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Sosnowiec	0
08 – LUBUSKIE: świebodziński	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Świętochłowice	9
08 – LUBUSKIE: wschowski*	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Tychy	0
08 – LUBUSKIE: zielonogórski	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Zabrze	0
08 – LUBUSKIE: żagański	9	24 – ŚLĄSKIE: m. Żory	0
08 – LUBUSKIE: żarski	9	24 – ŚLĄSKIE: mikołowski	0
10 – ŁÓDZKIE: bełchatowski	0	24 – ŚLĄSKIE: myszkowski	0
10 – ŁÓDZKIE: brzeziński*	0	24 – ŚLĄSKIE: pszczyński	0
10 – ŁÓDZKIE: kutnowski	0	24 – ŚLĄSKIE: raciborski	0
10 – ŁÓDZKIE: łaski	0	24 – ŚLĄSKIE: rybnicki	0
10 – ŁÓDZKIE: łęczycy	3	24 – ŚLĄSKIE: tarnogórski	0
10 – ŁÓDZKIE: łowicki	3	24 – ŚLĄSKIE: wodzisławski	0
10 – ŁÓDZKIE: łódzki wschodni*	0	24 – ŚLĄSKIE: zawierciański	0
10 – ŁÓDZKIE: m. Łódź	3	24 – ŚLĄSKIE: żywiecki	0
10 – ŁÓDZKIE: m. Piotrków Trybunalski	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: buski	3
10 – ŁÓDZKIE: m. Skierniewice	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: jędrzejowski	3
10 – ŁÓDZKIE: opoczyński	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: kazimierski	3
10 – ŁÓDZKIE: pabianicki	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: kielecki	3
10 – ŁÓDZKIE: pajęczański	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: konecki	3
10 – ŁÓDZKIE: piotrkowski	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: m. Kielce	3
10 – ŁÓDZKIE: poddębicki	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: opatowski	3
10 – ŁÓDZKIE: radomszczański	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: ostrowiecki	9
10 – ŁÓDZKIE: rawski	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: pińczowski	3
10 – ŁÓDZKIE: sieradzki	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: sandomierski	3
10 – ŁÓDZKIE: skierniewicki	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: skarżyski	9
10 – ŁÓDZKIE: tomaszowski	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: starachowicki	0
10 – ŁÓDZKIE: wieluński	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: staszowski	3
10 – ŁÓDZKIE: wierszowski	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: włoszczowski	3
10 – ŁÓDZKIE: zduńskowolski	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: bartoszycki	3
10 – ŁÓDZKIE: zgierski	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: braniewski	3
12 – MAŁOPOLSKIE: bocheński	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: działdowski	0
12 – MAŁOPOLSKIE: brzeski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: elbląski	3
12 – MAŁOPOLSKIE: chrzanowski	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: ełcki	9
12 – MAŁOPOLSKIE: dąbrowski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: giżycki*	9
12 – MAŁOPOLSKIE: gorlicki	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: gołdapski*	3
12 – MAŁOPOLSKIE: krakowski	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: iławski	0
12 – MAŁOPOLSKIE: limanowski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: kętrzyński	3
12 – MAŁOPOLSKIE: m. Kraków	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: lidzbarski	3
12 – MAŁOPOLSKIE: m. Nowy Sącz	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: m. Elbląg	0

Cd. tab. 16.7

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
12 – MAŁOPOLSKIE: m. Tarnów	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: m. Olsztyn	3
12 – MAŁOPOLSKIE: miechowski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: mrągowski	9
12 – MAŁOPOLSKIE: myślenicki	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: nidzicki	3
12 – MAŁOPOLSKIE: nowosądecki	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: nowomiejski	0
12 – MAŁOPOLSKIE: nowotarski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: olecki*	9
12 – MAŁOPOLSKIE: olkuski*	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: olsztyński	9
12 – MAŁOPOLSKIE: oświęcimski	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: ostródzki	9
12 – MAŁOPOLSKIE: proszowicki	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: piski	3
12 – MAŁOPOLSKIE: suski	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: szczycieński	3
12 – MAŁOPOLSKIE: tarnowski*	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: węgorzewski*	3
12 – MAŁOPOLSKIE: tatrzański	0	30 – WIELKOPOLSKIE: chodzieski	0
12 – MAŁOPOLSKIE: wadowicki	0	30 – WIELKOPOLSKIE: czarnkowsko-trzcianecki	0
12 – MAŁOPOLSKIE: wielicki	0	30 – WIELKOPOLSKIE: gnieźnieński	0
14 – MAZOWIECKIE: białobrzzeski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: gostyński	0
14 – MAZOWIECKIE: ciechanowski	0	30 – WIELKOPOLSKIE: grodziski	0
14 – MAZOWIECKIE: garwoliński	3	30 – WIELKOPOLSKIE: jarociński	0
14 – MAZOWIECKIE: gostyniński	3	30 – WIELKOPOLSKIE: kaliski	3
14 – MAZOWIECKIE: grodziski	0	30 – WIELKOPOLSKIE: kępiński	0
14 – MAZOWIECKIE: grójceński*	0	30 – WIELKOPOLSKIE: kolski	0
14 – MAZOWIECKIE: kozienicki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: koniński	3
14 – MAZOWIECKIE: legionowski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: kościański	0
14 – MAZOWIECKIE: lipski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: krotoszyński	0
14 – MAZOWIECKIE: łosicki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: leszczyński	0
14 – MAZOWIECKIE: m. st. Warszawa*	3	30 – WIELKOPOLSKIE: m. Kalisz	0
14 – MAZOWIECKIE: m. Ostrołęka	0	30 – WIELKOPOLSKIE: m. Konin	0
14 – MAZOWIECKIE: m. Płock	0	30 – WIELKOPOLSKIE: m. Leszno	3
14 – MAZOWIECKIE: m. Radom	9	30 – WIELKOPOLSKIE: m. Poznań	3
14 – MAZOWIECKIE: m. Siedlce	0	30 – WIELKOPOLSKIE: międzychodzki	0
14 – MAZOWIECKIE: makowski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: nowotomyski	0
14 – MAZOWIECKIE: miński*	0	30 – WIELKOPOLSKIE: obornicki	0
14 – MAZOWIECKIE: mławski	0	30 – WIELKOPOLSKIE: ostrowski	0
14 – MAZOWIECKIE: nowodworski	0	30 – WIELKOPOLSKIE: ostrzeszowski	0
14 – MAZOWIECKIE: ostrołęcki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: pilski	0
14 – MAZOWIECKIE: ostrowski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: pleszewski	0
14 – MAZOWIECKIE: otwocki	0	30 – WIELKOPOLSKIE: poznański	0
14 – MAZOWIECKIE: piaseczyński*	3	30 – WIELKOPOLSKIE: rawicki	0
14 – MAZOWIECKIE: płocki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: słupecki	0
14 – MAZOWIECKIE: płoński	3	30 – WIELKOPOLSKIE: szamotulski	0
14 – MAZOWIECKIE: pruszkowski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: średzki	0
14 – MAZOWIECKIE: przasnyski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: śremski	0
14 – MAZOWIECKIE: przysuski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: turecki	0
14 – MAZOWIECKIE: pułtuski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: wągrowiecki	0

Cd. tab. 16.7

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
14 – MAZOWIECKIE: radomski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: wolsztyński	0
14 – MAZOWIECKIE: siedlecki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: wrzesiński	0
14 – MAZOWIECKIE: sierpecki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: złotowski	3
14 – MAZOWIECKIE: sochaczewski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: białogardzki	9
14 – MAZOWIECKIE: sokołowski	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: choszczeński	3
14 – MAZOWIECKIE: szydłowiecki	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: drawski	9
14 – MAZOWIECKIE: warszawski zachodni	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: goleniowski*	9
14 – MAZOWIECKIE: węgrowski	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: gryficki*	9
14 – MAZOWIECKIE: wołomiński	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: gryfiński	9
14 – MAZOWIECKIE: wyszkowski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: kamieński	9
14 – MAZOWIECKIE: zwoleński	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: kołobrzesci	3
14 – MAZOWIECKIE: żuromiński	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: koszaliński	9
14 – MAZOWIECKIE: żyrardowski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: łobeski*	9
16 – OPOLSKIE: brzeski	9	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: m. Koszalin	3
16 – OPOLSKIE: głubczycki	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: m. Szczecin	3
16 – OPOLSKIE: kędzierzyńsko-kozielski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: m. Świnoujście	3
16 – OPOLSKIE: kluczborski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: myśliborski	9
16 – OPOLSKIE: krapkowicki	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: policki	0
16 – OPOLSKIE: m. Opole	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: pyrzycki	9
16 – OPOLSKIE: namysłowski	9	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: sławieński	9
16 – OPOLSKIE: nyski	9	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: stargardzki*	9
16 – OPOLSKIE: oleski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: szczecinecki	9
16 – OPOLSKIE: opolski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: świdwiński	9
16 – OPOLSKIE: prudnicki	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: wałecki	9
16 – OPOLSKIE: strzelecki	0		

Źródło: opracowanie własne.

16.3. Kwestionariusz logitowy

16.3.1 Wykorzystane zmienne

Kwestionariusz wykorzystany został jako narzędzie do oceny stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem dla wybranych respondentów. Wariantom wszystkich zmiennych przyporządkowano odpowiednie wartości punktów, co pozwoliło na sumaryczną ocenę stopnia zagrożenia. Wybór odpowiednich wariantów zmiennych przez respondentów pozwala na wyznaczenie odpowiedniego przedziału klasyfikacyjnego. Klasyfikacja obejmuje pięć przedziałów, którym przypisano odpowiednie oceny ryzyka długotrwałego bezrobocia: począwszy od bardzo niskiego, poprzez niskie, średnie, wysokie, a skończywszy na bardzo wysokim.

Niezwykle istotny był dobór odpowiednich zmiennych, które determinowałyby w sposób poprawny zagrożenie długotrwałym bezrobociem. Spośród zestawu zmiennych wybrano wyłącznie te, których wpływ na długotrwałe bezrobocie okazał się statystycznie istotny w oszacowanym modelu logitowym (zob. tab. 16.9). Zmienne te przedstawione zostały w tabeli 16.8, gdzie wyróżniono wariant bazowy dla każdej zmiennej. Zmienne dotyczą podstawowych cech społeczno-demograficznych o respondentach, ich motywacji i aktywności na rynku pracy, rodzaju zamieszkiwanego powiatu czy cech kapitału ludzkiego. Dodatkowo na podstawie wiedzy eksperckiej rozważono zmienne reprezentujące czynniki utrudniające znalezienie pracy. Pod

uwagę wzięte zostały niska motywacja respondenta, słaba prezencja oraz inne (subiektywne) czynniki. Pytania w kwestionariuszu mają charakter zamkniętej kafeterii rozłącznej. Ostatecznie w kwestionariuszu dokonuje się oceny stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem za pomocą dwudziestu zmiennych.

Tabela 16.8. Zmienne opisujące bezrobotnych oraz przyjęte warianty bazowe dla zmiennych

Zmienna	Przyjęty wariant bazowy
Wiek	50 lat i więcej
Płeć	mężczyzna
Ocena dochodów gospodarstwa domowego	pozwalają na wszystkie potrzeby bez specjalnego oszczędzania
Korzystanie z Internetu	tak, samodzielnie
Liczba zawodów	co najmniej 3
Język obcy	tak
Stan zdrowia	nie utrudnia
Gospodarstwo domowe	1 – osobowe
Minimalne płaca netto	2000 i więcej
Wiek dziecka	7 i więcej lat
Stan cywilny	inny
Wykształcenie	wyższe
Typ powiatu	typ powiatu (nr 5)
Staż pracy	powyżej 5 lat
Ocena stanu zdrowia	źle
Zawód wyuczony	1 wielka grupa zawodów
Rejestracja przed 2010	nie
Zmienne reprezentujące czynniki utrudniające znalezienie pracy	
Niska motywacja	tak
Słaba prezencja	tak
Inne (subiektywne) czynniki	tak

Źródło: opracowanie własne.

16.3.2. Wyniki estymacji modeli

W zastosowanym wcześniej liniowym modelu prawdopodobieństwa opisywana była zmienna zero-jedynkowa y_i , mówiąca o tym, czy osoba jest długotrwale bezrobotna, czy też nie jest. W oszacowanym modelu logitowym zmienna y_i stanowi realizację zmiennej ukrytej y_i^* , określającej stopień zagrożenia bezrobociem długotrwałym (skłonność do pozostawania długotrwale bezrobotnym). Za zmienne objaśniające przyjęto cechy opisujące respondentów poddanych badaniu. Estymacja modelu na podstawie dostępnej bazy danych pozwoliła na identyfikację zmiennych istotnie wpływających na długotrwale bezrobocie oraz na pomiar siły i kierunku oddziaływania tych zmiennych. Wyniki estymacji modelu empirycznego przedstawione zostały w tabeli 16.9. Większość parametrów modelu jest statystycznie istotna przy 5-procentowym poziomie istotności. W przypadku dwóch zmiennych: „Wiek dziecka do 6 lat” oraz „Zawód wyuczony (3 wielka grupa zawodów)”, otrzymane statystyki t-Studenta są bliskie wymaganego poziomu istotności. Dodatkowo w tabeli 16.9 zamieszczone zostały wartości efektu krańcowego dla średnich, który pozwala na interpretację kierunku oraz siły oddziaływania dla każdej ze zmiennych. Biorąc pod uwagę stopień dopasowania modelu logitowego do danych empirycznych (zob. tab. 16.10), to zarówno współczynnik R^2 McFaddena, jak i zliczeniowy R^2 są na zadowalającym poziomie. Wyniki estymacji modelu logitowego posłużyły do określenia liczby punktów w przygotowanym kwestionariuszu.

Tabela 16.9. Wyniki estymacji modelu logitowego*

Zmienna	Ocena parametru	Błąd oceny parametru	Statystyka t-studenta	Efekt Krańcowy
Stała	-1,243	0,315	-3,945	-
Wiek do 29 lat	-0,645	0,191	-3,381	-0,160
Wiek od 50 lat	0,464	0,211	2,199	0,113
Płeć (Kobieta)	0,631	0,146	4,320	0,156
Ocena dochodów gospodarstwa. Zaspokajane tylko najważniejsze potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi	-0,396	0,134	-2,949	-0,098
Ocena dochodów gospodarstwa. Tylko najważniejsze potrzeby bez specjalnego oszczędzania	-0,955	0,251	-3,808	-0,230
Nieumiejętność korzystania z Internetu	0,396	0,150	2,630	0,098
Liczba zawodów (brak)	1,092	0,284	3,841	0,250
Liczba zawodów (1 lub 2)	0,398	0,155	2,573	0,099
Brak znajomości języka obcego	0,253	0,094	2,681	0,063
Stan zdrowia utrudnia podjęcie pracy	0,335	0,173	1,930	0,083
Wieloosobowe gospodarstwo domowe	-0,270	0,157	-1,724	-0,067
Minimalne wynagrodzenie netto: od 1000 do 1500 zł	0,468	0,172	2,725	0,116
Minimalne wynagrodzenie netto: od 1500 do 2000 zł	0,339	0,190	1,787	0,084
Wiek dziecka do 6 lat	0,268	0,188	1,424	0,066
Stan cywilny: żonaty/mężatka	0,282	0,166	1,702	0,070
Wykształcenie: gimnazjalne, podstawowe, brak wykształcenia	-0,494	0,170	-2,909	-0,123
Typ powiatu (2)	0,330	0,177	1,858	0,081
Typ powiatu (5)	-0,347	0,181	-1,922	-0,087
Brak stażu	0,557	0,244	2,283	0,136
Staż do 1 roku	0,428	0,241	1,776	0,104
Staż od 1 roku do 5 lat	0,402	0,195	2,061	0,099
Ocena stanu zdrowia: bardzo dobrze	-0,325	0,156	-2,086	-0,081
Zawód wyuczony (3 wielka grupa zawodów)	-0,435	0,298	-1,461	-0,108
Zawód wyuczony (5 wielka grupa zawodów)	-0,346	0,169	-2,047	-0,086
Zawód wyuczony (7 wielka grupa zawodów)	-0,468	0,195	-2,396	-0,116
Pierwsza rejestracja (ponad 3 lata temu)	0,519	0,190	2,734	0,129

* Podstawą oszacowań w modelach ekonometrycznych były dane dotyczące 1219 bezrobotnych. Informacje pozyskane zostały z badań sondażowych i uzupełnione o dane z SI Syriusz^{STD}.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 16.10. Ocena stopnia dopasowania modelu logitowego

Miara dopasowania	Wartość
Współczynnik R^2 McFaddena	12,9%
Zliczeniowy R^2	67,4%

Źródło: opracowanie własne.

Do budowy kwestionariusza wykorzystane zostały zmienne zawarte w tabeli 16.8. Ich wpływ na długotrwałe bezrobocie okazał się statystycznie istotny. W kwestionariuszu umieszczono również pytania związane ze zmiennymi opisującymi niemierzalne czynniki utrudniające znalezienie pracy. Do czynników tych zaliczono niską motywację, słabą prezencję oraz inne (subiektywne) czynniki.

Do wyznaczenia punktacji posłużył efekt krańcowy dla średnich. Dodatnia wartość efektu krańcowego wskazywała na pozytywny wpływ zmiennej na długoterminowe bezrobocie respondenta, a ujemna wartość oznaczała negatywny wpływ. W celu otrzymania punktów dla konkretnych zmiennych, wyznaczono najpierw wartości bezwzględne dla efektów krańcowych. Następnie przemnożono przez wartość 40 (wartość taką przyjęto, aby maksymalna suma punktów w kwestionariuszu wynosiła sto) oraz zaokrąglono do wartości całkowitych. Ustalona punktacja przedstawiona została w tabeli 16.11.

Tabela 16.11. Wyznaczone wartości punktów dla zmiennych wykorzystanych w kwestionariuszu

Zmienna	Efekt Krańcowy	Wartość bezwzględna	Punkty
Wiek do 29 lat	-0,160	0,160	6 (lub 0)
Wiek od 50 lat	0,113	0,113	5 (lub 0)
Płeć (Kobieta)	0,156	0,156	6 (lub 0)
Ocena dochodów gospodarstwa. Zaspokajane tylko najważniejsze potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi	-0,098	0,098	4 (lub 0)
Ocena dochodów gospodarstwa. Tylko najważniejsze potrzeby bez specjalnego oszczędzania	-0,230	0,230	9 (lub 0)
Nieumiejętność korzystania z Internetu	0,098	0,098	4 (lub 0)
Liczba zawodów (brak)	0,250	0,250	10 (lub 0)
Liczba zawodów (1 lub 2)	0,099	0,099	4 (lub 0)
Brak znajomości języka obcego	0,063	0,063	3 (lub 0)
Stan zdrowia utrudnia podjęcie pracy	0,083	0,083	3 (lub 0)
Wieloosobowe gospodarstwo domowe	-0,067	0,067	3 (lub 0)
Minimalne wynagrodzenie netto: od 1000 do 1500 zł	0,116	0,116	5 (lub 0)
Minimalne wynagrodzenie netto: od 1500 do 2000 zł	0,084	0,084	3 (lub 0)
Wiek dziecka do 6 lat	0,066	0,066	3 (lub 0)
Stan cywilny: żonaty/mężatka	0,070	0,070	3 (lub 0)
Wykształcenie: gimnazjalne, podstawowe, brak wykształcenia	-0,123	0,123	5 (lub 0)
Typ powiatu (2)	0,081	0,081	3 (lub 0)
Typ powiatu (5)	-0,087	0,087	3 (lub 0)
Brak stażu	0,136	0,136	5 (lub 0)
Staż do 1 roku	0,104	0,104	4 (lub 0)
Staż od 1 roku do 5 lat	0,099	0,099	4 (lub 0)
Ocena stanu zdrowia: bardzo dobrze	-0,081	0,081	3 (lub 0)
Zawód wyuczony (3 wielka grupa zawodów)	-0,108	0,108	3 (lub 0)
Zawód wyuczony (5 wielka grupa zawodów)	-0,086	0,086	3 (lub 0)
Zawód wyuczony (7 wielka grupa zawodów)	-0,116	0,116	5 (lub 0)
Pierwsza rejestracja (ponad 3 lata temu)	0,129	0,129	5 (lub 0)

Źródło: opracowanie własne.

Dodatkowo oceniono wpływ niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy. Do czynników tych zaliczono niską motywację, słabą prezencję oraz inne (subiektywne) czynniki. Na podstawie wiedzy eksperckiej ustalono ich pozytywny wpływ na długotrwałe bezrobocie oraz arbitralnie ustalono liczbę punktów przedstawiających siłę oddziaływania (tab. 6.12).

Tabela 16.12. Ustalenie punktacji dla niemierzalnych czynników utrudniających znalezienie pracy

Zmienna	Punkty
Niska motywacja	4 (lub 0)
Słaba prezencja	4 (lub 0)
Inne czynniki (subiektywne)	3 (lub 0)

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z kierunkiem oddziaływania ustalono pozytywny oraz negatywny wpływ zmiennych na długotrwałe bezrobocie. Jeśli wariant wybranej zmiennej zachodzi, to w przypadku negatywnego wpływu przyznana liczba punktów wynosi zero, a w przypadku pozytywnego wpływu liczba punktów równa jest punktom ustalonym na podstawie efektu krańcowego dla średnich. Jeśli wariant wybranej zmiennej nie zachodzi, to mamy do czynienia z odwrotną zależnością przyznawania punktów. Powiązanie kierunku oddziaływania zmiennych z liczbą punktów przedstawione zostało w tabeli 16.13. Nie wszystkie warianty badanych zmiennych okazały się statystycznie istotne w przypadku wpływu na długotrwałe bezrobocie. W przypadku takich cech przyjęto liczbę punktów równą zero, bez względu na to, czy dany wariant zachodzi, czy też nie.

Tabela 16.13. Powiązanie kierunku oddziaływania zmiennych z liczbą punktów*

Zmienna	Wpływ zmiennej na długotrwałe bezrobocie		Liczba punktów	
	Negatywny wpływ	Pozytywny wpływ	Cecha występuje	Cecha nie występuje
Wiek do 29 lat	1	0	0	6
Wiek od 50 lat	0	1	5	0
Płeć (Kobieta)	0	1	6	0
Ocena dochodów gospodarstwa. Zaspokajane tylko najważniejsze potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi	1	0	0	4
Ocena dochodów gospodarstwa. Tylko najważniejsze potrzeby bez specjalnego oszczędzania	1	0	0	9
Nieumiejętność korzystania z Internetu	0	1	4	0
Liczba zawodów (brak)	0	1	10	0
Liczba zawodów (1 lub 2)	0	1	4	0
Brak znajomości języka obcego	0	1	3	0
Stan zdrowia utrudnia podjęcie pracy	0	1	3	0
Wieloosobowe gospodarstwo domowe	1	0	0	3
Minimalne wynagrodzenie netto: od 1500 do 2000 zł	0	1	3	0
Wiek dziecka do 6 lat	0	1	3	0
Stan cywilny: żonaty/mężatka	0	1	3	0
Wykształcenie: gimnazjalne, podstawowe, brak wykształcenia	1	0	0	5
Typ powiatu (2)	0	1	3	0
Typ powiatu (5)	1	0	0	3
Brak stażu	0	1	5	0
Staż do 1 roku	0	1	4	0
Staż od 1 roku do 5 lat	0	1	4	0

Cd. tab. 16.13

Zmienna	Wpływ zmiennej na długotrwałe bezrobocie		Liczba punktów	
	Negatywny wpływ	Pozytywny wpływ	Cecha występuje	Cecha nie występuje
Ocena stanu zdrowia: bardzo dobrze	1	0	0	3
Zawód wyuczony (3 wielka grupa zawodów)	1	0	0	3
Zawód wyuczony (5 wielka grupa zawodów)	1	0	0	3
Zawód wyuczony (7 wielka grupa zawodów)	1	0	0	5
Pierwsza rejestracja (ponad 3 lata temu)	0	1	5	0
Niska motywacja	0	1	4	0
Słaba prezencja	0	1	4	0
Inne czynniki (subiektywne)	0	1	3	0

* Pozytywny wpływ zmiennej na długotrwałe bezrobocie oznacza zwiększenie prawdopodobieństwa na popadnięcie w bezrobocie długotrwałe w przypadku wystąpienia tej zmiennej. Negatywny wpływ oznacza zmniejszenie prawdopodobieństwa popadnięcia w bezrobocie długotrwałe.

Źródło: opracowanie własne.

Zakładając odpowiedni kierunek wpływu każdej ze zmiennych oraz wartość punktów odzwierciedlającą siłę oddziaływania, ustalono punktację dla każdej ze zmiennych (wszystkie warianty). Następnie na podstawie wyznaczonej punktacji zbudowano kwestionariusz oceny stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Kwestionariusz przedstawiony zostanie w dalszej części opracowania. Dla większości zmiennych punktacja ustalana była w odrębny sposób, w zależności od kierunku oddziaływania jej poszczególnych wariantów. W tabelach 16.14–16.18 zaprezentowany został sposób wyznaczania punktacji dla wybranych zmiennych. W tabeli 16.14 przedstawiono punktację dla zmiennej „Płeć”, która ma dwa warianty. Wariantowi „Kobieta” przypisano 6 punktów, jeżeli cecha występuje, oraz 0 punktów w przeciwnym wypadku. W zależności od wariantu zmiennej, kobieta otrzymuje 6 punktów i jest w większym stopniu narażona na długotrwałe bezrobocie w porównaniu z mężczyzną.

Tabela 16.14. Ustalenie punktacji dla wariantów zmiennej „Płeć”

Zmienna „Płeć”		Warianty zmiennej	
		Kobieta	Mężczyzna
Kobieta	cecha występuje (6 pkt)	1	0
	cecha nie występuje (0 pkt)	0	1
Mężczyzna	cecha występuje (0 pkt)	0	1
	cecha nie występuje (0 pkt)	1	0
Punktacja w kwestionariuszu		6 pkt	0 pkt

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku zmiennej „Płeć” (wariant kobieta) stwierdzono pozytywne oddziaływanie na długotrwałe bezrobocie. Inaczej jest w przypadku zmiennej „Gospodarstwo domowe”, gdzie dla wariantu „gospodarstwo wieloosobowe” ustalono negatywny wpływ na długotrwałe bezrobocie. Ma to swoje odzwierciedlenie w sposobie wyznaczania punktacji dla tej zmiennej, przedstawionego w tabeli 16.15.

Tabela 16.15. Ustalenie punktacji dla wariantów zmiennej „Gospodarstwo domowe”

Zmienna „Gospodarstwo domowe”		Warianty zmiennej		
		1-osobowe	2-osobowe	Wieloosobowe
1-osobowe	cecha występuje (0 pkt)	1	0	0
	cecha nie występuje (0 pkt)	0	1	0
2-osobowe	cecha występuje (0 pkt)	0	1	0
	cecha nie występuje (0 pkt)	1	0	1
Wieloosobowe	cecha występuje (0 pkt)	0	0	1
	cecha nie występuje (3 pkt)	1	1	0
Punktacja w kwestionariuszu		3 pkt	3 pkt	0 pkt

Źródło: opracowanie własne.

Inny przypadek stanowi zmienna „Liczba zawodów”, gdzie dwa warianty: „brak zawodu” oraz „1 lub 2 zawody” mają istotny wpływ na długotrwałe bezrobocie. W przypadku tych wariantów ustalono ich pozytywne oddziaływanie oraz przyznano liczbę punktów zgodną z ustaloną wcześniej punktacją. Wariant „co najmniej trzy zawody”, ze względu na nieistotny wpływ, uzyskał zero punktów.

Tabela 16.16. Ustalenie punktacji dla wariantów zmiennej „Liczba zawodów”

Zmienna „Liczba zawodów”		Warianty zmiennej		
		Brak	1 lub 2	Co najmniej 3
Brak	cecha występuje (10 pkt)	1	0	0
	cecha nie występuje (0 pkt)	0	1	0
1 lub 2	cecha występuje (4 pkt)	0	1	0
	cecha nie występuje (0 pkt)	1	0	1
Co najmniej 3	cecha występuje (0 pkt)	0	0	1
	cecha nie występuje (0 pkt)	1	1	0
Punktacja w kwestionariuszu		10 pkt	4 pkt	0 pkt

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku zmiennej „Wiek” istotne oddziaływanie na długotrwałe bezrobocie ustalono również dla dwóch wariantów, przy czym jeden wariant ma negatywny wpływ, a drugi pozytywny. Ma to konsekwencje w ustalaniu punktacji, gdzie wariant o negatywnym wpływie ma zero punktów, a dla wariantu o pozytywnym wpływie zsumowano liczbę punktów. Wariant o nieistotnym oddziaływaniu otrzymał liczbę punktów przyporządkowaną dla wariantu o negatywnym oddziaływaniu.

Tabela 16.17. Ustalenie punktacji dla wariantów zmiennej „Wiek”

Zmienna „Wiek”		Warianty zmiennej		
		Wiek do 29 lat	Wiek od 30 do 49 lat	Wiek 50 lat
Wiek do 29 lat	cecha występuje (0 pkt)	1	0	0
	cecha nie występuje (6 pkt)	0	1	0
Wiek od 30 do 49 lat	cecha występuje (0 pkt)	0	1	0
	cecha nie występuje (0 pkt)	1	0	1
Wiek od 50 lat	cecha występuje (5 pkt)	0	0	1
	cecha nie występuje (0 pkt)	1	1	0
Punktacja w kwestionariuszu		0 pkt	6 pkt	11 pkt

Źródło: opracowanie własne.

Jako ostatnia, przedstawiona zostanie punktacja dla zmiennej „Wycuczony zawód”. Również w tym przypadku dla dwóch wariantów zmiennej stwierdzono istotny wpływ na długotrwałe bezrobocie, przy czym dla obydwu wariantów wpływ ten był negatywny. Miało to wpływ na punktację i wszystkie warianty otrzymały liczbę punktów większą od zera. Wyjściowa punktacja została skorygowana w taki sposób, żeby jeden z negatywnych wariantów otrzymał liczbę punktów równą zero, a pozostałe warianty posiadały dodatnią liczbę punktów.

Tabela 16.18. Ustalenie punktacji dla wariantów zmiennej „Wycuczony zawód”

Zmienna „Wycuczony zawód”		Warianty zmiennej			
		Bez wycuczonego zawodu	1, 2, 4, 6, 8, 9 grupa	3, 5 grupa	7 grupa
Bez wycuczonego zawodu	cecha występuje (0 pkt)	1	0	0	0
	cecha nie występuje (0 pkt)	0	1	0	1
1, 2, 4, 6, 8, 9 grupa	cecha występuje (0 pkt)	0	1	0	0
	cecha nie występuje (0 pkt)	1	0	1	1
3, 5 grupa	cecha występuje (0 pkt)	0	0	1	0
	cecha nie występuje (3 pkt)	1	1	0	1
7 grupa	cecha występuje (0 pkt)	0	0	0	1
	cecha nie występuje (5 pkt)	1	1	1	0
Punktacja		8 pkt	8 pkt	5 pkt	3 pkt
Skorygowana punktacja w kwestionariuszu*		5 pkt	5 pkt	2 pkt	0 pkt

* Dla wszystkich wariantów odjęto minimalną liczbę punktów równą 3.

Źródło: opracowanie własne.

Ostatnim krokiem w procesie budowy kwestionariusza było wyznaczenie przedziałów klasyfikacyjnych określających zagrożenie długotrwałym bezrobociem. W tabeli 16.19 przedstawione zostały dwie kombinacje, dla których odpowiednie warianty zmiennych zapewniają minimalne i maksymalne prawdopodobieństwo zagrożenia długotrwałym bezrobociem. Prawdopodobieństwa te wyznaczone zostały na podstawie otrzymanych wartości z empirycznego modelu logitowego, po wcześniejszym podstawieniu odpowiednich wariantów zmiennych. Minimalne prawdopodobieństwo jest bliskie zeru, a maksymalne bliskie jedności, co oznacza szeroki zakres prawdopodobieństwa dla opisu zagrożenia długotrwałym bezrobociem.

Tabela 16.19. Kombinacje wyznaczają minimalne i maksymalne prawdopodobieństwo zagrożenia długotrwałym bezrobociem

Zmienna	Kombinacja 1	Kombinacja 2
Wiek do 29 lat	1	0
Wiek od 50 lat	0	1
Płeć (Kobieta)	0	1
Ocena dochodów gospodarstwa. Zaspokajane tylko najważniejsze potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu pieniędzmi	1	0
Ocena dochodów gospodarstwa. Tylko najważniejsze potrzeby bez specjalnego oszczędzania	1	0
Nieumiejętność korzystania z Internetu	0	1
Liczba zawodów (brak)	0	1
Liczba zawodów (1 lub 2)	0	1
Brak znajomości języka obcego	0	1
Stan zdrowia utrudnia podjęcie pracy	0	1
Wieloosobowe gospodarstwo domowe	1	0
Minimalne wynagrodzenie netto: od 1000 do 1500 zł	0	1

Cd. tab. 16.19

Zmienna	Kombinacja 1	Kombinacja 2
Minimalne wynagrodzenie netto: od 1500 do 2000 zł	0	1
Wiek dziecka do 6 lat	0	1
Stan cywilny: żonaty/mężatka	0	1
Wykształcenie: gimnazjalne, podstawowe, brak wykształcenia	1	0
Typ powiatu (2)	0	1
Typ powiatu (5)	1	0
Brak stażu	0	1
Staż do 1 roku	0	1
Staż od 1 roku do 5 lat	0	1
Ocena stanu zdrowia: bardzo dobrze	1	0
Zawód wyuczony (3 wielka grupa zawodów)	1	0
Zawód wyuczony (5 wielka grupa zawodów)	1	0
Zawód wyuczony (7 wielka grupa zawodów)	1	0
Pierwsza rejestracja (ponad 3 lata temu)	0	1
Niska motywacja	0	1
Słaba prezencja	0	1
Inne czynniki (subiektywne)	0	1
Wartość z modelu logitowego	-5,923	7,040
Wartość prawdopodobieństwa	0,003	0,999

Źródło: opracowanie własne.

Kolejną ważną kwestią było sprawdzenie, czy prawdopodobieństwa wyznaczone na podstawie punktów są zbliżone do prawdopodobieństw wyznaczanych na podstawie wartości modelu logitowego. Prawdopodobieństwo to zostało sprawdzone dla wszystkich 1219 bezrobotnych. Stwierdzenie podobieństwa w wartościach prawdopodobieństw oznacza poprawność ustalonej punktacji. Wyniki przeprowadzonej analizy zawiera tabela 16.20, gdzie dla wybranych respondentów pierwsze dwie kolumny zawierają wartość kombinacji liniowej z modelu logitowego oraz odpowiadające jej prawdopodobieństwo¹⁵. Następnie policzono dla każdego respondenta punkty (kolumna trzecia) i na ich podstawie ponownie odtworzono wartości kombinacji liniowej oraz prawdopodobieństwa. Widoczne jest podobieństwo uzyskanych wartości prawdopodobieństw, co potwierdza poprawność procedury ustalenia punktacji dla kwestionariusza oceny.

Tabela 16.20. Porównanie prawdopodobieństw dla kombinacji punktów oraz wartości modelu logitowego

Kombinacja liniowa z modelu logitowego	Prawdopodobieństwo z modelu	Punkty	Kombinacja odtworzona	Prawdopodobieństwo odtworzone
-5,923	0,003	0	-6,027	0,002
7,040	0,999	100	7,040	0,999
-1,741	0,149	30	-1,983	0,121
-0,678	0,337	41	-0,634	0,347
-0,266	0,434	43	-0,427	0,426
0,099	0,525	47	0,092	0,523
0,411	0,601	49	0,403	0,599
0,721	0,673	51	0,610	0,648
1,199	0,768	54	1,025	0,736

¹⁵ Pierwsze dwa wiersze zakładają sytuacje minimalnego oraz maksymalnego zagrożenia długotrwałym bezrobociem.

Cd. tab. 16.20

Kombinacja liniowa z modelu logitowego	Prawdopodobieństwo z modelu	Punkty	Kombinacja odtworzona	Prawdopodobieństwo odtworzone
1,519	0,820	57	1,440	0,808
1,781	0,856	59	1,751	0,852
2,039	0,885	62	2,062	0,887
2,302	0,909	64	2,269	0,906
2,759	0,940	67	2,788	0,942

Źródło: opracowanie własne.

Na koniec ustalono prawdopodobieństwo, przy którym model logitowy charakteryzuje się największym poziomem trafności. W tym celu podjęto próbę wyznaczenia wartości krytycznej prawdopodobieństwa, powyżej której przyjmowany byłby wariant „długotrwale bezrobotny”. Ustalono, że dla wartości teoretycznych $\hat{y}_i > 0,64$ otrzymywana jest największa trafność modelu na poziomie 67,2%. Ta wartość prawdopodobieństwa przyjęta została jako wartość progowa, po przekroczeniu której respondent jest zagrożony długotrwałym bezrobociem w wysokim stopniu. W tabeli 16.21 przedstawiono wybrane poziomy prawdopodobieństwa oraz odpowiadające im wartości punktowe. W przypadku prawdopodobieństwa na poziomie 0,648, odpowiadającemu w przybliżeniu przyjętej wartości progowej, liczba punktów wynosi 50. Ostatecznie, w arbitralny sposób przyjęto następujące poziomy prawdopodobieństwa 0,204, 0,497, 0,648, 0,852, którym odpowiadały kolejne wartości punktowe 35, 46, 50, 59 (zob. tab. 16.21). Pozwoliło to na wyznaczenie przedziałów klasyfikacyjnych stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem (tab. 16.22).

Tabela 16.21. Wybrane poziomy prawdopodobieństwa oraz odpowiadające im wartości punktowe

Prawdopodobieństwo	Punkty
0,204	35
0,497	46
0,638	50
0,852	59

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 16.22. Przedziały klasyfikacyjne stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem

Przedział klasyfikacyjny	Punkcja
Bardzo niski	0–35
Niski	36–46
Średni	47–50
Wysoki	51–59
Bardzo wysoki	60–100

Źródło: opracowanie własne.

16.3.3. Ostateczna wersja kwestionariusza

Poniżej przedstawiono finalną wersję kwestionariusza logitowego wraz z listą powiatów z przypisaną punkcją odzwierciedlającą ich sytuację gospodarczą (w tym na rynku pracy) oraz szczegółową instrukcją jego wypełnienia.

Rysunek 16.2. Kwestionariusz logitowy

KWESTIONARIUSZ DO DIAGNOZOWANIA STOPNIA ZAGROŻENIA DŁUGOTRWAŁYM BEZROBOCIEM

POWIAT:

NR EWIDENCYJNY BEZROBOTNEGO:

PŁEĆ ☐ mężczyzna (0) ☐ kobieta (6)	WIEK ☐ do 29 lat (0) ☐ od 30 do 49 lat (6) ☐ 50 lat i więcej (11)	WYKSZTAŁCENIE ☐ gimnazjalne i niższe (0) ☐ zasadnicze zaw. (5) ☐ policealne i śr. zawodowe (5) ☐ śr. ogólnokształcące (5) ☐ wyższe (5)
STAN CYWILNY ☐ żonaty/mężatka (3) ☐ inny (0)	WIEK DZIECKA ☐ nie dotyczy (0) ☐ 0 do 6 lat (3) ☐ 7 do 12 lat (0) ☐ 13 i więcej lat (0)	GOSPODARSTWO DOMOWE ☐ 1-osobowe (3) ☐ 2-osobowe (3) ☐ wieloosobowe (0)
STAŻ PRACY ☐ brak (5) ☐ do 5 lat włącznie (4) ☐ powyżej 5 lat (0)	LICZBA ZAWODÓW ☐ brak (10) ☐ 1 lub 2 (4) ☐ co najmniej 3 (0)	PIERWSZA REJESTRACJA ☐ w ciągu ostatnich 3 lat (0) ☐ ponad 3 lata temu (5)
MINIMALNA PŁACA NETTO ☐ do 1000 (0) ☐ [1000 do 1500) (5) ☐ [1500 do 2000) (3) ☐ [2000 do 3000) (0) ☐ 3000 i więcej (0)	INTERNET ☐ tak, samodzielnie (0) ☐ tak, przy pomocy innych (4) ☐ nie (4)	JĘZYK OBCY ☐ tak (0) ☐ nie (3)
ZAWÓD WYUCZONY ☐ bez wyuczonego zawodu (5) ☐ 1, 2, 4, 6, 8, 9 grupa (5) ☐ 3, 5 grupa (2) ☐ 7 grupa (0)	OCENA DOCHODÓW GOSPODARSTWA DOMOWEGO ☐ nie wystarczają na podstawowe potrzeby (9) ☐ tylko najważniejsze potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu (5) ☐ tylko najważniejsze potrzeby bez specjalnego oszczędzania (0) ☐ wszystkie potrzeby przy oszczędnym gospodarowaniu (9) ☐ pozwalają na wszystkie potrzeby bez specjalnego oszczędzania (9)	
OCENA STANU ZDROWIA ☐ bardzo dobrze (0) ☐ dobrze (3) ☐ tak sobie (3) ☐ źle (3)	STAN ZDROWIA ☐ utrudnia podjęcie pracy (3) ☐ nie utrudnia (0)	NISKA MOTYWACJA ☐ tak (4) ☐ nie (0)
SŁABA PREZENCJA ☐ tak (4) ☐ nie (0)	INNE (SUBIEKTYWNE) ☐ tak (3) ☐ nie (0)	

WYNIK: 0 BARDZO NISKIE

0-35	BARDZO NISKIE
36-46	NISKIE
47-50	ŚREDNIE
51-59	WYSOKIE
60-100	BARDZO WYSOKIE

Źródło: opracowanie własne.

Ramka 16.2. Instrukcja wypełniania kwestionariusza logitowego

1. Należy otworzyć plik MsExcel o nazwie *KWESTIONARIUSZ_LOGITOWY.xls* i włączyć makra (w zależności od ustawień komputera – klikając albo przycisk „Włącz zawartość” widniejący nad kwestionariuszem, albo przycisk „Opcje”, a następnie wybranie opcji „Włącz zawartość” i kliknięcie „OK”).
2. Wybrać z rozwijalnej listy powiatów powiat właściwy dla danego Powiatowego Urzędu Pracy.
3. Wpisać numer ewidencyjny bezrobotnego (z systemu Syriusz^{STD}), który zostanie poddany procedurze profilowania bezrobotnych.
4. W każdym z pól (pytań) należy zaznaczyć tylko jeden wariant odpowiedzi, uwzględniając poniższe objaśnienia:
 - Wiek dziecka** – oznacza wiek najmłodszego dziecka bezrobotnego.
 - Gospodarstwo domowe** – oznacza liczbę osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie z bezrobotnym (łącznie z bezrobotnym).
 - Liczba zawodów** – oznacza liczbę wszystkich zawodów posiadanych przez bezrobotnego, zarówno wyuczonych, jak i wykonywanych (w przypadku osób zarejestrowanych można wykorzystać informację zawartą w systemie Syriusz^{STD}).
 - Pierwsza rejestracja** – jeśli bezrobotny rejestruje się po raz pierwszy w urzędzie pracy lub pierwsza rejestracja bezrobotnego (niezależnie od liczby tych rejestracji i ewentualnych przerw w czasie trwania bezrobocia) miała miejsce w ciągu trzech ostatnich lat, należy zaznaczyć wariant „w ciągu ostatnich trzech lat”; jeśli bezrobotny rejestrował się po raz pierwszy ponad trzy lata temu, należy wybrać wariant „ponad trzy lata temu”.
 - Minimalna płaca netto** – oznacza minimalną płacę netto, za jaką bezrobotny byłby skłonny podjąć pracę.
 - Internet** – oznacza posiadanie przez bezrobotnego umiejętności korzystania z internetu.
 - Język obcy** – oznacza znajomość jakiegokolwiek języka obcego (bez względu na stopień znajomości).
 - Zawód wyuczony** – oznacza wyuczony zawód bezrobotnego zgodnie z Klasyfikacją Zawodów i Specjalności z 2010 r. (należy wybrać najwyższej klasyfikowany wyuczony zawód bezrobotnego).
 - Ocena dochodów gospodarstwa domowego** – oznacza subiektywną ocenę łącznych dochodów gospodarstwa domowego dokonaną przez bezrobotnego.
 - Ocena stanu zdrowia** – oznacza subiektywną ocenę własnego stanu zdrowia dokonaną przez bezrobotnego.
 - Stan zdrowia** – oznacza subiektywną ocenę własnego stanu zdrowia dokonaną przez bezrobotnego w kontekście podjęcia i wykonywania pracy (utrudnia lub nie utrudnia podjęcia i wykonywania pracy).
 - Niska motywacja** – oznacza subiektywną ocenę poziomu motywacji bezrobotnego do poszukiwania i podejmowania pracy, dokonaną przez pracownika PUP przeprowadzającego procedurę profilowania.
 - Słaba prezencja** – oznacza subiektywną ocenę prezencji bezrobotnego, dokonaną przez pracownika PUP przeprowadzającego procedurę profilowania.
 - Inne (subiektywne)** – oznacza inne czynniki, które w opinii pracownika PUP przeprowadzającego procedurę profilowania mogą utrudniać podjęcie pracy przez bezrobotnego (np. nadużywanie alkoholu, przejawiana przez bezrobotnego agresja, nadmierna nieśmiałość itp.).
5. Kwestionariusz w formie elektronicznej automatycznie sumuje punkty przypisane do poszczególnych odpowiedzi. Wynik punktowy oraz rekomendację w zakresie stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem można odczytać w prawym dolnym rogu narzędzia.
6. Przycisk „Wyczyść” usuwa wszystkie zaznaczone wcześniej informacje, np. przed rozpoczęciem kolejnej procedury profilowania.
7. Przycisk „Drukuj” pozwala wydrukować kwestionariusz.
8. Kwestionariusz można wykorzystać również w tradycyjnej formie „papier-ołówek”. W tym celu należy wydrukować pusty formularz, a po zaznaczeniu wszystkich odpowiedzi samodzielnie zliczyć punkty. Rekomendację należy odczytać z przedziałów stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem, znajdujących się pod kwestionariuszem.

Ramka 16.3. Klasyfikacja zawodów i specjalności (grupy wielkie) wykorzystana w kwestionariuszu logitowym

Grupa 0: Siły zbrojne
 Grupa 1: Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy
 Grupa 2: Specjaliści
 Grupa 3: Technicy i inny średni personel
 Grupa 4: Pracownicy biurowi
 Grupa 5: Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy
 Grupa 6: Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy
 Grupa 7: Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy
 Grupa 8: Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń
 Grupa 9: Pracownicy przy pracach prostych

Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 roku w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania.

Tabela 16.23. Lista powiatów w Polsce wraz z przypisaną punktacją odzwierciedlającą ich sytuację gospodarczą (w tym na rynku pracy) – kwestionariusz logitowy

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
02 – DOLNOŚLĄSKIE: bolesławiecki	0	18 – PODKARPACKIE: bieszczadzki*	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: dzierżoniowski	6	18 – PODKARPACKIE: brzozowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: głogowski	3	18 – PODKARPACKIE: dębicki	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: górowski	3	18 – PODKARPACKIE: jarosławski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: jaworski	6	18 – PODKARPACKIE: jasielski*	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: jeleniogórski	6	18 – PODKARPACKIE: kolbuszowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: kamiennogórski	6	18 – PODKARPACKIE: krośnieński	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: kłodzki	6	18 – PODKARPACKIE: leski*	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: legnicki	6	18 – PODKARPACKIE: leżajski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: lubański	6	18 – PODKARPACKIE: lubaczowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: lubiński	3	18 – PODKARPACKIE: łańcucki	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: lwówecki	6	18 – PODKARPACKIE: m. Krosno	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: m. Jelenia Góra	3	18 – PODKARPACKIE: m. Przemyśl	6
02 – DOLNOŚLĄSKIE: m. Legnica	3	18 – PODKARPACKIE: m. Rzeszów	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: m. Wrocław	3	18 – PODKARPACKIE: m. Tarnobrzeg	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: milicki	0	18 – PODKARPACKIE: mielecki	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: oleśnicki	0	18 – PODKARPACKIE: niżański	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: oławski	3	18 – PODKARPACKIE: przemyski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: polkowicki	3	18 – PODKARPACKIE: przeworski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: strzeliński	0	18 – PODKARPACKIE: ropczycko-średziszowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: średzki	0	18 – PODKARPACKIE: rzeszowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: świdnicki	3	18 – PODKARPACKIE: sanocki	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: trzebnicki	0	18 – PODKARPACKIE: stalowowolski	0
02 – DOLNOŚLĄSKIE: wałbrzyski*	6	18 – PODKARPACKIE: strzyżowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: wołowski	6	18 – PODKARPACKIE: tarnobrzesci	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: wrocławski	3	20 – PODLASKIE: augustowski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: ząbkowicki	6	20 – PODLASKIE: białostocki	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: zgorzelecki	3	20 – PODLASKIE: bielski	3
02 – DOLNOŚLĄSKIE: złotoryjski	6	20 – PODLASKIE: grajewski	3

Cd. tab. 16.23

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: aleksandrowski	6	20 – PODLASKIE: hajnowski	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: brodnicki	0	20 – PODLASKIE: kolneński	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: bydgoski	3	20 – PODLASKIE: łomżyński	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: chełmiński	3	20 – PODLASKIE: m. Białystok	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: golubsko-dobrzyński	3	20 – PODLASKIE: m. Łomża	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: grudziądzki	3	20 – PODLASKIE: m. Suwałki	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: inowrocławski	6	20 – PODLASKIE: moniecki	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: lipnowski	3	20 – PODLASKIE: sejneński	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: m. Bydgoszcz	3	20 – PODLASKIE: siemiatycki	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: m. Grudziądz	6	20 – PODLASKIE: sokólski	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: m. Toruń	3	20 – PODLASKIE: suwański	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: m. Włocławek	3	20 – PODLASKIE: wysokomazowiecki	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: mogileński	3	20 – PODLASKIE: zambrowski	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: nakielski	3	22 – POMORSKIE: bytowski	6
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: radziejowski	3	22 – POMORSKIE: chojnicki	6
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: rypiński	3	22 – POMORSKIE: człuchowski	6
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: sępoleński	3	22 – POMORSKIE: gdański	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: świecki	6	22 – POMORSKIE: kartuski	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: toruński	0	22 – POMORSKIE: kościerski	0
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: tucholski	3	22 – POMORSKIE: kwidzyński	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: wąbrzeski	3	22 – POMORSKIE: lęborski	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: włocławski	3	22 – POMORSKIE: m. Gdańsk	3
04 – KUJAWSKO-POMORSKIE: żniński	6	22 – POMORSKIE: m. Gdynia	3
06 – LUBELSKIE: biański	3	22 – POMORSKIE: m. Słupsk	3
06 – LUBELSKIE: biłgorajski	3	22 – POMORSKIE: m. Sopot	3
06 – LUBELSKIE: chełmski*	3	22 – POMORSKIE: malborski*	6
06 – LUBELSKIE: hrubieszowski	3	22 – POMORSKIE: nowodworski	6
06 – LUBELSKIE: janowski	3	22 – POMORSKIE: pucki	3
06 – LUBELSKIE: krasnostawski*	3	22 – POMORSKIE: słupski	6
06 – LUBELSKIE: kraśnicki	3	22 – POMORSKIE: starogardzki	6
06 – LUBELSKIE: lubartowski	3	22 – POMORSKIE: sztumski*	6
06 – LUBELSKIE: lubelski	3	22 – POMORSKIE: tczewski	3
06 – LUBELSKIE: łączyński	3	22 – POMORSKIE: wejherowski	3
06 – LUBELSKIE: łukowski	3	24 – ŚLĄSKIE: będziński*	3
06 – LUBELSKIE: m. Biała Podlaska	3	24 – ŚLĄSKIE: bielski	0
06 – LUBELSKIE: m. Chełm	3	24 – ŚLĄSKIE: bieruńsko-lędziński*	3
06 – LUBELSKIE: m. Lublin	3	24 – ŚLĄSKIE: cieszyński	3
06 – LUBELSKIE: m. Zamość	3	24 – ŚLĄSKIE: częstochowski	3

Cd. tab. 16.23

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
06 – LUBELSKIE: opolski	3	24 – ŚLĄSKIE: gliwicki	0
06 – LUBELSKIE: parczewski	3	24 – ŚLĄSKIE: kłobucki	0
06 – LUBELSKIE: puławski	0	24 – ŚLĄSKIE: lubliniecki	0
06 – LUBELSKIE: radzyński	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Bielsko-Biała	3
06 – LUBELSKIE: rycki	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Bytom	6
06 – LUBELSKIE: świdnicki	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Chorzów	3
06 – LUBELSKIE: tomaszowski	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Częstochowa	3
06 – LUBELSKIE: włodawski	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Dąbrowa Górnicza	3
06 – LUBELSKIE: zamojski	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Gliwice	3
08 – LUBUSKIE: gorzowski	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Jastrzębie-Zdrój	3
08 – LUBUSKIE: krośnieński	6	24 – ŚLĄSKIE: m. Jaworzno	3
08 – LUBUSKIE: m. Gorzów Wielkopolski	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Katowice	3
08 – LUBUSKIE: m. Zielona Góra	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Mysłowice	3
08 – LUBUSKIE: międzyrzecki	6	24 – ŚLĄSKIE: m. Piekary Śląskie	3
08 – LUBUSKIE: nowosolski*	6	24 – ŚLĄSKIE: m. Ruda Śląska	3
08 – LUBUSKIE: słubicki	6	24 – ŚLĄSKIE: m. Rybnik	3
08 – LUBUSKIE: strzelecko-drezdenecki	6	24 – ŚLĄSKIE: m. Siemianowice Śląskie	3
08 – LUBUSKIE: sulęciński	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Sosnowiec	3
08 – LUBUSKIE: świebodziński	3	24 – ŚLĄSKIE: m. Świętochłowice	6
08 – LUBUSKIE: wschowski*	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Tychy	3
08 – LUBUSKIE: zielonogórski	0	24 – ŚLĄSKIE: m. Zabrze	3
08 – LUBUSKIE: żagański	6	24 – ŚLĄSKIE: m. Żory	3
08 – LUBUSKIE: żarski	6	24 – ŚLĄSKIE: mikołowski	3
10 – ŁÓDZKIE: bełchatowski	0	24 – ŚLĄSKIE: myszkowski	0
10 – ŁÓDZKIE: brzeziński*	0	24 – ŚLĄSKIE: pszczyński	3
10 – ŁÓDZKIE: kutnowski	0	24 – ŚLĄSKIE: raciborski	3
10 – ŁÓDZKIE: łaski	0	24 – ŚLĄSKIE: rybnicki	0
10 – ŁÓDZKIE: łęczycki	3	24 – ŚLĄSKIE: tarnogórski	3
10 – ŁÓDZKIE: łowicki	3	24 – ŚLĄSKIE: wodzisławski	3
10 – ŁÓDZKIE: łódzki wschodni*	3	24 – ŚLĄSKIE: zawierciański	0
10 – ŁÓDZKIE: m. Łódź	3	24 – ŚLĄSKIE: żywiecki	0
10 – ŁÓDZKIE: m. Piotrków Trybunalski	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: buski	3
10 – ŁÓDZKIE: m. Skierniewice	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: jędrzejowski	3
10 – ŁÓDZKIE: opoczyński	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: kazimierski	3
10 – ŁÓDZKIE: pabianicki	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: kielecki	3
10 – ŁÓDZKIE: pajęczański	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: konecki	3
10 – ŁÓDZKIE: piotrkowski	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: m. Kielce	3
10 – ŁÓDZKIE: poddębicki	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: opatowski	3
10 – ŁÓDZKIE: radomszczański	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: ostrowiecki	6
10 – ŁÓDZKIE: rawski	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: pińczowski	3
10 – ŁÓDZKIE: sieradzki	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: sandomierski	3

Cd. tab. 16.23

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
10 – ŁÓDZKIE: skierniewicki	3	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: skarżyski	6
10 – ŁÓDZKIE: tomaszowski	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: starachowicki	0
10 – ŁÓDZKIE: wieluński	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: staszowski	3
10 – ŁÓDZKIE: wieruszowski	0	26 – ŚWIĘTOKRZYSKIE: włoszczowski	3
10 – ŁÓDZKIE: zduńskowolski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: bartoszycki	3
10 – ŁÓDZKIE: zgierski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: braniewski	3
12 – MAŁOPOLSKIE: bocheński	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: działdowski	0
12 – MAŁOPOLSKIE: brzeski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: elbląski	3
12 – MAŁOPOLSKIE: chrzanowski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: ełcki	6
12 – MAŁOPOLSKIE: dąbrowski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: giżycki*	6
12 – MAŁOPOLSKIE: gorlicki	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: gołdapski*	3
12 – MAŁOPOLSKIE: krakowski	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: iławski	0
12 – MAŁOPOLSKIE: limanowski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: kętrzyński	3
12 – MAŁOPOLSKIE: m. Kraków	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: lidzbarski	3
12 – MAŁOPOLSKIE: m. Nowy Sącz	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: m. Elbląg	3
12 – MAŁOPOLSKIE: m. Tarnów	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: m. Olsztyn	3
12 – MAŁOPOLSKIE: miechowski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: mrągowski	6
12 – MAŁOPOLSKIE: myślenicki	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: nidzicki	3
12 – MAŁOPOLSKIE: nowosądecki	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: nowomiejski	0
12 – MAŁOPOLSKIE: nowotarski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: olecki*	6
12 – MAŁOPOLSKIE: olkuski*	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: olsztyński	6
12 – MAŁOPOLSKIE: oświęcimski	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: ostródzki	6
12 – MAŁOPOLSKIE: proszowicki	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: piski	3
12 – MAŁOPOLSKIE: suski	0	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: szczycieński	3
12 – MAŁOPOLSKIE: tarnowski*	3	28 – WARMIŃSKO-MAZURSKIE: węgorzewski*	3
12 – MAŁOPOLSKIE: tatrzański	3	30 – WIELKOPOLSKIE: chodzieski	0
12 – MAŁOPOLSKIE: wadowicki	0	30 – WIELKOPOLSKIE: czarnkowsko-trzcianecki	0
12 – MAŁOPOLSKIE: wielicki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: gnieźnieński	3
14 – MAZOWIECKIE: białobrzeski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: gostyński	0
14 – MAZOWIECKIE: ciechanowski	0	30 – WIELKOPOLSKIE: grodziski	0
14 – MAZOWIECKIE: garwoliński	3	30 – WIELKOPOLSKIE: jarociński	0
14 – MAZOWIECKIE: gostyniński	3	30 – WIELKOPOLSKIE: kaliski	3
14 – MAZOWIECKIE: grodziski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: kępiński	3
14 – MAZOWIECKIE: grójecki*	0	30 – WIELKOPOLSKIE: kolski	0
14 – MAZOWIECKIE: kozienicki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: koniński	3
14 – MAZOWIECKIE: legionowski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: kościański	3
14 – MAZOWIECKIE: lipski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: krotoszyński	0
14 – MAZOWIECKIE: łosicki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: leszczyński	0
14 – MAZOWIECKIE: m. st. Warszawa*	3	30 – WIELKOPOLSKIE: m. Kalisz	3
14 – MAZOWIECKIE: m. Ostrołęka	3	30 – WIELKOPOLSKIE: m. Konin	3
14 – MAZOWIECKIE: m. Płock	3	30 – WIELKOPOLSKIE: m. Leszno	3

Cd. tab. 16.23

WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY	WOJEWÓDZTWO: powiat	PUNKTY
14 – MAZOWIECKIE: m. Radom	6	30 – WIELKOPOLSKIE: m. Poznań	3
14 – MAZOWIECKIE: m. Siedlce	3	30 – WIELKOPOLSKIE: międzychodzki	3
14 – MAZOWIECKIE: makowski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: nowotomyski	3
14 – MAZOWIECKIE: miński*	0	30 – WIELKOPOLSKIE: obornicki	3
14 – MAZOWIECKIE: mławski	0	30 – WIELKOPOLSKIE: ostrowski	0
14 – MAZOWIECKIE: nowodworski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: ostrzeszowski	0
14 – MAZOWIECKIE: ostrołęcki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: pilski	3
14 – MAZOWIECKIE: ostrowski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: pleszewski	0
14 – MAZOWIECKIE: otwocki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: poznański	3
14 – MAZOWIECKIE: piaseczyński*	3	30 – WIELKOPOLSKIE: rawicki	3
14 – MAZOWIECKIE: płocki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: słupecki	0
14 – MAZOWIECKIE: płoński	3	30 – WIELKOPOLSKIE: szamotulski	0
14 – MAZOWIECKIE: pruskowski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: średzki	0
14 – MAZOWIECKIE: przasnyski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: śremski	3
14 – MAZOWIECKIE: przysuski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: turecki	0
14 – MAZOWIECKIE: pułtuski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: wągrowiecki	0
14 – MAZOWIECKIE: radomski	3	30 – WIELKOPOLSKIE: wolsztyński	3
14 – MAZOWIECKIE: siedlecki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: wrzesiński	0
14 – MAZOWIECKIE: sierpecki	3	30 – WIELKOPOLSKIE: złotowski	3
14 – MAZOWIECKIE: sochaczewski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: białogardzki	6
14 – MAZOWIECKIE: sokołowski	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: choszczeński	3
14 – MAZOWIECKIE: szydłowiecki	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: drawski	6
14 – MAZOWIECKIE: warszawski zachodni	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: goleniowski*	6
14 – MAZOWIECKIE: węgrowski	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: gryficki*	6
14 – MAZOWIECKIE: wołomiński	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: gryfiński	6
14 – MAZOWIECKIE: wyszkowski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: kamieński	6
14 – MAZOWIECKIE: zwoleński	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: kołobrzski	3
14 – MAZOWIECKIE: zuromiński	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: koszaliński	6
14 – MAZOWIECKIE: żyrardowski	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: łobeski*	6
16 – OPOLSKIE: brzeski	6	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: m. Koszalin	3
16 – OPOLSKIE: głubczycki	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: m. Szczecin	3
16 – OPOLSKIE: kędzierzyńsko-kozielski	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: m. Świnoujście	3
16 – OPOLSKIE: kluczborski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: myśliborski	6
16 – OPOLSKIE: krapkowicki	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: policki	3
16 – OPOLSKIE: m. Opole	3	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: pyrzycki	6
16 – OPOLSKIE: namysłowski	6	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: sławieński	6
16 – OPOLSKIE: nyski	6	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: stargardzki*	6
16 – OPOLSKIE: oleski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: szczecinecki	6
16 – OPOLSKIE: opolski	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: świdwiński	6
16 – OPOLSKIE: prudnicki	0	32 – ZACHODNIOPOMORSKIE: wałecki	6
16 – OPOLSKIE: strzelecki	0		

Źródło: opracowanie własne.

ANEKS

A. EKONOMETRYCZNE PODSTAWY PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH

1. Modele zmiennych jakościowych

Zagadnienie identyfikacji osób zagrożonych bezrobociem długookresowym może być oparte na modelach zmiennych jakościowych. Modele te szacowane są na danych historycznych. Zmienną objaśnianą jest zmienna zero-jedynkowa postaci:

$$Y = \begin{cases} 1 & \text{gdy osoba jest długotrwale bezrobotna} \\ 0 & \text{w przeciwnym przypadku} \end{cases} \quad (1)$$

W istocie modelowana jest wartość oczekiwana zmiennej Y , która stanowi prawdopodobieństwo przyjęcia przez zmienną Y wartości 1:

$$E(Y) = P(Y = 1) = p. \quad (2)$$

Po stronie zmiennych objaśniających wystąpią różne charakterystyki opisujące bezrobotnych.

Do najczęściej wykorzystywanych w tego typu analizie modeli należą modele logitowe, probitowe i binarny liniowy model prawdopodobieństwa.

Charakterystyka modelu logitowego

Model logitowy opisuje prawdopodobieństwa p_s za pomocą dystrybuanty rozkładu logistycznego w punktach $x'_s\beta$:

$$p_s = \Lambda(x'_s\beta) = \frac{e^{x'_s\beta}}{1+e^{x'_s\beta}} = \frac{1}{1+e^{-x'_s\beta}}. \quad (3)$$

Wartości funkcji odwrotnej do $\Lambda(x'_s\beta)$ tj. $\Lambda^{-1}(p_s)$ tj. nazywane są logitami i wyrażane wzorem (Gruszczyński 2010):

$$\ln \frac{p_s}{1-p_s} = \Lambda^{-1}(p_s) = x'_s\beta. \quad (4)$$

Zasadnicza korzyść polega na tym, że zamiast modelować prawdopodobieństwa p_s jako nieliniową funkcję zmiennych X_1, X_2, \dots, X_k modeluje się logity $\left(\ln \frac{p_s}{1-p_s}\right)$ jako liniową funkcję tych zmiennych. Logit jest logarytmem ilorazu szans przyjęcia oraz nieprzyjęcia przez zmienną losową Y wartości 1. Logitowa transformacja prawdopodobieństwa pozwala na przekształcenie wartości p_s przyjmujących wartości z przedziału $[0;1]$ na wartości z przedziału $(-\infty; +\infty)$.

W modelu logitowym można wyznaczyć efekty krańcowe, które wyrażają się formułą:

$$EK_s = \frac{\partial p_s}{\partial X_{qs}} = \beta_q \Lambda(x'_s \beta) = \beta_q \frac{e^{x'_s \beta}}{(1 + e^{x'_s \beta})^2} = \beta_q p_s (1 - p_s). \quad (5)$$

Do interpretacji wyników oszacowania modelu logitowego można również wykorzystywać ilorazy szans $\frac{p_s}{1-p_s}$. Oznaczając:

$$\Omega(x_s) = \frac{p_s}{1-p_s} = e^{x'_s \beta}, \quad (6)$$

to:

$$\frac{\Omega(x'_s, X_{qs+1})}{\Omega(x'_s, X_{qs})} = e^{\beta_q}, \quad (7)$$

gdzie: x'_s oznacza wektor x_s bez zmiennej X_{qs} .

Wzór (7) oznacza, że przyrost wartości zmiennej X_{qs} o jednostkę wiąże się, *ceteris paribus* z e^{β_q} – krotną zmianą ilorazu szans. Wartości $e^{\beta_q} > 1$ oznaczają wzrost a $e^{\beta_q} < 1$ spadek ilorazu szans (Gruszczynski 2010).

Charakterystyka modelu probitowego

W modelu probitowym prawdopodobieństwa p_s opisywane są wartościami dystrybuanty rozkładu normalnego $N(0;1)$ w punktach $x'_s \beta$ (Maddala, 2008):

$$p_s = \Phi(x'_s \beta) = \int_{-\infty}^{x'_s \beta} \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{t^2}{2}} dt. \quad (8)$$

Wartości funkcji odwrotnej do $\Phi(x'_s \beta)$ tj. $\Phi^{-1}(p_s)$ nazywane są normitami lub probitami. Jednakże probit definiowany jest jako:

$$probit = \Phi^{-1}(p_s) + 5. \quad (9)$$

Stałą 5 dodaje się w celu uniknięcia wartości ujemnych. Przekształcenia probitowego dokonuje się, gdy rozkład prawdopodobieństwa zmiennej objaśnianej jest normalny bądź zbliżony do normalnego (Osińska 2007).

Z interpretacyjnego punktu widzenia największą wartość poznawczą dają efekty krańcowe, wyrażające efekt zmiany prawdopodobieństwa przyjęcia przez zmienną losową Y wartości 1 dla s -tej osoby ($y_s = 1$), wywołany jednostkową zmianą wartości zmiennej objaśniającej (Gruszczynski 2010)

$$EK_s = \frac{\partial p_s}{\partial X_{ks}} = \beta_k \phi(x'_s \beta) = \beta_k \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{t^2}{2}}, \quad (10)$$

gdzie: β_q jest parametrem przy q -tej zmiennej objaśniającej.

Wartość EK wskazuje, jak zmieni się prawdopodobieństwo przyjęcia przez zmienną losową Y wartości 1, jeżeli wartość q -tej zmiennej objaśniającej zmieni się o jednostkę. Znak wartości EK zależy od znaku parametru.

Efekt krańcowy można wyznaczyć dla średnich wartości zmiennych objaśniających (*marginal effects at the mean*). Wówczas wektor przyjmuje postać:

$$x'_s = [1 \quad \bar{X}_1 \quad \bar{X}_2 \quad \dots \quad \bar{X}_k]. \quad (11)$$

Ponadto można obliczyć efekt krańcowy dla ustalonych wartości zmiennych objaśniających dla danej osoby (*marginal effect at representative value*) i wówczas wektor x'_s będzie postaci:

$$x'_s = [1 \quad X_{1s}^* \quad X_{2s}^* \quad \dots \quad X_{ks}^*]. \quad (12)$$

Jeszcze innych informacji dostarczą średnie efekty krańcowe (*average marginal effects*), które stanowią średnią efektów wyznaczonych dla każdej jednostki próby (Gruszczynski, 2010).

Binarny liniowy model prawdopodobieństwa

Binarny liniowy model prawdopodobieństwa jest takim modelem, w którym zarówno zmienna objaśniana, jak i zmienne objaśniające są zmiennymi binarnymi, tj. przyjmującymi wartość 0 lub 1. Informacje na temat liniowego modelu prawdopodobieństwa można znaleźć m.in. w Gruszczynski (2010) oraz Gruszczynski, Kuszewski, Podgórska (2009).

Zmienną objaśnianą w modelu ekonometrycznym jest zmienna binarna przyjmująca wartość 1, gdy czas przebywania na bezrobociu przekroczył 365 dni, oraz 0, w przeciwnym przypadku. Zmiennymi objaśniającymi natomiast są zmienne binarne dotyczące poszczególnych wariantów cech społeczno-demograficznych. W istocie liniowy model prawdopodobieństwa opisuje prawdopodobieństwo bezrobocia długookresowego:

$$p_i = \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_i x_i + \varepsilon_i, \quad (13)$$

gdzie:

x_i jest to i -ta zmienna objaśniająca prawdopodobieństwo bezrobocia długookresowego (np. zmienna binarna określająca jeden z wariantów określonej cechy społeczno-demograficznej),

p_i jest prawdopodobieństwem bezrobocia długookresowego,

α_i jest parametrem strukturalnym modelu określającym kierunek i siłę wpływu zmiennej na ,

α_0 jest wyrazem wolnym modelu,

ε_i jest składnikiem losowym modelu.

Z uwagi na fakt, że prawdopodobieństwo p_i jest równe wartości oczekiwanej binarnej zmiennej $E(y_i)$ model (1) można zapisać w postaci:

$$y_i = \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_i x_i + \varepsilon_i. \quad (14)$$

Liniowy model prawdopodobieństwa jest zatem zwykłym modelem regresji liniowej, w którym zmienną objaśnianą jest zmienna dwumianowa y_i . Wartości teoretyczne \hat{y}_i stanowią prawdopodobieństwa p_i (Gruszczynski 2010).

Oszacowania modelu można dokonać za pomocą estymatora według metody najmniejszych kwadratów z uwagi na to, że wszystkie zmienne w nim występujące są zmiennymi binarnymi. Estymator w zapisie macierzowym przyjmuje postać (Welfe 2003):

$$\hat{\alpha} = (X^T X)^{-1} X^T Y, \quad (15)$$

gdzie: X jest macierzą wartości obserwacji na zmiennych objaśniających postaci:

$$X = \begin{bmatrix} 1 & x_{11} & x_{12} & \cdots & x_{1k} \\ 1 & x_{21} & x_{22} & \cdots & x_{2k} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ 1 & x_{n1} & x_{n2} & \cdots & x_{nk} \end{bmatrix}$$

Y jest wektorem wartości obserwacji na zmiennej postaci:

$$Y = \begin{bmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_n \end{bmatrix}$$

$\hat{\alpha}$ jest wektorem ocen parametrów modelu postaci:

$$\hat{\alpha} = \begin{bmatrix} \hat{\alpha}_0 \\ \hat{\alpha}_1 \\ \hat{\alpha}_2 \\ \vdots \\ \hat{\alpha}_k \end{bmatrix}$$

W przypadku wystąpienia heteroskedastyczności w składniku losowym możliwe jest uzyskanie szacunków parametrów strukturalnych metodą najmniejszych kwadratów i użycie błędów standardowych uwzględniających heteroskedastyczność (*heteroscedasticity standard robust errors*) (Gruszczyński 2010). W takim przypadku macierz wariancji-kowariancji ocen parametrów szacowana jest według wzoru (Davidson, MacKinnon 1993):

$$D^2(\hat{\alpha}) = (X'X)^{-1}X'\Omega X(X'X)^{-1}, \quad (16)$$

gdzie: Ω jest macierzą diagonalną.

Istnieje kilka metod wyznaczania diagonalnych elementów macierzy Ω , oznaczanych jako HC0, HC1, HC2, HC3. W HC0 diagonalne elementy macierzy Ω równe są kwadratam reszt z modelu oszacowanego metodą najmniejszych kwadratów, tj.

$$\Omega_{t,t} = \hat{u}_t^2. \quad (17)$$

W wersji HC1 elementy wyznaczone w HC0 korygowane są liczbą stopni swobody w taki sposób, że:

$$\Omega_{t,t} = \frac{n}{n-k} \hat{u}_t^2. \quad (18)$$

HC2 szacowane są z kolei według formuły:

$$\Omega_{t,t} = \frac{\hat{u}_t^2}{1-\hat{h}_t}, \quad (19)$$

gdzie: $\hat{h}_t = X_t(X'X)^{-1}X_t'$.

Najbardziej złożona formuła jest określana jako HC3 i przybiera postać:

$$\Omega_{t,t} = \frac{\hat{u}_t^2}{(1-\hat{h}_t)^2}. \quad (20)$$

Jako preferowane metody korekty heteroskedastyczności wymienia się HC2 oraz HC3.

Estymacja i weryfikacja modeli probitowych i logitowych

Estymacji modeli probitowych i logitowych dokonuje się najczęściej za pomocą metody największej wiarygodności. W pierwszym kroku tej metody określa się funkcję wiarygodności, która dla dychotomicznej zmiennej Y przyjmuje postać (Gruszczyński, 2010):

$$L = \prod_{s=1}^n p_s^{y_s} \prod_{s=1}^n (1-p_s)^{1-y_s}. \quad (21)$$

Ze względów numerycznych wygodniej jest jednak analizować logarytm funkcji wiarygodności:

$$\ln L = \sum_{s=1}^n [y_s \ln p_s + (1-y_s) \ln(1-p_s)]. \quad (22)$$

W modelu logitowym (22) można przedstawić jako:

$$\ln L = \sum_{s=1}^n [y_s(\beta_0 + \beta_1 X_{1s} + \beta_2 X_{2s} + \dots + \beta_k X_{ks}) - \ln(1 + e^{\beta_0 + \beta_1 X_{1s} + \beta_2 X_{2s} + \dots + \beta_k X_{ks}})]. \quad (23)$$

W modelu probitowym natomiast:

$$\ln L = \sum_{s=1}^n \left[y_s \ln \Phi(x'_s \beta) + (1-y_s) \ln(1 - \Phi(x'_s \beta)) \right]. \quad (24)$$

W drugim kroku w wyniku maksymalizacji (23) albo (24) otrzymuje się oceny parametrów $\hat{\beta}_0, \hat{\beta}_1, \hat{\beta}_2, \dots, \hat{\beta}_k$.

Po oszacowaniu modelu dla zmiennej dwumianowej należy dokonać jego weryfikacji. Do standardowej procedury należy badanie istotności parametrów oraz ocena dopasowania modelu do danych empirycznych. Istotność całego modelu weryfikowana jest na podstawie testu ilorazu wiarygodności. Hipoteza zerowa w tym teście głosi, że wszystkie parametry poza wyrazem wolnym są równe 0. Statystyka testowa jest postaci:

$$LR = 2(\ln L_{UR} - \ln L_R), \quad (25)$$

Ma ona rozkład chi-kwadrat z liczbą stopni swobody równą liczbie zmiennych objaśniających w modelu $\chi^2(k)$.

Oceny dopasowania modelu do danych empirycznych dokonuje się na podstawie współczynnika determinacji R^2 . Wśród najczęściej stosowanych miar dopasowania modeli jakościowych wymienia się (Gruszczyński 2002):

$$R_{McFadden}^2 = 1 - \frac{\ln L_{UR}}{\ln L_R}, \quad (26)$$

$$R_{Efron}^2 = \frac{\sum_i^n (y_i - \hat{p}_i)^2}{\sum_i^n (y_i - \bar{y}_i)^2} = 1 - \frac{n}{n_0 n_1} \sum_i (y_i - \hat{p}_i)^2, \quad (27)$$

$$R_{Maddala}^2 = \frac{[\sum_i^n (y_i - \bar{y}_i)(y_i - \hat{y}_i)]^2}{\sum_i^n (y_i - \bar{y}_i)^2 (y_i - \hat{y}_i)^2}, \quad (28)$$

$$R_{Estrel}^2 = 1 - \left(\frac{\ln L_R}{\ln L_{UR}} \right)^{\frac{-2 \ln L_{UR}}{n}}, \quad (29)$$

$$R_{Morrison}^2 = \frac{[\sum_i^n (y_i - \bar{y}_i)(\hat{p}_i - \bar{p}_i)]^2}{\sum_i^n (y_i - \bar{y}_i)^2 (\hat{p}_i - \bar{p}_i)^2}, \quad (30)$$

$$R_{Aldrich-Nelson}^2 = \frac{2(\ln L_R - \ln L_{UR})}{2(\ln L_R - \ln L_{UR}) + n}, \quad (31)$$

$$R_{Veall-Zimmermann}^2 = \frac{2(\ln L_R - \ln L_{UR})}{2(\ln L_R - \ln L_{UR}) + n} \frac{2 \ln L_R - n}{2 \ln L_{UR}}, \quad (32)$$

$$R_{McKelvey-Zavoina}^2 = \frac{\frac{1}{n} \sum_i^n (\hat{y}_i^* - \bar{y}^*)^2}{\sigma^2 + \frac{1}{n} \sum_i^n (\hat{y}_i^* - \bar{y}^*)^2}, \quad (33)$$

$$R_{McKelvey-Zavoina}^2 = \frac{\frac{1}{n} \sum_i^n (\hat{y}_i^* - \bar{y}^*)^2}{\sigma^2 + \frac{1}{n} \sum_i^n (\hat{y}_i^* - \bar{y}^*)^2}, \quad (34)$$

gdzie: L_{UR} oznacza wartość funkcji wiarygodności dla modelu pełnego, L_R – wartość funkcji wiarygodności dla modelu tylko z wyrazem wolnym, n_0 – liczba przypadków gdy $Y = 0$, n_1 – liczba przypadków gdy $Y = 1$, n – liczebność próby.

Prognozowanie na podstawie modeli zmiennych jakościowych

Prognoza uzyskana z wykorzystaniem modeli zmiennych jakościowych opiera się na oszacowanym prawdopodobieństwie \hat{p}_i , które jest funkcją $F(x_i' \beta)$. Jeżeli $F(x_i' \beta) \geq 0,5$ to prognoza $\hat{y}_i = 1$. Jeśli $F(x_i' \beta) < 0,5$ to prognoza $\hat{y}_i = 0$. Na tej podstawie generowana jest tablica trafności (por. tab. 16.5).

Procentową trafność prognoz (zliczeniowy R^2) oblicza się według wzoru:

$$Traf Prog = R_{zliczeniowy}^2 = \frac{n_{00} + n_{11}}{n} 100. \quad (35)$$

Procentowa trafność prognoz dla $Y = 0$ oraz $Y = 1$ wyraża się formułami odpowiednio:

$$Traf Prog_0 = \frac{n_{00}}{n_{p0}} 100, \quad (36)$$

$$Traf Prog_1 = \frac{n_{11}}{n_{p1}} 100. \quad (37)$$

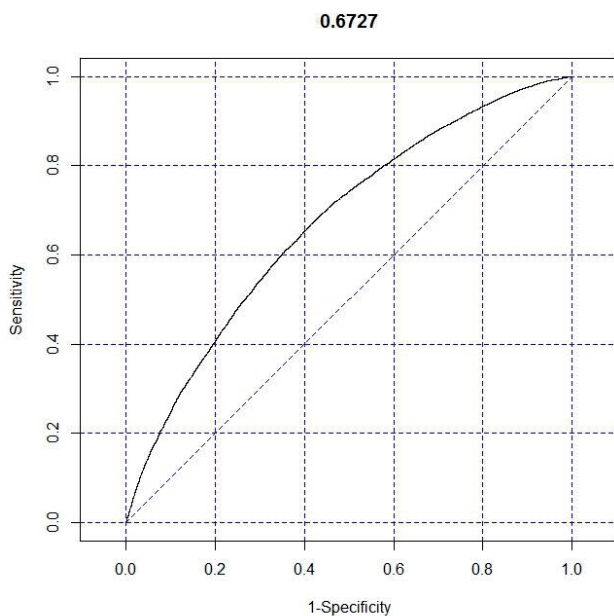
Ponadto trafność modeli zmiennych jakościowych można przedstawić za pomocą ilorazu trafień danego wzorem:

$$IT = \frac{n_{00}n_{11}}{n_{01}n_{10}}. \quad (38)$$

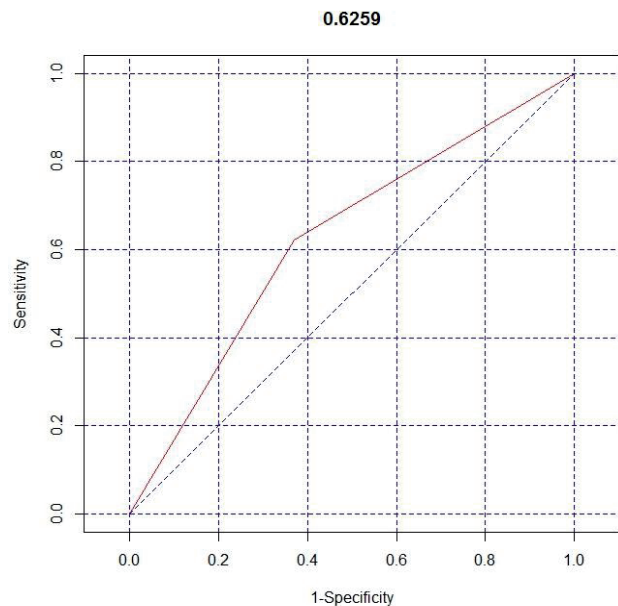
Wartość $IT > 1$ oznacza, że otrzymana klasyfikacja jest lepsza od każdej innej przypadkowej klasyfikacji.

Prognozowanie na podstawie modeli zmiennych jakościowych wiąże się z przyjęciem pewnego progu c , takiego że jeżeli $F(x'_i\beta) \geq c$ to $\hat{y}_i = 1$. Domyślnie jest to wartość 0,5. Zmiana tej wartości na inną powoduje, że zmianie ulega tablica trafności, a wraz z nią procent błędnie zaklasyfikowanych obserwacji. Wykreślając wykres zmian procentu prawidłowo prognozowanych 1 (*sensitivity*) oraz prawidłowo prognozowanych 0 (*specificity*) otrzymuje się krzywą ROC (*Receiver Operating Characteristic*). Pole powierzchni pod krzywą ROC stanowi miarę służącą do porównań modeli oraz do oceny zdolności predykcyjnej modelu. Jeżeli pole powierzchni pod krzywą jest równe 0,5 (minimalna wartość) to model nie posiada żadnej mocy predykcyjnej. Im większe pole powierzchni, tym model posiada lepszą zdolność predykcyjną.

Rysunek A.1. Przykładowy przebieg krzywej ROC

Rysunek A.2. Przykładowy przebieg krzywej ROC otrzymanej z tabeli trafności prognoz

Źródło: opracowanie własne.

Krzywą ROC można również uzyskać z tabeli trafności prognoz generowanych przez model.

Pole powierzchni pod krzywą ROC, otrzymaną z tabeli trafności prognoz, może być podstawą porównań różnych metod służących do identyfikacji zagrożenia bezrobociem długookresowym.

2. Drzewa klasyfikacyjne

Drzewem klasyfikacyjnym (decyzyjnym) jest drzewo reprezentujące proces podziału zbioru obiektów na jednorodne klasy (Gatnar, Walesiak 2011; Koronacki, Ćwik 2008). Wewnętrzne węzły opisują sposób dokonania podziału na jednorodne klasy, a liście odpowiadają klasom, do których obiekty należą. Krawędzie drzewa reprezentują wartości cech, na podstawie których dokonano podziału. Zasadniczym celem analizy jest zbudowanie drzewa o minimalnej liczbie węzłów, po to, aby otrzymane reguły klasyfikacji były jak najprostsze. Drzewo budowane jest po to, aby móc klasyfikować nowe przypadki, dla których nie ma informacji o przynależności klasowej. W ten sposób można klasyfikować bezrobotnych na zagrożonych długotrwałym bezrobociem i nie

zagrożonych. Każdy algorytm tworzący drzewa musi rozwiązać trzy zasadnicze problemy: sposób wyboru jednej lub wielu cech, w oparciu o które nastąpi podział zbioru obiektów; moment zakończenia podziału pozostałego podzbioru obiektów; sposób przydzielania obiektów znajdujących się w liściu drzewa do pewnej klasy. Zasadniczym problemem jest wybór właściwego atrybutu do zbudowania całego testu. Najlepszy wybór to taki atrybut, który skróci ścieżkę w drzewie prowadzącą przez ten węzeł do liści wskazujących klasę decyzyjną. W tym celu niezbędny jest wybór pewnej miary oceniającej, np. miary przyrostu informacji (*information gain*). Wykorzystywane jest przy tym zjawisko entropii. Jeśli przez S oznaczy się zbiór uczący, zawierający n przykładów z k klas decyzyjnych a jest liczebnością klasy, to entropia związana z klasyfikacją zbioru S jest zdefiniowana wzorem:

$$Ent(S) = - \sum_{i=1}^k p_i \log_2 p_i, \quad (39)$$

gdzie: $p_i = \frac{n_i}{n}$ jest prawdopodobieństwem, że losowo wybrany obiekt ze zbioru S należy do klasy K_i .

Entropia podziału zbioru S ze względu na atrybut a jest określona jako:

$$Ent(S|a) = \sum_{j=1}^p \frac{n_{S_j}}{n} Ent(S_j). \quad (40)$$

Entropia $Ent(S|a)$ jest średnią ważoną dla entropii poszczególnych podzbiorów S_j . Im mniejsza wartość $Ent(S|a)$ tym większa jednorodność klasyfikacji dla obiektów podzielonych na podzbiory. Przyrost informacji wynikający z zastosowania atrybutu a do zbudowania testu dzielącego zbiór obiektów uczących S jest zdefiniowany jako:

$$Gain(S, a) = Ent(S) - Ent(S|a). \quad (41)$$

Miara przyrostu informacji, mając dwa atrybuty do wyboru, wybierze ten o większej liczbie wartości. Nie jest to pożądana właściwość, zwłaszcza w sytuacjach mocnego zróżnicowania liczebności dziedzin atrybutów opisujących analizowane obiekty. Pewnego rozwiązania tego problemu może dostarczyć zastosowanie innych miar wyboru atrybutu do podziału drzewa. Należą do nich: podział informacji (*split information*) oraz iloraz przyrostu informacji (*gain ratio*). Miara *split information* ocenia podział zbioru obiektów ze względu na wartości z dziedziny atrybutu a . Jest ona zdefiniowana wzorem:

$$Split(S|a) = \sum_{j=1}^r \frac{|S_j|}{S} * \log_2 \frac{S_j}{S}, \quad (42)$$

gdzie: S_j jest podzbiorem przypadków opisanych j -tą wartością atrybutu a , r jest liczbą różnych wartości w dziedzinie tego atrybutu.

Iloraz przyrostu informacji jest natomiast miarą do normalizacji przyrostu informacji i oceny jakości testu w węźle. Wyraża się ona wzorem:

$$Gain_ratio(S|a) = \frac{Gain(S|a)}{Split(S|a)}. \quad (43)$$

Zasada wyboru atrybutu do tworzenia węzła w algorytmie indukcji jest niezmienna tzn. zawsze wybiera się ten atrybut, który pozwala zmaksymalizować wartość miary $Gain_ratio(S|a)$.

B. WYNIKI STATYSTYCZNEJ WERYFIKACJI KWESTIONARIUSZY DO DIAGNOZOWANIA STOPNIA ZAGROŻENIA DŁUGOTRWAŁYM BEZROBOCIEM

Statystyczna weryfikacja kwestionariuszy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem została przeprowadzona w oparciu o zbiór danych pochodzących z sześciu powiatów, a stanowiących informację o 43918 bezrobotnych zarejestrowanych w dniu 31 grudnia 2010 r.

Weryfikacja kwestionariusza BLMP została wykonana dla jedenastu pytań na ogólną liczbę 21 pytań kwestionariusza. Natomiast weryfikacja kwestionariusza logitowego została wykonana dla jedenastu pytań na ogólną liczbę 20 pytań. Weryfikacja dla obu kwestionariuszy objęła dziewięć identycznych pytań dotyczących:

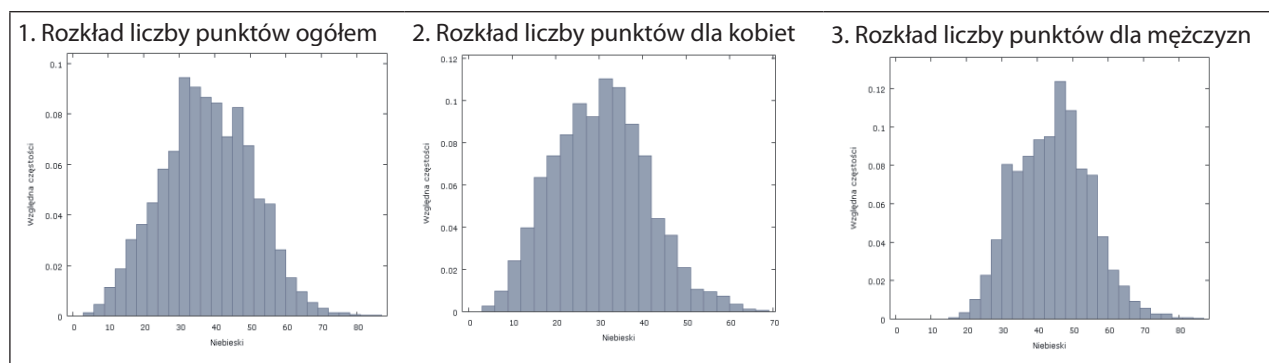
- 1) typu powiatu,
- 2) płci,
- 3) wieku,
- 4) wykształcenia,
- 5) stanu cywilnego,
- 6) wieku dziecka,
- 7) stażu pracy,
- 8) liczby zawodów,
- 9) znajomości języka obcego.

Pytaniami dodatkowymi dla kwestionariusza BLMP jest niepełnosprawność oraz rodzaj gminy, a w kwestionariuszu logitowym – wyuczony zawód oraz liczba dzieci.

Metoda statystycznej weryfikacji poprawności kwestionariuszy polega na sprawdzeniu, jak liczba otrzymanych punktów z dostępnych pytań kwestionariusza jest zgodna z liczbą dni pozostawania bezrobotnym. Stwierdzona zgodność liczby punktów kwestionariusza z liczbą dni pozostawania bez pracy będzie miarą poprawności skonstruowanych kwestionariuszy.

Rozkład liczby punktów dla kwestionariusza BLMP ogółem oraz w przekroju płci przedstawiono na wykresie B.1.

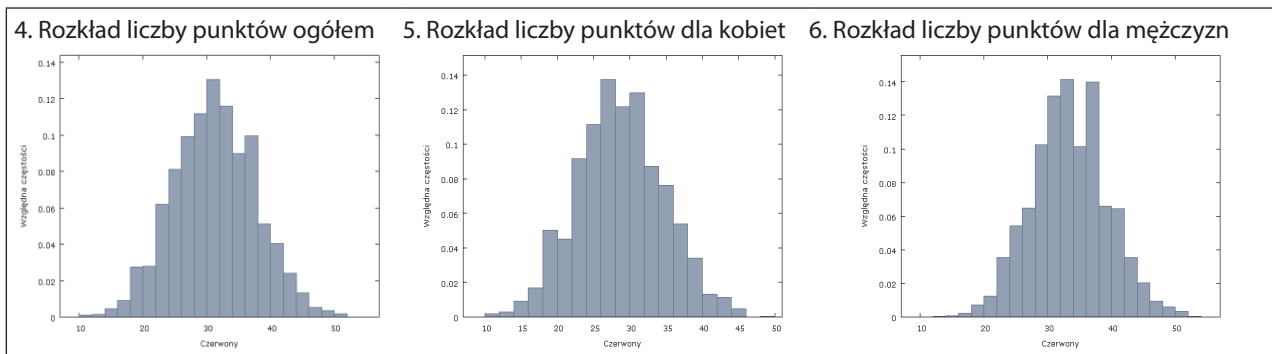
Wykres B.1. Rozkład liczby punktów ogółem oraz według płci dla kwestionariusza BLMP

Źródło: opracowanie własne.

Rozkład liczby punktów dla kwestionariusza logitowego ogółem oraz w przekroju płci przedstawiono na wykresie B.2.

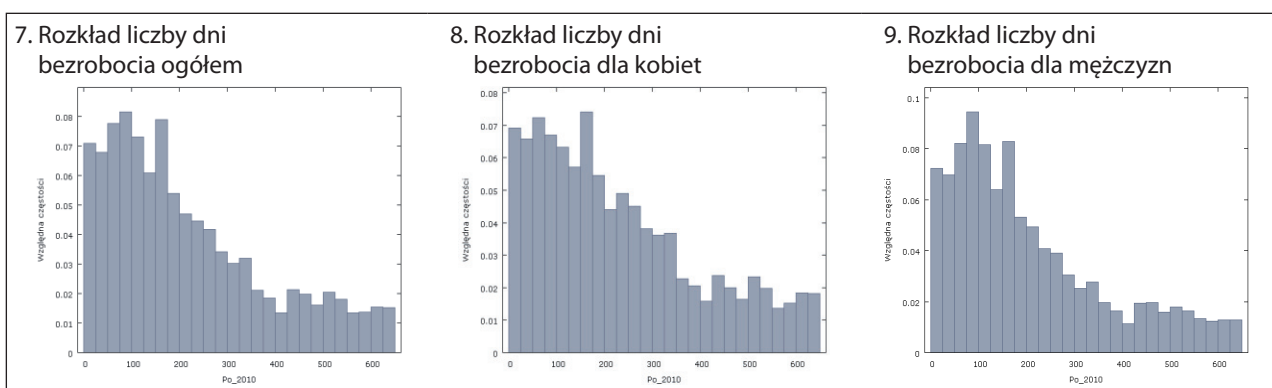
Wykres B.2. Rozkład liczby punktów ogółem oraz według płci dla kwestionariusza logitowego

Źródło: opracowanie własne.

Rozkład liczby punktów dla obu kwestionariuszy posiada cechy zgodne z rozkładem normalnym. Oznacza to, że w badanej grupie bezrobotnych nie występują skrajne (nietypowe) jednostki; nie kumulują się w niej wyłącznie cechy niekorzystne – sprzyjające długotrwałemu pozostawaniu bez pracy. Rozkłady liczby dni pozostawania bez pracy zaprezentowane na wykresie B.3 stanowią bazę porównawczą do rozkładów liczby punktów kwestionariuszy na wykresach B.1–B.2.

Wykresy B.3. Rozkłady liczby dni pozostawania bez pracy ogółem i według płci

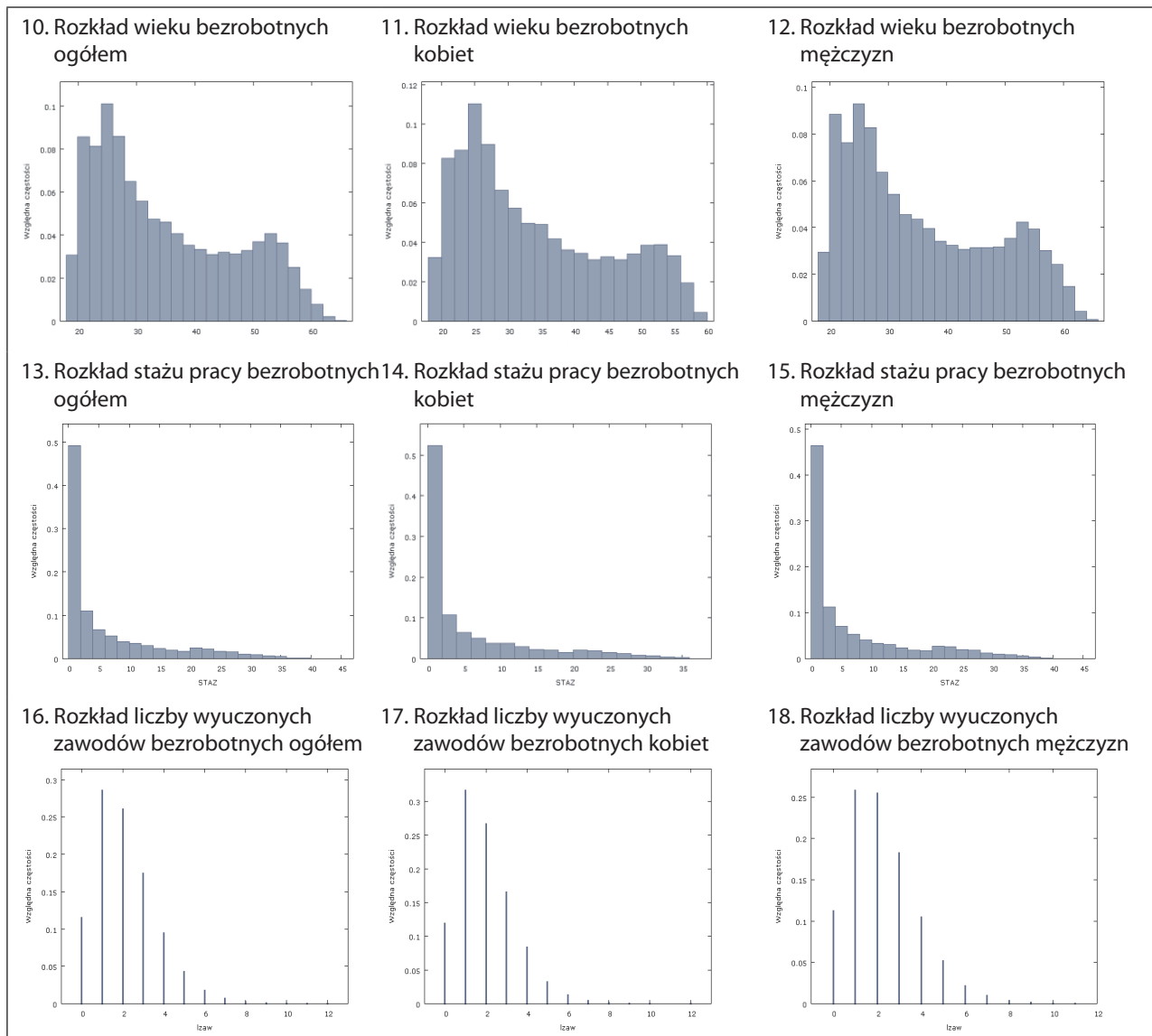
Źródło: opracowanie własne.

Rozkład liczby dni pozostawania bez pracy jest podobny dla kobiet i mężczyzn, dlatego dalsze wnioski odniesiono do rozkładu ogółem. Rozkład liczby dni pozostawania bez pracy ma cechy rozkładu asymetrycznego prawostronnego, co wskazuje, że w badanej grupie dominują bezrobotni o niższej liczbie dni pozostawania bez pracy. Brak zgodności typów rozkładów liczby punktów kwestionariusza (rozkład symetryczny) z liczbą dni bezrobocia (prawostronnie asymetryczny) wskazuje na ważność pozostałych pytań formularza, które w tej ocenie zgodności nie były brane pod uwagę, np. typ gospodarstwa domowego, minimalna akceptowalna płaca, gotowość podjęcia dowolnej pracy, stan zdrowia, posiadanie telefonu, umiejętność obsługi internetu, motywacja, prezencja, inne.

Wyniki porównań wskazują, że pierwotne cechy bezrobotnych, tj. wiek, staż oraz liczba wyuczonych zawodów posiadają cechy rozkładów asymetrycznych prawostronnych, co jest zgodne z liczbą dni bezrobocia.

Analiza porównawcza zgodności rozkładów liczby punktów uzyskanych z obu kwestionariuszy z liczbą dni pozostawania bez pracy nie wskazuje na przewagę żadnego z nich. Dlatego analiza ta została uzupełniona badaniem skorelowania liczby punktów uzyskanych na podstawie obydwu kwestionariuszy z cechami respondentów – bezrobotnych.

Wykresy B.4. Wykresy stanowiące bazę porównawczą dla wykresów B.1–B.2

Źródło: opracowanie własne.

Tabela B.1. Współczynniki korelacji liczby uzyskanych punktów z kwestionariusza BLMP (Ry, x_i) oraz logitowego (Ry_2, x_i) z wybranymi cechami bezrobotnych – x_i ($n = 28262$)

Cechy bezrobotnych (x_i)	BLMP – Ry, x_i	Logitowy – Ry_2, x_i
x_1 – Liczba dni bezrobocia	0.0626	0.0885
x_2 – Wiek (w latach)	0.4427	0.3586
x_3 – Liczba zawodów	-0.0285	-0.1917
x_4 – Płeć (K = 1, M = 0)	-0.5529	-0.3668
x_5 – Staż pracy (w latach)	0.1873	0.0959
x_6 – Wykształcenie wyższe (1, 0)	-0.4070	-0.2527
x_7 – Brak znajomości języka obcego (1, 0)	0.3824	0.3945
x_8 – Gmina wiejska (1, 0)	0.0195	-0.0159
x_9 – Niepełnosprawność (1, 0)	0.2286	0.0723

Źródło: opracowanie własne.

Wszystkie współczynniki korelacji są istotne statystycznie, ponieważ wartość krytyczna współczynnika korelacji dla próby $n = 28262$ i poziomu istotności 5% wynosi $r^* = 0.0116$. Analiza wyników przedstawionych w tabeli B.1 wskazuje, że wyższe współczynniki korelacji uzyskuje kwestionariusz BLMP, w szczególności w stosunku do pytań: wiek, płeć, wykształcenie, niepełnosprawność. Niski poziom skorelowania liczby punktów z kwestionariuszy z liczbą dni pozostawania bez pracy (x_1) świadczy o ważnej roli nieuwzględnionych w analizie pytań w ocenie kwestionariuszy.

Tabela B.2. Współczynniki korelacji liczby uzyskanych punktów z kwestionariusza BLMP (Ry_1x_i) oraz logitowego (Ry_2x_i) z cechami bezrobotnych podzbie na kobiety ($n = 13253$) i mężczyzn ($n = 15009$)

Cechy kwestionariusza	BLMP – Ry_1x_i		logitowego – Ry_2x_i	
	Kobieta	Mężczyzna	Kobieta	Mężczyzna
x_1 – Liczba dni bezrobocia	0.2614	0.2660	0.2720	0.2455
x_2 – Wiek (w latach)	0.4013	0.5397	0.3179	0.4043
X_3 – Liczba zawodów	-0.2352	-0.0927	-0.3287	-0.2603
X_5 – Staż pracy (w latach)	0.0325	0.1650	-0.0217	0.0577
X_6 – Wykształcenie wyższe (1, 0)	-0.4377	-0.3089	-0.2809	-0.1388
X_7 – Brak znajomości języka obcego (1, 0)	0.4147	0.3619	0.4262	0.3324
X_8 – Gmina wiejska (1, 0)	0.0796	-0.0002	0.0423	-0.0379
X_9 – Niepełnosprawność (1, 0)	0.2295	0.2856	0.0476	0.0804

Źródło: opracowanie własne.

Podobne wnioski można wyciągnąć na podstawie wyników skorelowania liczby punktów uzyskanych z kwestionariuszy z cechami bezrobotnych w podziale ze względu na płeć. Uzyskane kierunki skorelowania (+/-) wskazują logiczne powiązania punktacji kwestionariusza z ogólną wiedzą ekonomiczną.

Dodatkowo wykonano analizy skorelowania dla podprób obejmujących tylko bezrobotnych w wieku do 29 lat oraz nie posiadających dzieci. Uzyskane wyniki, zaprezentowane w tabeli B.3, potwierdzają dotychczasową wiedzę w tym zakresie.

Tabela B.3. Współczynniki korelacji liczby uzyskanych punktów z kwestionariusza BLMP (Ry_1x_i) oraz logitowego (Ry_2x_i) z cechami bezrobotnych dla podpróby do 29 lat ($n = 16913$) i braku dzieci ($n = 28941$)

Cechy kwestionariusza	Wiek do 29 lat		Brak dzieci	
	BLMP	logitowy	BLMP	logitowy
x_1 – Liczba dni bezrobocia	0.0960	0.1598	0.1811	0.2137
x_2 – Wiek (w latach)	-0.1320	-0.0094	0.5019	0.4556
x_3 – Liczba zawodów	-0.4478	-0.4769	-0.0519	-0.1921
x_4 – Płeć (K=1, M=0)	-0.5273	-0.3240	-0.5942	-0.4110
x_5 – Staż pracy (w latach)	-0.2348	-0.2734	0.1822	0.1260
x_6 – Wykształcenie wyższe (1, 0)	-0.4179	-0.2689	-0.4248	-0.2872
x_7 – Brak znajomości języka obcego (1, 0)	0.3199	0.3736	0.4022	0.4209
x_8 – Gmina wiejska (1, 0)	0.0496	0.0196	-0.0067	-0.0358
x_9 – Niepełnosprawność (1, 0)	0.1380	0.0402	0.2621	0.1106

Źródło: opracowanie własne.

Analiza skorelowania liczby punktów uzyskanych z wybranych pytań kwestionariuszy wskazuje, że dodatnie istotne skorelowanie występuje dla cech: liczba dni pozostawania bezrobotnym (x_1), wiek (x_2), brak znajomości języka obcego (x_7), gmina wiejska (x_8) oraz niepełnosprawność (x_9), co potwierdza rezultaty wcześniejszych badań. Ujemne istotne skorelowania liczby punktów występują dla cech: liczba zawodów (x_3), płeć K=1, M=0 (x_4), staż pracy (x_5) oraz wykształcenie wyższe (1, 0) (x_6). Powyższa statystyczna weryfikacja kwestionariuszy potwierdza ważność przetestowanych pytań kwestionariusza. Uzyskane punkty w kwestionariuszach są zgodne z kierunkami oddziaływania podstawowych „twardych” cech bezrobotnego.

W tabelach B.1, B.2 i B.3 można wskazać wiele przykładów cech, dla których wyższy poziom skorelowania uzyskano dla kwestionariusza BLMP, ale przeprowadzona analiza nie wskazuje jednoznacznie na rekomendację tylko jednego narzędzia. Brak w SI Syriusz^{STD} informacji o cechach bezrobotnych o charakterze „miękkim” – osobowościowym – nie pozwala na jednoznaczne rozstrzygnięcie o wyższej użyteczności jednego z kwestionariuszy, natomiast powyższa statystyczna analiza rozkładów i skorelowań cech potwierdza o ważności cech wykorzystanych w obu narzędziach.

C. ZESTAWIENIE GŁÓWNYCH ZALET I WAD RÓŻNYCH TYPÓW PROCEDUR PROFILOWANIA BEZROBOTNYCH

Wyszczególnienie	Diagnoza stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem dokonywana przez pracownika służb zatrudnienia	Selekcja grupowa	Modelowanie ekonometryczne
Tryb orzekania	Przyporządkowanie bezrobotnych do grupy osób zagrożonych długotrwałym bezrobociem następuje na podstawie wiedzy eksperckiej posiadanej przez pracownika służb zatrudnienia.	Proces przyporządkowania do grupy ryzyka opiera się na pojedynczych cechach społeczno-demograficznych bezrobotnego.	Bazą do diagnozy stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem są prognozy otrzymane w toku modelowania ekonometrycznego.
Zalety	<ul style="list-style-type: none"> Bierze pod uwagę subiektywne czynniki determinujące zagrożenie długotrwałym bezrobociem Daje możliwość uchwycenia indywidualnych potrzeb bezrobotnego 	<ul style="list-style-type: none"> Niewielkie koszty prowadzenia procedury identyfikacji Uzyskana diagnoza zagrożenia jest obiektywna i niezależna od wiedzy oraz odczuć pracownika służb zatrudnienia 	<ul style="list-style-type: none"> Niewygórowane koszty prowadzenia procedury identyfikacji Konglomerat elementów teorii nt. czynników sprzyjających długiemu pozostawaniu bez pracy i danych empirycznych na ten temat Daje możliwość uwzględnienia specyficznych uwarunkowań lokalnego rynku pracy i subiektywnych czynników zwiększających ryzyko długotrwałego bezrobocia Uzyskana diagnoza zagrożenia jest obiektywna i niezależna od wiedzy i odczuć pracownika służb zatrudnienia
Wady	<ul style="list-style-type: none"> Praco- i kosztochłonna Uzyskana diagnoza zagrożenia jest w znacznym stopniu uzależniona od wiedzy i odczuć danego pracownika służb zatrudnienia 	<ul style="list-style-type: none"> Brak elastyczności procesu decyzyjnego Homogeniczne traktowanie wszystkich członków danej grupy ryzyka Nie bierze pod uwagę subiektywnych czynników ryzyka i specyficznych uwarunkowań lokalnego rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> Konieczność dostępu do indywidualnych danych o bezrobotnych Czynniki zagrożenia nie uwzględnione w modelu są pomijane podczas procedury identyfikacji Ryzyko wystąpienia efektu stygmatyzacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie: European Commission, *Study on Early Identification of High Risk Unemployed; Final Report and Annex Report I*, DG Employment and Social Affairs European Commission 2001.

D. PROCEDURA WYBORU DO ANALIZ PAŃSTW UE I OECD

Główne kryteria wyboru państw Unii Europejskiej i Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, których doświadczenia i stosowane rozwiązania organizacyjne w zakresie profilowania bezrobotnych były przedmiotem analiz, wyłonione zostały na podstawie dokonanego w trakcie realizacji I etapu projektu przeglądu krajowej oraz zagranicznej literatury przedmiotu, jak również wyników dotychczasowych badań w zakresie bezrobocia długotrwałego i procedur profilowania bezrobotnych.

Proces wyboru przebiegał w oparciu o następujące kryteria:

- 1) doświadczenia danego kraju związane z wykorzystaniem procedur profilowania bezrobotnych,
- 2) dostępność o danym kraju informacji, publikacji naukowych i badań ewaluacyjnych na temat wykorzystywanych metod i rozwiązań organizacyjnych w zakresie profilowania bezrobotnych,
- 3) różnorodność stosowanych procedur wczesnej identyfikacji osób zagrożonych długim pozostawaniem bez pracy,
- 4) efekty wykorzystywanych procedur profilowania bezrobotnych.

Wybrane na podstawie wymienionych wyżej kryteriów kraje UE i OECD, objęte analizą dotyczącą doświadczeń i stosowanych rozwiązań organizacyjnych w zakresie profilowania bezrobotnych, przedstawiono w tabeli D.1.

Tabela D.1. Zestawienie krajów objętych analizą doświadczeń i stosowanych rozwiązań organizacyjnych w zakresie profilowania bezrobotnych

Kraj	Numer kryterium			
	1	2	3	4
Australia	<p>Potrzebę położenia większego nacisku na właściwe procedury identyfikacji osób zagrożonych długotrwałym bezrobociem zauważono już na początku lat 80. ubiegłego wieku</p> <p>Początki doświadczeń z wykorzystaniem narzędzi profilowania bezrobotnych opartych na modelowaniu ekonometrycznym sięgają 1994 r.</p>	Znaczna dostępność materiałów	<p>Połączenie modelowania ekonometrycznego i diagnozy ryzyka przez pracownika służb zatrudnienia</p> <p>Linowa regresja logistyczna</p>	<p>Wykorzystywane procedury pomagają dobrze alokować fundusze kierowane do walki z bezrobociem i są istotną pomocą podczas podejmowania decyzji o wczesnej interwencji.</p> <p>Dzięki opracowanym narzędziom efektywnie wykorzystuje się posiadane zasoby kierując się regułą: więcej dla osób o wysokim ryzyku długotrwałego bezrobocia, mniej dla tych o wysokiej zatrudnialności.</p>
Holandia	<p>Pierwsze próby podejmowano już w latach 80. XX wieku</p> <p>Pierwszy spójny system profilowania bezrobotnych zaczął funkcjonować w 1999 r.</p>	Średnia dostępność materiałów	<p>Logitowe i probitowe modele ekonometryczne</p> <p>Modele bazujące na rozkładzie prawdopodobieństwa czasu trwania bezrobocia</p> <p>Model prawdopodobieństwa znalezienia pracy przez pierwsze 12 miesięcy od zarejestrowania</p>	<p>Pierwotnie wykorzystywana procedura profilowania bezrobotnych została zaniechana ze względu na efekt jałowego biegu i koszty.</p> <p>Aktualna procedura profilowania oceniana jest pozytywnie, ocena szans dokonywana przez narzędzie w znacznej mierze pokrywa się z odczuciami doradców zawodowych.</p> <p>Skuteczność narzędzia rośnie, jeśli jest wsparte poradą telefoniczną lub bezpośrednią rozmową doradcy z klientem.</p> <p>Dla pewnych szczególnych grup lista zmieniennych wymaga uzupełnienia dodatkowymi pytaniami w kwestionariuszu.</p>
Irlandia	Pilotażowe badanie przeprowadzono w 2006 r.	Średnia dostępność materiałów	Modelowanie ekonometryczne – model probitowy	Zastosowanie procedury umożliwiła wzrost kapitału po stronie osób profilowanych, jak i zwiększenie efektywności działania publicznych służb zatrudnienia
Niemcy	<p>W 1999 r. rozpoczęto realizację modelowego projektu <i>Profiling</i></p> <p>W skali całego kraju profilowanie osób bezrobotnych po raz pierwszy wykorzystano w 2002 r.</p> <p>Od 2005 r. każda osoba, która rejestruje się jako bezrobotna objęta zostaje profilowaniem. Obecnie profilowanie jest wykorzystywane w ramach modelu 4PM.</p>	Znaczna dostępność materiałów	<p>Połączenie modelowania ekonometrycznego i diagnozy ryzyka przez pracownika służb zatrudnienia</p>	<p>Pracownicy służb zatrudnienia wskazali zarówno silne, jak i słabsze strony nowych rozwiązań stosowanych w ramach modelu 4PM.</p> <p>Poziom satysfakcji bezrobotnych z usług świadczonych przez służby zatrudnienia wzrósł od kiedy wprowadzono model 4PM.</p> <p>Praca w systemie 70 bezrobotnych na jednego pracownika służb zatrudnienia skraca przeciętny okres bezrobocia o dziesięć dni.</p>

Wybrane kraje nordyckie	Statystyczny komponent profilowania wdrożono w Danii w 2004 r. jako integralną część narodowej polityki rynku pracy, w Szwecji w 2005 r., a w Finlandii w 2007 r.	Średnia dostępność materiałów	Stosowane są wszechstronne narzędzia ilościowe i jakościowe uwzględniające profil poszukującego pracy oraz warunki na lokalnych rynkach pracy Wykorzystuje się modele logitowe lub probitowe (w Danii dla różnych okresów dotychczasowego trwania bezrobocia) określające prawdopodobieństwo, że dana osoba będzie bezrobotna przez ponad 12 miesięcy od momentu zarejestrowania (w Danii – że pozostanie bezrobotna przez 6 miesięcy)	Fińskie narzędzie odznacza się trafnością sięgającą ok. 90%. Program szwedzki po udanym pilotażu implementuje się w skali całego kraju. Model duński stosunkowo dobrze przewiduje prawdopodobieństwo przedłużania się bezrobocia, ale podkreśla się, że uzupełnienie wyników oceną doradcy zawodowego znacząco poprawia trafność jego predykcji.
Stany Zjednoczone	System profilowania bezrobotnych oparty o modelowanie ekonometryczne funkcjonuje od 1994 r.	Średnia dostępność materiałów	Modelowanie ekonometryczne w oparciu o modele: logitowe, probitowe, tobitowe, Coxa	Pierwsze studia ewaluacyjne, prowadzone podczas początkowej fazy funkcjonowania procedur profilowania bezrobotnych opartych na modelowaniu ekonometrycznym, na ogół pokazywały pozytywne efekty wprowadzonych rozwiązań. Zastosowania profilowania bezrobotnych opartego na modelowaniu ekonometrycznym prowadzi do skrócenia przeciętnego czasu pozostawania bez pracy i obniżenia kosztów ponoszonych przez służby zatrudnienia. Natomiast dochody profilowanych osób, w porównaniu do grupy kontrolnej, wzrastają. Implementacja profilowania bezrobotnych doprowadziła do spadku odsetka osób wyczerpujących możliwość otrzymywania zasiłku dla bezrobotnych.
Wielka Brytania	W 1994 r. przeprowadzono pierwsze pilotażowe badanie wczesnej identyfikacji	Średnia dostępność materiałów	Modelowanie ekonometryczne	Za pomocą stosowanej procedury podjęto próbę efektywnej alokacji zasobów rozumianej jako podejmowanie działań kierowanych ku osobom zidentyfikowanym jako zagrożone długookresowym bezrobociem.

Źródło: opracowanie własne.

LITERATURA

- Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations (2011), *Job Seeker Classification Instrument – Factors and Points*, Effective Date: 13 October 2011.
- Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations (2012a), *Development of Job Seeker Classification Instrument*, www.deewr.gov.au, (podana data jest datą wejścia na stronę internetową).
- Australian Government, Department of Education, Employment and Workplace Relations (2012b), *Technical description of JSCI*, www.deewr.gov.au, (podana data jest datą wejścia na stronę internetową).
- Australian Government, Department of Employment, Workplace Relations and Small Business (1998), *Job Seeker Classification Instrument (JSCI)*, Canberra, Australia.
- Australian Productivity Commission (2002), *Independent Review of Job Network*, Inquiry Report, Canberra, <http://www.pc.gov.au/inquiry/jobnetwork/finalreport/index.html>.
- Berger M. C., D. Black, J. A. Smith (2001), *Evaluating profiling as a means of allocating government services*, [w:] M. Lechner, F. Pfeiffer (red.), *Econometric Evaluation of Labour Market Policies*, ZEW Economic Studies 13, Mannheim.
- Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się oraz długotrwale bezrobotni (2009), MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa.
- Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się oraz długotrwale bezrobotni (2011), MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa.
- Bimrose J., S. Barnes, A. Brown, C. Hasluck, H. Behle (2007), *Skills diagnostics and screening tools: A literature review*, Departament for Work and Pensions, Research Report nr 459.
- Black D. A., J. A. Smith, M. Plesca, S. Shannon (2003), *Profiling UI Claimants to Allocate Reemployment Services: Evidence and Recommendations for States*, March, http://www.doleta.gov/reports/searcheta/occ/papers/Updated_ETA_03-03.pdf.
- Black D. A., J. A. Smith, M. C. Bergerm, B. J. Noel (2003), *Is the threat of reemployment services more effective than the service themselves? Evidence from random assignment in the UI system*, "The American Economic Review", Vol. 93, nr 4.
- Bryson A., D. Kasparova (2003), *Profiling Benefit Claimants in Britain: A Feasibility Study*, Department for Work and Pensions.
- Caliendo M., J. Hogenacker (2012), *The German Labour Market after Great Recession: Successful Reforms and Future Challenges*, IZA Discussion Paper No. 6810, Bonn.
- Central Statistics Office (2003), *Statistical Potential of Administrative Records, An Examination of Data Holdings in Six Government Departments*, Working Paper.
- Collewet M., J. Gravesteyjn, J. de Koning (2010), *Screening the unemployed for reintegration: experience from seven countries during the past 20 years*, SEOR Working Paper, No. 1.
- Davidson, R., J. G. MacKinnon (1993), *Estimation and Inference in Econometrics*, Oxford University Press, New York.
- Department for Work and Pensions (2003), *Final Effects of ONE*, Research Report nr 183.
- Eberts R. W. (1999), *The Use of Profiling in the United States for Early Identification and Referral of Less Employable Unemployment Insurance Recipients*, [w:] B. Gazier, *Employability: Concepts and Policies. Report 1998*, Employment Observatory RESEARCH Network, European Commission, Berlin.

- Eberts R. W., C. J. O'Leary (2002), *A Frontline Decision Support System for Georgia Career Centers*, Upjohn Institute Staff Working Papers No. 02–84, July, <http://www.upjohninst.org/publications/wp/02-84.pdf>.
- European Commission (2001), *Study on Early Identification of High Risk Unemployed; Final Report and Annex Report I*, DG Employment and Social Affairs.
- Eurostat, epp.eurostat.ec.europa.eu.
- Gatnar E., M. Walesiak (red.) (2011), *Analiza danych jakościowych i symbolicznych z wykorzystaniem programu R*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Gruszczyński M. (2002), *Modele i prognozy zmiennych jakościowych w finansach i bankowości*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Gruszczyński M. (red.) (2010), *Mikroekonometria. Modele i metody analizy danych indywidualnych*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Gruszczyński M., T. Kuszewski, M. Podgórska (2009), *Ekonometria i badania operacyjne*, PWN, Warszawa.
- Harbo Hansen N. (2011), *Limiting Long-Term Unemployment and Non-Participation in Sweden*, OECD Economics Department Working Papers, No. 842, OECD Publishing.
- Hasluck C. (1997), *Targeting services In the Individual Customer Strategy: The Role of Profiling. A Review of Research Evidence*, Warwick Institute for Employment Research, University of Warwick.
- Jacobi L., J. Kluve (2007), *Before and After the Hartz Reforms: The Performance of Active Labour Market Policy in Germany*, Zeitschrift für ArbeitsmarktForschung 2007, No. 1.
- Jaskólska B., K. Zawadzki (2013), *Pozyskiwanie danych do badań nad skutecznością programów rynku pracy*, „Polityka Społeczna”, nr 3.
- Kaczmarczyk S., R. Pałgan (2005), *Marketing w przedsiębiorstwie. Ujęcie zarządcze i systemowe z przykładami*, ODDK, Gdańsk.
- Kelly E., S. McGuinness, P. J. O'Connell (2011), *Transition to Long-Term Unemployment Risk Among Young People: Evidence from Ireland*, ESRI Working Paper nr 394.
- Kluve J., D. Card, M. Ferig, M. Góra, L. Jacobi, P. Jensen, R. Leetmaa, L. Nima, E. Patacchini, S. Schaffner, C. M. Schmidt, B. van der Klaauw, A. Weber (2007), *Active Labour Market Policies in Europe. Performance and Perspectives*, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg.
- Kolenda M. (2006), *Taksonomia numeryczna. Klasyfikacja, porządkowanie i analiza obiektów wielocechowych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Konle-Seidl R. (2010), *Profiling system for effective labour market integration. Use of profiling for resource allocation, action planning and matching*, The European Commission Mutual Learning Programme for Public Employment Services, DG Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Kopczewska K., T. Kopczewski, P. Wójcik (2009), *Metody ilościowe w R. Aplikacje ekonomiczne i finansowe*, CeDeWu, Warszawa.
- Koronacki J., J. Ćwik (2008), *Statystyczne systemy uczące się*, Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT, Warszawa.
- Kufel T. (2007), *Ekonometria. Rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem programu GRETL*, PWN, Warszawa.
- Lipp R. (2005), *Job Seeker Profiling. The Australian Experience*, artykuł na konferencję “EU–Profiling Seminar. Development of Profiling Instruments as Tools within the Preventive Approach to LTU”, Nürnberg, January 12–14, Germany.
- Maddala G. S. (2008), *Ekonometria*, PWN, Warszawa.
- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl.
- Mutual Learning Programme – EU 2020 Strategy (2011), *Case study: a 'Virtual Labour Market Platform' for the Public Employment Service in Germany*, GHK, 19 December.
- Nowak S. (2007), *Metodologia badań społecznych*, PWN, Warszawa.
- O'Connell P. J., S. McGuinness, E. Kelly (2010), *A Statistical Profiling Model of Long-Term Unemployment Risk in Ireland*, ESRI Working Paper nr 345.
- O'Connell P. J., S. McGuinness, E. Kelly, J. Walsh (2009), *National Profiling of the Unemployed in Ireland*, The Economic and Social Research Institute, Dublin.
- O'Leary C., R. Eberts (2010), *Employment and Training Policy In the United States Turing the Economic Crisis*, Upjohn Institute Working Paper, No. 10–161.
- OECD (1998), *Early Identification of Jobseekers at Risk of Long-term Unemployment. The Role of Profiling*, Paris.
- OECD (2001), *Innovations in Labour Market Policies. The Australian Way*, Paris.
- OECD (2002), *The ins and outs of long-term unemployment*, [w:] OECD, *Employment Outlook*, July, Paris.
- Osińska M. (red.) (2007), *Ekonometria współczesna*, TNOiK, Toruń.
- Rosholm M., M. Svarer, B. Hammer (2004), *A Danish Profiling System*, IZA Discussion Paper Series, no. 1418.

- Rudolph H. (2001), *Profiling as an instrument for early identification of people at risk of long-term unemployment*, [w:] P. Weinert, M. Baukens, P. Bollérot, M. Pineschi-Gapègne, U. Walwei (red.), *Employability: From theory to practice*, Library of Congress, USA.
- Rudolph H. (2005), *The Impact of Early Case Management on Long-term Unemployment in Germany*, artykuł na konferencję "EU-Profiling Seminar. Development of Profiling Instruments as Tools within the Preventive Approach to LTU", Nürnberg, January 12-14, Germany.
- Rudolph H., R. Konle-Seidl (2005), *Profiling for Better Services. Report on the European Profiling Seminar*, Bundesagentur für Arbeit, Nürnberg.
- Szreder M. (2004), *Metody i techniki sondażowych badań opinii*, PWE, Warszawa.
- Terytorialne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce w 2012 r.* (2013), MPiPS, Departament Rynku Pracy, Warszawa.
- Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 r., Dz. U. 2004, nr 99, poz. 1001 z późn. zm.
- Walesiak M., E. Gatnar (2009), *Statystyczna analiza danych z wykorzystaniem programu R*, PWN, Warszawa.
- Wanberg C. R., Z. Zhang, E. W. Diehn (2010), *Development of The "Getting Ready For Your Next Job" Inventory for Unemployed Individuals*, „Personnel Psychology”, No. 63.
- Wandner S. A. (2008), *Employment programs for recipients of unemployment insurance*, "Monthly Labor Review", October.
- Wandner S. A., J. C. Messenger (1999) *Worker Profiling and Reemployment Services Policy Workgroup: Final Report and Recommendations*, http://www.ows.doleta.gov/dmstree/misc_papers/, s. A-I.
- Weber T. (2011), *Profiling systems for effective labour market integration. Thematic Synthesis Paper*, European Commission.
- Wojdyło-Preisner M. (2009), *Profilowanie bezrobotnych jako metoda przeciwdziałania długookresowemu bezrobociu*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.

SPIS ZAŁĄCZNIKÓW W FORMIE ELEKTRONICZNEJ (płyta CD)

1. Kwestionariusz BLMP do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem
2. Instrukcja wypełniania kwestionariusza BLMP do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem
3. Kwestionariusz logitowy do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem
4. Instrukcja wypełniania kwestionariusza logitowego do diagnozowania stopnia zagrożenia długotrwałym bezrobociem